

Finansē
Eiropas Savienība

Labklājības ministrija

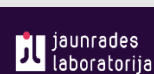
1. ZIŅOJUMS

“ESOŠĀS ILGTERMIŅA SOCIĀLĀS APRŪPES PAKALPOJUMU NODROŠINĀŠANAS SITUĀCIJAS ANALĪZE”

IZVĒRTĒJUMAM “PAR ILGTERMIŅA SOCIĀLĀS APRŪPES FINANSĒŠANAS MODEĻIEM UN PRIEKŠLIKUMIEM ILGTSPĒJĪGA FINANSĒŠANAS MODEĻA IEVIEŠANAI”

Pasūtītājs: Labklājības ministrija

Izpildītājs: Personu apvienība BCP JL,
kuru veido SIA “Baltic Communication
Partners” un SIA “Jaunrades laboratorija”

Autori: Alina Dūdele, Jana Muižniece, Modris Dzenītis,
Edgars Voļskis, Lilita Seimuškāne, Solvita Rudoviča,
Elīna Ozoliņa, Roberts Ceruss, Linda Paegle

2024. gada oktobris

Saturs

Lietotie saīsinājumi	7
Ievads	9
1. Izvērtējuma metodoloģija.....	11
2. Situācijas analīze par ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu – izvērtējuma nepieciešamības pamatojums	17
3. Ilgtermiņa sociālās aprūpes sistēmas regulējošo normatīvo aktu raksturojums.....	24
3.1. Ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu politikas plānošanas dokumentu un regulējošo normatīvo aktu raksturojums	24
3.2. Ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu veidu un tos regulējošo normatīvo aktu detalizēts raksturojums.....	48
4. Esošās ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu nodrošināšanas situācijas analīze.....	95
4.1. Ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu veidu analīze.....	95
4.2. ISA pakalpojumu finanšu resursu analīze.....	120
4.3. ISA pakalpojumu sniedzēju analīze	140
4.4. ISA pakalpojumu iepirkšana	153
5. Latvijas un starptautiskie pētījumi un ziņojumi	174
Secinājumi un priekšlikumi	187
Kopsavilkums	196
PIELIKUMS	209

Tabulu saraksts

- ▶ 3.1.1. tabula. Ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu nodrošināšanas process, tai skaitā finansēšanas sistēma atbilstoši normatīvajam regulējumam
- ▶ 3.2.1. tabula. Pašvaldību nodrošinātie ISA pakalpojumi saskaņā ar pašvaldību saistošajiem noteikumiem
- ▶ 3.2.2. tabula. Ilgstošas sociālās aprūpes pakalpojuma institūcijā pilngadīgām personām raksturojums saskaņā ar normatīvo regulējumu
- ▶ 3.2.3. tabula. Pansijas pakalpojuma raksturojums saskaņā ar normatīvo regulējumu
- ▶ 3.2.4. tabula. Ilgstošas sociālās aprūpes pakalpojuma institūcijā nepilngadīgām personām raksturojums saskaņā ar normatīvo regulējumu
- ▶ 3.2.5. tabula. Grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojuma raksturojums saskaņā ar normatīvo regulējumu
- ▶ 3.2.6. tabula. Dienas aprūpes centra pakalpojuma raksturojums saskaņā ar normatīvo regulējumu
- ▶ 3.2.7. tabula. Atelpas brīža pakalpojuma raksturojums saskaņā ar normatīvo regulējumu
- ▶ 3.2.8. tabula. Aprūpes mājā pakalpojuma pilngadīgām personām raksturojums saskaņā ar normatīvo regulējumu
- ▶ 3.2.9. tabula. Aprūpes mājā pakalpojuma nepilngadīgām personām raksturojums saskaņā ar normatīvo regulējumu
- ▶ 4.1.1. tabula. Informācija par pašvaldību nodrošināto DAC pakalpojumu no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.1.2. tabula. Informācija par atbalsta plānā iekļautajiem sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem DAC DI projekta ietvaros no 2020. gada līdz 2022. gadam sadalījumā pa pašvaldībām
- ▶ 4.1.3. tabula. Informācija par DAC pakalpojuma faktisko saņēmēju skaitu DI projektā līdz 2023. gada 31. decembrim sadalījumā pa plānošanas reģioniem
- ▶ 4.1.4. tabula. Klientu skaits sadalījumā pa pašvaldībām laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.1.5. tabula. Informācija par pašvaldību nodrošināto GM pakalpojumu no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.1.6. tabula. Informācija par atbalsta plānā iekļauto GM pakalpojumu DI projekta ietvaros no 2020. gada līdz 2022. gadam sadalījumā pa pašvaldībām
- ▶ 4.1.7. tabula. Informācija par GM pakalpojuma faktisko saņēmēju skaitu DI projektā līdz 2023. gada 31. decembrim sadalījumā pa plānošanas reģioniem
- ▶ 4.1.8. tabula. Informācija par pašvaldību nodrošināto AB pakalpojumu no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.1.9. tabula. Informācija par atbalsta plānā iekļauto AB pakalpojumu DI projekta ietvaros no 2020. gada līdz 2022. gadam
- ▶ 4.1.10. tabula. Informācija par AB pakalpojuma faktisko saņēmēju skaitu DI projektā līdz 2023. gada 31. decembrim sadalījumā pa plānošanas reģioniem
- ▶ 4.1.11. tabula. Informācija par pašvaldību nodrošināto AB pakalpojumu DI projekta ietvaros laika periodā no 2020. gada līdz 2022. gadam
- ▶ 4.1.12. tabula. Informācija par atbalsta plānā iekļauto AM pakalpojumu DI projekta ietvaros laika periodā no 2020. gada līdz 2022. gadam
- ▶ 4.1.13. tabula. Informācija par AM pakalpojuma faktisko saņēmēju skaitu DI projektā līdz 2023. gada 31. decembrim sadalījumā pa plānošanas reģioniem
- ▶ 4.1.14. tabula. Informācija par pašvaldību nodrošināto SAC pakalpojumu no 2018. gada līdz 2023. gadam

- ▶ 4.1.15. tabula. Informācija par pašvaldību nodrošināto pansionāru pakalpojumu
- ▶ 4.2.1. tabula. Pašvaldību kopējā un sociālajiem pakalpojumiem, tai skaitā ISA pakalpojumiem izlietotā finansējuma analīze laika periodā no 2018. gada līdz 2022. gadam
- ▶ 4.2.2. tabula. GM pakalpojuma finanšu avotu sadalījuma piemērs
- ▶ 4.2.3. tabula. DAC pakalpojuma finanšu avotu sadalījuma piemērs
- ▶ 4.2.4. tabula. AB pakalpojuma finanšu avotu sadalījuma piemērs
- ▶ 4.2.5. tabula. AM pakalpojuma finanšu avotu sadalījuma piemērs
- ▶ 4.2.6. tabula. SAC skaits un faktiski saņemtais finansējums par sniegto SAC pakalpojumu laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam sadalījumā finanšu avotiem
- ▶ 4.3.1. tabula. ISA pakalpojumu sniedzēju sadalījums pēc juridiskā statusa
- ▶ 4.3.2. tabula. Informācija par pašvaldību nodrošināto materiālo atbalstu neformālajiem aprūpētājiem
- ▶ 4.3.3. tabula. Neformālās aprūpes pakalpojuma finansējuma aprēķins saskaņā ar EK novērtējumu
- ▶ 4.3.4. tabula. 1. variants - Neformālās aprūpes pakalpojumam nepieciešamā finansējuma aprēķins atbilstoši vidējam AM pakalpojuma apjomam saskaņā ar EK novērtējumu
- ▶ 4.3.5. tabula. 2. variants - Neformālās aprūpes pakalpojumam nepieciešamā finansējuma aprēķins atbilstoši maksimālajam AM pakalpojuma apjomam saskaņā ar EK novērtējumu
- ▶ 4.3.6. tabula. Neformālās aprūpes pakalpojuma finansējuma aprēķins, izmantojot Vācijas piemēra analīzi
- ▶ 4.3.7. tabula. 1. variants - Neformālās aprūpes pakalpojumam nepieciešamā finansējuma aprēķins atbilstoši vidējam AM pakalpojuma apjomam saskaņā ar Vācijas piemēra analīzi
- ▶ 4.3.8. tabula. 2. variants - Neformālās aprūpes pakalpojumam nepieciešamā finansējuma aprēķins atbilstoši maksimālajam AM pakalpojuma apjomam saskaņā ar Vācijas piemēra analīzi
- ▶ 4.3.9. tabula. Neformālās ilgtermiņa aprūpes ekonomiskās vērtības aprēķins procentos no IKP
- ▶ 4.4.1. tabula. DAC pakalpojumu saņēmušo klientus skaits sadalījumā pa pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.4.2. tabula. DAC pakalpojuma faktiskais pakalpojuma sniedzēju (institūciju) skaits un izlietotais finansējums sadalījuma pa DAC pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.4.3. tabula. GM pakalpojumu saņēmušo klientus skaits sadalījumā pa GM pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.4.4. tabula. GM pakalpojuma faktiskais pakalpojuma sniedzēju (institūciju) skaits un izlietotais finansējums sadalījuma pa GM pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.4.5. tabula. AM pakalpojumu saņēmušo klientus skaits sadalījumā pa AM pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.4.6. tabula. AM pakalpojuma faktiskais pakalpojuma sniedzēju (institūciju) skaits un izlietotais finansējums sadalījuma pa AM pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.4.7. tabula. SAC pakalpojumu saņēmušo klientus skaits sadalījumā pa SAC pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam

- ▶ 4.4.8. tabula. SAC pakalpojuma faktiskais pakalpojuma sniedzēju (institūciju) skaits un izlietotais finansējums sadalījuma pa SAC pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam

Attēlu saraksts

- ▶ 2.1. attēls. Iedzīvotāju īpatsvars virs darbspējas vecuma Latvijas novados (%), 2023. gadā
- ▶ 2.2. attēls. Pieaugušo personu ar invaliditāti īpatsvars Latvijas valstspilsētās un novados (%), 2023. gadā
- ▶ 2.3. attēls. Bērnu ar invaliditāti īpatsvars Latvijas valstspilsētās un novados (%), 2023. gadā
- ▶ 4.1.1. attēls. ISA pakalpojumu klientu skaita īpatsvars kopējā sociālo pakalpojumu klientu skaitā 2023. gadā
- ▶ 4.1.2. attēls. DAC pakalpojuma sniedzēju skaits sadalījumā par Izvērtējuma mērķa grupām laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.1.3. attēls. DAC pakalpojuma saņēmēju skaits sadalījumā par Izvērtējuma mērķa grupām laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.1.4. attēls. GM pakalpojuma saņēmēju skaits sadalījumā par mērķa grupām laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.1.5. attēls. AM pakalpojuma saņēmēju skaits sadalījumā par mērķa grupām laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.1.6. attēls. AM pakalpojuma saņēmēju skaits sadalījumā par citiem sociālajiem pakalpojumiem aprūpei mājās laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.1.7. attēls. SAC pakalpojumu sniedzēju sniegtā informācija par SAC pakalpojuma saņēmēju skaitu sadalījumā pa mērķa grupām laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.2.1. attēls. GM pakalpojuma finanšu avoti
- ▶ 4.2.2. attēls. GM pakalpojuma klientu skaits pēc finansēšanas avota laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.2.3. attēls. DAC pakalpojuma finanšu avoti
- ▶ 4.2.4. attēls. DAC pakalpojuma klientu skaits pēc finansēšanas avota laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.2.5. attēls. AB pakalpojuma finanšu avoti
- ▶ 4.2.6. attēls. AM pakalpojuma finanšu avoti
- ▶ 4.2.7. attēls. AM pakalpojuma klientu skaits pēc finansēšanas avota laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.2.8. attēls. SAC pakalpojuma finanšu avoti
- ▶ 4.2.9. attēls. Valsts SAC nodrošināšanai faktiski saņemtā finansējuma struktūra sadalījumā pa finansēšanu avotiem 2023. gadā
- ▶ 4.2.10. attēls. Pašvaldību un citu organizāciju SAC pakalpojuma nodrošināšanai faktiski saņemtā finansējuma struktūra sadalījumā pa finansēšanu avotiem 2023. gadā
- ▶ 4.2.11. attēls. Pašvaldību informācija par SAC pakalpojuma saņēmēju skaitu laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.2.12. attēls. DI ERAF projektos ISA pakalpojumu izveidotā infrastruktūra (ISA pakalpojumu sniegšanas vietas) sadalījumā pa mērķa grupām
- ▶ 4.3.1. attēls. ISA pakalpojumu sniedzēju skaita īpatsvars kopējo sociālo pakalpojumu sniedzēju skaitā

- ▶ 4.4.1. attēls. Pašas pašvaldības nodrošināto ISA pakalpojumu īpatsvars konkrētā ISA pakalpojuma sniedzēju kopskaitā sadalījumā pa ISA pakalpojumu veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam
- ▶ 4.4.2. attēls. DAC pakalpojuma klientu īpatsvars kopējā klientu skaitā 2023. gadā sadalījumā pa DAC pakalpojuma nodrošināšanas veidiem
- ▶ 4.4.3. attēls. GM pakalpojuma klientu īpatsvars kopējā klientu skaitā 2023. gadā sadalījumā pa GM pakalpojuma nodrošināšanas veidiem
- ▶ 4.4.4. attēls. AM pakalpojuma klientu īpatsvars kopējā klientu skaitā 2023. gadā sadalījumā pa AM pakalpojuma nodrošināšanas veidiem
- ▶ 4.4.5. attēls. SAC pakalpojuma klientu īpatsvars kopējā klientu skaitā 2023. gadā sadalījumā pa SAC pakalpojuma nodrošināšanas veidiem

Lietotie saīsinājumi

AM pakalpojums	Aprūpes mājās pakalpojums
AB pakalpojums	Atelpas brīža pakalpojums
DAC pakalpojuma	Dienas aprūpes centra pakalpojums
DAC	Dienas aprūpes centrs
DI	Deinstitucionalizācija
DI projekts	Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" 2.2.1. pasākums "Deinstitucionalizācija"
EK	Eiropas Komisija
ES	Eiropas Savienība
FT	Funkcionālie traucējumi
GRT	Garīga rakstura traucējumi
GM pakalpojums	Grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojums
IKP	Iekšzemes kopprodukts
II nodoklis	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis
ISA pakalpojumi	Ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumi
Izvērtējums	Izvērtējuma "Par ilgtermiņa sociālās aprūpes finansēšanas modeļiem un priekšlikumiem ilgtermiņa finansēšanas modeļa ieviešanai" 1. ziņojums "Esošās ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu nodrošināšanas situācijas analīze"
Kurzemes PR	Kurzemes plānošanas reģions
LM	Labklājības ministrija
Latgales PR	Latgales plānošanas reģions
MK	Ministru kabinets
MK noteikumi Nr. 138	Ministru kabineta 2019. gada 2. aprīļa noteikumi Nr. 138 "Noteikumi par sociālo pakalpojumu saņemšanu"
MK noteikumi Nr. 275	Ministru kabineta 2003. gada 27. maija noteikumi Nr. 275 "Sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu samaksas kārtība un kārtība, kādā pakalpojuma izmaksas tiek segtas no pašvaldības budžeta"
MK noteikumi Nr. 313	Ministru kabineta 2015. gada 16. jūnija noteikumi Nr. 313 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" 9.2.2.1. pasākuma "Deinstitucionalizācija" īstenošanas noteikumi"
MK noteikumi Nr. 316	Ministru kabineta 2001. gada 18. maija noteikumi Nr. 316 "Noteikumi par asistenta, pavadoņa un aprūpes mājās pakalpojumu personām ar invaliditāti"

MK noteikumi Nr. 324	Ministru kabineta 2017. gada 30. jūnija noteikumi Nr. 324 „Noteikumi par oficiālās statistikas veidlapu paraugiem sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības jomā un veidlapu aizpildīšanas un iesniegšanas kārtību”
MK noteikumi Nr. 338	Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr. 338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”
MK noteikumi Nr. 385	Ministru kabineta 2017. gada 27. jūnija noteikumi Nr. 385 “Noteikumi par sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrēšanu”
MK noteikumi Nr. 431	Ministru kabineta 2002. gada 12. decembra noteikumi Nr. 431 "Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām"
MK noteikumi Nr. 518	Ministru kabineta 2019. gada 5. novembra noteikumi Nr. 518 “Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas iestāžu maksas pakalpojumu cenrādis”
MK noteikumi Nr. 797	Ministru kabineta 2018. gada 18. decembra noteikumi Nr. 797 “Valsts atbalsta piešķiršanas kārtība pašvaldībām par sociālo pakalpojumu nodrošināšanu personas dzīvesvietā”
MK noteikumi Nr. 809	Ministru kabineta 2020. gada 17. decembra noteikumi Nr. 809 "Noteikumi par mājsaimecības materiālās situācijas izvērtēšanu un sociālās palīdzības saņemšanu"
MK noteikumi Nr. 829	Ministru kabineta 2007. gada 4. decembra noteikumi Nr. 829 “Noteikumi par dienas centru, grupu māju (dzīvokļu) un pusceļa māju izveidošanas un uzturēšanas izdevumu līdzfinansēšanu”
NVO	Nevalstiskās organizācijas, piemēram, biedrības, nodibinājumi
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
persona ar GRT	Persona ar garīga rakstura traucējumiem
privātie	Pakalpojuma sniedzējs - juridiskas personas, piemēram, SIA
PVO	Pasaules Veselības organizācija
Rīgas PR	Rīgas plānošanas reģions
SAC pakalpojums	Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojums institūcijā
SAC	Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija
SBS pakalpojumi	Sabiedrībā balstīti sociālie pakalpojumi
SIVA	Sociālās integrācijas valsts aģentūra
SPSPL	Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums
SPS reģistrs	Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrs
VDEĀVK	Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija
VSAC	Valsts sociālās aprūpes centri
VSAA	Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra
Vidzemes PR	Vidzemes plānošanas reģions
Zemgales PR	Zemgales plānošanas reģions

Ievads

Latvijas sabiedrība šobrīd piedzīvo ievērojamas demogrāfiskās un sociālās pārmaiņas, kas būtiski ietekmē ISA pakalpojumu nepieciešamību un nodrošināšanu. Pieaugot iedzīvotāju skaitam virs darbības vecuma, palielinās arī pieprasījums pēc sociālās aprūpes pakalpojumiem. Ilgtermiņa aprūpe kļūst par kritisku valsts politikas un sociālās aizsardzības sistēmas sastāvdaļu, kurā ir nepieciešama nepārtraukta pilnveidošana un pielāgošanās mainīgajiem apstākļiem.

Sociālā aprūpe ir būtisks elements cilvēka cienīgas dzīves nodrošināšanā, īpaši attiecībā uz vecāka gadagājuma cilvēkiem un personām ar FT. ES stratēģiskie dokumenti un Latvijas nacionālā politika uzsvēr nepieciešamību pēc kvalitatīviem un pieejamiem ISA pakalpojumiem, kas atbilstu sabiedrības novecošanās tendencēm un sociālajām vajadzībām.

Izvērtējuma mērķis ir esošās ISA pakalpojumu nodrošināšanas situācijas analīze laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam.

Izvērtējuma mērķa grupa – bērni ar FT, personas darbības vecumā ar FT un pensijas vecuma personas.

Izvērtējums sniedz padziļinātu analīzi par ISA pakalpojumu (dzīvesvietā, SAC, pensijā) nodrošināšanu Latvijā laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam šādos griezumos:

- ▶ ISA pakalpojumu veidu griezumā;
- ▶ finanšu avotu griezumā:
 - valsts finansējums (apjomi, piešķiršanas nosacījumi, klientu līdzmaksājuma nosacījumi);
 - pašvaldību finansējums (apjomi, piešķiršanas nosacījumi, klientu līdzmaksājuma nosacījumi);
 - privātais finansējums (apjomi, piešķiršanas nosacījumi, klientu līdzmaksājuma nosacījumi);
 - privātās (brīvprātīgās) apdrošināšanas finansējuma piedāvājums;
 - piederīgo ieguldījums ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumā (tālāk vērtējams saistībā ar darbaspējīgo iedzīvotāju samazināto iesaisti darbā tirgū – produktīva laika zudums tautsaimniecībai);
 - citi finanšu avoti (ietverot finansējuma piesaistes mehānismus);
- ▶ pakalpojumu iepirkšanas procedūru griezumā (tarifi, iepirkumi, ienākuma sliekšņa noteikšana, kuponi u.c.);
- ▶ pakalpojumu sniedzēju griezumā:
 - valsts budžeta iestādes un līgumorganizācijas, kuras sniedz valsts finansētus SAC pakalpojumus;
 - pašvaldību budžeta iestādes;
 - privātie un NVO pakalpojumu sniedzēji;
 - neformālās aprūpes sniedzēji - klientu piederīgo iesaiste ISA pakalpojumu nodrošināšanā tuviniekiem;
 - citi.

Izvērtējums izstrādāts Labklājības ministrijas un personu apvienības BCP JL, kuru veido SIA “Baltic Communication Partners” un SIA “Jaunrades laboratorija”, 2024. gada 21. martā noslēgtā pakalpojuma līguma “Par ilgtermiņa sociālās aprūpes finansēšanas modeļiem un

priekšlikumiem ilgspējīga finansēšanas modeļa ieviešanai” (Nr. LM2024/24-1-1341/12) ietvaros, kas tiek finansēts no Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam tehniskās palīdzības līdzekļiem.

1. Izvērtējuma metodoloģija

Izvērtējuma veikšanā izmantotas kvalitatīvās un kvantitatīvās pētījumu metodes.

Esošās ISA pakalpojumu nodrošināšanas situācijas analīze laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam veikta, apkopojot publiski pieejamos statistikas datus un informāciju par nodrošinātiem ISA pakalpojumiem dažādos griezumos - ISA pakalpojumu veidu griezumā; finanšu avotu griezumā (valsts, pašvaldību un privātais finansējums, privātās (brīvprātīgās) apdrošināšanas finansējuma piedāvājums, piederīgo ieguldījums, citi finanšu avoti); pakalpojumu iepirkšanas procedūru griezumā (tarifi, iepirkumi, ienākuma sliekšņa noteikšana, kuponi u.c.); pakalpojumu sniedzēju griezumā (valsts budžeta iestādes un līgumorganizācijas, kuras sniedz valsts finansētus SAC pakalpojumus, pašvaldību budžeta iestādes, privātie un NVO pakalpojumu sniedzēji, neformālās aprūpes sniedzēji, citi).

ISA pakalpojumu nodrošināšanas situācijas analīzes veikšanai izmantoti sekundārie dati no šādiem datu avotiem:

- ▶ Latvijas Atvērto datu portāls (<https://data.gov.lv/lv>):
 - SPS reģistrs;
 - Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību novada/republikas pilsētas pašvaldībā;
 - Pārskati par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu;
 - Sociālo pakalpojumu sniedzēju skaits;
 - SBS pakalpojumu pieprasījumu skaits (DI pakalpojumi);
 - Vecuma pensijas;
 - Invaliditātes pensijas;
 - VDEĀVK uzskaitē esošās pilngadīgās personas ar invaliditāti pēc invaliditātes smaguma pakāpes un administratīvās teritorijas;
 - VDEĀVK uzskaitē esošo bērnu ar invaliditāti skaits sadalījumā pēc administratīvās teritorijas.
- ▶ Reģionālās attīstības indikatoru modulis (<https://raim.gov.lv>):
 - Iedzīvotāju īpatsvars virs darbspējas vecuma;
 - Ieturētā II nodokļa summa (pēc darba ņēmēja deklarētās dzīvesvietas);
 - Pašvaldības budžeta iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi;
 - Pašvaldības budžeta iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi uz vienu iedzīvotāju;
 - Pašvaldības budžeta kopējie ieņēmumi.
- ▶ Centrālās statistikas pārvaldes dati (<https://stat.gov.lv/lv>) tēmu ietvaros “Iedzīvotāji”, “Darbs”, “Valsts un ekonomika”, “Labklājības un vienlīdzības rādītāji”.

Datu apkopošanas rezultātā Izvērtējuma eksperti pārbaudīja, sistematizēja, grupēja un vizualizēja iegūtos datus, lai meklētu savstarpējās sakarības. Tika veikta arī datu statistiskā analīze, izceļot statistiski nozīmīgus faktoros. Ņemot vērā administratīvi teritoriālās reformas ietvaros veiktās pašvaldību iedalījuma izmaiņas, dati tika sagrupēti atbilstoši jaunajam teritoriālajam iedalījumam, lai nodrošinātu to salīdzināmību.

Eksperti, izpētot pieejamo informāciju par ISA pakalpojumiem dzīvesvietā, konstatēja, ka pašvaldības un pakalpojumu sniedzēji nesniedz detalizētu informāciju par finanšu avotiem konkrētiem ISA pakalpojumu veidiem. Atšķirībā no SAC pakalpojumiem, šāda informācija netiek apkopota un nav pieejama publiski. Lai veiktu nepieciešamos analīzes aprēķinus,

eksperti balstījās uz pieņēmumiem un izmantoja viena gadījuma piemēru. Turklāt, publiski nav pieejami dati par neformālo aprūpes sektoru, tāpēc eksperti izdarīja pieņēmumus, lai aprēķinātu piederīgo ieguldījumu neformālās aprūpes nodrošināšanā.

Izvērtējuma eksperti veica politikas plānošanas dokumentu un normatīvo aktu detalizētu analīzi, lai apkopotu informāciju par ISA pakalpojumu attīstības stratēģiskajiem virzieniem, noteiktajiem mērķiem un normatīvo regulējumu gan valsts, gan pašvaldību līmenī.

Izvērtējuma ietvaros eksperti izmantoja sekojošus Latvijas, ES un OECD dokumentus, ziņojumus un pētījumus:

- ▶ Veselības inspekcijas un Labklājības ministrijas integrētā pārbaude. (2021). Par sociālās aprūpes institūcijās klientiem nodrošinātās aprūpes kvalitāti. Pieejams: <https://www.vi.gov.lv/lv/media/1783/download>;
- ▶ MK (2021). Informatīvais ziņojums par vienmērīgu sociālo pakalpojumu tīkla attīstību pašvaldībās un vienotas pieejas veidošanu sociālo pakalpojumu nodrošināšanā iedzīvotājiem. Pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/8d83ec55-047f-4f8c-ab7d-7bb181cd67db;
- ▶ LM (2022). Pētījums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu satura, pieejamības un ietekmes uz sociālo atstumtību izvērtējums pirmspensijas un pensijas vecuma personām un personām ar garīga rakstura traucējumiem”. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/media/14514/download?attachment>;
- ▶ LM (2023). Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti, un bērniem” 9.2.2.2. pasākuma “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ietvaros īstenotā projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” nodevums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu cenas aprēķināšanas formulas algoritma izstrāde”. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/nodevums-sabiedriba-balstitu-socialo-pakalpojumu-cenas-aprekinasanas-formulas-algoritma-izstrade>;
- ▶ European Union (2012). Charter of Fundamental Rights of the European Union. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>;
- ▶ European Commission. (2013). Social Investment Package. Pieejams: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1044&langId=en>;
- ▶ European Parliament (2017). The 20 principles of the European Pillar of Social Rights. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_lv;
- ▶ Spasova, S., Baeten, R., Coster, S., Ghailani, D., Peña-Casas, R., and Vanhercke, B. Challenges in long-term care in Europe. A study of national policies. European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission, 2018, pp. 6-42. Pieejams: Challenges in long-term care in Europe - A study of national policies 2018 - Employment, Social Affairs & Inclusion - European Commission (europa.eu);
- ▶ Spasova, S., & Coster, S. (2019). Mapping long-term care quality assurance practices in the EU Summary Report. European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission, pp. 7-15. Pieejams: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8448&furtherPubs=yes>;

- ▶ European Economic and Social Committee (n.d.). Europe 2020 Steering Committee. Pieejams: <https://www.eesc.europa.eu/lv/sections-other-bodies/other/europe-2020-steering-committee>;
- ▶ Oliveira Hashiguchi, T., & Llana-Nozal, A. (2020). The effectiveness of social protection for long-term care in old age: Is social protection reducing the risk of poverty associated with care needs. OECD Health Working Papers, No. 117, OECD Publishing, Paris, pp. 11-72. Pieejams: <https://doi.org/10.1787/2592f06e-en>;
- ▶ Hashiguchi, T.C.O., & Llana-Nozal, A. (2020). The effectiveness of social protection for long-term care in old age: Is social protection reducing the risk of poverty associated with care needs? OECD Health Working Papers, No. 117, pp. 11-115. OECD Publishing, Paris. Pieejams: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/the-effectiveness-of-social-protection-for-long-term-care-in-old-age_2592f06e-en;
- ▶ OECD Health Working Paper No. 121. The Economics of Patient Safety Part III: Long-Term Care; 2020, pp. 20-77. Pieejams: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/be07475c-en.pdf?expires=1720859907&id=id&accname=guest&checksum=7265C89BD86C10AC3784B018E0FD3F74>;
- ▶ Informal caregiving and work: A high price to pay. The case of Baltic States. (2021). Publications Office of the European Union, Luxemburg. Pieejams: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2212828X21000128>;
- ▶ European Commission Directorate-General for Employment Social Affairs and Inclusion. (2021). Study on exploring the incidence and costs of informal long-term care in the EU. Publications Office of the European Union, pp. 15-144. doi:10.2767/06382. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bafbb918-2197-11ec-bd8e-01aa75ed71a1/language-en>;
- ▶ European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Long-term care report: trends, challenges and opportunities in an ageing society. Volume II, Country profiles. Publications Office, 2021, pp. 210-224. doi:10.2767/183997. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b39728e3-cd83-11eb-ac72-01aa75ed71a1>;
- ▶ Public and Private Sector Relationships in Long-term Care and Healthcare Insurance. (2021). Publications Office of the European Union, pp. 10-12. Pieejams: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/01/public-and-private-sector-relationships-in-long-term-care-and-healthcare-insurance_912df762/a460ce0b-en.pdf;
- ▶ Lera, J., Pascual-Sáez, M., & Cantarero-Prieto, D. (2021). Socioeconomic inequality in the use of long-term care among European older adults: An empirical approach using the SHARE survey. International Journal of Environmental Research and Public Health, 18(1), 20. Pieejams: <https://doi.org/10.3390/ijerph18010020>;
- ▶ European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Long-term care report: trends, challenges and opportunities in an ageing society. Volume I. Publications Office, 2021, pp. 50-78. doi:10.2767/677726. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/484b0ceb-cd83-11eb-ac72-01aa75ed71a1/language-en>;
- ▶ Rocard, E., & Llana-Nozal, A. (2022). Supporting informal carers of older people: Policies to leave no carer behind. OECD Health Working Papers, No. 140, pp. 31-65. Pieejams: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/supporting-informal-carers-of-older-people_0f0c0d52-en;

- ▶ European Commission (2022). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the European care strategy on the European Care Strategy for caregivers and care receivers. COM (2022) 440 final. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0440>;
- ▶ European Commission (2022). Proposal for a Council Recommendation on access to affordable high-quality long-term care (COM (2022) 441 final). Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0441>;
- ▶ OECD (2023), Health at a Glance 2023: OECD Indicators, Chapter 10. Ageing and long-term care, OECD Publishing, Paris. Pieejams: Health at a Glance 2023 : OECD Indicators | Health at a Glance | OECD iLibrary (oecd-ilibrary.org);
- ▶ Pietrangelo de Biase, & Dougherty, S. (2023). From local to national: Delivering and financing effective long-term care. OECD Working Papers on Fiscal Federalism, pp. 12-26. Pieejams: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/from-local-to-national-delivering-and-financing-effective-long-term-care_578b296f-en;
- ▶ European Commission. (2023, May 24). 2023. gada ziņojums par valsti – Latvija. Eiropas Komisija. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52023SC0614&%3Bqid=1686127911343>;
- ▶ Economic Policy Committee, Ageing Working Group. (2023). 2024 Ageing Report: Country Fiche for Latvia. Ministry of Welfare of Latvia. Pieejams: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/51c6f5df-e7f1-4409-9fd6-877912a647fd_en?filename=2024-ageing-report-country-fiche-Latvia.pdf;
- ▶ European Commission (2024). 2024 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU Member States (2022-2070) (Institutional Paper 279), pp. 6-287. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Pieejams: https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/2024-ageing-report-underlying-assumptions-and-projection-methodologies_en.

Līdzās dokumentu analīzei, otrs nozīmīgs kvalitatīvās pētniecības datu vākšanas avots ISA pakalpojumu finansēšanas raksturošanai bija ekspertu intervijās iegūtā informācija. Izvērtējuma ietvaros izvēlēta daļēji strukturētas intervijas metode, kas datu ieguvē pētniecībā ir viselastīgākā no interviju metodēm. Nodrošinot daļēji strukturēto interviju kvalitatīvu norisi, iepriekš tika sagatavotas un pētījuma dalībniekiem savlaicīgi nosūtītas jautājumu kopas par pētāmo tēmu, pielāgojot tās intervējamo personu profesionālās darbības spektram, atbildībai un kompetencei.

Izvēlēta intervijas metode nodrošināja līdzsvaru starp iepriekš formulēto jautājumu kopām, dodot iespēju katram Izvērtējuma dalībniekam savlaicīgi ar tām iepazīties un labāk sagatavoties intervijai, kā arī elastību, moderatoram un klātesošajiem Izvērtējuma ekspertiem reaģējot uz sniegtajām atbildēm, uzdodot papildu vai precizējošus jautājumus. Visās intervijās tika ievērots pētnieciskās ētikas princips – katra Izvērtējuma dalībnieka informētā piekrišana un atļaujas saņemšana iegūto rezultātu izmantošanai pētījumā.

Daļēji strukturēto interviju mērķis bija iegūt informāciju/viedokli par esošo ISA pakalpojumu nodrošināšanas situāciju. Interviju jautājumi tika centrēti uz ISA pakalpojumu - dzīvesvietā (AM pakalpojuma, DAC pakalpojuma, GM pakalpojuma, AB pakalpojuma) un SAC pakalpojuma, pansijas pakalpojuma - sniegšanu un novērtēšanu.

Izvērtējuma dalībnieki tika atlasīti, izmantojot vienu no biežāk lietotajām kvalitatīvo pētījumu atlases stratēģijām – mērķtiecīgu atlasī, iekļaujot šādus pārstāvjus:

- ▶ likumdevējs;
- ▶ politikas veidotāji nacionālās un vietējās varas pārvaldības mērogā:
 - LM (valsts politika);
 - pašvaldības lēmējvara no Rīgas valstspilsētas, Jelgavas valstspilsētas, Valmieras novada, Bauskas novada, Talsu novada, Augšdaugavas novada, Olaines novada (vietējā politika);
- ▶ politikas īstenotāji:
 - pašvaldību sociālo dienestu pārstāvji no iepriekš atlasītajām pašvaldībām;
 - ISA pakalpojumu sniedzēji, reprezentējot pēc iespējas plašāku Izvērtējuma tvērumu: finansējuma avoti (valsts, pašvaldības, komersanti, biedrības vai nodibinājumi); reģionālais pārklājums; pētījuma mērķa grupu pārstāvniecība (bērni, darbaspējīga vecuma personas, pensijas vecuma personas); ISA pakalpojumu veidi (AM pakalpojums, GM pakalpojums, AB pakalpojums, DAC pakalpojums, SAC pakalpojums);
- ▶ sociālie/sadarbības partneri, kuri piedalās ISA pakalpojumu rīcībpolitikas izstrādē un ieviešanā.

Laika periodā no 2024. gada 29. aprīļa līdz 22. maijam notika 31 intervija (30 tiešsaistē Zoom platformā un viena - klātienē) ar likumdevēju, politikas veidotāju, politikas īstenotāju, pakalpojumu sniedzēju un sociālo/sadarbības partneru pārstāvjiem. Ņemot vērā, ka vairākās institūcijās bija lietderīgi par vienu un to pašu kompetences jomu intervēt vairākus speciālistus, Izvērtējuma eksperti veica arī grupu ekspertu intervijas, vienlaikus intervijā piedaloties vairāk kā vienam ekspertam. Rezultātā 31 intervijā piedalījās 41 eksperts (1. pielikuma 1.2. nodaļa).

Ekspertu intervijas veiktas, izmantojot katram intervējamajam lokam individualizētus jautājumus atbilstoši viņu profesionālās darbības laukam, atbildībai un kompetencei (1. pielikuma 1.3. nodaļa). Pirms intervijas Izvērtējuma eksperts, kurš veica attiecīgo interviju, veica sagatavošanās darbu, iepazīstoties ar eksperta pārstāvētās institūcijas funkcijām un lomu ISA pakalpojumu jomā. Saņemot intervijas dalībnieku piekrišanu, veikti interviju audioieraksti. Katrai intervijai ir sagatavots tās atšifrējums rakstiskā formā – transkripts, kas izmantots turpmākajai kvalitatīvo datu analīzei, ieskaitot salīdzinošo analīzi ar citiem Izvērtējumā iegūtajiem datiem.

Analīzei izmantota kvalitatīvā induktīvā pieeja, kas ir īpaši piemērota sociāla rakstura jautājumu apskatīšanai/izpētei. Interviju datiem veikta atvērtā kodēšana, aptverot visus satura aspektus, kas attiecināmi uz ISA pakalpojumu nodrošināšanu. No datiem atvasināti kodi, kas tālāk grupēti plašākās, iekšēji homogēnās kategorijās, savukārt kategorijas vispārinātas un apkopotas plašākās kategoriju grupās, līdz iegūtas jēgas ziņā izsmeļošas tematiskās grupas un to kopsavilkums (1. pielikuma 1.4. nodaļa, 1.5. nodaļa).

Lai iegūtu dziļāku izpratni par pētāmās tēmas daudzveidīgajiem aspektiem, izmantojot interviju dalībnieku izteiktos viedokļus, attieksmes, vērtējumus un priekšlikumus, Izvērtējuma eksperti organizēja divas fokusgrupas, atlasot atbilstošus dalībniekus pēc noteiktiem kritērijiem: daudzlīmeņu pārvaldības mērogs (valsts un vietējā politika), profesionālās darbības spektrs, kompetence un atbildība, reģionālā pārstāvniecība, kā arī ISA pakalpojumu lietotājus, piederīgos, neformālos aprūpētājus.

Lai diskusija fokusgrupā būtu saturīga un jēgpilna, tika izstrādātas un diskusiju dalībniekiem savlaicīgi nosūtītas katras diskusijas vadlīnijas. Diskusijas sākumā dalībnieki tika iepazīstināti ar diskusijas tēmu, mērķi, izmantojamajiem terminiem, norises kārtību un jautājumu kopām. Fokusgrupas diskusija tika strukturēta trīs daļās: ievads, spontānā un virzītā daļa, un tās ilgums bija 90 minūtes. Abas fokusgrupas notika tiešsaistē, izmantojot attālinātās fokusgrupas veidu, nodrošinot diskusiju ar tiešsaistes platformas starpniecību. Fokusgrupu diskusijās tika ievērots pētnieciskās ētikas princips – katra Izvērtējuma dalībnieka informētā piekrišana un atļaujas saņemšana iegūto viedokļu izmantošanai Izvērtējumā.

Katrā fokusgrupā tika iesaistīti atšķirīgi dalībnieku sastāvi:

- ▶ Fokusgrupa Nr. 1 - ISA pakalpojumu nodrošināšana. Diskusijas mērķis bija pārrunāt ar politikas veidotājiem un politikas īstenotājiem ISA pakalpojumu nodrošināšanu laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam - viedokļi, pieredze, problēmas, iespējamie risinājumi. Diskusija notika 2024. gada 4. jūnijā, un tajā piedalījās astoņi dalībnieki.
- ▶ Fokusgrupa Nr. 2 - ISA pakalpojumi un to samaksas kārtība. Diskusijas mērķis bija pārrunāt ar ISA pakalpojumu saņēmējiem, piederīgajiem, neformālajiem aprūpētājiem ISA pakalpojumu nodrošināšanu, tai skaitā to samaksas kārtību – uzklaut viedokļus, pieredzi, identificētās problēmas, iespējamie risinājumus. Diskusija notika 2024. gada 7. jūnijā, un tajā piedalījās 13 dalībnieki.

Saņemot diskusiju dalībnieku piekrišanu, veikti diskusiju audioieraksti. Katrai diskusijai ir sagatavots tās atšifrējums rakstiskā formā – transkripts, kas izmantots turpmākajai datu analīzei, lai veiktu kvalitatīvo datu analīzi, tai skaitā salīdzinošo analīzi ar citiem Izvērtējumā iegūtajiem datiem.

Analīzei izmantota kvalitatīvā induktīvā pieeja, kas īpaši piemērota sociāla rakstura jautājumu apskatīšanai. Diskusijas datiem veikta atvērtā kodēšana, aptverot visus satura aspektus, kas attiecināmi uz ISA pakalpojumu nodrošināšanu, tai skaitā to samaksas kārtību. No datiem atvasināti kodi, kas tālāk grupēti plašākās, iekšēji homogēnās kategorijās, savukārt kategorijas vispārinātas un apkopotas plašākās kategoriju grupās, līdz iegūtas jēgas ziņā izsmeltošas tematiskās grupas un to kopsavilkums par katru fokusgrupu (1. pielikuma 2.1.2. nodaļa, 2.1.3. nodaļa, 2.2.2. nodaļa, 2.2.3. nodaļa).

2. Situācijas analīze par ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu – izvērtējuma nepieciešamības pamatojums

Sociālās aizsardzības sistēma Eiropā ir izveidota, lai nodrošinātu iedzīvotāju aizsardzību pret riskiem un vajadzībām, kas saistītas ar bezdarbu, slimībām un veselības aprūpi, invaliditāti, vecumu, sociālo atstumtību u.c. Eiropas sociālā politika vērsta uz ieguldījumu cilvēkos, lai stiprinātu cilvēku prasmes un spējas, atbalstītu viņus pilnvērtīgi piedalīties nodarbinātībā un sociālajā dzīvē.

ES Pamattiesību harta atzīst vecāka gadagājuma cilvēku tiesības dzīvot cilvēka cienīgu un neatkarīgu dzīvi un piedalīties sabiedriskajā un kultūras dzīvē. Tajā ir nostiprinātas tiesības cilvēkiem ar invaliditāti izmantot pasākumus, kas paredzēti, lai nodrošinātu viņu neatkarību, sociālo un profesionālo integrāciju un dalību sabiedrības dzīvē.¹

Eiropas sociālās politikas vispārējie mērķi ir atspoguļoti stratēģijā “Eiropa 2020” un paredz iedzīvotāju nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanu. Eiropas sociālo tiesību pīlāra 20 principi nosaka virzību uz spēcīgu sociālo Eiropu un pauž principus un tiesības, kam ir būtiska nozīme taisnīgas un labi funkcionējošas labklājības sistēmas nodrošināšanā, īstenojot taisnīgumu, iekļautību un vienlīdzīgas iespējas.

Eiropas sociālo tiesību pīlāra 18. princips nosaka tiesības uz kvalitatīvu un cenas ziņā pieņemamu ilgtermiņa aprūpi, jo īpaši aprūpi mājās un kopienā balstītiem pakalpojumiem.² Vienaļikus Eiropas Sociālo ieguldījumu vadlīnijas³ rosina dalībvalstis efektīvāk un lietderīgāk izmantot sociālos budžetus, lai nodrošinātu atbilstošu un ilgtspējīgu valsts iedzīvotāju sociālo aizsardzību, kā arī īstenot integrētas pabalstu un pakalpojumu paketes, lai sasniegtu ilgstošus pozitīvus sociālos ieguvumus.

EK izstrādātā Eiropas aprūpes stratēģija⁴ vērsta uz kvalitatīvu ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu pieejamību visā ES un situācijas uzlabošanu gan aprūpes saņēmējiem, gan aprūpes sniedzējiem.

Latvijas sociālās politikas mērķis⁵ ir palielināt SBS pakalpojumu pieejamību, veicināt personu pāreju uz sabiedrībā balstītu vai ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu saņemšanu, vienlaikus uzlabojot SAC sniegto pakalpojumu kvalitāti atbilstoši personas individuālajām vajadzībām un pašaprūpes spējām.

¹ European Union. (2012). Charter of Fundamental Rights of the European Union. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

² European Parliament. (2017). The 20 principles of the European Pillar of Social Rights. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_lv

³ European Commission. (2013). Social Investment Package. Pieejams: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1044&langId=en>

⁴ European Commission. (2022). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the European care strategy on the European Care Strategy for caregivers and care receivers. COM (2022) 440 final. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0440>

⁵ Labklājības ministrija: Sociālie pakalpojumi, <https://www.lm.gov.lv/lv/socialie-pakalpojumi-0>

Latvijā plašākā nozīmē ar sociālo aizsardzību saprot personas/mājsaimniecības tiesības uz ienākumu drošības garantēšanu, īpaši vecuma, bezdarba, saslimšanas, invaliditātes, darba negadījuma, maternitātes un apgādnieka zaudējuma gadījumā, kā arī tiesības uz sociāli nozīmīgu pakalpojumu pieejamību, tai skaitā veselības aprūpi, mājokli, izglītību, aprūpi. Vienlaikus sociālā aizsardzība ietver gan formālo institucionālo atbalstu, gan neformālo atbalstu jeb tādu, kas saistīts ar personas ģimeni, draugiem un sabiedrību mikrolīmenī.⁶

Latvija, tāpat kā citas Eiropas valstis, piedzīvo ievērojamas demogrāfiskas pārmaiņas, kas izpaužas iedzīvotāju skaita samazināšanās, vecuma atkarības rādītāja⁷ pieauguma un dzīves ilguma palielināšanās veidā. Prognozes liecina, ka Latvijas iedzīvotāju skaits samazināsies par trešdaļu – no 1 885 tūkstošiem 2022. gadā līdz 1 257 tūkstošiem 2070. gadā. Vecuma atkarības rādītājs pieaugs no 36% 2022. gadā līdz 61% 2070. gadā. Dzīves ilgums vīriešiem palielināsies no 70,3 gadiem 2022. gadā līdz 82,5 gadiem 2070. gadā, savukārt, sievietēm – no 79,8 gadiem 2022. gadā līdz 88,4 gadiem 2070. gadā.⁸

Šīs tendences norāda, ka nākotnē Latvijas iedzīvotāju vidū lielāka daļa būs vecāka gadagājuma cilvēki, kuriem būs nepieciešama ilgtermiņa aprūpe. Palielinoties vecāka gadagājuma cilvēku skaitam, pieaugs arī pieprasījums pēc dažādiem aprūpes pakalpojumiem, tai skaitā veselības aprūpes un ISA pakalpojumiem gan dzīvesvietā, gan institūcijās. Turklāt pieaugs nepieciešamība pēc specializētas aprūpes vecāka gadagājuma cilvēkiem ar hroniskām slimībām un invaliditāti.

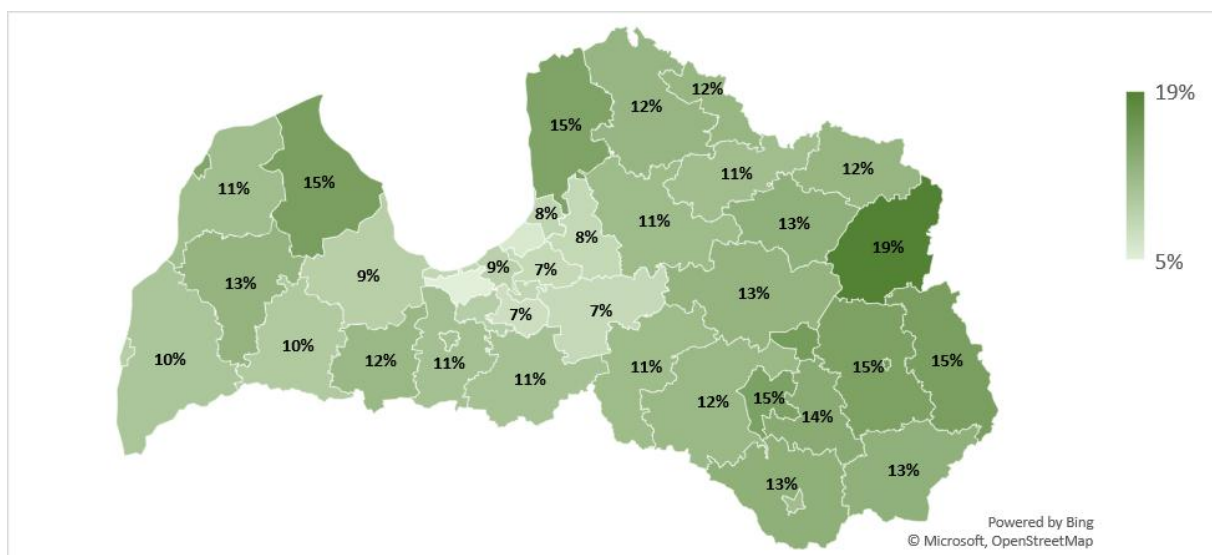
Latvijā pastāv reģionālās atšķirības iedzīvotāju vecumstruktūrā. Sakarā ar darbaspēka aizplūšanu Rīgas virzienā, Rīgas, Rīgas reģiona vecumstruktūra iezīmē tendenci ar bērnu un jauniešu īpatsvara pārsvaru pār senioriem, kas tālāku perifērijas novadu virzienā kļūst ar pretēju tendenci. Latvijas reģionos iedzīvotāju procentuālais īpatsvars virs darbaspējas vecuma svārstās no 10% Rīgā līdz 25% Latgalē. Kurzemē šis īpatsvars ir no 21% līdz 24%, Zemgalē no 15% līdz 21%, Vidzemē no 20% līdz 23% un Latgalē no 20% līdz 25%. Rīgas reģionā ārpus pašas Rīgas šis rādītājs ir no 15% līdz 21% (2.1. attēls).⁹

⁶ Latvijas Republikas Saeima. (2021). Par sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/325828-par-socialas-aizsardzibas-un-darba-tirgus-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

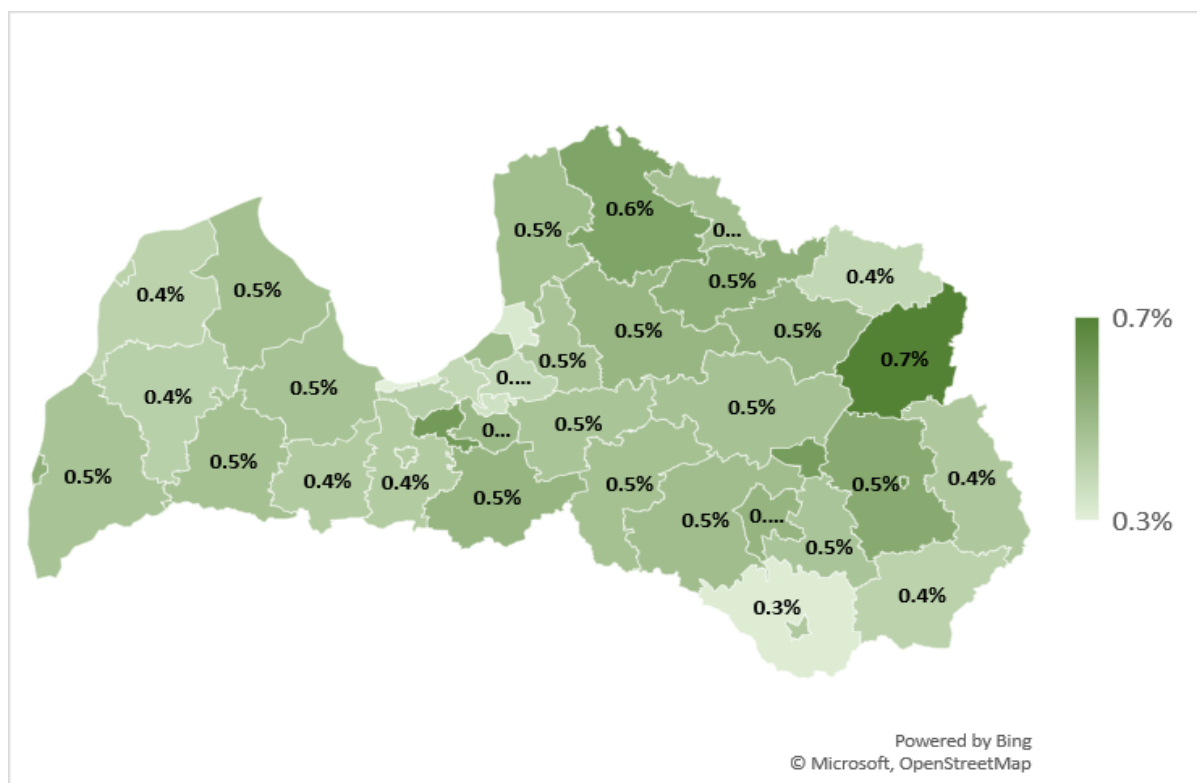
⁷ Iedzīvotāji vecāki par 65 gadiem/iedzīvotāji no 20 līdz 64 gadiem

⁸ Economic Policy Committee, Ageing Working Group. (2023). 2024 Ageing Report: Country Fiche for Latvia, pp.13. Ministry of Welfare of Latvia. Pieejams: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/51c6f5df-e7f1-4409-9fd6-877912a647fd_en?filename=2024-ageing-report-country-fiche-Latvia.pdf

⁹ Reģionālās attīstības indikatoru modulis. Tabulas “Iedzīvotāju īpatsvars līdz darbaspējas vecumam”, “Iedzīvotāju īpatsvars virs darbaspējas vecuma”. Pieejams: <https://raim.gov.lv/query-selection/list>

2.2. attēls. Pieaugušo personu ar invaliditāti īpatsvars Latvijas valstspilsētās un novados (%), 2023. gadā.

2.3. attēls. Bērnu ar invaliditāti īpatsvars Latvijas valstspilsētās un novados (%), 2023. gadā.

Izvērtējuma pārskata periodā bērnu ar invaliditāti īpatsvars palielinājās par 0,07 procentpunktiem, novērojot nelielas reģionālās atšķirības. Latgales austrumu reģionā bērnu ar invaliditāti īpatsvars ir visaugstākais – 0,7%, Ziemeļvidzemē un daļā no Latgales - 0,6%, savukārt, lielākajā daļā Latvijas reģionu, ieskaitot Kurzemi, Zemgali un centrālo Vidzemi, tas

ir 0,5%. Zemākais īpatsvars – 0,3% līdz 0,4% – ir Dienvidkurzemē un daļā no Zemgales (2.3. attēls).¹⁴

Latvijā ienākumu nevienlīdzība ir lielāka nekā vidēji ES. Turīgāko 20% iedzīvotāju ienākumi pārsniedz nabadzīgāko 20% iedzīvotāju ienākumus vairāk nekā sešas reizes. 2021. gadā 26,1% Latvijas iedzīvotāju bija pakļauti nabadzības un sociālās atstumtības riskam, kas ir viens no augstākajiem rādītājiem ES, kur vidējais rādītājs bija 21,7%. Vecuma grupā virs 65 gadiem nabadzības risks Latvijā bija visaugstākais ES (44,6%). Īpaši neaizsargātas pret nabadzību ir viena vecāka māsaimniecības un personas ar invaliditāti. Lauku reģionos nabadzības un sociālās atstumtības risks ir augstāks nekā urbanizētās teritorijās. Pensijas Latvijā ir vienas no zemākajām ES, salīdzinot ar ienākumiem no darba.¹⁵

Vismagākā situācija ir tiem pensijas vecuma (65+ gadi) iedzīvotājiem, kuri dzīvo vieni. 2022. gadā 67,8% vientuļo pensijas vecuma iedzīvotāju bija pakļauti nabadzības riskam, savukārt, starp tiem, kuri dzīvoja kopā ar kādu citu personu, nabadzības riskam bija pakļauti tikai 24,3%.¹⁶ Latvijā joprojām ir liels skaits vecuma pensijas saņēmēju (apmēram 15%), kuru pensija ir zem 50% no ienākumu mediānas (313 euro).¹⁷ Pastāv arī reģionālās atšķirības pensiju apmērā – Rīgā un Pierīgā vidējās pensijas ir augstākas nekā citos reģionos, īpaši izceļot Latgales reģionu.¹⁸

OECD analīze rāda, ka Latvijā apmēram 60% vecāka gadagājuma cilvēku, kuriem ir zemi ienākumi, nespēj segt mājas aprūpes izdevumus, nepakļaujoties nabadzības riskam. Tiem, kam ir mērenas aprūpes vajadzības, šis procents palielinās līdz aptuveni 70%, un vēl lielāks procents attiecas uz tiem, kam nepieciešama intensīva aprūpe.¹⁹ Tādejādi zemāka sociāli ekonomiskā statusa māsaimniecībās biežāk sastopama neformālā aprūpe.²⁰

Pastāv reģionālās atšķirības vidējās darba samaksas apmērā²¹, kas ir tieši ietekmē II nodokļa nomaksas apjomus katrā novadā.²² II nodoklis ir galvenais pašvaldību ieņēmumu avots, un tā

¹⁴ Reģionālās attīstības indikatoru modulis, tabula “Iedzīvotāju skaits”, pieejams: <https://raim.gov.lv/query-selection/list>. Latvijas atvērto datu portāls, tabula “VDEĀVK uzskaitē esošo bērnu ar invaliditāti skaits sadalījumā pēc administratīvās teritorijas”, pieejams: <https://data.gov.lv/dati/lv/dataset/berni-ar-invaliditati-adm-ter>. Ekspertu aprēķini.

¹⁵ European Commission. (2023). 2023. gada ziņojums par valsti – Latvija. Eiropas Komisija. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52023SC0614&%3Bqid=1686127911343>

¹⁶ Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/15347-sociala?themeCode=SI>

¹⁷ Tiesībsargs. (2023). Eiropas sociālā harta: Alternatīvais ziņojums 2023. Pieejams: https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2023/11/eiropas_sociala_harta_alternativais_zinojums_2023.pdf. Ziņojumā izmantoti dati par 2023. gada jūniju.

¹⁸ Latvijas atvērto datu portāls, tabula “Vecuma pensijas”, pieejams: <https://data.gov.lv/dati/lv/dataset/vecuma-pensijas>

¹⁹ Hashiguchi, T.C.O., & Llana-Nozal, A. (2020). The effectiveness of social protection for long-term care in old age: Is social protection reducing the risk of poverty associated with care needs? OECD Health Working Papers, No. 117, pp. 11-115. OECD Publishing, Paris. Pieejams: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/the-effectiveness-of-social-protection-for-long-term-care-in-old-age_2592f06e-en

²⁰ Lera, J., Pascual-Sáez, M., & Cantarero-Prieto, D. (2021). Socioeconomic inequality in the use of long-term care among European older adults: An empirical approach using the SHARE survey. International Journal of Environmental Research and Public Health, 18(1), 20. Pieejams: <https://doi.org/10.3390/ijerph18010020>

²¹ https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START_EMP_DS_DSV/DSV041/table/tableViewLayout1/

²² Reģionālās attīstības indikatoru modulis, tabula “Ieturētā iedzīvotāju ienākuma nodokļa summa (pēc darba ņēmēja deklarētās dzīvesvietas)”, pieejams: <https://raim.gov.lv/query-selection/list>

apjoms tieši ietekmē pašvaldību spēju finansēt dažādus sociālos pakalpojumus, tostarp ISA pakalpojumus. Rīgā un Pierīgas reģionā, kur iedzīvotāju ienākumi un līdz ar to II nodokļa nomaksas apjoms ir augstāks, pašvaldībām ir lielākas iespējas investēt sociālo pakalpojumu attīstībā, kas ļauj piedāvāt plašāku un kvalitatīvāku sociālo pakalpojumu klāstu, nodrošinot iedzīvotājiem augstāku sociālo aizsardzību. Latgales reģionā un citās teritorijās ar zemākiem iedzīvotāju ienākumiem un mazāku II nodokļa nomaksas apjomu pašvaldību finansiālās iespējas investēt sociālo pakalpojumu attīstībā ir ierobežotas, radot nevienlīdzību sociālo pakalpojumu pieejamībā un kvalitātē. Rezultātā šajās teritorijās dzīvojošie iedzīvotāji sastopas ar lielākām grūtībām saņemt nepieciešamo atbalstu, īpaši tie, kas ir pakļauti nabadzības vai sociālās atstumtības riskam.

Paredzams, ka potenciāli aprūpējamo cilvēku īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā pieaugs no 31,7% 2019. gadā līdz 41,2% 2030. gadā un 56,7% 2050. gadā. Latvijā to iedzīvotāju īpatsvars, kuriem ir nopietnas grūtības veikt personīgo aprūpi vai mājas darbus un kuriem nepieciešama ilgtermiņa aprūpe, pārsniedz ES vidējo rādītāju. Tomēr publiskie izdevumi ilgtermiņa aprūpei ir vieni no zemākajiem ES (0,4% no IKP), kas rezultējas ierobežotā aprūpes pieejā. Latvijā ir ievērojami lielāki personīgie maksājumi par veselības aprūpi (31,9% salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 14,4% 2020. gadā) un aprūpi mājās. Neraugoties uz ievērojamām investīcijām no ES kohēzijas politikas fondiem, pāreja no institucionālās aprūpes uz kopienā balstītu aprūpi ir bijusi lēnāka, nekā gaidīts.²³

ES valstu publiskie izdevumi ilgtermiņa aprūpei tiek prognozēti pieaugam no 1,7% no IKP 2022. gadā līdz 2,6% no IKP 2070. gadā, bet Latvijā tie attiecīgi palielināsies no 0,5% līdz 0,8% no IKP.²⁴ Starpība daļēji izskaidrojama ar iedzīvotāju struktūras atšķirībām, bet galvenokārt tā atspoguļo formālo ISA pakalpojumu sistēmas attīstības stadiju, salīdzinot ar neformālajiem risinājumiem, kas galvenokārt balstās uz neapmaksātu ģimenes locekļu sniegto aprūpi.²⁵

Secinājumi

Demogrāfisko izmaiņu rezultātā Latvijas iedzīvotāju vidū nākotnē būs lielāks vecāka gadagājuma cilvēku īpatsvars, palielinot pieprasījumu pēc ISA pakalpojumiem, ieskaitot veselības un sociālo aprūpi gan mājās, gan institūcijās. Pieaugs arī nepieciešamība pēc specializētas aprūpes vecāka gadagājuma cilvēkiem ar hroniskām slimībām un invaliditāti. Latvijas publiskie izdevumi ISA pakalpojumiem tiek prognozēti pieaugam no 0,5% no IKP 2022. gadā līdz 0,8% 2070. gadā.

²³ European Commission. (2023). 2023. gada ziņojums par valsti – Latvija. Eiropas Komisija. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52023SC0614&qid=1686127911343>

²⁴ European Commission. (2024). 2024 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU Member States (2022-2070) (Institutional Paper 279), pp.118. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Pieejams: https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/2024-ageing-report-underlying-assumptions-and-projection-methodologies_en.

²⁵ OECD (2023), Health at a Glance 2023: OECD Indicators, Chapter 10. Ageing and long-term care, OECD Publishing, Paris. Pieejams: Health at a Glance 2023: OECD Indicators | Health at a Glance | OECD iLibrary (oecd-ilibrary.org).

Lai gan ISA pakalpojumu izdevumi Latvijā pieaug, to pieauguma temps ir lēnāks nekā vidēji ES valstīs. Tas norāda uz atšķirībām valstu sociālās aprūpes sistēmu attīstībā, iedzīvotāju struktūras atšķirībām, kā arī lielāku uzsvāru uz neformāliem risinājumiem, kas galvenokārt balstās uz neapmaksātu ģimenes locekļu sniegto aprūpi.

3. Ilgtermiņa sociālās aprūpes sistēmas regulējošo normatīvo aktu raksturojums

Tiesības uz sociālo nodrošinājumu ir svarīgs sociāli atbildīgas valsts elements. Šo tiesību mērķis ir kalpot sociālā taisnīguma un sociālās drošības īstenošanai un cilvēka cienīgas eksistences nodrošināšanai. Turklāt sociālās drošības pasākumiem ir ne tikai ekonomiskā funkcija – aizstāt ienākumu zudumu, bet arī sociālā funkcija – nodrošināt indivīdu iespēju saglabāt pilnvērtīgu sabiedrības locekļa statusu.²⁶

3.1. Ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu politikas plānošanas dokumentu un regulējošo normatīvo aktu raksturojums

Satversmes 109.pants paredz tiesības ikvienam uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumos noteiktajos gadījumos. Satversmes tiesa, skaidrojot 109.pantā ietverto sociālā nodrošinājuma jēdzienu, ir norādījusi, ka ar to saprotami dažādi sociālās drošības pasākumi, tostarp sociālā apdrošināšana un sociālā palīdzība.²⁷ Ar sociālā nodrošinājuma jēdzienu ir aptverti pabalsti, pensijas un citi maksājumi, kas ir balstīti uz sociālo apdrošināšanu un līdz ar to arī veiktajām iemaksām, gan arī tāda veida palīdzība, kas nav saistīta ar sociālo apdrošināšanu un iemaksu veikšanu.²⁸ Sociālā palīdzība personai var tikt sniegta, arī nodrošinot personas pamatvajadzību apmierināšanai nepieciešamās lietas, piemēram, pārtiku un mājokli un sniedzot nepieciešamos pakalpojumus.²⁹ Tā kā Latvijai ir saistošs Eiropas Sociālās hartas 14.pants, tad Satversmes 109.pants interpretējams tādējādi, ka tas ietver arī tiesības izmantot sociālā dienesta pakalpojumus, kas ietver konsultāciju sniegšanu, rehabilitāciju un citu sociālo darbinieku sniegto atbalstu, aprūpi mājās, institūcijās un palīdzību ārkārtas situācijās.³⁰

²⁶ Kovaļevska, A. izdevumā Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības, ko sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskajā vadībā, izdevniecībā Rīgā: Latvijas Vēstnesis, 2011, 549.–550.lpp., atsaucoties uz Satversmes tiesas spriedumiem: Satversmes tiesa. 2009-08-01., 26.11.2009., 14.punkts.; Satversmes tiesa. 2000-08-0109., 13.03.2001. Secinājumu daļa; Satversmes tiesa. 2009-43-01., 21.12.2009., 31.2. punkts; Satversmes tiesa.2001-12-01., 19.03.2002. Secinājumu daļas 3.1.3. punkts; Satversmes tiesa.2003-22-01., 26.03.2004., 7. punkts, komentē un skaidro Satversmes 109. pantu.

²⁷ Kovaļevska, A. izdevumā Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības, ko sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskajā vadībā, izdevniecībā Rīgā: Latvijas Vēstnesis, 2011, 557.lpp., atsaucoties uz Satversmes tiesas spriedumiem: 2000-08-0109., 13.03.2001. Secinājumu daļa; Satversmes tiesa. 2003-19-0103., 14.01.2004., 7. punkts; Satversmes tiesa. 2003-22-01., 26.03.2004., 7.punkts; skaidro Satversmes 109.panta juridisko konstrukciju un saturu.

²⁸ Kovaļevska, A. Cilvēka pamattiesības. 109. pants. No: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības, ko sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskajā vadībā, Rīgā: Latvijas Vēstnesis, 2011, 557.lpp.

²⁹ Kovaļevska, A. Cilvēka pamattiesības. 109. pants. No: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības, ko sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskajā vadībā, Rīgā: Latvijas Vēstnesis, 2011, 558.lpp.

³⁰ Kovaļevska, A. Cilvēka pamattiesības. 109. pants. No: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības, ko sagatavojis autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskajā vadībā, Rīgā: Latvijas Vēstnesis, 2011, 558.lpp.

2014. gadā Satversme tika papildināta ar ievaddaļu, kurā formulētas Latvijas valsts konstitucionālās vērtības, tai skaitā solidaritātes princips: “ikviens rūpējas par sevi, saviem tuviniekiem un sabiedrības kopējo labumu, izturoties atbildīgi pret citiem, nākamajām paaudzēm, vidi un dabu”.³¹ Līdzīgi kā *Civillikumā* (1937) indivīda morālie pienākumi pārvērsti par tiesiskajiem pienākumiem. Vecāki rūpējas par bērnu un nodrošina bērna tiesību īstenošanu, pārstāv viņu personiskajās un mantiskajās attiecībās līdz pilngadības (18 gadu vecuma³²) sasniegšanai.³³ Savukārt, bērnu pienākums pēc pilngadības ir samērā ar viņu spējām rūpēties un uzturēt vecākus un vajadzības gadījumā arī vecvecākus un mantas stāvokli.³⁴ Tādējādi gan *Civillikumā*, gan Satversmes ievaddaļā ir noteikta paaudžu savstarpējā atbildība un atbalsts.

Viena no sociālās drošības sistēmas Latvijā svarīgām darbības jomām ir kvalitatīvu sociālo pakalpojumu, tai skaitā sabiedrībā balstītas vai ģimeniskai videi pietuvinātas sociālās aprūpes pakalpojumu nodrošināšana.³⁵

Politikas plānošanas dokumenti

Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2021.-2027. gadam³⁶ prioritātes “Stipras ģimenes, veseli un aktīvi cilvēki” rīcības virziena “Sociālā iekļaušana” mērķis - sociālais atbalsts ir individualizēts, uz cilvēku orientēts, un tas tiek piedāvāts katram, kam tas ir vai varētu būt visvairāk vajadzīgs. Lai pilnveidotu sociālo pakalpojumu klāstu, kvalitāti un pieejamību, cita starpā paplašinot gan sabiedrībā balstītu aprūpes pakalpojumu, gan ģimeniskai videi pietuvinātu institucionālās aprūpes pieejamību atbilstoši novecojošas sabiedrības vajadzībām, kā arī lai mazinātu reģionālās atšķirības sociālo pakalpojumu pieejamībā, ir pilnveidojama sociālo darbinieku un sociālo pakalpojumu sniedzēju motivācijas un atalgojuma sistēma un profesionālā kompetence.

“Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam”³⁷ paredz sekmēt iedzīvotāju sociālo aizsardzību, mazināt ienākumu nevienlīdzību un nabadzību, attīstīt pieejamus un individuālajām vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus un juridiskā atbalsta sistēmu. Pamatnostādnes ietver modernas un pieejamas sociālo pakalpojumu sistēmas izveidi, kas cita starpā uzlabo iedzīvotāju iespējas dzīvot neatkarīgi un dzīvot sabiedrībā.

Saskaņā ar MK 30.03.2022. rīkojumā Nr. 231 ***“Par Sociālo pakalpojumu pilnveidošanas un attīstības plānu 2022.–2024. gadam”***³⁸ apstiprinātā plāna 4.4.uzdevumu ir noteikts pilnveidot sociālo pakalpojumu finansēšanas modeli, palielināt pakalpojuma saņēmēja pašnoteikšanās

³¹ Latvijas Republikas Satversmes Ievads.

³² Civillikums, 219. p.

³³ Civillikums, 177. p.

³⁴ Civillikums, 188. p. 1. daļa.

³⁵ Labklājības ministrijas tīmekļvietne. Sociālie pakalpojumi. Politikas mērķi. Pieejams:

<https://www.lm.gov.lv/lv/socialie-pakalpojumi-0>

³⁶ <https://www.mk.gov.lv/lv/latvijas-nacionalais-attistibas-plans>

³⁷ MK 01.09.2021. rīkojums Nr. 616 “Par Sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam”, <https://likumi.lv/ta/id/325828-par-socialas-aizsardzibas-un-darba-tirgus-politikas-pamatnostadnem-20212027-gadam>

³⁸ MK 30.03.2022. rīkojums Nr. 231 “Par Sociālo pakalpojumu pilnveidošanas un attīstības plānu 2022.–2024. gadam”, <https://likumi.lv/ta/id/331256-par-socialo-pakalpojumu-pilnveidosanas-un-attistibas-planu-2022-2024-gadam>

iespējas un atbilstoši viņa individuālajām vajadzībām noteiktā finansējuma ietvaros saņemt sociālo pakalpojumu (individuālā budžeta pieejas ieviešana), tai skaitā paredzot (4.4.2. apakšuzdevums) pārskatīt sociālo pakalpojuma samaksas kārtību.

Plāna projekts ***“Plāns ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu pieejamības un attīstības veicināšanai 2024.-2029. gadam”*** paredz ISA pakalpojumu pieejamības un attīstības veicināšanu, saskaņā ar EK Eiropas aprūpes stratēģiju un Padomes ieteikumu par piekļuvi cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai ilgtermiņa aprūpei, kā arī ņemot vērā Latvijas MK apstiprinātās politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam. Tas ietver pasākumus, lai uzlabotu ilgtermiņa aprūpes pieejamību, kvalitāti un ilgtspēju, attīstītu sabiedrībā balstītus un integrētus aprūpes pakalpojumus. Plāna īstenošana notiks ar valsts budžeta, ES fondu un pašvaldību līdzekļiem, un par plāna ieviešanas rezultātiem tiks regulāri ziņots EK.³⁹

Sociālās drošības sistēma

Latvijas sociālās drošības sistēmas tiesisko ietvaru veido šādi tiesību akti: Latvijas Republikas Satversme (1922), Civillikums (1937), likums “Par sociālo drošību” (1995), likums “Par valsts sociālo apdrošināšanu” (1998), Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums (2002), Pašvaldību likums (2022), MK noteikumi, pašvaldību saistošie noteikumi pašvaldību kompetences jomā. ISA pakalpojumus regulējošie MK noteikumi:

- ▶ MK 2009. gada 20. janvāra noteikumi Nr. 60 “Noteikumi par obligātajām prasībām ārstniecības iestādēm un to struktūrvienībām”;
- ▶ MK 2019. gada 2. aprīļa noteikumi Nr. 138 “Noteikumi par sociālo pakalpojumu saņemšanu”;
- ▶ MK 2003. gada 27. maija noteikumi Nr. 275 “Sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu samaksas kārtība un kārtība, kādā pakalpojuma izmaksas tiek segtas no pašvaldības budžeta”;
- ▶ MK 2001. gada 18. maija noteikumi Nr. 316 “Noteikumi par asistenta, pavadona un aprūpes mājās pakalpojumu personām ar invaliditāti”;
- ▶ MK 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr. 338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”;
- ▶ MK 2017. gada 27. jūnija noteikumi Nr. 385 “Noteikumi par sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrēšanu”;
- ▶ MK 2000. gada 12. decembra noteikumi Nr. 431 “Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām”;
- ▶ MK 2018. gada 12. decembra noteikumi Nr. 797 “Valsts atbalsta piešķiršanas kārtība pašvaldībām par sociālo pakalpojumu nodrošināšanu personas dzīvesvietā”;
- ▶ MK 2020. gada 17. decembra noteikumiem Nr. 809 “Noteikumi par mājsaimecības materiālās situācijas izvērtēšanu un sociālās palīdzības saņemšanu”;
- ▶ MK 2007. gada 4. decembra noteikumi Nr. 829 “Noteikumi par dienas centru, grupu māju (dzīvokļu) un pusceļa māju izveidošanas un uzturēšanas izdevumu līdzfinansēšanu”.

³⁹ Plāns atrodas atkārtotā saskaņošanas stadijā (atzinumu sniegšanas termiņš bija 28.06). Pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/37eb2adb-efd0-4c3e-87bc-bc4dfd311173

Atbildība sociālās drošības sistēmas darbības jomu īstenošanā ir sadalīta starp valsts nacionālā līmeņa pārvaldi (valsts pārvaldi) un pašvaldībām, turklāt izmantojot starpprofesionālu un starpinstitucionālu sadarbību, tai skaitā sadarbību ar NVO.

Sociālās drošības sistēmas pamatlikums ir **likums “Par sociālo drošību”** (1995). Tajā ir noteikti sociālās drošības sistēmas veidošanas un darbības principi, personu galvenās sociālās tiesības un pienākumi, to realizēšanas pamatnosacījumi, kā arī reglamentēti sociālo pakalpojumu veidi, tai skaitā sociālā un audzināšanas palīdzība, sekmējot sociālo taisnīgumu un sociālo drošību.⁴⁰ Minētajā likumā uzskaitītas veicināmās jomas, starp tām arī īpašu dzīves grūtību pārvarēšana vai mazināšana, sniedzot palīdzību un radot pašpalīdzības iespējas. Termina “sociālās drošības sistēma” izpratne atrodama likuma grozījumu pievienotajā anotācijā (iesniegta Saeimā 13.10.2020.), kurā pausts, ka Latvijā sociālās drošības sistēmu veido:

- ▶ sociālā apdrošināšana;
- ▶ valsts sociālie pabalsti un pašvaldību sociālās palīdzības pabalsti;
- ▶ sociālie pakalpojumi.⁴¹

Sociālās drošības sistēma darbojas saskaņā ar šādiem pamatprincipiem: atšķirīgas attieksmes aizliegums; solidaritāte; sociālā apdrošināšana un palīdzība; profilakse; pašpārvalde; individuāla pieeja.⁴² Tiesības uz sociālo apdrošināšanu, sociālās garantijas ar īpašiem apstākļiem saistīta veselības zaudējuma gadījumā, sociālā palīdzība personām, kuras saviem spēkiem nevar nodrošināt sevi vai pārvarēt īpašas dzīves grūtības un kuras nesaņem ne no viena cita pietiekamu palīdzību, personu ar invaliditāti iesaistīšana sabiedrības dzīvē un citas likumā “Par sociālo drošību” uzskaitītās sociālās tiesības ir katra indivīda nozīmīga cilvēktiesību kategorija.⁴³

Sociālā apdrošināšana

Sociālā apdrošināšana ir valsts sociālās drošības sistēmas sastāvdaļa.⁴⁴ Tiesību uz sociālo apdrošināšanu saturu un īstenošanas kārtību Latvijā nosaka vairāki likumi – vispirms **likums “Par valsts sociālo apdrošināšanu”** (1998), kā arī speciālie likumi par atsevišķiem sociālās apdrošināšanas veidiem. Veidojot sociālās apdrošināšanas sistēmu pēc valsts neatkarības atjaunošanas, Saeima no vairākām sociālās apdrošināšanas formām un modeļiem izvēlējās - valsts sociālo apdrošināšanu (turpmāk - sociālā apdrošināšana). Likums nosaka valsts sociālās apdrošināšanas vispārīgos principus, tās finansiālo un organizatorisko struktūru, kā arī definē to personu loku, par kurām valsts veic sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas no valsts pamatbudžeta un valsts sociālās apdrošināšanas speciālajiem budžetiem. Valsts sociālā apdrošināšana saskaņā ar šo likumu ir “pasākumu kopums, ko organizē valsts, lai apdrošinātu personas vai tās apgādībā esošo personu risku zaudēt darba ienākumu sakarā ar sociāli apdrošinātās personas slimību, invaliditāti, maternitāti, bezdarbu, vecumu, nelaimes gadījumu darbā vai saslimšanu ar arodslimību, kā arī papildu izdevumiem sakarā ar sociāli apdrošinātās

⁴⁰ Likuma “Par sociālo drošību” 1. panta 1. punkts.

⁴¹ Latvijas Republikas Saeima. Stučka, M. Grumolte-Lerhe, I. Sociālās drošības sistēmas novērtējums personām ar invaliditāti kopš bērnības. Pētījuma galaziņojums. 2022. gada aprīlis, 6. lpp. Pieejams: https://www.saeima.lv/petijumi/Socialas_drosibas_sistemas_novertejums.pdf

⁴² Likuma “Par sociālo drošību” 2. pants.

⁴³ Likums “Par sociālo drošību”, II nodaļa.

⁴⁴ Likums “Par valsts sociālo apdrošināšanu”, 3. panta pirmā daļa.

personas vai tās apgādībā esošās personas nāvi”.⁴⁵ Sociālās apdrošināšanas pamatprincipi ietver: 1) solidaritāti starp sociālās apdrošināšanas iemaksu veicējiem un sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmējiem un 2) sociālās apdrošināšanas līdzekļu izmantošanu tikai sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem.⁴⁶

Sociālie pakalpojumi

Sociālie pakalpojumi kā sociālās drošības sistēmas sastāvdaļa ir regulēta vairākos tiesību aktos. **Likumā “Par sociālo drošību”** ir noteikts, ka “sociālie pakalpojumi ir pasākumi, kurus nodrošina valsts vai pašvaldība naudas izmaksu vai mantisko pabalstu un citu pakalpojumu veidā, lai veicinātu personas sociālo tiesību pilnvērtīgu īstenošanu”.⁴⁷ Sociālo pakalpojumu sniedzēja pienākums ir nodrošināt, lai:

- ▶ katrs klients saņemtu bezmaksas padomu par savām sociālajām tiesībām, to īstenošanu un saviem pienākumiem;
- ▶ vajadzīgie sociālie pakalpojumi tiktu sniegti savlaicīgi un pilnā mērā;
- ▶ institūcijas, kas ir atbildīgas par pakalpojumu sniegšanu, būtu viegli pieejamas;⁴⁸
- ▶ sociālo pakalpojumu pieprasīšana un saņemšana būtu pēc iespējas vienkārša.⁴⁹

Pieprasījumu pēc sociālajiem pakalpojumiem var iesniegt persona, sasniedzot 15 gadu vecumu.⁵⁰ Tiesības uz sociālajiem pakalpojumiem rodas no dienas, kad ir iestājušies normatīvajos aktos paredzētie nosacījumi.⁵¹

Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums (2002) definē sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanas un saņemšanas principus, personu loku, kurām ir tiesības saņemt šos pakalpojumus un palīdzību, kā arī sociālās aprūpes pakalpojumu samaksas un finansēšanas principus.⁵² SPSPL noteikta valsts un pašvaldību atbildība sociālo pakalpojumu sniegšanā, pakalpojuma saņēmēja (klienta) tiesības, pienākumi, kā arī līdzdalība sociālo pakalpojumu saņemšanā.

SPSPL izdala trīs sociālo pakalpojumu grupas:

- ▶ sociālās aprūpes pakalpojumi;
- ▶ rehabilitācijas (sociālās un profesionālās) pakalpojumi;
- ▶ sociālais darbs (tai skaitā karitatīvais).⁵³

Saskaņā ar Izvērtējuma tēmas specifiskāciju, Izvērtējuma fokuss tiek centrēts uz sociālās aprūpes pakalpojuma grupu.

Ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumi

⁴⁵ Likuma “Par sociālo drošību” (1995), 3. panta, 1. p.

⁴⁶ Likuma “Par sociālo drošību” (1995), 3. panta, 2. p.

⁴⁷ Likums “Par sociālo drošību” (1995), 13. panta, 1. p.

⁴⁸ Likums “Par sociālo drošību” (1995), 1. panta, 2. p.

⁴⁹ Likums “Par sociālo drošību” (1995), 14. panta, 1. p.

⁵⁰ Likums “Par sociālo drošību” (1995), 17. panta, 1. p.

⁵¹ Likums “Par sociālo drošību” (1995), 18. panta, 1. p.

⁵² SPSPL, 2. pants.

⁵³ SPSPL, 2. pants.

EK izstrādātā Eiropas aprūpes stratēģija⁵⁴ vērsta uz kvalitatīvu ISA pakalpojumu pieejamību ES valstīs un situācijas uzlabošanu gan aprūpes saņēmējiem, gan aprūpes sniedzējiem, paredzot šādus principus:

- ▶ aprūpes pakalpojumi būtu jāpaplašina, lai apmierinātu gan esošās, gan nākotnes vajadzības pēc aprūpes, vienlaikus uzlabojot arī to kvalitāti un cenas pieņemamību;
- ▶ uz konkrētu cilvēku vērsta pieeja, piedāvājot dažādu ISA pakalpojumu izvēli atbilstoši cilvēku vajadzībām, un uzlabot pāreju no institucionālās aprūpes uz aprūpi mājās un kopienā (sabiedrībā) balstītiem pakalpojumiem;
- ▶ ISA pakalpojumi, kas ir sekmīgi integrēti veselības aprūpē un nodrošina labus aprūpes risinājumus, tai skaitā cilvēkiem, kam ir vajadzīga paliatīvā aprūpe, uzlabo dzīves kvalitāti un veselības rezultātus, un var veicināt izmaksu lietderību, palīdzot samazināt slogu slimnīcām un citām veselības aprūpes iestādēm;
- ▶ inovatīvi digitāli risinājumi, piemēram, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, palīgtehnoloģijas, tele-aprūpe, mākslīgais intelekts un robotika var uzlabot kvalitatīvu, cenas ziņā pieņemamu aprūpes pakalpojumu pieejamību un atvieglot neatkarīgu dzīvi.

ES Padomes ieteikumi par piekļuvi cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai ilgtermiņa aprūpei⁵⁵ ietver aktualizētus ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu terminu skaidrojumus:

- ▶ **“Ilgtermiņa aprūpe”** ir pakalpojumu un palīdzības klāsts cilvēkiem, kuri ilgstošas garīgas un/vai fiziskas nespējas un/vai invaliditātes dēļ ir atkarīgi no palīdzības ikdienas darbībās un/vai kuriem ir vajadzīga pastāvīga aprūpe. Ikdienas darbības, kurās ir vajadzīga palīdzība, var būt pašaprūpe, kas personai ir jāveic katru dienu (tādas ikdienas darbības kā mazgāšanās, ģērbšanās, ēšana, iekāpšana gultā un izkāpšana no tās, apsēšanās krēslā vai piecelšanās no tā, tualetes izmantošana, urīnpūšļa un zarnu darbības kontrole), vai tās var būt saistītas ar neatkarīgu dzīvi (tādas ikdienas palīgdarbības kā maltīšu gatavošana, naudas pārvaldība, pārtikas produktu un personisko mantu iegāde, vieglu vai smagu mājas darbu veikšana un tārpu izmantošana).
- ▶ **“Formālā ilgtermiņa aprūpe”** ir ilgtermiņa aprūpe, ko sniedz profesionāli aprūpes darbinieki un kas var izpausties kā aprūpe mājās, kopienā balstīta aprūpe vai aprūpe institūcijās.
- ▶ **“Aprūpe mājās”** ir formāla ilgtermiņa aprūpe, ko saņēmēja privātajā mājoklī sniedz viens vai vairāki profesionāli aprūpes darbinieki.
- ▶ **“Kopienā balstīta aprūpe”** ir formāla ilgtermiņa aprūpe, ko sniedz un organizē kopienas līmenī, piemēram, pieaugušo dienas aprūpes pakalpojumu vai periodiskas aprūpes veidā.
- ▶ **“Aprūpe iestādē”** ir formāla ilgtermiņa aprūpe, ko sniedz cilvēkiem, kuri uzturas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas iestādē.
- ▶ **“Neformālā aprūpe”** ir ilgtermiņa aprūpe, ko sniedz persona, kura atrodas tās personas sociālajā vidē, kurai nepieciešama aprūpe, tostarp, partneris, bērns, vecāks vai cits radnieks, kas nav pieņemts darbā kā aprūpes darbinieks.
- ▶ **“Neatkarīga dzīve”** nozīmē, ka visi cilvēki, kam ir vajadzīga ilgtermiņa aprūpe, var dzīvot kopienā ar tādām pašām izvēles iespējām kā citiem.

⁵⁴ Eiropas Komisija (2022). A European Care Strategy for caregivers and care receivers, Pieejams: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&furtherNews=yes&newsId=10382>

⁵⁵ ES Padomes 2022. gada 7. septembra ieteikumi par piekļuvi cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai ilgtermiņa aprūpei. Pieejams: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:c77be4d8-2f5e-11ed-975d-01aa75ed71a1.0020.02/DOC_1&format=PDF

- ▶ **“Mājsaimniecībā nodarbināts ilgtermiņa aprūpes darbinieks”** ir jebkura persona, kura veic mājsaimniecības darbu un kuras darba pienākumos ietilpst aprūpes sniegšana.
- ▶ **“Mājsaimniecībā dzīvojošs aprūpētājs”** ir mājsaimniecībā nodarbināts ilgtermiņa aprūpes darbinieks, kas dzīvo aprūpes saņēmēja mājsaimniecībā un nodrošina ilgtermiņa aprūpi.

ES dokumentos lietotā terminoloģija balstās uz OECD, Eurostat un PVO ilgtermiņa aprūpes interpretāciju, kas ietver ilgtermiņa veselības aprūpes un ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu kopumu.⁵⁶ Latvijas likumdošanas reglamentēto ilgtermiņa aprūpes terminu skaidrojums tiek pilnveidots atbilstoši ES dokumentos ietvertu terminu saturam un tvērumam.

Tādējādi Izvērtējuma sagatavošanā eksperti vadās pēc ES dokumentos ietvertu terminu skaidrojuma un Latvijas likumdošanā iekļautajiem līdzšinējiem terminiem un tiem atbilstošajiem ISA pakalpojumu veidiem.

Saskaņā ar SPSPL sociālās aprūpes pakalpojumu mērķis ir nodrošināt dzīves kvalitātes nepazemināšanos personai, kura vecuma vai FT dēļ to nevar nodrošināt pati saviem spēkiem.⁵⁷ Termina **“ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumi”** skaidrojums ietver trīs aspektus:

- ▶ ISA pakalpojumi ir personīgās aprūpes un sociālā atbalsta pakalpojumu kopums, kas vērsts uz to personu pamatvajadzību (ēdiens, apģērbs, mājoklis, veselības aprūpe, obligātā izglītība) apmierināšanu;
- ▶ noteikts personu loks, uz kurām ISA pakalpojumi attiecas – tās ir personas, kurām ir objektīvas grūtības sevi aprūpēt vai nu vecuma vai FT dēļ;
- ▶ ISA pakalpojumi ietver sevī gan pakalpojumus personas dzīvesvietā, gan SAC (neietver pakalpojumus sociālās rehabilitācijas institūcijās) un pansijas.⁵⁸

Sociālās aprūpes pakalpojumi personas dzīvesvietā⁵⁹ ir pakalpojumi, kas tuvināti ģimenes videi (AM pakalpojums, DAC pakalpojums, GM pakalpojums, AB pakalpojums).

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcija⁶⁰ ir sociālā institūcija, kas nodrošina personai, kura vecuma vai veselības stāvokļa dēļ nespēj sevi aprūpēt, kā arī bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem mājokli, pilnu aprūpi un sociālo rehabilitāciju.

Sociālo pakalpojumu nodrošināšanā tiek ievēroti šādi **pamatprincipi**⁶¹:

- ▶ sociālos pakalpojumus sniedz, tikai pamatojoties uz sociālā darba speciālista veiktu personas individuālo vajadzību un resursu novērtējumu;
- ▶ sociālos pakalpojumus nodrošina klienta dzīvesvietā vai iespējami tuvu tai, un tikai tad, ja šāds pakalpojumu apjoms nav pietiekams, tiek nodrošināt SAC un pansijas pakalpojums;
- ▶ sniegtot sociālos pakalpojumus, institūcijas nodrošina starpprofesionālu un starpinstitucionālu sadarbību.

⁵⁶ Atklāta konkursa Nr. LRLM 2023/44 “Izvērtējums “Par ilgtermiņa sociālās aprūpes finansēšanas modeļiem un priekšlikumiem ilgtspējīga finansēšanas modeļa ieviešanai”” 1. pielikums “Tehniskā specifikācija” 1. punkts.

⁵⁷ SPSPL, 18. pants.

⁵⁸ SPSPL, 1. panta 20. p.

⁵⁹ SPSPL, 1. panta 21. p.

⁶⁰ SPSPL, 1. panta 6. p.

⁶¹ SPSPL 4. pants.

Pašvaldību pienākumi sociālajā jomā ir definēti vienā no pašvaldību autonomajām funkcijām **Pašvaldību likumā** (2022) - nodrošināt iedzīvotājiem atbalstu sociālo problēmu risināšanā, kā arī iespēju saņemt sociālo palīdzību un sociālos pakalpojumus.⁶² Pēc būtības pašvaldībai, pildot konkrēto autonomo funkciju, saviem iedzīvotājiem, kuras teritorijā ir deklarētā personas dzīvesvieta, ir pienākums nodrošināt personai iespēju saņemt tās vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus un sociālo palīdzību⁶³ gan dzīvesvietā, gan institūcijā. Sniedzamo pakalpojumu veidus nosaka speciālie tiesību akti un uz to pamata izdotie pašvaldību saistošie noteikumi. Vadošā loma pašvaldības autonomās funkcijas realizācijā ir sociālajiem dienestiem, kas to praktiski īsteno ar pašvaldības vadības politisku un administratīvu atbalstu. Pašvaldības sociālā dienesta uzdevumi, pienākumi un tiesības ir noteikti SPSPL.⁶⁴

ISA pakalpojumu nodrošināšanas process, tai skaitā finansēšanas sistēma saskaņā ar normatīvo regulējumu

Normatīvajos aktos – SPSPL, MK noteikumos un pašvaldību saistošos noteikumos ir noteikts sociālo pakalpojumu, tai skaitā ISA pakalpojumu nodrošināšanas process un finansēšanas sistēma. ISA pakalpojumu finansēšanas sistēma, līdzīgi kā veselības aprūpes finansēšanas sistēma, tiek analizēta, ietverot četrus savstarpēji saistītus elementus: 1) finansēšanas avoti; 2) finansēšanas avotu konsolidācija; 3) pakalpojumu iepirkšanas procedūra; 4) pakalpojumu sniegšana (3.1.1. tabula).

3.1.1. tabula

Ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu nodrošināšanas process, tai skaitā finansēšanas sistēma atbilstoši normatīvajam regulējumam

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
1. ISA pakalpojumu vispārīgais raksturojums	
1.1. ISA pakalpojumu saturs	ISA pakalpojumi iedalās: 1) ISA pakalpojumi personas dzīvesvietā - AM pakalpojums, DAC pakalpojums, GM pakalpojums, AB pakalpojums; 2) ISA pakalpojumi sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā – SAC pakalpojums, tai skaitā valsts nodrošinātais SAC pakalpojums un pašvaldību nodrošinātais SAC pakalpojums, kā arī pansionāts pakalpojums.
1.2. ISA pakalpojumu saņēmēji	Tiesības saņemt SPSPL noteiktos sociālos pakalpojumus, tai skaitā ISA pakalpojumus ir šādām Latvijas Republikā dzīvojošām personām (SPSPL 3. pants): ▶ Latvijas pilsoņi un nepilsoņi; ▶ ārzemnieki, kuriem izsniegta pastāvīgās uzturēšanās atļauja vai piešķirts ES pastāvīgā iedzīvotāja statuss Latvijas Republikā; ▶ ES dalībvalstu, Eiropas Ekonomikas zonas valstu un Šveices Konfederācijas pilsoņi; ▶ kā arī iepriekšminēto personu ģimenes locekļi.

⁶² Pašvaldību likums (2022) 4. panta 1. p. 9. ap.

⁶³ SPSPL 9. panta 1. p.

⁶⁴ SPSL 11.&12.panti.

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	Pašvaldībai, kuras teritorijā ir deklarēta personas dzīvesvieta, ir pienākums nodrošināt personai iespēju saņemt tās vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus (SPSPL 9. panta pirmā daļa). Tiesības saņemt pašvaldības nodrošinātos sociālos pakalpojumus ir (pašvaldību saistošie noteikumi, piemēram, Limbažu novada): ▶ personai, kura deklarējusi savu dzīvesvietu konkrētās pašvaldības administratīvajā teritorijā; ▶ krīzes situācijā ģimenēm (personām), kuras uzturas konkrētās pašvaldības administratīvajā teritorijā, bez noteiktas dzīvesvietas; ▶ personām, kuru pēdējā deklarētā dzīvesvieta ir bijusi konkrētās pašvaldības administratīvā teritorija. ISA pakalpojumus var saņemt persona arī no citas pašvaldības, ja attiecīgā pašvaldība, pati persona vai tās likumiskais pārstāvis par ISA pakalpojumiem veic apmaksu pilnā apmērā, ja pašvaldībai ir iespējas nodrošināt attiecīgo ISA pakalpojumu. Līgumu ar attiecīgo pašvaldību un pakalpojuma saņēmēju slēdz sociālais dienests (pašvaldību saistošie noteikumi). ISA pakalpojumu mērķa grupa ir⁶⁵: ▶ bērni ar FT; ▶ personas darba spējīgā vecumā ar FT (personas ar invaliditāti); ▶ pensijas vecuma personas.
1.3. ISA pakalpojuma sniegšanas vieta	ISA pakalpojumi tiek sniegti gan personas dzīvesvietā, gan pakalpojumu sniedzēja institūcijā, atkarībā no konkrētā ISA pakalpojuma mērķa un satura, piemēram, personas dzīvesvietā tiek nodrošināts AM pakalpojums, bet pie pakalpojumu sniedzēja konkrētā pakalpojuma sniegšanas vietā institūcijā – GM un DAC pakalpojums, SAC pakalpojums un pansijas pakalpojums. Prasības telpām, kurās tiek sniegti ISA pakalpojumi nedefinētas MK noteikumu Nr. 338 10. punktā un SAC (t.sk. pansijām) MK noteikumos Nr. 431 “Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām”. MK noteikumi Nr. 431 nosaka higiēnas prasības SAC/pansijās, kas jāievēro pakalpojuma sniedzējiem: ▶ prasības telpām un aprīkojumam (II nodaļa); ▶ prasības ūdensapgādei un kanalizācijai, apkurei, ventilācijai un apgaismojumam (II nodaļa); ▶ prasības aprūpējamo personu un sociālās aprūpes institūcijas darbinieku personīgajai higiēnai (IV nodaļa); ▶ prasības pārtikas blokā (V nodaļa); ▶ īpašas prasības bērnu SAC (VI nodaļa); ▶ īpašas prasības pieaugušo SAC (VII nodaļa).
2. Finanšu avoti	

⁶⁵ Tehniskās specifikācijas 24. lpp.

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
2.1. ISA pakalpojumu saņemšanas apjoms	ISA pakalpojumu saņemšanas apjoms tiek noteikts atbilstoši klienta izvērtēšanas rezultātam un noteiktajam aprūpes līmenim (MK noteikumu Nr. 138 32. punkts), kā arī ņemot vērā konkrētā ISA pakalpojuma mērķi un saturu (detalizēti pa konkrētajiem ISA pakalpojumiem skatīt 3.2. nodaļu). Personām, kurām FT dēļ ir objektīvas grūtības sevi aprūpēt, ir tiesības uz nepieciešamās aprūpes līmenim atbilstošiem ISA pakalpojumiem (SPSPL 20. panta otrā daļa). Ir šādi aprūpes līmeņi (SPSPL 20. panta trešā daļa): ▶ Pirmais aprūpes līmenis — personas fiziskās vai garīgās spējas ir mēreni ierobežotas. Persona spēj un prot veikt pašaprūpi atbilstoši savām vajadzībām un savam veselības stāvoklim; nepieciešams minimāls personāla atbalsts noteiktu stundu skaitu nedēļā. Sociālās aprūpes pakalpojuma sniedzējs nodrošina ārstniecības personas noteikto klienta uzraudzību. ▶ Otrais aprūpes līmenis — personas fiziskās vai garīgās spējas ir mēreni vai smagi ierobežotas. Persona spēj un prot veikt pašaprūpi atbilstoši savām vajadzībām un savam veselības stāvoklim, bet ir iespējama spēju vai prasmju pazemināšanās; nepieciešams neliels personāla atbalsts ikdienā. Sociālās aprūpes pakalpojuma sniedzējs nodrošina ārstniecības personas noteikto klienta uzraudzību un novēro FT izmaiņas. ▶ Trešais aprūpes līmenis — personas fiziskās vai garīgās spējas ir smagi ierobežotas. Personas spēja veikt noteiktas pašaprūpes darbības ir traucēta; nepieciešams regulārs personāla atbalsts ikdienā. Sociālās aprūpes pakalpojuma sniedzējs nodrošina ārstniecības personas noteikto klienta uzraudzību un novēro FT izmaiņas. ▶ Ceturtais aprūpes līmenis — personas fiziskās vai garīgās spējas ir ļoti smagi ierobežotas, izteikta pašaprūpes spēju nepietiekamība, persona pilnībā aprūpējama un uzraugāma visu diennakti. Sociālās aprūpes pakalpojuma sniedzējs nodrošina ārstniecības personas noteikto klienta uzraudzību un novēro FT izmaiņas. Klienta aprūpes līmeni nosaka šādos gadījumos (MK noteikumu Nr. 138 20. punkts): ▶ ja klients pieprasa ISA pakalpojumu dzīvesvietā vai SAC un aprūpes līmenis iepriekš nav bijis noteikts; ▶ izstrādājot un aktualizējot klienta individuālo sociālās rehabilitācijas vai sociālās aprūpes plānu vai pēc sociālā darbinieka vai sociālā aprūpētāja iniciatīvas, ja klients saņem ISA pakalpojumu dzīvesvietā vai SAC un ir konstatētas klienta funkcionālo spēju izmaiņas, izņemot gadījumu, ja sociālās rehabilitācijas plāns tiek aktualizēts pirms prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem noteiktā termiņa ar funkcionālo spēju izmaiņām nesaistītu iemeslu dēļ;

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	▶ ja klients pieprasa citam aprūpes līmenim atbilstošu sociālo pakalpojumu. Saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 138 22. punktu klienta vajadzību izvērtēšanu un aprūpes līmeņa noteikšanu var veikt šādu institūciju sociālie darbinieki vai sociālie aprūpētāji (turpmāk – speciālisti): ▶ pašvaldības sociālā dienesta vai tā pakalpojuma sniedzēja speciālisti, ar kuru sociālais dienests noslēdzis līgumu par klientu vajadzību izvērtēšanu un aprūpes līmeņa noteikšanu; ▶ SAC speciālisti, tai skaitā šo noteikumu 4. pielikumā minēto institūciju speciālisti; ▶ tie sociālie darbinieki, kuri ir apmācīti atbalsta intensitātes skalas lietošanā, ja izvērtēšanai izmanto atbalsta intensitātes skalu. Līdz ar to minētie speciālisti veic: ▶ atbilstoši šo noteikumu 2. vai 3. pielikumā norādītajiem kritērijiem fizisko un garīgo spēju izvērtēšanai un aprūpes līmeņa noteikšanai, ja vērtē personas ar FT atbilstību pašvaldības finansēta ISA pakalpojuma saņemšanai (23.1. apakšpunkts); ▶ atbilstoši šo noteikumu 3. pielikumā norādītajiem kritērijiem fizisko un garīgo spēju izvērtēšanai un aprūpes līmeņa noteikšanai, ja vērtē personas ar GRT atbilstību valsts finansēta SAC pakalpojuma saņemšanai (23.2. apakšpunkts); ▶ atbilstoši atbalsta intensitātes skalas metodikai, ja vērtē atbalsta veidu un apjomu, kas nepieciešams personai ar GRT no 16 gadu vecuma, kura vēlas saņemt sociālos pakalpojumus dzīvesvietā, un ja attiecīgais klients netiek vērtēts šo noteikumu 23.1. vai 23.2. apakšpunktā minētajā kārtībā (23.3. apakšpunkts). MK noteikumu Nr. 138 28. punktā noteikts, ka izvērtēšanas rezultātā iegūto: 28.1. punktu skaitu attiecībā pret šo noteikumu 2. un 3. pielikumā norādīto maksimāli iespējamo punktu skaitu pārrēķina procentos, lai noteiktu klienta funkcionālo spēju apjomu procentuālā izteiksmē un atbilstību attiecīgajam aprūpes līmenim: 28.1.1. pirmais aprūpes līmenis – 99%–75%; 28.1.2. otrais aprūpes līmenis – 74%–50%; 28.1.3. trešais aprūpes līmenis – 49%–25%; 28.1.4. ceturtais aprūpes līmenis – 24%–0%. 28.2. standarta punktu skaits atbilstoši atbalsta intensitātes skalai atbilst šādam attiecīgajam aprūpes līmenim: 28.2.1. pirmais aprūpes līmenis – 8–22 punkti un īpašā medicīniskā atbalsta nepieciešamības vai īpašā uzvedības atbalsta nepieciešamības vērtējumā ir ne vairāk kā 6 punkti;

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	28.2.2. otrais aprūpes līmenis – 23–30 punkti un īpašā medicīniskā atbalsta nepieciešamības vai īpašā uzvedības atbalsta nepieciešamības vērtējumā ir ne vairāk kā 6 punkti; 28.2.3. trešais aprūpes līmenis – 8–30 punkti un īpašā medicīniskā atbalsta nepieciešamības vērtējumā ir ne vairāk kā 6 punkti vai īpašā uzvedības atbalsta nepieciešamības vērtējumā ir 7–10 punkti; 28.2.4. ceturtais aprūpes līmenis: 28.2.4.1. 31–52 punkti un īpašā medicīniskā atbalsta nepieciešamības vērtējumā ir ne vairāk kā 6 punkti vai īpašā uzvedības atbalsta nepieciešamības vērtējumā ir vairāk nekā 10 punkti; 28.2.4.2. jebkura punktu kopsumma, ja īpašā medicīniskā atbalsta nepieciešamības vērtējumā ir 7–32 punkti vai noteikts īpašs medicīniskais risks, vai īpašā uzvedības atbalsta nepieciešamības vērtējumā ir 11–26 punkti, vai ir īpaši liels risks citu personu un paša klienta drošībai. Bērniem (arī neredzīgām pilngadīgām personām) tiek piemērots ceturtais aprūpes līmenis, neveicot izvērtēšanu, izņemot bērnam ar GRT no 16 gadu vecuma, kurš vēlas saņemt sociālos pakalpojumus dzīvesvietā (MK noteikumu Nr. 138 21. punkts).
<i>2.2. Sociālo pakalpojumu piešķiršanas nosacījumi/kārtība</i>	Sociālos pakalpojumus persona pieprasa tās pašvaldības sociālajā dienestā, kuras teritorijā deklarēta personas dzīvesvieta, vai normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos vēršas tieši pie pakalpojuma sniedzēja (MK noteikumu Nr. 138 9. punkts). Sociālo pakalpojumu, tai skaitā ISA pakalpojumu piešķiršanas vispārīgā kārtība ir noteikta MK noteikumu Nr. 138 10. un 11. punktā. Atbilstoši tai, lai saņemtu sociālos pakalpojumus personai jāievēro sekojoši nosacījumi - persona uzrāda personu apliecinošu dokumentu un iesniedz sociālajā dienestā (10. punkts)⁶⁶: ▶ iesniegumu atbilstoši Iesnieguma likuma 3. panta trešajā daļā noteiktajā kārtībā; ▶ ģimenes ārsta izsniegtu izziņu par personas veselības stāvokli, kurā norādīti FT veidi un akūtas infekcijas (piemēram, plaušu tuberkuloze aktīvajā stadijā, akūtas infekcijas slimības) pazīmes (ja tādas ir), kas var ietekmēt sociālo pakalpojumu sniegšanas kārtību. Izziņā papildus norāda rekomendācijas aprūpei un profilaksei, ja persona vēlas saņemt aprūpi mājās, tai skaitā drošības pogas pakalpojumu, GM pakalpojumu, DAC pakalpojumu, AB pakalpojumu vai pansijas, SAC pakalpojumu; ▶ psihiatra atzinumu par personas psihisko veselību un speciālajām (psihiatriskajām) kontrindikācijām sociālo pakalpojumu saņemšanai (attiecināms tikai uz personām ar GRT, ja tās vēlas saņemt aprūpi mājās, tai skaitā drošības pogas pakalpojumu, GM pakalpojumu, DAC pakalpojumu, AB pakalpojumu vai SAC pakalpojumu);

⁶⁶ Sociālos pakalpojumus persona pieprasa tās pašvaldības sociālajā dienestā, kuras teritorijā deklarēta personas dzīvesvieta, vai normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos vēršas tieši pie pakalpojuma sniedzēja.

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	▶ dokumentus par ienākumiem, ja personai jāveic maksājums par sociālo pakalpojumu un pašvaldībai nav pieejama šāda informācija; ▶ citus dokumentus, ja tie nepieciešami lēmuma pieņemšanai par atbilstoša sociālā pakalpojuma piešķiršanu. Sociālais dienests mēneša laikā pēc dokumentu saņemšanas veic šādas atbilstošas darbības (11. punkts): ▶ izvērtē personas sociālo situāciju, ja nepieciešams, apmeklē personu dzīvesvietā vai atrašanās vietā un vienojas par sociālo problēmu, kuras risināšanai nepieciešams atbalsts; ▶ ja persona vēlas saņemt sociālo pakalpojumu, kas tiek finansēts no valsts budžeta, pašvaldības pienākums ir nodrošināt personas dzīves apstākļu apsekošanu un vajadzību novērtēšanu, ko veic sociālā darba speciālists (SPSPL 9. panta 5. daļa); ▶ veic personas fizisko un garīgo spēju izvērtējumu un aprūpes līmeņa noteikšanu personām ar ierobežotām pašaprūpes spējām; ▶ izvērtē nepieciešamību izstrādāt individuālo sociālās aprūpes plānu; ▶ novērtē personas un tās ģimenes locekļu, kā arī apgādnieka (ja pienākums maksāt par pakalpojumu ir arī apgādniekam) maksātspēju, aizpildot MK noteikumu Nr. 809 noteikto iztikas līdzekļu deklarācijas daļu par ienākumiem. Ja persona vēlas saņemt AM pakalpojumu, vērtē personas iespēju maksāt par pakalpojumu no pabalsta invalīdam, kuram nepieciešama īpaša kopšana; ▶ pieņem lēmumu par sociālā pakalpojuma piešķiršanu, par personas uzņemšanu rindā sociālā pakalpojuma saņemšanai vai par atteikumu piešķirt sociālo pakalpojumu vai uzņemt rindā un rakstiski informē personu par pieņemto lēmumu, kā arī, ja tiek piešķirts SAC pakalpojums, SAC vadītāju; ▶ nosūta sociālā pakalpojuma saņemšanai nepieciešamos dokumentus sociālā pakalpojuma sniedzējam vai SIVA, ja sociālo pakalpojumu pilnībā vai daļēji nodrošina par valsts budžeta līdzekļiem. Ja personai ir tiesības uz valsts finansētu SAC pakalpojumu un persona ir izteikusi vēlmi saņemt šo pakalpojumu, sociālais dienests mēneša laikā iesniedz SIVA lēmumu par valsts finansēta SAC pakalpojuma nepieciešamību (MK noteikumu Nr. 138 33. pants). Klientam saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 138 un pašvaldības noteiktajā kārtībā atbilstoši izvērtēšanas rezultātam un noteiktajam aprūpes līmenim piešķir šādus ISA pakalpojumus (MK noteikumu Nr. 138 32. pants): ▶ DAC pakalpojumu, pansijas pakalpojumu, AM pakalpojumu, tai skaitā drošības pogas pakalpojumu, GM pakalpojumu vai citu sociālās aprūpes pakalpojumu dzīvesvietā, kas atbilst

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	personas ar FT speciālajām vajadzībām, ja personai ir noteikts kāds (jebkurš) no aprūpes līmeņiem; ▶ SAC pakalpojumu, ja ar ISA pakalpojumiem dzīvesvietā nav iespējams nodrošināt nepieciešamo sociālās aprūpes apjomu un personai ir noteikts trešais vai ceturtais aprūpes līmenis; ▶ ja ISA pakalpojums nepieciešams bērnam, tai skaitā bērnam ar FT, – sociālos pakalpojumus atbilstoši bērna vajadzībām saskaņā ar sociālā darbinieka un citu piesaistīto speciālistu veiktu bērna individuālo vajadzību un resursu novērtējumu, nevērtējot aprūpes līmeni.
2.3. ISA pakalpojumu finansēšanas avoti	ISA pakalpojumu finansēšanas avoti ir: ▶ valsts budžeta dotācija no vispārējiem ieņēmumiem saskaņā ar gadskārtējo valsts budžeta likumu – 100% finansējums vai līdzfinansējums SPSPL noteiktajiem ISA pakalpojumiem; ▶ pašvaldību budžeta finansējums saskaņā ar pašvaldību lēmumiem, kas pieņemti sociālo pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai, kā arī atsevišķu pakalpojumu izmaksu segšanai - 100% apmērā vai līdzfinansējums; ▶ pakalpojuma saņēmēja - klienta 100% finansējums vai līdzfinansējums; ▶ pakalpojuma saņēmēja apgādnieka/ku 100% finansējums vai līdzfinansējums; ▶ pakalpojuma sniedzēja pašu ieņēmumi no saimnieciskās darbības; ▶ pakalpojuma sniedzēja citi pašu ieņēmumi, piemēram, ziedojumi, humānā palīdzība; ▶ ES fondu un citu ārvalstu finanšu instrumentu finansējums. Pašvaldības savā teritorijā deklarētajiem iedzīvotājiem nodrošina sociālos pakalpojumus pilnā apmērā vai līdzfinansē no pašvaldības budžeta līdzekļiem. Savukārt, citu pašvaldību iedzīvotājiem par sociālo pakalpojumu ir jāmaksā pilnā apmērā (pašvaldību saistošie noteikumi).
2.4. ISA pakalpojumu samaksas kārtība	SPSPL 8. pantā ir noteikti sociālās aprūpes pakalpojuma⁶⁷ samaksas vispārīgie pamatprincipi: ▶ Klienta vai viņa apgādnieka pienākums ir samaksāt par saņemtajiem ISA pakalpojumiem, ja šajā likumā nav noteikts citādi (8. panta pirmā daļa). ▶ Ja klients vai viņa apgādnieks nespēj samaksāt par ISA pakalpojumu, ISA pakalpojuma izmaksas tiek segtas no pašvaldības budžeta MK noteiktajā kārtībā (8. panta ceturrtā daļa). ▶ MK nosaka ISA pakalpojumu samaksas kārtību (8. panta piektā daļa). ▶ Ja persona pieprasa pašvaldības pilnībā vai daļēji apmaksātu SAC pakalpojumu, pašvaldības sociālais dienests, izvērtējot klienta (mājsaimniecības) materiālos resursus, ņem vērā ienākumus, kas veidojas pēc nodokļu samaksas (5. panta otrā

⁶⁷ Izvērtējuma ietvaros SPSPL tvērums attiecināts tikai uz ISA pakalpojumiem.

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	daļa), novērtē personas maksātspēju, pamatojoties uz personas sniegto informāciju par ienākumiem un noslēgtajiem uzturlīgumiem. Ja pienākums maksāt par SAC pakalpojumu ir arī personas apgādniekiem, viņi iesniedz informāciju par ienākumiem pašvaldības sociālajam dienestam, kas lemj par SAC pakalpojuma piešķiršanu (8. panta sestā daļa). ▶ Personai, kura saņem pašvaldības pilnībā vai daļēji apmaksātu SAC pakalpojumus un kurai ir ienākumi, to izmaiņu gadījumā ir pienākums ne retāk kā reizi gadā institūcijai, kura pieņem lēmumu par SAC pakalpojuma piešķiršanu, iesniegt informāciju par saviem ienākumiem, lai izvērtētu klienta (mājsaimniecības) materiālos resursus, ņemot vērā ienākumus, kas veidojas pēc nodokļu samaksas (8. panta septītā daļa). ▶ Personas apgādnieki, kuriem ir pienākums maksāt par SAC pakalpojumu, ne retāk kā reizi gadā institūcijai, kura pieņem lēmumu par personas apgādniekiem veicamajiem maksājumiem, iesniedz informāciju par saviem ienākumiem, lai izvērtētu klienta (mājsaimniecības) materiālos resursus, ņemot vērā ienākumus, kas veidojas pēc nodokļu samaksas (8. panta astotā daļa). MK noteikumos Nr. 275 noteikta ISA⁶⁸ pakalpojumu samaksas kārtība pašvaldībām. Saskaņā ar minētajiem noteikumiem pašvaldība, veicot samaksu par pakalpojumu, ievēro šādas prasības: “5.1. pēc pakalpojuma samaksas (izņemot samaksu par SAC pakalpojumu) klienta rīcībā esošie līdzekļi nedrīkst būt mazāki par normatīvajos aktos noteikto kārtību, kādā ģimene vai atsevišķi dzīvojoša persona atzīstama par trūcīgu, noteikto ienākumu un materiālā stāvokļa līmeni, kuru nepārsniedzot persona tiek atzīta par trūcīgu; 5.2. ja klienta ienākumi pirms pakalpojuma samaksas ir augstāki par šo noteikumu 5.1. apakšpunktā noteikto līmeni, bet klients nevar samaksāt pilnu pakalpojumu maksu, klients maksā daļu no pakalpojuma maksas - starpību starp viņa ienākumu līmeni un valstī noteikto trūcīgas personas ienākumu līmeni. Pārējo pakalpojuma samaksas daļu līdz pilnai pakalpojuma samaksai sedz apgādnieks; 5.3. līdzekļi, kas pēc pakalpojuma samaksas paliek apgādnieka ģimenes rīcībā, nedrīkst būt mazāki par summu, kura aprēķināta, reizinot valstī noteikto minimālo algu ar šādu koeficientu: 5.3.1. par vienas personas ģimeni - 1,0; 5.3.2. par katru nākamo apgādnieka ģimenes locekli - 0,5; 5.4. ja apgādnieka ģimenes rīcībā esošie līdzekļi pārsniedz šo noteikumu 5.3. apakšpunktā noteikto līmeni, bet apgādnieks nevar samaksāt pilnu pakalpojuma maksu, apgādnieks maksā daļu no pakalpojuma maksas - starpību starp viņa ienākumu līmeni un šo noteikumu 5.3. apakšpunktā noteiktajā kārtībā aprēķināto summu, kura

⁶⁸ Izvērtējuma ietvaros MK noteikumu Nr. 275 tvērums attiecināts tikai uz ISA pakalpojumiem.

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	paliek tās rīcībā. Pārējo pakalpojuma samaksas daļu līdz pilnai pakalpojuma samaksai sedz pašvaldība. 6. Pašvaldība atbilstoši finansiālajām iespējām var noteikt klientam citu (labvēlīgāku) samaksas kārtību par pakalpojumu. 7. Pašvaldība noteikumus īsteno atbilstoši attiecīgās pašvaldības budžeta līdzekļiem.” Veicot samaksu par SAC pakalpojumu, ievēro šādas prasības: ▶ Ja klients par SAC pakalpojumu maksā no valsts pensijas, ieskaitot piemaksu pie pensijas, vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta, viņš VSAA iesniedz rakstisku iesniegumu par pensijas vai pabalsta pārskaitīšanu SAC pamatbudžeta kontā. SAC pēc samaksas par SAC pakalpojumu nodrošina, lai klientam tiktu izmaksāta starpība starp pensijas vai pabalsta apmēru un samaksas par pakalpojumu apmēru SPSP 29. panta otrajā daļā noteiktajā apmērā (MK noteikumu Nr. 275 8. punkts). ▶ Ja klients pilnībā vai daļēji maksā par SAC pakalpojumu no citiem ienākumiem, nevis no pensijas vai pabalsta, naudas summa, kas paliek viņa rīcībā pēc samaksas par SAC pakalpojumu, nedrīkst būt mazāka SPSP 29. panta otrajā daļā noteikto apmēru (MK noteikumu Nr. 275 8.¹ punkts). ▶ Ja par SAC pakalpojumu maksā MK noteikumu Nr. 275 8. punktā noteiktajā kārtībā, pakalpojuma sniedzēja pienākums ir informēt VSAA par izmaiņām, kas saistītas ar pensijas vai pabalsta izmaksu (MK noteikumu Nr. 275 9. punkts). SPSP 29. panta otrajā daļā noteiktās prasības - SAC pakalpojuma saņēmējam ir tiesības uz noteiktu naudas summu personiskiem izdevumiem šādā apmērā: ▶ pilngadīgai personai, kura ir SPSP 13.¹ panta trešajā daļā noteiktās pensijas vai atlīdzības, vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta, pabalsta transporta izdevumu kompensēšanai personām ar invaliditāti, kurām ir apgrūtināta pārvietošanās, vai pabalsta personai ar invaliditāti, kurai nepieciešama kopšana, saņēmēja, naudas summa, kas paliek tās rīcībā pēc SAC pakalpojuma apmaksas, nedrīkst būt mazāka par 15 procentiem no tai izmaksājamās šo maksājumu kopējās summas; ▶ pilngadīgai personai, kura nav SPSP 13.¹ panta trešajā daļā noteiktās pensijas vai atlīdzības, vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta, pabalsta transporta izdevumu kompensēšanai personām ar invaliditāti, kurām ir apgrūtināta pārvietošanās, vai pabalsta personai ar invaliditāti, kurai nepieciešama kopšana, saņēmēja, naudas summa, kas tai izmaksājama no SAC budžeta, ir 15 procenti no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra; ▶ bērnam no septiņu gadu vecuma naudas summa, kas izmaksājama no SAC budžeta, ir 15 procenti no valsts sociālā

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	nodrošinājuma pabalsta apmēra, kāds noteikts Valsts sociālo pabalstu likuma 13. panta pirmās daļas 1. punktā minētajām personām.⁶⁹ SAC, ņemot vērā institūcijas budžeta iespējas, var lemt par lielākas naudas summas piešķiršanu. SAC pakalpojumi personai*, kurai atbilstoši Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem nav piešķirta valsts pensija (ieskaitot piemaksu pie pensijas) vai izdienas pensija, vai speciālā valsts pensija, vai atlīdzība par darbspēju zaudējumu, kaitējuma atlīdzība, atlīdzība par apgādnieka zaudējumu sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību vai kurai nav noslēgts mūža pensijas apdrošināšanas līgums par uzkrātā fondētās pensijas kapitāla saņemšanu vai pabalsts mirušā pensijas saņēmēja laulātajam, vai kurai nav piešķirta pensija atbilstoši ārvalsts normatīvajiem aktiem, tiek apmaksāti no valsts budžeta līdzekļiem. Persona, kura ir pensijas vai atlīdzības saņēmēja, maksā par saņemto SAC pakalpojumu 85 procentus no tai izmaksājamās summas, bet ne vairāk kā saņemtā SAC pakalpojuma izmaksas attiecīgajā institūcijā (SPSPL 13.¹ panta trešā daļa). *SPSPL 9.¹ panta pirmās daļas 1. un 2. punktā noteikts, ka ievērojot šā likuma 13.¹ panta noteikumus, SAC pakalpojumus no valsts budžeta finansē: ▶ pilngadīgām personām ar GRT, kuras šajās institūcijās ievietotas līdz 2003. gada 1. janvārim; ▶ pilngadīgām neredzīgām personām un personām ar smagiem un ļoti smagiem GRT, kurām FT smaguma pakāpes un aprūpes līmeņa dēļ nepieciešams SAC saņemt pakalpojumu. Ja pašvaldība ir pieņēmusi lēmumu par SAC pakalpojuma nepieciešamību konkrētai personai un ievieto šo personu SAC, kas atrodas citas pašvaldības teritorijā, un persona deklarē savu dzīvesvietu pašvaldībā, kuras teritorijā atrodas SAC, pašvaldībai, kura pieņēma lēmumu par SAC pakalpojuma nepieciešamību, ir tiesības samazināt SAC pakalpojuma maksas apmēru par summu, kādu tā attiecīgajā saimnieciskajā gadā būtu saņēmusi kā dotāciju no pašvaldību izlīdzināšanas fonda, vai par summu, par kādu pašvaldība būtu veikusi mazākas iemaksas pašvaldību izlīdzināšanas fondā atbilstoši likumā "Par pašvaldību finanšu izlīdzināšanu" noteiktajam aprēķinam, ja personas deklarētā dzīvesvieta netiktu mainīta (MK noteikumu Nr. 275 11. punkts).

⁶⁹ Valsts sociālo pabalstu likuma 13. pants: (1) Valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu nosaka procentuālā apmērā, noapaļotu līdz veseliem *euro*, no Centrālās statistikas pārvaldes tīmekļvietnē publicētās minimālo ienākumu mediānas uz vienu ekvivalento patērētāju mēnesī (turpmāk — ienākumu mediāna), un to piešķir personai, kurai nav tiesību saņemt valsts pensiju (izņemot apgādnieka zaudējuma pensiju personai ar invaliditāti) vai apdrošināšanas atlīdzību sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību, ja persona:

1) sasniegusi vecumu, kāds saskaņā ar likumu "Par valsts pensijām" noteikts personai, lai tā iegūtu tiesības uz vecuma pensiju. Šīm personām valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu piešķir uz mūžu.

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	Saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 797 (4. punkts) LM valsts atbalstu nodrošina personām, kas atgriežas no SAC uz dzīvi sabiedrībā, un piešķir finansējumu pašvaldībām, apmaksājot šādus sociālos pakalpojumus dzīvesvietā: ▶ AM pakalpojumu; ▶ DAC pakalpojumu; ▶ GM pakalpojumu; ▶ AB pakalpojumu. Šim valsts atbalstam ir noteikta šāda saņemšanas kārtība: ▶ Valsts atbalsta apmērs par sociālo pakalpojumu nodrošināšanu dzīvesvietā vienai personai nepārsniedz 7 085,20 <i>euro</i> gadā (7. punkts). ▶ Pašvaldības faktiskos izdevumus par vienai personai sniegtajiem sociālajiem pakalpojumiem dzīvesvietā, kas gada pirmajā pusgadā (1. janvāris – 30. jūnijs) pārsniedz 50%, bet gadā (1. janvāris – 31. decembris) pārsniedz 100% no vienai personai aprēķinātā valsts atbalsta apmēra (šo noteikumu 8. punkts), ministrija nekompensē (16. punkts). ▶ Ja pašvaldības faktiskie izdevumi par sniegtajiem sociālajiem pakalpojumiem dzīvesvietā vienai personai ir mazāki par plānoto valsts atbalsta apmēru attiecīgajā periodā, ministrija nodrošina valsts atbalstu pašvaldībām atbilstoši faktiskajiem izdevumiem (17. punkts).
3. Finanšu konsolidācija	
3.1. ISA pakalpojumu finanšu konsolidācija	Viens ISA pakalpojums var tikt finansēts no diviem vai vairākiem finanšu avotiem, kur pakalpojuma sniedzējs veic finanšu konsolidāciju, lai nodrošinātu 100% ISA pakalpojuma izdevumu segšanu. Piemēram, pakalpojuma saņēmējam, kas ir izstājies no SAC, DAC pakalpojums var tikt finansēts no trīs finanšu avotiem – valsts, pašvaldības un pakalpojuma saņēmēja (ēdināšanas izdevumi) finanšu līdzekļiem. Pašvaldības un pakalpojuma sniedzēja līmenī – pašvaldība/pakalpojumu sniedzējs izstrādā iekšējo kārtību, kādā notiek informācijas par faktiski sniegtā ISA pakalpojuma veiktās samaksas apkopošanu pa dažādajiem finansētājiem (finanšu avotiem): ▶ konkrētā klienta līmenī, nodrošinot, ka samaksa par faktiski saņemto ISA pakalpojumu tiek veikta pilnā apmērā; ▶ pašvaldības/iestādes līmenī, uzraugot finanšu līdzekļu saņemšanas procesu par sniegto ISA pakalpojumu un finanšu līdzekļu izlietojuma lietderību, kā arī plānojot konkrētās iestādes budžetu nākamajam periodam. Valsts līmenī LM atbilstoši SPSP 14. pantā noteiktajam izstrādā un koordinē politiku sociālo pakalpojumu jomā, uzrauga valsts budžeta līdzekļu izlietojuma lietderību un plāno finansējuma apjomu nākamajiem periodiem, kā arī LM nodrošina statistikas par sociālo pakalpojumu jomu izstrādi.

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	4. ISA pakalpojuma iepirkšanas procedūra
4.1. ISA pakalpojumu cena, mērvienība	ISA pakalpojuma cenu nosaka pakalpojuma sniedzējs, ja ISA pakalpojumu nodrošina: ▶ Valsts iestāde (LM padotības iestāde), ja minētā iestāde sniedz maksas pakalpojumus, tad SAC pakalpojuma cenas ir apstiprinātas MK noteikumos Nr. 518. ▶ Saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 138 SAC pakalpojuma sniedzējiem valsts budžeta finansējumu aprēķina, ņemot vērā institūcijā ievietoto klientu skaitu attiecīgajā aprūpes līmenī (51. punkts). Valsts finansētu SAC pakalpojuma izmaksas institūcijā uz vienu klientu aprēķina, izmantojot šādu formulu (52. punkts): $\text{Izdevumi vidēji uz vienu klientu} = \frac{F_{xALG}}{Q_x} + \frac{F_{atl.Aa} + F_{f.izd} + F_{uzt.kl}}{Q}, \text{ kur:}$ x – klienta aprūpes līmenis; F_{xALG} – plānotais finansējums x aprūpes līmeņa klientu personāla atlīdzības izdevumiem institūcijā; Q_x – klientu skaits SAC ar noteiktu x aprūpes līmeni; $F_{atl.Aa}$ – plānotais finansējums atbalsta (administrācijas, saimniecības nodaļu un vadības personāls) personāla atlīdzības izdevumiem institūcijā; $F_{f.izd}$ – plānotie fiksētie SAC uzturēšanas izdevumi, kuru apjomu neietekmē klientu skaits SAC; $F_{uzt.kl}$ – plānotie klientu uzturēšanas un citi izdevumi (neietilpst $F_{f.izd}$) institūcijā (tai skaitā plānotais maksājumu apjoms SAC klientiem personiskiem izdevumiem, kapitālie izdevumi); Q – klientu skaits SAC. ▶ Saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 797 8. punktu pašvaldībām piešķiramo valsts atbalstu par vienu personu aprēķina, izmantojot šādu formulu: $VAP_{pers.} = \frac{7\,085,20}{12 \text{ mēneši}} \times m, \text{ kur}$ $VAP_{pers.}$ – valsts atbalsts vienai personai gadā; m – mēnešu skaits gadā, kad personai tiek sniegts sociālais pakalpojums dzīvesvietā. ▶ Pašvaldības iestāde, tad ISA pakalpojumu cenas tiek iekļautas minētās iestādes sociālo pakalpojumu maksas cenrādī un apstiprinātas ar pašvaldības domes lēmumu. Maksa par ISA pakalpojumu tiek noteikta saskaņā ar noslēgto līgumu starp pakalpojuma sniedzēju un pašvaldību (pašvaldību saistošie noteikumi, piemēram, Valkas novada pašvaldības saistošie noteikumi –

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	SAC pakalpojums - 54. punkts, GM pakalpojums - 88. punkts, DAC pakalpojums - 96. punkts⁷⁰). ▶ Cits pakalpojuma sniedzējs (NVO, privātie), tad ISA pakalpojumu cenas nosaka (aprēķina) minētais pakalpojuma sniedzējs un apstiprina saskaņā ar nolikuma vai statūtos noteikto kārtību. ISA pakalpojuma cenas aprēķina mērvienība tiek noteikta atbilstoši konkrētā ISA pakalpojuma saturam, ko nosaka konkrētais pakalpojuma sniedzējs, piemēram: ▶ AM pakalpojumam – stunda vai drošības pogas pakalpojumam mēnesis. ▶ GM pakalpojumam – diennakts. ▶ DAC pakalpojumam - stunda/darba diena, piemēram, 8 stundas. ▶ AB pakalpojumam – diennakts. ▶ SAC pakalpojumam – diennakts. ▶ Pansijas pakalpojumam - diennakts. ISA pakalpojumu cenu veidojošie izmaksu elementi⁷¹: ▶ ISA pakalpojuma sniegšanā iesaistītā personāla atlīdzība. ▶ Telpu noma ISA pakalpojumu sniegšanai. ▶ Telpu īre klientu izmitināšanai. ▶ Komunālo pakalpojumu izmaksas. ▶ Telpu aprīkojums. ▶ Materiāli nodarbībām un aktivitātēm. ▶ Kancelejas preces. ▶ Preces ISA pakalpojumu nodrošināšanai, piemēram, saimniecības preces, higiēnas preces. ▶ Pakalpojumi ISA pakalpojumu nodrošināšanai, piemēram, ēdināšanas pakalpojumi, informāciju tehnoloģiju pakalpojumi, komunikācijas pakalpojumi (internets, e-pasts, telekomunikācijas). ▶ Administrēšanas izmaksas. ▶ Transporta izmaksas.
4.2. ISA pakalpojumu sniedzēji	Par pakalpojuma sniedzēju uzskatāma fiziska vai juridiska persona, ar kuru sociālais dienests noslēdzis līgumu par konkrētā ISA pakalpojuma nodrošināšanu. ISA pakalpojumu sniedzēji var būt (MK noteikumu Nr. 338 2.1. punkts): ▶ valsts – valsts iestādes; ▶ pašvaldības – pašvaldību iestādes; ▶ valsts vai pašvaldības SIA;

⁷⁰ 26.10.2023. saistošie noteikumi Nr.16 “Par sociālajiem pakalpojumiem “Valkas novadā”. Pieejami: <https://likumi.lv/ta/id/347350-par-socialajiem-pakalpojumiem-valkas-novada>

⁷¹ Projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ievaros izstrādātais nodevums “SBS pakalpojumu cenas aprēķināšanas formulas algoritma izstrāde” 18.lpp. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/nodevums-sabiedriba-balstu-socialo-pakalpojumu-cenas-aprekinasanas-formulas-algoritma-izstrade>

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	▶ NVO, piemēram, biedrības, nodibinājumi; ▶ reliģiskas organizācijas; ▶ privātie, piemēram, sabiedrība ar ierobežotu atbildību (SIA), komersants, kooperatīvā sabiedrība; ▶ vai cits tiesību subjekts. Saskaņā ar SPSPL likuma 17. panta pirmo daļu “SPSPL iekļautos sociālos pakalpojumus, tai skaitā ISA pakalpojumus drīkst sniegt tikai tāds sociālo pakalpojumu sniedzējs, kura pamatdarbība vai kura attiecīgās struktūrvienības pamatdarbība ir šo pakalpojumu sniegšana un kurš attiecīgā pakalpojuma sniegšanai ir reģistrēts SPS reģistrā.” Sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrācijas kārtību SPS reģistrā nosaka MK noteikumi Nr. 386. SPS reģistrā reģistrē valsts un pašvaldību iestādes, fiziskas un juridiskas personas, kuras sniedz SPSPL noteiktos sociālos pakalpojumus (MK noteikumu Nr. 386 3. punkts). Sociālo pakalpojumu sniedzējiem līdz ar reģistrēšanos SPS reģistrā ir tiesības arī uz normatīvajos aktos noteiktiem atvieglojumiem, līdz ar to SPS reģistrā reģistrētajiem sociālo pakalpojumu sniedzējam noteiktās prasības sociālā pakalpojuma sniegšanai un pakalpojuma sniegšanā iesaistītajam personālam rada vienādus nosacījumus (visiem attiecīgā sociālā pakalpojuma sniedzējiem) neatkarīgi no tā juridiskā statusa vai citiem apstākļiem, nav jāmaksā pievienotās vērtības nodoklis (PVN)⁷² un nav jāpiemēro Publisko iepirkumu likuma atsevišķus pantus (labvēlīgāki nosacījumi).⁷³
4.3. ISA pakalpojumu iepirkšanas procedūra	Ja valsts ir izveidojusi valsts iestādi (LM padotības iestāde), valsts kapitālsabiedrību vai konkrētajā pašvaldībā ir izveidota pašvaldības iestāde/struktūrvienība vai pašvaldības kapitālsabiedrība, kas nodrošina konkrētā ISA pakalpojuma sniegšanu, tad valsts vai pašvaldība aprēķina ISA pakalpojuma izmaksas un iekļauj tās valsts vai pašvaldības iestādes budžetā, kā arī, ja pakalpojuma saņēmējam ir jāmaksā par ISA pakalpojumu, tad tiek aprēķināta ISA pakalpojuma cena (detalizēti 4.1. punktā). Savukārt, ja valstij (LM) ir nepieciešams ISA pakalpojumu nodrošināt lielākā apjomā vai pašvaldība pati nesniedz konkrēto ISA pakalpojumu, tad ISA pakalpojums tiek iepirkts, ievērojot šādus nosacījumus: ▶ Ja līgumā paredzamā līgumcena ir mazāka par 750 000 euro, tad LM vai pašvaldība iepērk ISA pakalpojumu, veicot tirgus cenu aptauju saskaņā ar LM vai pašvaldībā izstrādāto iepirkumu veikšanas kārtību; ▶ ja līgumā paredzamā līgumcena ir 750 000 euro vai lielāka par 750 000 euro, tad LM vai pašvaldība, iepērkot ISA

⁷² Pievienotās vērtības nodokļa likuma 52. panta pirmās daļas 9. punkts, skat. <https://likumi.lv/ta/id/253451-pievienotas-vertibas-nodokla-likums>

⁷³ Publisko iepirkumu likuma panta devītā daļa, skat. <https://likumi.lv/ta/id/287760-publisko-iekirkumu-likums>

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	pakalpojumu, piemēro Publisko iepirkumu likumā noteikto kārtību (Publisko iepirkumu likuma 10. panta otrā daļa). Pēc ISA pakalpojuma iepirkšanas: ▶ LM slēdz līgumu ar pakalpojuma sniedzējiem par konkrētā ISA pakalpojuma sniegšanu, piemēram, SAC pakalpojumā. ▶ Pašvaldības slēdz līgumus ar citiem pakalpojumu sniedzējiem savā teritorijā, vai ar citām pašvaldībām, vai pakalpojumu sniedzējiem, kas ISA pakalpojumu sniedz citas pašvaldības teritorijā, par konkrēto ISA pakalpojuma sniegšanu un samaksu (SPSPL 9. pants 4. punkts).
4.4. Pakalpojuma saņēmēja – klienta ienākumu sliekšņa noteikšana	Nosakot ISA pakalpojuma (DAC pakalpojuma, AM pakalpojuma, SAC pakalpojuma, pansijas pakalpojuma, GM pakalpojuma, AB pakalpojuma) saņemšanas un samaksas kārtību, pašvaldības sociālais dienests var novērtēt klienta un tās ģimenes locekļu, kā arī apgādnieka (ja pienākums maksāt par ISA pakalpojumu ir arī apgādniekam) maksāspēju (SPSPL 8. pants), aizpildot MK noteikumos Nr. 809 noteikto iztikas līdzekļu deklarāciju – klienta (mājsaimniecības) ienākumu un materiālā stāvokļa izvērtēšanas dokuments. Atbilstoši veiktajam klienta (mājsaimniecības) izvērtējumam, ja klientam tiek piešķirts trūcīgas un maznodrošinātas personas (mājsaimniecības) statuss, pašvaldība var lemt par atvieglotu ISA pakalpojumu apmaksu vai segt visus izdevumus no pašvaldības budžeta līdzekļiem. ISA pakalpojumu samaksas kārtību pašvaldībām skatīt 2.4. punktā.
4. ISA pakalpojumu sniegšana	
5.1. ISA pakalpojuma sniegšanas procesa organizēšana	Saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 275: ▶ klients par saņemto ISA pakalpojumu maksā atbilstoši noslēgtajam līgumam starp klientu un pakalpojuma sniedzēju (2. punkts). Līgumā papildu <i>Civillikumā</i> noteiktajiem vispārīgajiem līguma noteikumiem norāda: • detalizētu ISA pakalpojuma saturu; • ISA pakalpojuma saņemšanas vietu un ISA pakalpojuma saņemšanas ilgumu; • ISA pakalpojuma cenu, kopējo līguma summu, samaksas termiņus un soda sankcijas; • līguma izbeigšanas nosacījumus un līguma noteikumu pārskatīšanas kārtību; ▶ ja klients normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā atzīts par trūcīgu, par ISA pakalpojumu maksā viņa apgādnieks vai apgādnieki, tad līgumu par ISA pakalpojuma saņemšanu noslēdz starp klientu, viņa apgādnieku un pakalpojuma sniedzēju (3. punkts); ▶ ja klienta apgādnieks normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā atzīts par trūcīgu, par ISA pakalpojumu maksā tā pašvaldība, kura ir pieņēmusi lēmumu par ISA pakalpojuma nepieciešamību un

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	līgumu par ISA pakalpojuma saņemšanu noslēdz starp klientu, pašvaldību un pakalpojuma sniedzēju (4. punkts); ▶ ja klients par SAC pakalpojumu maksā no valsts pensijas, ieskaitot piemaksu pie pensijas (turpmāk – pensija), vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta (turpmāk – pabalsts), viņš VSAA iesniedz rakstisku iesniegumu par pensijas vai pabalsta pārskaitīšanu SAC pamatbudžeta kontā. SAC pēc samaksas par SAC pakalpojumu nodrošina, lai klientam tiktu izmaksāta starpība starp pensijas vai pabalsta apmēru un samaksas par SAC pakalpojumu apmēru SPSPL 29. panta otrajā daļā noteiktajā apmērā (8. punkts); ▶ ja klients pilnībā vai daļēji maksā par SAC pakalpojumu no citiem ienākumiem, nevis no pensijas vai pabalsta, naudas summa, kas paliek viņa rīcībā pēc samaksas par SAC pakalpojumu, nedrīkst būt mazāka par SPSPL 29. panta otrajā daļā noteikto apmēru (8.¹ punkts). Pašvaldības, kuras nav izveidojušas nepieciešamos sociālo pakalpojumu sniedzējus, slēdz līgumus ar citiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem vai ar citām pašvaldībām par minēto sociālo pakalpojumu sniegšanu un samaksu. Šie sociālie pakalpojumi pilnībā vai daļēji tiek finansēti no pašvaldības budžeta (SPSPL 9. panta ceturtnā daļa). ISA pakalpojumi, kas tiek finansēti ES dažādu fondu un valsts budžeta finanšu līdzekļiem dažādu projektu ietvaros, tiek sniegti, pamatojoties uz normatīvo aktu nosacījumiem, un kalendārajā gadā netiek nodrošināti un finansēti vienlaicīgi ar pašvaldības finansētajiem ISA pakalpojumiem.
5.2. Pārskati par sniegtajiem ISA pakalpojumiem	Lai nodrošinātu ISA pakalpojumiem nepieciešamo finanšu resursu plānošanu, ISA pakalpojumu cenas aprēķināšanu, kas sekmēs kvalitatīvu ISA pakalpojumu sniegšanu, nepieciešams apkopot datus un informāciju par sniegto ISA pakalpojumu. MK noteikumi Nr. 324 nosaka to datu apjomu, ko LM vāc no respondentiem – pašvaldību sociālajiem dienestiem un sociālo pakalpojumu sniedzējiem. Katru gadu LM sagatavo: ▶ <u>Pārskatu par SAC pakalpojumu sniegšanu</u>, kurā tiek atspoguļota informācija par SAC pakalpojumu saņēmēju - klientu skaitu, klientu vecuma grupas, invaliditātes grupas, saslimšanas, klientu iestāšanās un izstāšanās rādītāji, institūcijas izlietotie līdzekļi, telpu platība, darbinieku skaits un sociālo darba speciālistu izglītība. ▶ <u>Pārskatu par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās</u>, kurā tiek apkopota informācija par sociālā dienesta darbiniekiem, šo darbinieku izglītību, sociālā dienesta nodrošinātiem sociālajiem pakalpojumiem, to klientu skaitu un izlietotajiem līdzekļiem, dati par sociālās palīdzības pabalstu izmaksu pa sociālo pabalstu veidiem (klientu skaits,

Rādītāji	Normatīvajos aktos noteiktais process un prasības
	izlietotie līdzekļi), trūcīgo personu skaitu, sociālā dienesta uzturēšanas izdevumiem.

3.2. Ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu veidu un tos regulējošo normatīvo aktu detalizēts raksturojums

Saskaņā ar SPSPL pašvaldībai ir pienākums nodrošināt personai iespēju saņemt savām vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus, tai skaitā ISA pakalpojumus. Atbilstoši SPSPL, MK noteikumiem un pašvaldību saistošajiem noteikumiem tika identificēti šādi ISA pakalpojumi:

- ▶ SAC pakalpojums;
- ▶ pansionāts pakalpojums;
- ▶ GM pakalpojums;
- ▶ DAC pakalpojums;
- ▶ AB pakalpojums;
- ▶ AM pakalpojums pilngadīgām personām;
- ▶ AM pakalpojums bērniem.

Apkopojot informāciju par pašvaldību saistošajiem noteikumiem sociālo pakalpojumu jomā, Izvērtējuma eksperti konstatēja, ka 42 pašvaldības ir izstrādājušas saistošos noteikumus par sociālo pakalpojumu sniegšanas kārtību. Tikai Krāslavas novada pašvaldībai nav izstrādāti saistošie noteikumi par sociālo pakalpojumu sniegšanas kārtību. Izvērtējuma eksperti sazinājās ar Krāslavas novada Sociālo dienestu un noskaidroja, ka saistošo noteikumu izstrāde ir sociālā dienesta darba plānā, un faktiski Krāslavas pašvaldība nodrošina trīs ISA pakalpojumu sniegšanu – SAC pakalpojumu, AM pakalpojumu un DAC pakalpojumu.

Saskaņā ar saistošajiem noteikumiem pašvaldības ir apņēmušās iedzīvotājiem nodrošināt vismaz divus no ISA pakalpojumiem, un no 42 pašvaldībām:

- ▶ divus ISA pakalpojumus nodrošina Varkļānu novada pašvaldība (2%);
- ▶ 5% jeb divas pašvaldības (Līvānu un Talsu novada pašvaldības) nodrošina trīs ISA pakalpojumus;
- ▶ 9,5% jeb četras pašvaldības (Liepājas un Ventspils valstspilsētas, Ludzas un Valkas novada pašvaldības) nodrošina četrus ISA pakalpojumus;
- ▶ 33% jeb 14 pašvaldības nodrošina piecus ISA pakalpojumus;
- ▶ 41% jeb 17 pašvaldības nodrošina sešus ISA pakalpojumus;
- ▶ 9,5% jeb četras pašvaldības (Rīgas valstspilsētas, Aizkraukles, Dobeles un Tukuma novada pašvaldības) nodrošina septiņus ISA pakalpojumus.

Visizplatītākie ISA pakalpojumi, ko pašvaldības nodrošina, ir SAC pakalpojums un AM pakalpojums pilngadīgām personām, ko piedāvā 98% jeb 42 pašvaldības; DAC pakalpojumu nodrošina 95% jeb 41 pašvaldība; GM pakalpojumu piedāvā 86% jeb 37 pašvaldības; AM pakalpojumu bērniem nodrošina 70% jeb 30 pašvaldības, un AB pakalpojumu piedāvā 60% jeb 26 pašvaldības (3.2.1. tabula).

***Pašvaldību nodrošinātie ISA pakalpojumi saskaņā ar
pašvaldību saistošajiem noteikumiem***

N.p.k.	ISA pakalpojuma nosaukums	Pašvaldību skaits
1.	SAC pakalpojums	42
2.	Pensijas pakalpojums	6
3.	GM pakalpojums	37
4.	DAC pakalpojums	41
5.	AB pakalpojums	26
6.	AM pakalpojums pilngadīgām personām	42
7.	AM pakalpojums bērniem ar invaliditāti	30

Datu avots: Pašvaldību saistošie noteikumi, ekspertu aprēķini.

Izvērtējuma eksperti apkopoja informāciju no Latvijas tiesību aktiem par šobrīd nodrošinātajiem ISA pakalpojumiem sadalījumā pa finanšu modeļa elementiem un sociālo pakalpojumu raksturojošiem rādītājiem (skatīt no 3.2.2. tabulas līdz 3.2.9. tabulai).

***Ilgstošas sociālās aprūpes pakalpojuma institūcijā pilngadīgām personām raksturojums
saskaņā ar normatīvo regulējumu***

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
1. Vispārīgie rādītāji	
1.1. SAC pakalpojuma saturs	SAC pakalpojumā klientam nodrošina mājokli, nepieciešamā līmeņa sociālo aprūpi un sociālo rehabilitāciju, kā arī var klientam nodrošināt ārstniecības personas noteikta ārstēšanas plāna izpildi (SPSPL 28. panta pirmā daļa). SAC pakalpojuma ietvaros pilngadīgai personai, kura vecuma vai veselības stāvokļa dēļ nespēj sevi aprūpēt (pensijas vecuma personām un personām, kurām noteikts trešais vai ceturtais aprūpes līmenis), tiek nodrošināts mājoklis, atbalsts viņas problēmu risināšanā un diennakts aprūpe (MK noteikumu Nr. 338 50. punkts).
1.2. SAC pakalpojuma satura detalizēts apraksts	Pakalpojuma sniedzējs pilngadīgam klientam atbilstoši viņa funkcionālajam stāvoklim un sociālās aprūpes plānam nodrošina (MK noteikumu Nr. 338 5.4. punkts):

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	▶ diennakts uzraudzību un individuālu atbalstu atbilstoši nepieciešamībai; ▶ palīdzību pašaprūpē vai ķermeņa aprūpē atbilstoši nepieciešamībai; ▶ kognitīvo spēju uzturēšanu vai attīstīšanu; ▶ prasmju un kustību attīstību veicinošas nodarbības; ▶ brīvā laika aktivitātes un relaksējošās nodarbības; ▶ pastaigas svaigā gaisā; ▶ klientu informēšanas un izglītošanas pasākumus atbilstoši nepieciešamībai; ▶ sociālā darba speciālistu konsultācijas atbilstoši nepieciešamībai; ▶ darba prasmju saglabāšanu, atjaunošanu vai apgūšanu personām darbspējas vecumā. Saskaņā ar MK noteikumu Nr. 60 3.11. punktu “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzēju veselības punktam” ir noteikts, ka veselības punkts ir sociālā pakalpojuma sniedzēja struktūrvienība (63.³⁶ punkts) un veselības punktā ir telpas, lai nodrošinātu (63.³⁷ punkts): ▶ pacientu apskati un izmeklēšanu; ▶ ārstnieciskās procedūras un manipulācijas, tai skaitā brūču apstrādi un pārsiešanu, izņemot ķirurģiskas manipulācijas; ▶ ārstniecības personālam slēgtu vietu medicīnas ierīcēm un materiāliem; ▶ medicīnisko rehabilitāciju, ja šāds pakalpojums tiek nodrošināts; ▶ zāļu uzglabāšanu un sadali slēgtā telpā vai vietā; ▶ telpu, lai nodrošinātu pacientu novērošanu neskaidras diagnozes gadījumā un izolāciju infekcijas slimības gadījumā, ja klients nav izvietots vienvietīgā istabā; ▶ medicīnas ierīces pacienta fizikālai izmeklēšanai.
1.3. SAC pakalpojuma mērķa grupa (pakalpojuma saņēmēji - klienti)	SAC pakalpojumu, ja nav medicīnisku kontrindikāciju to saņemšanai, ir tiesības saņemt (SPSPL 28. panta pirmā daļa): ▶ pensijas vecuma personas un personas ar FT, ja nepieciešamais pakalpojuma apjoms pārsniedz AM pakalpojuma vai DAC pakalpojuma noteikto apjomu; ▶ pilngadīgas personas ar smagiem un ļoti smagiem GRT, kurām nav nepieciešama atrašanās specializētā ārstniecības iestādē un kuru stāvoklis neapdraud apkārtējos, ja nepieciešamā pakalpojuma apjoms pārsniedz AM, DAC vai GM pakalpojumus noteikto ISA pakalpojuma apjomu.
1.4. SAC pakalpojuma sniegšanas vieta	Institūcijā pie pakalpojumu sniedzēja.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	SAC pakalpojumu higiēnas prasības skatīt 3.1.1. tabulas 1.3. rādītāju.
1.5. SAC pakalpojuma normatīvais regulējums	SPSPL; MK noteikumu Nr. 338 II un VI nodaļa; MK noteikumi Nr. 138; MK noteikumi Nr. 275; MK noteikumi Nr. 809; MK noteikumi Nr. 385; MK noteikumi Nr. 431; MK noteikumi Nr. 60.
2. Finanšu avoti	
2.1. SAC pakalpojuma saņemšanas apjoms	24h/7 dienas nedēļā.
2.2. SAC pakalpojuma piešķiršanas nosacījumi	Vispārīgā kārtībā atbilstoši MK noteikumu Nr. 138 10. un 11. punktam (skatīt 3.1.1. tabulas 2.2. rādītāju). Klientam saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 138 un pašvaldības noteiktajā kārtībā atbilstoši izvērtēšanas rezultātam un noteiktajam aprūpes līmenim piešķir SAC pakalpojumu, ja ar ISA pakalpojumiem dzīvesvietā nav iespējams nodrošināt nepieciešamo sociālās aprūpes apjomu un personai ir noteikts trešais vai ceturtais aprūpes līmenis (MK noteikumu Nr. 138 32.2. apakšpunkts). Ja personai ir tiesības uz valsts finansētu SAC pakalpojumu un persona ir izteikusi vēlmi saņemt šo pakalpojumu, sociālais dienests mēneša laikā iesniedz SIVA lēmumu par valsts finansēta SAC pakalpojuma nepieciešamību (MK noteikumu Nr. 138 33. punkts) un SIVA 10 darba dienu laikā pieņem lēmumu par SAC pakalpojuma piešķiršanu, par uzņemšanu rindā vai atteikumu piešķirt SAC pakalpojumu (MK noteikumu Nr. 138 42. punkts). Ja SAC pakalpojumu saņemošā persona ar smagiem GRT vēlas mainīt SAC pakalpojumu pret ISA pakalpojumiem dzīvesvietā, persona vēršas pie SAC vadītāja ar iesniegumu par atbalsta sniegšanu sociālo pakalpojumu veida maiņai. SAC vadītājs sadarbībā ar pašvaldību, kura ir lēmusi piešķirt SAC pakalpojumus, vai pašvaldību, kuras administratīvajā teritorijā klients turpmāk vēlas dzīvot, noskaidro pašvaldības iespējas nodrošināt klientam piemērotus sociālos pakalpojumus dzīvesvietā (MK noteikumu Nr. 138 34. punkts), pašvaldība izvērtē savas iespējas nodrošināt ISA pakalpojumus.
2.3. SAC pakalpojuma finansētāji (finansu avoti)	SAC pakalpojums ir maksas pakalpojums un to var finansēt no sešiem finanšu avotiem: ▶ valsts budžeta finansējums; ▶ pašvaldības budžeta finansējums; ▶ klienta finansējums; ▶ apgādnieka finansējums; ▶ SAC ieņēmumi no maksas pakalpojumiem;

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	▶ SAC citi pašu ieņēmumi (piemēram, ziedojumi, humānā palīdzība). SAC pakalpojumu no valsts budžeta finansē (SPSPL 9.¹ panta pirmā daļa): ▶ pilngadīgām personām ar GRT, kuras sociālās aprūpes institūcijās ievietotas līdz 2003. gada 1. janvārim (1. punkts); ▶ pilngadīgām personām ar smagiem un ļoti smagiem GRT, kurām FT smaguma pakāpes un aprūpes līmeņa (trešais vai ceturtais aprūpes līmenis) dēļ nepieciešams saņemt SAC pakalpojumu (2. punkts), pie nosacījuma, ja atbilstoši Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem nav piešķirta valsts pensija (ieskaitot piemaksu pie pensijas) vai izdienas pensija, vai speciālā valsts pensija, vai atlīdzība par darbspēju zaudējumu, kaitējuma atlīdzība, atlīdzība par apgādnieka zaudējumu sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību vai kurai nav noslēgts mūža pensijas apdrošināšanas līgums par uzkrātā fondētās pensijas kapitāla saņemšanu vai pabalsts mirušā pensijas saņēmēja laulātajam, vai kurai nav piešķirta pensija atbilstoši ārvalsts normatīvajiem aktiem (turpmāk kopā — pensija vai atlīdzība). Persona, kura ir pensijas vai atlīdzības saņēmēja, maksā par saņemto SAC pakalpojumu 85 procentus no tai izmaksājamās summas, bet ne vairāk kā saņemtā SAC pakalpojuma izmaksas attiecīgajā institūcijā (SPSPL 13.¹ panta trešā daļa).
<i>2.4. SAC pakalpojuma finansēšanas nosacījumi/samaksas kārtība</i>	SAC pakalpojumu samaksas kārtību skatīt 3.1.1. tabulas 2.4. rādītāju. <i>Pašvaldību saistošie noteikumi</i> Lai saņemtu SAC pakalpojumu un noteiktu SAC pakalpojuma apmaksas kārtību, sociālais dienests novērtē personas un tās ģimenes locekļu, kā arī apgādnieka (ja pienākums maksāt par SAC pakalpojumu ir arī apgādniekam) maksātspēju, aizpildot MK noteikumos Nr. 809 noteikto iztikas līdzekļu deklarāciju. Pēc SAC pakalpojuma apmaksas klienta rīcībā nedrīkst būt mazāka naudas summa par 15 procentiem no klientam kopējās ieņēmumu summas. SAC pakalpojums tiek finansēts no personas līdzekļiem normatīvajos aktos noteiktajā apmērā un pašvaldības budžeta līdzekļiem (pārējā SAC pakalpojuma samaksas daļa līdz pilnai SAC pakalpojuma maksai), ja: ▶ ja personas likumīgie apgādnieki normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā ir atzīti par trūcīgiem vai

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	maznodrošinātiem un, ja apgādnieku mājsaimniecības ienākumi, kas pēc SAC pakalpojuma samaksas paliek ģimenes rīcībā, ir mazāki par attiecīgā gada 1. janvārī spēkā esošās minimālās mēneša darba algas apmēru, katram ģimenes loceklim šo summu aprēķina, reizinot valstī noteikto minimālo algu ar šādu koeficientu: ✓ par vienas personas ģimeni — 1,0; ✓ par katru nākamo apgādnieka ģimenes locekli — 0,5. Šajā gadījumā apgādnieki tiek atbrīvoti no līdzmaksājuma par SAC pakalpojumu uz laiku līdz vienam gadam; ▶ personai nav likumīgo apgādnieku un nav noslēgts uzturlīgums, kas paredz uztura vērtības izmaksu. Ja klients ir noslēdzis uztura līgumu (par sava nekustamā īpašuma atsavināšanu), no kura izriet īpašuma ieguvēja pienākums nodrošināt klienta aprūpi, par SAC pakalpojumu pilnā apmērā maksā klients un īpašuma ieguvējs; ▶ personas likumīgie apgādnieki normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā atzīti par trūcīgiem, dažās pašvaldībās arī maznodrošinātie. Ja apgādnieks vēršas sociālajā dienestā ar iesniegumu, piekrītot apmaksāt starpību starp SAC pakalpojuma maksu un personas veiktajām iemaksām pilnā apmērā, apgādniekam ir tiesības nedeklarēt savas mājsaimniecības ienākumus (Jēkabpils novada, Salaspils novada pašvaldība). Dažās pašvaldībās ir noteikti papildu SAC pakalpojuma apmaksas nosacījumi, piemēram: ▶ Tukuma novada pašvaldībā apgādniekiem ir tiesības uz pašvaldības līdzfinansējumu – samaksas daļu līdz 400 euro mēnesī vienai personai (vienam SAC pakalpojuma saņēmējam), ja personai (pakalpojuma saņēmējam) vismaz vienu gadu līdz SAC pakalpojuma pieprasīšanas dienai deklarētā dzīvesvieta ir bijusi Tukuma novada pašvaldības teritorijā. ▶ Varakļānu novada pašvaldība maksā starpību starp SAC pakalpojuma cenu un apgādnieka veikto samaksu par SAC pakalpojumu, ne vairāk kā 180 euro mēnesī, ja noteiktā apgādnieka samaksa nesedz pilnu SAC pakalpojuma cenu. ▶ Mārupes novada pašvaldībā, ja persona patstāvīgi izvēlas pakalpojuma sniedzēju, ar kuru pašvaldībai nav noslēgts līgums par SAC pakalpojuma sniegšanu un samaksu, persona vismaz vienu gadu pirms SAC pakalpojuma pieprasīšanas savu dzīvesvietu deklarējusi

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	un faktiski dzīvo Mārupes novadā un SAC pakalpojums ir piešķirts ar sociālā dienesta lēmumu, pašvaldība, noslēdzot pakalpojuma līgumu, maksā līdz 500 euro kā starpību starp personas ienākumiem (persona pensijas vai valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta) un maksu par SAC pakalpojumu saskaņā ar pakalpojuma sniedzēja cenrādi. ▶ Alūksnes novada pašvaldība - ja persona, kura saņem SAC pakalpojumu, no saviem ienākumiem nesedz pilnu SAC pakalpojuma mēneša maksu, tad persona no citiem saviem ienākumiem, un/vai tās apgādnieks/apgādnieki, proporcionāli apgādnieku skaitam, veic līdzmaksājumu līdz 50% apmērā no noteiktās SAC pakalpojuma maksas mēnesī, piemērojot normatīvajos aktos paredzētos atvieglojumus. ▶ Rīgas valstspilsētas pašvaldībā <u>atbrīvoti no samaksas par SAC pakalpojumu ir klienta apgādnieki.</u> Pašvaldība nodrošina līdzmaksājumu par sniegto SAC pakalpojumu līdz 500 euro mēnesī, ģimenes tipa institūcijā līdz 800 euro mēnesī, nepārsniedzot SAC pakalpojuma cenu.
3. Finanšu konsolidācija	
3.1. Finanšu konsolidācijas process	Skatīt 3.1.1. tabulas 3.1. rādītāju. SAC pakalpojums var tikt finansēts no vairākiem finanšu avotiem, kur pakalpojuma sniedzējs veic finanšu konsolidāciju, lai nodrošinātu 100% SAC pakalpojuma izdevumu segšanu.
4. SAC pakalpojuma iepirkšanas procedūra	
4.1. SAC pakalpojuma cena	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.1. rādītāju. SAC pakalpojuma cenu nosaka pakalpojumu sniedzējs, ja SAC pakalpojumu nodrošina: ▶ Valsts iestāde (LM padotības iestāde), ja minētā iestāde nodrošina maksas pakalpojumus, tad SAC pakalpojuma cenas ir apstiprinātas MK noteikumos Nr. 518. ▶ Līgumorganizācijas, ar kurām LM slēdz līgumus par SAC pakalpojuma nodrošināšanu personām ar GRT. SAC pakalpojuma cenas ir noteiktas līgumorganizācijas LM iesniegtajā iepirkuma finanšu piedāvājumā un pēc tam noslēgtajā līgumā. ▶ Pašvaldības iestāde, tad SAC pakalpojumu cenas tiek iekļautas minētās iestādes sociālo pakalpojumu maksas cenrādī un apstiprinātas ar pašvaldības domes lēmumu. ▶ Cits pakalpojuma sniedzējs (NVO, privātie), tad SAC pakalpojumu cenas nosaka (aprēķina) minētais pakalpojuma sniedzējs un apstiprina tās ar konkrētās

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	iestādes vadītāja rīkojumu vai atbilstoši pakalpojuma sniedzēja statūtos/nolikumā noteiktajai kārtībai. SAC pakalpojumu cenu veidojošie izmaksu elementi⁷⁴: ▶ SAC pakalpojuma sniegšanā iesaistītā personāla atlīdzība. ▶ Telpu noma SAC pakalpojuma sniegšanai (ja tas ir saistoši). ▶ Telpu īre klientu izmitināšanai (ja tas ir saistoši). ▶ Komunālo pakalpojumu izmaksas. ▶ Telpu aprīkojums. ▶ Materiāli nodarbībām un aktivitātēm. ▶ Kancelejas preces. ▶ Preces SAC pakalpojuma nodrošināšanai, piemēram, saimniecības preces, higiēnas preces. ▶ Pakalpojumi SAC pakalpojuma nodrošināšanai, piemēram, ēdināšanas pakalpojumi, informāciju tehnoloģiju pakalpojumi, komunikācijas pakalpojumi (internets, e-pasts, telekomunikācijas). ▶ Administrēšanas izmaksas. ▶ Transporta izmaksas. Saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 338 SAC jānodrošina arī līdzmaksājumu par kompensējamām zālēm un medicīniskajām ierīcēm, kā arī M saraksta zālēm, kas izrakstītas uz īpašās receptes veidlapas saskaņā ar normatīvajiem aktiem par recepšu izrakstīšanu (56.5. punkts).
4.2. SAC pakalpojuma cenas aprēķina mērvienība	Diennakts (24 stundas).
4.3. Pakalpojuma sniedzēji	Valsts un pašvaldību iestādes, valsts un pašvaldību SIA, NVO, privātie ⁷⁵ . Pakalpojumu sniedzējiem jābūt reģistrētiem SPS reģistrā.
4.4. SAC pakalpojuma pieejamības nodrošināšana/iepirkšana	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.3. rādītāju.
4.5. Klienta ienākumu sliekšņa noteikšana	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.4. rādītāju. Pašvaldību saistošie noteikumi Piešķirot SAC pakalpojumu, personas deklarētās dzīvesvietas pašvaldības sociālais dienests novērtē personas un tās ģimenes locekļu, kā arī apgādnieka (ja pienākums maksāt par SAC

⁷⁴ Projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ievaros izstrādātais nodevums “SBS pakalpojumu cenas aprēķināšanas formulas algoritma izstrāde” 19.lpp.. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/nodevums-sabiedriba-balstu-socialo-pakalpojumu-cenas-aprekinasanas-formulas-algoritma-izstrade>.

⁷⁵ Informācija no SPS reģistra Izvērtējuma 4.3.1. tabula.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	pakalpojumu ir arī apgādniekam) maksātspēju, aizpildot MK noteikumos Nr. 809 noteikto iztikas līdzekļu deklarāciju (personas (mājsaimniecības) ienākumu un materiālā stāvokļa izvērtēšanas dokuments).
5. SAC pakalpojuma sniegšana	
5.1. SAC pakalpojuma sniegšanas procesa organizēšana	Pakalpojuma saņēmējs – klients slēdz līgumu ar pakalpojuma sniedzēju par SAC pakalpojuma saņemšanu. ▶ Ja par SAC pakalpojumu maksā apgādnieks, līgumu noslēdz starp klientu, apgādnieku un pakalpojuma sniedzēju. ▶ Ja par SAC pakalpojumu maksā arī pašvaldība, līgumu noslēdz starp klientu, pašvaldību un pakalpojuma sniedzēju. ▶ Ja par SAC pakalpojumu maksā gan pašvaldība, gan klients, gan apgādnieks, līgumu noslēdz starp klientu, apgādnieku, pašvaldību un pakalpojuma sniedzēju. Lai nodrošinātu datu un informācijas par sniegto SAC pakalpojumu uzkrāšanu, sociālo pakalpojumu sniedzējam ir pienākums sniegt LM informāciju un normatīvajos aktos noteiktos pārskatus par savu darbību sociālo pakalpojumu sniegšanas jomā (SPSPL 17. panta 5. daļa).

3.2.3. tabula

Pansijas pakalpojuma raksturojums saskaņā ar normatīvo regulējumu

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
1. Vispārīgie rādītāji	
1.1. Pansijas pakalpojuma saturs	Pansijas pakalpojuma ietvaros pensijas vecuma personām vai pilngadīgām personām ar smagiem FT nodrošina mājokli, uzraudzību, atbalstu pašaprūpē un, ja nepieciešams, atbalstu sociālo problēmu risināšanā (MK noteikumu Nr. 338 71. punkts).
1.2. Pansijas pakalpojuma satura detalizēts apraksts	Pakalpojuma sniedzējs klientam nodrošina (MK noteikumu Nr. 338 73. punkts): ▶ diennakts uzraudzību, kuru veic vismaz viens darbinieks vai elektroniskās informēšanas sistēma, ar kuras lietošanu iepazīstināti visi klienti un kura ir ērti lietojama ārkārtas situācijā; ▶ dzimumam, augumam, gadalaikam un individuālajām vajadzībām piemērotu apģērbu un apavus individuālai lietošanai, ja klients pats nespēj sev to nodrošināt;

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	▶ mīksto inventāru (piemēram, gultas piederumus, veļu, dvieļus), personīgās higiēnas un mazgāšanas līdzekļus; ▶ gultas veļas maiņu atbilstoši nepieciešamībai, bet ne retāk kā reizi 10 dienās, ja klients pats nespēj sev to nodrošināt; ▶ atbalstu pašaprūpes un personīgās higiēnas veikšanā; ▶ konsultācijas un atbalstu sociālo problēmu risināšanā; ▶ personāla atbalstu ārstniecības personas noteikto ārstēšanās ieteikumu izpildē; ▶ dzīvojamo istabu, kurā dzīvo ne vairāk kā divi klienti (paredzot ne mazāk kā 6 m² vienai personai); ▶ koplietošanas telpu ar galdu un krēsliem, virtuvi; ▶ ēdināšanas pakalpojumu atbilstoši klienta vecumam, veselības stāvoklim un uztura normām, ja klients pats nespēj sev to nodrošināt; ▶ ne mazāk kā vienu dušu un tualeti ar roku mazgātņi sešām personām.
1.3. Pansijas pakalpojuma mērķa grupa (pakalpojuma saņēmēji - klienti)	Pansijas vecuma personas un pilngadīgas personas ar smagiem FT (MK noteikumu Nr. 338 71. punkts).
1.4. Pansijas pakalpojuma sniegšanas vieta	Institūcijā pie pakalpojumu sniedzēja. Pansijas pakalpojumu higiēnas prasības skatīt 3.1.1. tabulas 1.3. rādītāju.
1.5. Pansijas pakalpojuma normatīvais regulējums	SPSPL; MK noteikumu Nr. 338 II un VIII nodaļa; MK noteikumi Nr. 138; MK noteikumi Nr. 275; MK noteikumi Nr. 809; MK noteikumi Nr. 431.
2. Finanšu avoti	
2.1. Pansijas pakalpojuma saņemšanas apjoms	24h/7 dienas nedēļā.
2.2. Pansijas pakalpojuma piešķiršanas nosacījumi	Vispārīgā kārtībā atbilstoši MK noteikumu Nr. 138 10. un 11. punktam (skatīt 3.1.1. tabulas 2.2. rādītāju).
2.3. Pansijas pakalpojuma finansētāji (finanšu avoti)	Pansijas pakalpojums ir maksas pakalpojums un to var finansēt no pieciem finanšu avotiem: ▶ pašvaldības budžeta finansējums; ▶ klienta finansējums; ▶ apgādnieka finansējums; ▶ pansijas ieņēmumi no maksas pakalpojumiem; ▶ citi pašu ieņēmumi (piemēram, ziedojumi, humānā palīdzība).
2.4. Pansijas pakalpojuma finansēšanas	Pansijas pakalpojumu samaksu veic persona pati, personas apgādnieks un/vai pašvaldība saskaņā ar noslēgto līgumu ar pakalpojuma sniedzēju atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
<i>nosacījumi/samaksas kārtība</i>	Lai saņemtu pansijas pakalpojumu un noteiktu pansijas pakalpojuma apmaksas kārtību, sociālais dienests novērtē personas un tās ģimenes locekļu, kā arī apgādnieka (ja pienākums maksāt par pansijas pakalpojumu ir arī apgādniekam) maksātspēju, aizpildot MK noteikumos Nr. 809 noteikto iztikas līdzekļu deklarāciju. Pansijas pakalpojuma izdevumus pilnībā vai daļēji sedz pašvaldība: ▶ Ja klients normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā atzīts par trūcīgu, par pansijas pakalpojumu maksā viņa apgādnieks vai apgādnieki. ▶ Ja klienta apgādnieks normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā atzīts par trūcīgu, par pansijas pakalpojumu maksā tā pašvaldība, kura ir pieņēmusi lēmumu par pansijas pakalpojuma nepieciešamību. Pašvaldību saistošie noteikumi Pansijas pakalpojums tiek sniegts pašvaldībās atbilstoši šādiem nosacījumiem: ▶ Aizkraukles novada pašvaldībā pansijas pakalpojums tiek piešķirts, neizvērtējot personas (mājsaimniecības) ienākumus un materiālo stāvokli, un segts no pašvaldības budžeta līdzekļiem, izņemot izmaksas par dzīvojamās telpas, virtuves un koplietošanas telpu ekspluatāciju atbilstoši lietojamajai daļai saskaņā ar pakalpojuma izmaksā, kas jāsedz klientam. ▶ Rīgas valstspilsētas pašvaldībā, saņemot pansijas pakalpojumu, klienta pienākums ir samaksāt pakalpojuma sniedzējam par dzīvojamās telpas, virtuves un koplietošanas telpu ekspluatāciju (atbilstoši lietojamai daļai). ▶ Jēkabpils novada pašvaldībā maksu par pansijas pakalpojumu un pansijas nodrošināto ēdināšanas pakalpojumu nosaka Jēkabpils novada dome. Samaksu par pansijas nodrošināto ēdināšanas pakalpojumu persona veic pilnā apmērā no saviem finanšu līdzekļiem. Ja persona ir garantētā minimālā ienākuma pabalsta saņēmēja, vai tā nav garantētā minimālā ienākuma pabalsta saņēmēja un tās ienākumi nepārsniedz valstī noteikto garantētā minimālā ienākuma sliekšni, pēc pansijas nodrošinātā ēdināšanas pakalpojuma samaksas, personas rīcībā esošie līdzekļi nedrīkst būt mazāki par 50% no valstī noteiktā garantētā minimālā ienākumu sliekšņa apmēra. Ja šajā punktā noteiktajā kārtībā persona

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	nevar samaksāt pilnu pansijas nodrošinātā ēdināšanas pakalpojuma maksu, pārējo ēdināšanas pakalpojuma samaksas daļu līdz pilnai pakalpojuma samaksai sedz pašvaldība.
3. Finanšu konsolidācija	
3.1. <i>Finanšu konsolidācijas process</i>	Pansijas pakalpojums var tikt finansēts no vairākiem finanšu avotiem, kur pakalpojuma sniedzējs veic finanšu konsolidāciju , lai nodrošinātu 100% pansijas pakalpojuma izdevumu segšanu.
4. Pansijas pakalpojuma iepirkšanas procedūra	
4.1. <i>Pansijas pakalpojuma cena</i>	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.1. rādītāju. Pansijas pakalpojuma cenu nosaka pakalpojumu sniedzējs, ja pansijas pakalpojumu nodrošina: ▶ Pašvaldības iestāde, tad pansijas pakalpojumu cena tiek iekļauta minētās iestādes sociālo pakalpojumu maksas cenrādī un apstiprināta ar pašvaldības domes lēmumu. ▶ Cits pakalpojuma sniedzējs (NVO, privātie), tad pansijas pakalpojumu cenas nosaka (aprēķina) minētais pakalpojuma sniedzējs un apstiprina tās ar konkrētās iestādes vadītāja rīkojumu vai atbilstoši pakalpojuma sniedzēja statūtos/nolikumā noteiktajai kārtībai. Pansijas pakalpojumu cenu veidojošie izmaksu elementi⁷⁶: ▶ Pansijas pakalpojuma sniegšanā iesaistītā personāla atlīdzība. ▶ Telpu noma pansijas pakalpojuma sniegšanai (ja tas ir saistoši). ▶ Telpu īre klientu izmitināšanai (ja tas ir saistoši). ▶ Komunālo pakalpojumu izmaksas. ▶ Telpu aprīkojums. ▶ Materiāli nodarbībām un aktivitātēm. ▶ Kancelejas preces. ▶ Preces pansijas pakalpojuma nodrošināšanai, piemēram, saimniecības preces, higiēnas preces. ▶ Pakalpojumi pansijas pakalpojuma nodrošināšanai, piemēram, ēdināšanas pakalpojumi, informāciju tehnoloģiju pakalpojumi, komunikācijas pakalpojumi (internets, e-pasts, telekomunikācijas). ▶ Administrēšanas izmaksas. ▶ Transporta izmaksas.

⁷⁶ Projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ievaros izstrādātais nodevums “SBS pakalpojumu cenas aprēķināšanas formulas algoritma izstrāde” 19.lpp. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/nodevums-sabiedriba-balstitu-socialo-pakalpojumu-cenas-aprekinasanas-formulas-algoritma-izstrade>.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
4.2. Pansijas pakalpojuma cenas aprēķina mērvienība	Diennakts.
4.3. Pakalpojuma sniedzēji	Pašvaldības iestādes, pašvaldību SIA, NVO, privātie. ⁷⁷ Pakalpojumu sniedzējiem jābūt reģistrētiem SPS reģistrā.
4.4. Pansijas pakalpojuma pieejamības nodrošināšana/iepirkšana	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.3. rādītāju.
4.5. Klienta ienākumu sliekšņa noteikšana	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.4. rādītāju. Pašvaldību saistošie noteikumi Lai saņemtu pansijas pakalpojumu un noteiktu pansijas pakalpojuma apmaksas kārtību, sociālais dienests novērtē personas un tās ģimenes locekļu, kā arī apgādnieka (ja pienākums maksāt par pansijas pakalpojumu ir arī apgādniekam) maksātspēju.
5. Pansijas pakalpojuma sniegšana	
5.1. Pansijas pakalpojuma sniegšanas procesa organizēšana	Pakalpojuma saņēmējs – klients slēdz līgumu ar pakalpojuma sniedzēju par pansijas pakalpojuma saņemšanu. ▶ Ja par pansijas pakalpojumu maksā apgādnieks, līgumu noslēdz starp klientu, viņa apgādnieku un pakalpojuma sniedzēju. ▶ Ja par pansijas pakalpojumu maksā pašvaldība, līgumu noslēdz starp klientu, pašvaldību un pakalpojuma sniedzēju.

3.2.4. tabula

Ilgstošas sociālās aprūpes pakalpojuma institūcijā nepilngadīgām personām raksturojums saskaņā ar normatīvo regulējumu

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
1. Vispārīgie rādītāji	
1.1. SAC pakalpojuma saturs	SAC pakalpojumā klientam nodrošina mājokli, nepieciešamā līmeņa sociālo aprūpi un sociālo rehabilitāciju, kā arī var klientam nodrošināt ārstniecības personas noteikta ārstēšanas plāna izpildi (SPSPL 28. panta pirmā daļa). Bērnu SAC pakalpojuma sniedzējs bāreņiem, bez vecāku gādības palikušiem bērniem un bērniem ar invaliditāti nodrošina mājokli,

⁷⁷ Informācija no SPS reģistra, Izvērtējuma 4.3.1. tabula.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	diennakts aprūpi, sociālo rehabilitāciju, kā arī veicina bērna un ģimenes atkal apvienošanos vai jaunas ģimenes iegūšanu vai, ja tas nav iespējams, sagatavo bērnu patstāvīgas dzīves uzsākšanai (MK noteikumu Nr. 338 26. punkts).
1.2. SAC pakalpojuma satura detalizēts apraksts	Lai nodrošinātu apstākļus aprūpē esoša bērna vispusīgai attīstībai, bērnu SAC pakalpojuma sniedzējs (MK noteikumu Nr. 338 30. punkts): ▶ plāno darbinieku resursus atbilstoši bērnu vecumam, kā arī attīstības un funkcionēšanas līmenim; ▶ organizē darbinieku darbu un aprūpē esošo bērnu ikdienas ritmu, kas iespējami tuvināts dzīvei ģimenē; ▶ pielāgo un padara pieejamas telpas aprūpē esošo bērnu, tai skaitā bērnu ar FT, vajadzību apmierināšanai; ▶ rada iespējas aprūpē esošiem bērniem saturīgi pavadīt brīvo laiku, apmeklēt kultūras un sporta nodarbības un pasākumus, iesaistīties sabiedriskajās aktivitātēs bērnu aprūpes institūcijā un ārpus tās; ▶ nodrošina saskarsmes iespējas ar vienaudžiem, vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem), māsām (pusmāsām), vecvecākiem, kā arī citām personām, ar kurām aprūpē esošais bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā mājsaimniecībā, un atbalsta personām bērnu aprūpes institūcijā un ārpus tās; ▶ veicina aprūpē esoša bērna vecāku un to personu iesaisti un klātbūtni bērna aktivitātēs, kuras ilgu laiku dzīvojušas nedalītā mājsaimniecībā ar šo bērnu vai uztur emocionālu saikni; ▶ nodrošina aprūpē esošiem bērniem iespējas gatavot ēdienu, mazgāt un gludināt personīgo apģērbu, kopt apavus un dzīvojamās telpas; ▶ nodrošina aprūpē esošiem bērniem līdzdalību produktu, apģērbu un apavu iegādē, tai skaitā iespēju saņemt no bērnu aprūpes institūcijas budžeta līdzekļus minēto preču iegādei, ja šāda rīcība atbilst bērna gribai, spēju un brieduma pakāpei; ▶ nodrošina un organizē bērnam nepieciešamos pakalpojumus un atbalstu atbilstoši bērna individuālajām vajadzībām.
1.3. SAC pakalpojuma mērķa grupa (pakalpojuma saņēmēji - klienti)	Bērnu SAC pakalpojumu, ja nav medicīnisku kontrindikāciju to saņemšanai, ir tiesības saņemt ISA pakalpojuma mērķa grupa (SPSPL 28. panta pirmā daļa): ▶ bērni ar smagiem FT, ja nepieciešamais pakalpojuma apjoms pārsniedz AM pakalpojuma vai DAC pakalpojuma noteikto apjomu.
1.4. SAC pakalpojuma sniegšanas vieta	Institūcijā pie pakalpojumu sniedzēja.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	SCA pakalpojumu higiēnas prasības skatīt 3.1.1. tabulas 1.3. rādītāju.
1.5. SAC pakalpojuma normatīvais regulējums	SPSPL; MK noteikumu Nr. 338 II un V nodaļa; MK noteikumi Nr. 138; MK noteikumi Nr. 275; MK noteikumi Nr. 431; MK noteikumi Nr. 385; MK noteikumi Nr. 60.
2. Finanšu avoti	
2.1. SAC pakalpojuma saņemšanas apjoms	24h/7 dienas nedēļā.
2.2. SAC pakalpojuma piešķiršanas nosacījumi	Bērnam ar smagiem un ļoti smagiem FT SAC pakalpojumu piešķir vispārīgā kārtībā atbilstoši MK noteikumu Nr. 138 10. un 11. punktam (MK noteikumu 13. punkts) (skatīt 3.1.1. tabulas 2.2. rādītāju). Bērniem tiek piemērots ceturtais aprūpes līmenis, neveicot izvērtēšanu (MK noteikumu Nr. 138 21. punkts), izņemot bērnu ar GRT no 16 gadu vecuma, kurš vēlas saņemt ISA pakalpojumus dzīvesvietā, jo viņam nepieciešamo atbalsta veidu un apjomu vērtē atbilstoši atbalsta intensitātes skalas metodikai (MK noteikumu Nr. 138 23.3. apakšpunkts). Ja SAC pakalpojumā esošs bērns ar smagiem GRT, kuram nav iespējams nodrošināt ISA pakalpojumu viņam nepieciešamajā apjomā dzīvesvietā, sasniedz pilngadību, SIVA pieņem lēmumu par SAC pakalpojuma piešķiršanu, pamatojoties uz (MK noteikumu Nr. 138 46. punkts): ▶ SAC vadītāja iesniegumu, kuram pievienots personas iesniegums, ģimenes ārsta izsniegta izziņa par personas veselības stāvokli, psihiatra atzinumu par personas psihisko veselību un speciālajām (psihiatriskajām) kontrindikācijām sociālo pakalpojumu saņemšanai, kā arī personas fizisko un garīgo spēju izvērtēšanas un aprūpes līmeņa noteikšanas izvērtējums; ▶ sociālā dienesta rakstisku apliecinājumu, ka nav iespējams nodrošināt personai aprūpi dzīvesvietā nepieciešamajā apjomā.
2.3. SAC pakalpojuma finansētāji (finanšu avoti)	SAC pakalpojumu no valsts budžeta finansē (SPSPL 9.¹ panta pirmā daļa): ▶ bērniem ar smagiem un ļoti smagiem garīgās attīstības traucējumiem vai bērniem ar smagiem un ļoti smagiem fiziskās attīstības traucējumiem, kā arī bērniem ar kombinētiem smagiem un ļoti smagiem garīgās un fiziskās attīstības traucējumiem vecumā līdz četriem gadiem, kuriem FT dēļ nav iespējams nodrošināt aprūpi ģimenē, pie aizbildņa vai audžuģimenē; ▶ bērniem ar smagiem un ļoti smagiem GRT vecumā no četriem līdz 18 gadiem, kuriem FT smaguma pakāpes dēļ

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	nav iespējams nodrošināt aprūpi ģimenē, pie aizbildņa vai audžuģimenē.
2.4. SAC pakalpojuma finansēšanas nosacījumi/samaksas kārtība	SAC pakalpojumu samaksas kārtību skatīt 3.1.1. tabulas 2.4. rādītāju. SAC pakalpojums bērniem tiek finansēts no valsts budžeta un bērnam no septiņu gadu vecuma ir tiesības uz noteiktu naudas summu personiskiem izdevumiem, kas izmaksājama no SAC budžeta, šādā apmērā - 15 procenti no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmēra Valsts sociālo pabalstu likuma 13. panta pirmās daļas 1. punktā minētajām personām.⁷⁸
3. Finanšu konsolidācija	
3.1. Finanšu konsolidācijas process	Skatīt 3.1.1. tabulas 3.1. rādītāju.
4. SAC pakalpojuma iepirkšanas procedūra	
4.1. SAC pakalpojuma cena	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.1. rādītāju. Ja Valsts iestāde (LM padotības iestāde) - valsts SAC nodrošina maksas pakalpojumus, tad SAC pakalpojuma cenas ir apstiprinātas MK noteikumos Nr. 518. SAC pakalpojumu cenu veidojošie izmaksu elementi⁷⁹: ▶ SAC pakalpojuma sniegšanā iesaistītā personāla atlīdzība. ▶ Telpu noma SAC pakalpojuma sniegšanai (ja tas ir saistoši). ▶ Telpu īre klientu izmitināšanai (ja tas ir saistoši). ▶ Komunālo pakalpojumu izmaksas. ▶ Telpu aprīkojums. ▶ Materiāli nodarbībām un aktivitātēm. ▶ Kancelejas preces. ▶ Preces SAC pakalpojuma nodrošināšanai, piemēram, saimniecības preces, higiēnas preces. ▶ Pakalpojumi SAC pakalpojuma nodrošināšanai, piemēram, ēdināšanas pakalpojumi, informāciju

⁷⁸ 13.pants. Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts

(1) Valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu nosaka procentuālā apmērā, noapaļotu līdz veseliem *euro*, no Centrālās statistikas pārvaldes tīmekļvietnē publicētās minimālo ienākumu mediānas uz vienu ekvivalento patērētāju mēnesī (turpmāk — ienākumu mediāna), un to piešķir personai, kurai nav tiesību saņemt valsts pensiju (izņemot apgādnieka zaudējuma pensiju personai ar invaliditāti) vai apdrošināšanas atlīdzību sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību, ja persona:

1) sasniegusi vecumu, kāds saskaņā ar likumu "Par valsts pensijām" noteikts personai, lai tā iegūtu tiesības uz vecuma pensiju. Šīm personām valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu piešķir uz mūžu.

⁷⁹ Projekta "Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide" ievaros izstrādātais nodevums "SBS pakalpojumu cenas aprēķināšanas formulas algoritma izstrāde" 19.lpp. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/nodevums-sabiedriba-balstu-socialo-pakalpojumu-cenas-aprekinasanas-formulas-algoritma-izstrade>

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	tehnoloģiju pakalpojumi, komunikācijas pakalpojumi (internets, e-pasts, telekomunikācijas). ▶ Administrēšanas izmaksas. ▶ Transporta izmaksas.
4.2. SAC pakalpojuma cenas aprēķina mērvienība	Diennakts.
4.3. Pakalpojuma sniedzēji	Valsts iestādes. Pakalpojumu sniedzējiem jābūt reģistrētiem SPS reģistrā.
4.4. SAC pakalpojuma pieejamības nodrošināšana/iepirkšana	Nav attiecināms.
4.5. Klienta ienākumu sliekšņa noteikšana	Nav attiecināms.
5. SAC pakalpojuma sniegšana	
5.1. SAC pakalpojuma sniegšanas procesa organizēšana	Ja lēmumu par bērna ievietošanu SAC pieņēma Bāriņtiesa, tad bērna likumiskais pārstāvis ir SAC vadītājs. Ja bērnam ir likumiskais pārstāvis, tad viņš slēdz līgumu ar pakalpojuma sniedzēju par SAC pakalpojuma saņemšanu. Sociālo pakalpojumu sniedzējam ir pienākums sniegt LM informāciju un normatīvajos aktos noteiktos pārskatus par savu darbību sociālo pakalpojumu sniegšanas jomā (SPSPL 17. panta 5. daļa).

3.2.5. tabula

Grupu mājas (dzīvokļa) pakalpojuma raksturojums saskaņā ar normatīvo regulējumu

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
1. Vispārīgie rādītāji	
1.1. GM pakalpojuma saturs	GM pakalpojumā pilngadīgām personām ar GRT, kurām ir objektīvas grūtības dzīvot patstāvīgi, bet nav nepieciešama atrašanās SAC, nodrošina mājokli un individuālu atbalstu sociālo problēmu risināšanā un, ja nepieciešams, sociālo aprūpi (SPSPL 27. ¹ panta pirmā daļa).
1.2. GM pakalpojuma satura detalizēts apraksts personām ar vidēji smagiem FT	Pakalpojuma sniedzējs nodrošina personām ar vidēji smagiem FT (MK noteikumu Nr. 338 82. punkts): ▶ mājokli; ▶ diennakts uzraudzību, kuru veic vismaz viens darbinieks vai elektroniskās informēšanas sistēma, ar kuras lietošanu

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	iepazīstināti visi klienti un kura ir ērti lietojama ārkārtas situācijā; ▶ sadzīves iemaņu uzturēšanu vai korekciju; ▶ atbalstu pašaprūpē; ▶ sociālo prasmju pilnveidi; ▶ atbalstu darba meklēšanā un izpratnes par darba attiecībām veidošanu; ▶ sabiedrībai pieņemamu saskarsmes iemaņu apgūšanu; ▶ atbalstu fiziski aktīva dzīvesveida veicināšanai; ▶ sociālā darbinieka individuālās konsultācijas.
1.3. GM pakalpojuma detalizēts apraksts personām ar smagiem un ļoti smagiem FT un personām ar ierobežotu rīcībspēju nodrošina (MK noteikumu Nr. 338 83. punkts):	▶ mājokli; ▶ diennakts uzraudzību, kuru veic vismaz viens darbinieks; ▶ palīdzību un atbalstu pašaprūpē vai, ja nepieciešams, sociālo aprūpi; ▶ sadzīves iemaņu apgūšanu un uzturēšanu; ▶ sociālo prasmju pilnveidi; ▶ sabiedrībai pieņemamu saskarsmes iemaņu apgūšanu; ▶ sociālā darbinieka individuālās konsultācijas.
1.4. GM pakalpojuma mērķa grupa (pakalpojuma saņēmēji - klienti)	Pilngadīgas personas ar GRT ar vidēji smagiem, smagiem vai ļoti smagiem FT (MK noteikumu Nr. 338 X nodaļa).
1.5. GM pakalpojuma sniegšanas vieta	Māja vai atsevišķs dzīvoklis.
1.6. GM pakalpojuma normatīvais regulējums	SPSPL; MK noteikumu Nr. 338 II un X nodaļa; MK noteikumi Nr. 138; MK noteikumi Nr. 829; MK noteikumi Nr. 275; MK noteikumi Nr. 809; MK noteikumi Nr. 797.
2. Finanšu avoti	
2.1. GM pakalpojuma saņemšanas apjoms	24h/7 dienas nedēļā.
2.2. GM pakalpojuma piešķiršanas nosacījumi	Vispārīgā kārtībā atbilstoši MK noteikumu Nr. 138 10. un 11. punktam (skatīt 3.1.1. tabulas 2.2. rādītāju).
2.3. GM pakalpojuma finansētāji (finanšu avoti)	Valsts, pašvaldība, pakalpojuma saņēmējs, ES fondi.
2.4. GM pakalpojuma finansēšanas nosacījumi/samaksas kārtība	Valsts finansē: ▶ Grupu mājas (dzīvokļa) izveidošanu un aprīkošanu to izveidošanas gadā 50 procentu apmērā atbilstoši gadskārtējā valsts budžeta likumā piešķirtajām apropriācijām (SPSPL 13. panta 5. daļa). ▶ Ar uzturēšanos grupu mājā (dzīvoklī) saistītos izdevumus 50 procentu apmērā no vienai personai paredzētajām SAC uzturēšanas izmaksām (vidējās

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	izmaksas) tām personām ar GRT, kuras atgriežas no SAC (SPSPL 13. panta 6. daļa). ▶ Izdevumus, kas saistīti ar uzturēšanos Eiropas reģionālās attīstības fonda nacionālās programmas ietvaros uz valsts SAC pamata izveidotajās grupu mājās (dzīvokļos) valsts sedz pilnā apmērā (SPSPL 13. panta 6. daļa). ▶ Personām, kas atgriežas no SAC uz dzīvi sabiedrībā, tiek nodrošināts valsts atbalsts, kura apmērs sociālo pakalpojumu, tai skaitā GM pakalpojuma, nodrošināšanai dzīvesvietā vienai personai nepārsniedz 7 085,20 euro gadā (MK noteikumu Nr. 797 4. punkts un 7. punkts). ▶ Valsts līdzfinansējuma/atbalsta apmēru aprēķina LM. Ja personai tiek piešķirts valsts finansēts GM pakalpojums, sociālais dienests sadarbībā ar GM pakalpojuma sniedzēju iesniedz LM iesniegumu par valsts līdzfinansējuma piešķiršanu atbilstoši MK noteikumiem Nr. 829, ja pašvaldība par personu nesaņem valsts atbalstu pašvaldībai. Pārējos gadījumos pašvaldībā deklarētajiem iedzīvotājiem izdevumus par GM pakalpojumu pilnībā vai daļēji sedz pašvaldība (MK Nr. 829 21. punkts), bet citu pašvaldību iedzīvotājiem GM pakalpojums ir par pilnu maksu. Šajos gadījumos GM pakalpojuma saņemšanas kārtību nosaka pašvaldība, kura nodrošina attiecīgo pakalpojumu (MK Nr. 829 26. punkts). Atkarībā no konkrētā pašvaldībā noteiktās GM pakalpojuma saņemšanas un apmaksas kārtības pakalpojuma saņēmējs var veikt minētā pakalpojuma daļēju apmaksu, “jo viņa pienākums ir samaksāt pakalpojuma sniedzējam par dzīvojamās telpas, virtuves un koplietošanas telpu ekspluatāciju (atbilstoši lietojamajai daļai)” (MK Nr. 829 21. punkts). Pašvaldību saistošie noteikumi Kopumā 37 pašvaldību saistošos noteikumos ir iekļauts GM pakalpojums: ▶ 70% (26) pašvaldības GM pakalpojumu finansē pašvaldība un klients, kur klients sedz dzīvojamās telpas, virtuves un koplietošanas telpu ekspluatāciju (atbilstoši lietojamajai daļai). ▶ 14% (5) pašvaldību pilnībā finansē GM pakalpojumu no pašvaldību budžeta. ▶ 16% (6) ir noteikta sava GM pakalpojuma apmaksas kārtība.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	Ir pašvaldības, kas ir noteikušas savu GM pakalpojuma apmaksas kārtību: ▶ Rīgas valstspilsētas pašvaldība maksā par GM pakalpojumu ne vairāk kā 680 euro mēnesī, ja persona saņem GM pakalpojumu personām ar vidēji smagiem GRT, un ne vairāk kā 1050 euro mēnesī, ja persona saņem GM pakalpojumu personām ar smagiem GRT. Pakalpojuma saņēmējam maksa par dzīvojamās telpas, virtuves un koplietošanas telpu ekspluatāciju (atbilstoši lietojamai daļai) tiek noteikta atbilstoši minētā pakalpojuma izmaksām, bet ne vairāk kā 42,69 euro mēnesī; atlikušo GM pakalpojuma maksas daļu sedz pašvaldība. ▶ GM pakalpojuma izdevumus Gulbenes novada pašvaldība sedz no saviem līdzekļiem, klientam ir jāmaksā līdzfinansējums 1 euro/diennaktī un izmaksas, kas saistītas ar dzīvojamās telpas lietošanu saistītajiem pakalpojumiem. ▶ Liepājas valstspilsētas pašvaldības administratīvajā teritorijā dzīvesvietu deklarējušām personām, kurām GM pakalpojums piešķirts ar sociālā dienesta lēmumu, aprēķinot ar mājokļa ekspluatāciju saistītos izdevumus, piemēro pašvaldībā noteiktos sociālā dzīvokļa atvieglojumus.
3. Finanšu konsolidācija	
3.1. <i>Finanšu konsolidācijas process</i>	GM pakalpojums tiek finansēts no diviem vai vairākiem finanšu avotiem, kur pakalpojuma sniedzējs veic finanšu konsolidāciju , lai nodrošinātu 100% GM pakalpojuma izdevumu segšanu.
4. GM pakalpojuma iepirkšanas procedūra	
4.1. <i>GM pakalpojuma cena</i>	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.1. rādītāju. GM pakalpojuma cenu nosaka pakalpojumu sniedzējs, ja GM pakalpojumu nodrošina: ▶ Pašvaldības iestāde, tad GM pakalpojumu cenas tiek iekļautas minētās iestādes sociālo pakalpojumu maksas cenrādī un apstiprinātas ar pašvaldības domes lēmumu. ▶ Cits pakalpojuma sniedzējs (NVO, privātie), tad SAC pakalpojumu cenas nosaka (aprēķina) minētais pakalpojuma sniedzējs un apstiprina tās ar konkrētās iestādes vadītāja rīkojumu vai atbilstoši pakalpojuma sniedzēja statūtos/nolikumā noteiktajai kārtībai.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	GM pakalpojumu cenu veidojošie izmaksu elementi⁸⁰: ▶ GM pakalpojuma sniegšanā iesaistītā personāla atlīdzība. ▶ Telpu noma GM pakalpojuma sniegšanai (ja tas ir saistoši). ▶ Telpu īre klientu izmitināšanai (ja tas ir saistoši). ▶ Komunālo pakalpojumu izmaksas. ▶ Telpu aprīkojums. ▶ Materiāli nodarbībām un aktivitātēm (ja tas ir saistoši). ▶ Preces GM pakalpojuma nodrošināšanai (ja tas ir saistoši). ▶ Administrēšanas izmaksas.
4.2. GM pakalpojuma cenas aprēķina mērvienība	Diennakts.
4.3. Pakalpojuma sniedzēji	Valsts iestāde, pašvaldības iestādes, pašvaldību SIA, NVO, privātie. ⁸¹ Pakalpojumu sniedzējiem jābūt reģistrētiem SPS reģistrā.
4.4. GM pakalpojuma pieejamības nodrošināšana/iepirkšana	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.3. rādītāju.
4.5. Klienta ienākumu sliekšņa noteikšana	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.4. rādītāju. <i>Pašvaldību saistošajos noteikumos iekļautais normatīvais regulējums saistībā ar GM pakalpojuma apmaksu</i> 17% (6) pašvaldību, kas sniedz GM pakalpojumu, GM pakalpojumu apmaksas veikšanai nosaka klienta ienākumu sliekšni, piemēram: ▶ Bauskas un Limbažu novada pašvaldības - personām, kurām vidējie ienākumi par pēdējiem trim kalendārajiem mēnešiem nepārsniedz valstī noteiktās minimālās darba algas apmēru mēnesī, GM pakalpojums tiek finansēts no pašvaldības budžeta līdzekļiem. Ja personas ienākumi pārsniedz valstī noteikto minimālās darba algas apmēru, tad persona veic maksājumu par saņemto GM pakalpojumu par summu, kas pārsniedz minimālās darba algas apmēru, nepārsniedzot faktiskās GM pakalpojuma izmaksas. Gadījumos, kad personas maksājums nenosedz GM pakalpojuma faktiskās izmaksas, starpību starp klienta maksājumu un pilnu GM pakalpojuma maksu sedz sociālais dienests no budžeta līdzekļiem.

⁸⁰ Projekta "Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide" ievaros izstrādātais nodevums "SBS pakalpojumu cenas aprēķināšanas formulas algoritma izstrāde" 19.lpp. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/nodevums-sabiedriba-balstitu-socialo-pakalpojumu-cenas-aprekinasanas-formulas-algoritma-izstrade>.

⁸¹ Informācija no SPS reģistra, Izvērtējuma 4.3.1. tabula.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	▶ Siguldas novada pašvaldība - no saviem līdzekļiem pilnībā apmaksā GM pakalpojumu, ja klienta ienākumi nepārsniedz 50% no vienas valstī noteiktās minimālās darba algas mēnesī. Ja pārsniedz, persona veic līdzmaksājumu par summu, kas pārsniedz 50% robežu no valstī noteiktās minimālās darba algas. Pašvaldība apmaksā starpību līdz pilnai GM pakalpojuma maksai. ▶ Saulkrastu novada pašvaldība - par pašvaldības līdzekļiem persona GM pakalpojumu var saņemt, ja personas ienākumi nepārsniedz minimālo algu. Ja pārsniedz minimālo algu, tad persona veic maksājumu par summu, kas pārsniedz minimālo algas apmēru, nepārsniedzot faktiskās GM pakalpojuma izmaksas. Ja klienta līdzmaksājums nesedz GM pakalpojuma izmaksas, starpību sedz pašvaldība. ▶ Rēzeknes valstspilsētas un Siguldas novada pašvaldības - personām pašvaldība apmaksā GM pakalpojumu, ja personas ienākumi nepārsniedz 50% no minimālās darba algas mēnesī. Ja pārsniedz, persona veic līdzmaksājumu par summu, kas pārsniedz 50 % robežu no valstī noteiktās minimālās darba algas. Pašvaldība apmaksā starpību no klienta maksājuma daļas līdz pilnai GM pakalpojuma maksai. ▶ Valkas novada pašvaldība - trūcīgām personām un personām, kas GM pakalpojumu uzsākušas saņemt deinstitutionalizācijas procesa ietvaros, GM pakalpojuma izmaksas pašvaldība sedz 100% apmērā, maznodrošinātām personām 75% apmērā. Ar dzīvokļa īri un apsaimniekošanu saistītos izdevumus no pašvaldības budžeta līdzekļiem personai sedz, pamatojoties uz materiālā stāvokļa novērtējumu, atbilstoši spēkā esošajiem MK noteikumiem par mājokļa pabalsta piešķiršanu. Klients pats sedz ar ēdināšanu saistītos izdevumus.
5. GM pakalpojuma sniegšana	
5.1. GM pakalpojuma sniegšanas procesa organizēšana	Pašvaldības, kuras nav izveidojušas nepieciešamos sociālo pakalpojumu sniedzējus, slēdz līgumus ar citiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem vai ar citām pašvaldībām par minēto sociālo pakalpojumu sniegšanu un samaksu (SPSPL 9. panta ceturtā daļa). Pakalpojuma saņēmējs – klients slēdz līgumu ar pakalpojuma sniedzēju par GM pakalpojuma saņemšanu. Ja klients ir rīcībnespējīgs, viņa vārdā līgumu paraksta viņa likumiskais pārstāvis (MK noteikumu Nr. 829 6. punkts).

Dienas aprūpes centra pakalpojuma raksturojums saskaņā ar normatīvo regulējumu

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
1. Vispārīgie rādītāji	
1.1. DAC pakalpojuma saturs	DAC pakalpojuma ietvaros darba dienas laikā nodrošina sociālās aprūpes pakalpojumus, sociālo prasmju attīstību, izglītošanu un brīvā laika pavadīšanas iespējas, uzlabot personas sociālās funkcionēšanas spējas un veicināt iekļaušanos sabiedrībā, mazināt invaliditātes izraisītās negatīvās sekas (SPSPL 1. panta otrā daļa).
1.2. DAC pakalpojuma satura detalizēts apraksts	Pakalpojuma sniedzējs klientam nodrošina (MK noteikumu Nr. 338 137. punkts): ▶ uzraudzību un individuālu atbalstu; ▶ palīdzību pašaprūpē atbilstoši nepieciešamībai; ▶ sociālā darba speciālista konsultācijas atbilstoši nepieciešamībai; ▶ kognitīvo spēju uzturēšanu vai attīstīšanu; ▶ nodarbinātību veicinošo prasmju attīstīšanas nodarbības (piemēram, aušana, kokapstrāde, šūšana, keramika) un patstāvīgās funkcionēšanas spēju attīstīšanu (piemēram, mājturības darbi, kulinārijas nodarbības, informācijas tehnoloģiju apguve) vai sīkās motorikas (piemēram, rokdarbi, veidošana, motoriku attīstošās spēles), pašaprūpes un patstāvīgās funkcionēšanas (ēdiena pagatavošana, galda klāšana, mājturības darbi, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju lietošana) un citu prasmju attīstību veicinošas nodarbības atbilstoši klienta vecumam un funkcionālajam stāvoklim; ▶ mākslas un mākslinieciskās pašdarbības spēju attīstīšanas nodarbības (piemēram, zīmēšana, mūzika, dažādu mākslas terapiju lietošana, teātra uzvedumu veidošana, grāmatu lasīšana, audioierakstu klausīšanās, kino); ▶ fiziskās aktivitātes un pastaigas svaigā gaisā; ▶ brīvā laika un relaksējošās nodarbības atbilstoši dienas ritmam; ▶ klientu informēšanas un izglītošanas pasākumus atbilstoši nepieciešamībai; ▶ speciālistu konsultācijas (piemēram, ergoterapeits, fizioterapeits, psihologs) atbilstoši nepieciešamībai un iespējām.
1.3. DAC pakalpojuma mērķa grupa (pakalpojuma saņēmēji - klienti)	Pilngadīgas personas ar GRT, pensijas vecuma personas, personas ar invaliditāti, kurām ir fiziska rakstura traucējumi, tai skaitā bērni (SPSPL 27. panta pirmā daļa). Pašvaldību saistošie noteikumi

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	DAC pakalpojums saskaņā ar saistošajiem noteikumiem tiek sniegts bērniem ar FT 23 pašvaldībās, pilngadīgām personām ar GRT - 34 pašvaldībās, pilngadīgām personām ar FT (invaliditāti) - 13 pašvaldībās un pensijas vecuma personām - 7 pašvaldībās. DAC pakalpojumu var saņemt personas ar GRT no 15 (Ķekavas novada pašvaldība) vai 16 gadu vecuma (Jelgavas, Liepājas, Jūrmalas valstspilsētu un Saldus novada pašvaldības). DAC pakalpojumu bērni ar FT var saņemt no 3 līdz 18 gadiem, kā arī pilngadīga persona, kura turpina iegūt vispārējo vai profesionālo izglītību, bet ne ilgāk kā līdz dienai, kad tā sasniedz 24 gadu vecumu (piemēram, Rīgas valstspilsētas pašvaldībā).
1.4. DAC pakalpojuma sniegšanas vieta	Institūcijā pie pakalpojumu sniedzēja.
1.5. DAC pakalpojuma normatīvais regulējums	SPSPL; MK noteikumu Nr. 338 II un XIX nodaļa; MK noteikumi Nr. 138; MK noteikumi Nr. 829; MK noteikumi Nr. 275; MK noteikumi Nr. 809; MK noteikumi Nr. 385; MK noteikumi Nr. 797.
2. Finanšu avoti	
2.1. DAC pakalpojuma saņemšanas apjoms	Pēc nepieciešamības atbilstoši sociālās aprūpes plānam, darba dienās, maksimālais apjoms piecas darba dienas nedēļā (MK noteikumi Nr. 338 136. pants), darba dienas garumu stundās nosaka pakalpojuma sniedzējs atbilstoši pieprasījumam un pakalpojuma sniedzēja iespējām.
2.2. DAC pakalpojuma piešķiršanas nosacījumi	Vispārīgā kārtībā atbilstoši MK noteikumu Nr. 138 10. un 11. punktam (skatīt 3.1.1. tabulas 2.2. rādītāju).
2.3. DAC pakalpojuma finansētāji (finanšu avoti)	Valsts, pašvaldība, pakalpojuma saņēmējs, ES fondi.
2.4. DAC pakalpojuma finansēšanas nosacījumi/samaksas kārtība	Valsts finansē: ▶ DAC pakalpojumu personām ar GRT (SPSPL 13. panta trešā daļa). ▶ Par DAC izveidošanas gadu uzskata gadu, kad pakalpojuma sniedzējs pirmo reizi ir vērsies LM ar iesniegumu par valsts līdzfinansējuma piešķiršanu. ▶ DAC izveidošanas un uzturēšanas izdevumi tiek finansēti no valsts budžeta: centru izveidošanas gadā — 80 procentu, darbības pirmajā gadā — 60 procentu, otrajā gadā — 40 procentu, trešajā gadā — 20 procentu apmērā. Kritērijus dienas aprūpes centru izveidošanas un uzturēšanas izdevumu noteikšanai, kā arī valsts līdzfinansējuma piešķiršanas un līdzfinansēšanas kārtību nosaka MK noteikumi Nr. 829. Turpmākajos gados šie izdevumi 100 procentu apmērā tiek segti no pašvaldību budžetiem (SPSPL 13. panta ceturtdā daļa).

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	▶ Personām, kas atgriežas no SAC uz dzīvi sabiedrībā, nodrošinot valsts atbalstu, kura apmērs sociālo pakalpojumu, tai skaitā DAC pakalpojuma, nodrošināšanai dzīvesvietā vienai personai nepārsniedz 7 085,20 euro gadā (MK noteikumu Nr. 797 4. punkts un 7. punkts). ▶ Valsts līdzfinansējuma apmēru aprēķina LM. Pārējos gadījumos izdevumus par DAC pakalpojumu pilnībā vai daļēji sedz <i>pašvaldība</i>. <i>Pašvaldību saistošie noteikumi</i> <i>DAC pakalpojumu sniedz 41 pašvaldība, no tām:</i> ▶ 61% (25) pašvaldību pilnībā finansē DAC pakalpojumu no pašvaldību budžeta. ▶ 34% (14) pašvaldību DAC pakalpojumu līdzfinansē, kur klientam ir noteiks līdzmaksājums vai arī samaksa par ēdināšanas izmaksām. ▶ 5% (2) pašvaldības (Bauskas un Dobeles novada) DAC pakalpojuma saņemšanai sociālais dienests novērtē personas un tās ģimenes locekļu, kā arī apgādnieka (ja pienākums maksāt par pakalpojumu ir arī apgādniekam) maksātspēju. DAC pakalpojuma klienti maksā līdzmaksājumu, piemēram: ▶ Kuldīgas novada pašvaldībā klients veic līdzmaksājumu 10% apmērā no noteiktās DAC pakalpojuma maksas. Līdzmaksājums nav jāveic trūcīgām un maznodrošinātām personām. ▶ Gulbenes novada pašvaldībā klients veic līdzfinansējumu 1,50 euro apmērā par dienu. Izmantojot DAC pakalpojumu vairāk kā 10 dienas mēnesī, klients veic līdzfinansējumu 15,00 euro apmērā par mēnesi. ▶ Liepājas valstspilsētas pašvaldībā klients par DAC pakalpojumu maksā līdzdalības maksu 5% apmērā no iepriekšējā mēnesī gūtajiem ienākumiem, bet ne vairāk kā līdz pilnai DAC pakalpojuma samaksai. Sociālais dienests normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā novērtē klienta maksātspēju, ievērojot nosacījumu, ka pēc DAC pakalpojuma samaksas klienta rīcībā esošie līdzekļi nedrīkst būt mazāki par normatīvajos aktos noteikto. DAC pakalpojuma klients maksā par ēdināšanas izmaksām, pašvaldībām ir noteikti dažādi ēdināšanas izmaksu segšanas apmēri, piemēram:

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	▶ Valmieras novada pašvaldībai personai ir pienākums veikt līdzmaksājumu ēdināšanai 100% apmērā no faktiskajām ēdināšanas izmaksām, no līdzmaksājuma tiek atbrīvotas trūcīgas vai maznodrošinātas personas. ▶ Tukuma novada pašvaldībā personai ir pienākums norēķināties par līdzmaksājumu ēdināšanai 50% apmērā no faktiskajām ēdināšanas izmaksām, savukārt, 25% apmērā maznodrošinātas personas. No līdzmaksājuma ēdināšanai ir atbrīvotas trūcīgas personas. ▶ Smiltenes novada pašvaldībā personai ir pienākums norēķināties ar līdzmaksājumu par faktiskajām ēdināšanas izmaksām – 1) 50% apmērā bērniem ar FT; 2) 75% apmērā personām ar GRT; 3) pašvaldība apmaksā ēdināšanas izmaksas trūcīgām vai maznodrošinātām personām. ▶ Ventspils valstspilsētas pašvaldībā trūcīgām personām DAC pakalpojuma ēdināšanas izdevumi no pašvaldības budžeta tiek segti 90% apmērā, maznodrošinātiem klientiem 50% apmērā.
3. Finanšu konsolidācija	
3.1. Finanšu konsolidācijas process	DAC pakalpojums var tikt finansēts no vairākiem finanšu avotiem, kur pakalpojuma sniedzējs veic finanšu konsolidāciju , lai nodrošinātu 100% DAC pakalpojuma izdevumu segšanu.
4. DAC pakalpojuma iepirkšanas procedūra	
4.1. DAC pakalpojuma cena	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.1. rādītāju. DAC pakalpojuma cenu nosaka pakalpojumu sniedzējs, ja DAC pakalpojumu nodrošina: ▶ Pašvaldības iestāde, tad DAC pakalpojumu cenas tiek iekļautas minētās iestādes sociālo pakalpojumu maksas cenrādī un apstiprinātas ar pašvaldības domes lēmumu. ▶ Cits pakalpojuma sniedzējs (NVO, privātie), tad SAC pakalpojumu cenas nosaka (aprēķina) minētais pakalpojuma sniedzējs un apstiprina tās ar konkrētās iestādes vadītāja rīkojumu vai atbilstoši pakalpojuma sniedzēja statūtos/nolikumā noteiktajai kārtībai. DAC pakalpojumu cenu veidojošie izmaksu elementi⁸²: ▶ DAC pakalpojuma sniegšanā iesaistītā personāla atlīdzība. ▶ Telpu noma DAC pakalpojuma sniegšanai. ▶ Komunālo pakalpojumu izmaksas.

⁸² Projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ievaros izstrādātais nodevums “SBS pakalpojumu cenas aprēķināšanas formulas algoritma izstrāde” 19.lpp.. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/nodevums-sabiedriba-balstu-socialo-pakalpojumu-cenas-aprekinasanas-formulas-algoritma-izstrade>.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	▶ Telpu aprīkojums. ▶ Materiāli nodarbībām un aktivitātēm. ▶ Kancelejas preces. ▶ Preces DAC pakalpojuma nodrošināšanai, piemēram, saimniecības preces, higiēnas preces. ▶ Pakalpojumi DAC pakalpojuma nodrošināšanai, piemēram, ēdināšanas pakalpojumi, informāciju tehnoloģiju pakalpojumi, komunikācijas pakalpojumi (internets, e-pasts, telekomunikācijas). ▶ Administrēšanas izmaksas. ▶ Transporta izmaksas.
4.2. DAC pakalpojuma cenas aprēķina mērvienība	Stunda/darba diena 8 stundas.
4.3. Pakalpojuma sniedzēji	Valsts SIA, pašvaldību iestādes, pašvaldību SIA, NVO, privātie. ⁸³ Pakalpojumu sniedzējiem jābūt reģistrētiem SPS reģistrā.
4.4. DAC pakalpojuma pieejamības nodrošināšana/iepirkšana	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.3. rādītāju.
4.5. Klienta ienākumu sliekšņa noteikšana	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.4. rādītāju. Pašvaldību saistošie noteikumi DAC pakalpojuma saņemšanai divās pašvaldībās sociālais dienests novērtē personas un tās ģimenes locekļu, kā arī apgādnieka (ja pienākums maksāt par pakalpojumu ir arī apgādniekam) maksātspēju, aizpildot Ministru kabineta 2020. gada 17. decembra noteikumos Nr. 809 "Noteikumi par mājāsaimniecības materiālās situācijas izvērtēšanu un sociālās palīdzības saņemšanu" noteikto iztikas līdzekļu deklarāciju.
5. DAC pakalpojuma sniegšana	
5.1. DAC pakalpojuma sniegšanas procesa organizēšana	Pašvaldības, kuras nav izveidojušas nepieciešamos sociālo pakalpojumu sniedzējus, slēdz līgumus ar citiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem vai ar citām pašvaldībām par minēto sociālo pakalpojumu sniegšanu un samaksu. Šie sociālie pakalpojumi pilnībā vai daļēji tiek finansēti no pašvaldības budžeta (SPSPL 9. panta ceturtā daļa). Pakalpojuma saņēmējs – klients slēdz līgumu ar pakalpojuma sniedzēju par DAC pakalpojuma saņemšanu. Ja klients ir rīcībnespējīgs, viņa vārdā līgumu paraksta viņa likumiskais pārstāvis (MK noteikumu Nr. 829 6. pants).

⁸³ Informācija no SPS reģistra, Izvērtējuma 4.3.1. tabula.

Atelpas brīža pakalpojuma raksturojums saskaņā ar normatīvo regulējumu

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
1. Vispārīgie rādītāji	
1.1. AB pakalpojuma saturs	AB pakalpojuma ietvaros personām ar FT (bērniem un pilngadīgām personām) tiek nodrošināta īslaicīga sociālā aprūpe līdz 30 diennaktīm gadā, aizstājot aprūpes procesā māsasaimniecības locekļus (MK noteikumu Nr. 338 76. punkts).
1.2. AB pakalpojuma satura detalizēts apraksts	Pakalpojuma sniedzējs klientam nodrošina (MK noteikumu Nr. 338 77. punkts): ▶ uzraudzību un individuālu atbalstu aprūpē atbilstoši nepieciešamībai; ▶ palīdzību pašaprūpē un personīgās higiēnas nodrošināšanā atbilstoši nepieciešamībai; ▶ sociālā darbinieka konsultācijas atbilstoši nepieciešamībai; ▶ kognitīvo spēju uzturēšanu vai attīstīšanu; ▶ prasmju un kustību attīstību veicinošas nodarbības; ▶ brīvā laika aktivitātes un relaksējošās nodarbības; ▶ pastaigas svaigā gaisā; ▶ klientu informēšanas un izglītošanas pasākumus atbilstoši nepieciešamībai; ▶ vecumam, veselības stāvoklim un uztura normām atbilstošu ēdināšanu četras reizes dienā; ▶ speciālista konsultāciju (piemēram, fizioterapeits, ergoterapeits, fizikālās un rehabilitācijas medicīnas ārsts, logopēds, psihiatrs vai psihologs) atbilstoši nepieciešamībai un iespējām; ▶ bērnam ar FT, kuram ir noteikta invaliditāte un kuram ir VDEĀVK izsniegts atzinums par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem FT, dienas laikā atbilstoši nepieciešamībai un iespējām – sociālā darbinieka, māsas palīga vai aprūpētāja, interešu izglītības pedagoga vai sociālā audzinātāja, kā arī māsas vai ārsta palīga konsultācijas un atbalstu, bet nakts laikā no plkst. 20.00 līdz plkst. 8.00 – māsas palīga vai aprūpētāja aprūpi un atbalstu, ja pakalpojums tiek sniegts institūcijā; ▶ izmitināšanu klienta vajadzībām pielāgotās telpās vai pakalpojuma sniegšanu klienta mājoklī. Ja atelpas brīža pakalpojuma sniedzējs sniedz arī citus sociālos pakalpojumus, atelpas brīža pakalpojuma sniedzējs nodrošina klienta izmitināšanu atsevišķā telpā; ▶ gultas veļas maiņu atbilstoši nepieciešamībai, bet ne retāk kā reizi 10 dienās;

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	▶ citus pakalpojumus atbilstoši līgumam, kas noslēgts starp klientu un AB pakalpojuma sniedzēju, vai atbilstoši sociālā dienesta noteiktajam veicamo darbu apjomam.
1.3. AB pakalpojuma mērķa grupa (pakalpojuma saņēmēji - klienti)	Personas ar FT (bērni un pilngadīgas personas) (MK noteikumu Nr. 338 76. punkts). Saskaņā ar pašvaldību saistošajiem noteikumiem AB pakalpojumu no 26 pašvaldībām 88% (23) pašvaldību sniedz bērniem ar FT un 50% (13) pilngadīgām personām ar GRT.
1.4. AB pakalpojuma sniegšanas vieta	Institūcijā pie pakalpojumu sniedzēja. Tikai Saulkrastu novada pašvaldība saistošajos noteikumos ir norādījusi, ka nodrošina AB pakalpojumu mājoklī, piemēram, pie klienta mājās.
1.5. AB pakalpojuma normatīvais regulējums	SPSPL; MK noteikumu Nr. 338 II un IX nodaļa; MK noteikumi Nr. 138; MK noteikumi Nr. 275; MK noteikumi Nr. 809; MK noteikumi Nr. 797.
2. Finanšu avoti	
2.1. AB pakalpojuma saņemšanas apjoms	AB pakalpojums tiek nodrošināts ne mazāk kā diennakti (24 stundas) (MK noteikumu Nr. 338 78. punkts) un līdz 30 diennaktīm gadā (MK noteikumu Nr. 338 76. punkts).
2.2. AB pakalpojuma piešķiršanas nosacījumi	Vispārīgā kārtībā atbilstoši MK noteikumu Nr. 138 10. un 11. punktam (skatīt 3.1.1. tabulas 2.2. rādītāju).
2.3. AB pakalpojuma finansētāji (finanšu avoti)	Valsts, pašvaldība, pakalpojuma saņēmējs un/vai apgādnieks/ki.
2.4. AB pakalpojuma finansēšanas nosacījumi/samaksas kārtība	AB pakalpojuma izdevumus lielākajā vairumā pašvaldību pilnībā vai daļēji sedz pašvaldība. Valsts finansē AM pakalpojumu personām, kas atgriežas no SAC uz dzīvi sabiedrībā, nodrošinot valsts atbalstu, kura apmērs sociālo pakalpojumu, tai skaitā AM pakalpojuma, nodrošināšanai dzīvesvietā vienai personai nepārsniedz 7 085,20 euro gadā (MK noteikumu Nr. 797 4. punkts un 7. punkts). Pašvaldību saistošie noteikumi AB pakalpojumu saskaņā ar saistošajiem noteikumiem nodrošina 26 pašvaldības, no tām: ▶ 85% (22) pašvaldību pilnībā finansē AB pakalpojumu no pašvaldību budžeta. ▶ 4% (1) pašvaldībā (Ogres novada pašvaldībā) AB pakalpojumu klientam ir noteikts līdzmaksājums - samaksa par ēdināšanas izmaksām saskaņā ar sociālā dienesta maksas pakalpojumu cenrādi. ▶ 11% (3) pašvaldību (Limbažu, Bauskas un Dobeles novada) AB pakalpojuma saņemšanai sociālais dienests

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	novērtē personas un tās ģimenes locekļu, kā arī apgādnieka (ja pienākums maksāt par pakalpojumu ir arī apgādniekam) maksātspēju. Tukuma novada pašvaldībā klientiem (gan bērniem, gan pilngadīgām personām), kuri vēlas paši izraudzīties sev vēlamo pakalpojuma sniedzēju, AB pakalpojumu sniedz pie klienta izraudzīta pakalpojuma sniedzēja, kurš reģistrēts SPS reģistrā. Šajā gadījumā, pamatojoties uz klienta iesniegumu un iesniegtajiem attaisnojuma dokumentiem (rēķins, kvīts), pašvaldība no šim mērķim plānotajiem budžeta līdzekļiem pabalsta formā piešķir un izmaksā līdzmaksājumu AB pakalpojuma faktisko izmaksu segšanai līdz 400 euro klientam attiecīgajā gadā.
3. Finanšu konsolidācija	
3.1. Finanšu konsolidācijas process	AB pakalpojums tiek finansēts no diviem vai vairākiem finanšu avotiem, kur pakalpojuma sniedzējs veic finanšu konsolidāciju , lai nodrošinātu 100% AB pakalpojuma izdevumu segšanu.
4. AB pakalpojuma iepirkšanas procedūra	
4.1. AB pakalpojuma cena	AB pakalpojuma cenu nosaka pakalpojumu sniedzējs, ja AB pakalpojumu nodrošina: ▶ Pašvaldības iestāde, tad AB pakalpojumu cenas tiek iekļautas minētās iestādes sociālo pakalpojumu maksas cenrādī un apstiprinātas ar pašvaldības domes lēmumu. ▶ Cits pakalpojuma sniedzējs (NVO, privātie), tad SAC pakalpojumu cenas nosaka (aprēķina) minētais pakalpojuma sniedzējs un apstiprina tās ar konkrētās iestādes vadītāja rīkojumu vai atbilstoši pakalpojuma sniedzēja statūtos/nolikumā noteiktajai kārtībai. AB pakalpojuma institūcijā cenu veidojošie izmaksu elementi⁸⁴: ▶ AB pakalpojuma sniegšanā iesaistītā personāla atlīdzība. ▶ Telpu noma AB pakalpojuma sniegšanai (ja tas ir saistoši). ▶ Telpu īre klientu izmitināšanai (ja tas ir saistoši). ▶ Komunālo pakalpojumu izmaksas. ▶ Telpu aprīkojums. ▶ Materiāli nodarbībām un aktivitātēm. ▶ Kancelejas preces. ▶ Preces AB pakalpojuma nodrošināšanai, piemēram, saimniecības preces, higiēnas preces.

⁸⁴ Projekta "Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide" ievaros izstrādātais nodevums "SBS pakalpojumu cenas aprēķināšanas formulas algoritma izstrāde" 19.lpp.. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/nodevums-sabiedriba-balstu-socialo-pakalpojumu-cenas-aprekinasanas-formulas-algoritma-izstrade>.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	▶ Pakalpojumi AB pakalpojuma nodrošināšanai, piemēram, ēdināšanas pakalpojumi, informāciju tehnoloģiju pakalpojumi, komunikācijas pakalpojumi (internets, e-pasts, telekomunikācijas). ▶ Administrēšanas izmaksas. ▶ Transporta izmaksas. AB pakalpojuma mājoklī cenu veidojošie izmaksu elementi: ▶ AB pakalpojuma sniegšanā iesaistītā personāla atlīdzība. ▶ Administrēšanas izmaksas.
4.2. AB pakalpojuma cenas aprēķina mērvienība	Diennakts (24 stundas) (MK noteikumu Nr. 338 78. punkts).
4.3. Pakalpojuma sniedzēji	Ja AB pakalpojums tiek nodrošināts institūcijā, tad valsts iestādes, valsts SIA, pašvaldības iestādes, NVO, privātie ⁸⁵ . Pakalpojumu sniedzējiem jābūt reģistrētiem SPS reģistrā.
4.4. AB pakalpojuma pieejamības nodrošināšana/iepirkšana	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.3. rādītāju.
4.5. Klienta ienākumu sliekšņa noteikšana	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.4. rādītāju. Pašvaldību saistošie noteikumi AB pakalpojuma saņemšanai trīs pašvaldībās sociālais dienests novērtē personas un tās ģimenes locekļu, kā arī apgādnieka (ja pienākums maksāt par pakalpojumu ir arī apgādniekam) maksāspēju, aizpildot Ministru kabineta 2020. gada 17. decembra noteikumos Nr. 809 "Noteikumi par mājāsaimniecības materiālās situācijas izvērtēšanu un sociālās palīdzības saņemšanu" noteikto iztikas līdzekļu deklarāciju.
5. AB pakalpojuma sniegšana	
5.1. AB pakalpojuma sniegšanas procesa organizēšana	Pašvaldības, kuras nav izveidojušas nepieciešamos sociālo pakalpojumu sniedzējus, slēdz līgumus ar citiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem vai ar citām pašvaldībām par minēto sociālo pakalpojumu sniegšanu un samaksu (SPSPL 9. panta ceturtā daļa). Pakalpojuma saņēmējs – klients slēdz līgumu ar pakalpojuma sniedzēju par AB pakalpojuma saņemšanu. ▶ Ja par AB pakalpojumu maksā apgādnieks, līgumu noslēdz starp klientu, viņa apgādnieku un pakalpojuma sniedzēju. ▶ Ja par AB pakalpojumu maksā pašvaldība, līgumu noslēdz starp klientu, pašvaldību un pakalpojuma sniedzēju.

⁸⁵ Informācija no SPS reģistra Izvērtējuma 4.3.1. tabula.

***Aprūpes mājā pakalpojuma pilngadīgām personām raksturojums saskaņā
ar normatīvo regulējumu***

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
1. Vispārīgie rādītāji	
1.1. AM pakalpojuma saturs	AM pakalpojums — pilngadīgai personai ar FT, kurai saskaņā ar novērtēšanas rezultātiem un noteikto aprūpes līmeni ir nepieciešama palīdzība pamatvajadzību apmierināšanai dzīvesvietā, mājas darbu veikšanā un personiskajā aprūpē, ja persona nespēj sevi aprūpēt objektīvu apstākļu, FT dēļ (SPSPL 1. panta 1. punkts).
1.2. AM pakalpojuma satura detalizēts apraksts	Pakalpojuma sniedzējs pilngadīgam klientam AM pakalpojuma ietvaros sniedz šādus pakalpojumus pamatvajadzību apmierināšanai (MK noteikumu Nr. 338 16. punkts): ▶ palīdzību personīgās higiēnas nodrošināšanā (piemēram, mazgāšanās, inkontinences līdzekļu nomaiņa, ķemmēšanās, skūšanās, protēžu kopšana), izņemot podologa pakalpojumus; ▶ palīdzību apģērbties un noģērbties, gultas veļas nomaiņu; ▶ palīdzību iekļūt gultā un izkļūt no tās, pozicionēšanu un pārvietošanos; ▶ ēdiena gatavošanu un palīdzību paēst; ▶ pārtikas produktu, medikamentu un citu sīkpreču piegādi; ▶ palīdzību mājvietas uzkopšanā (piemēram, trauku mazgāšana, telpu mitrā uzkopšana, sadzīves atkritumu iznešana); ▶ ārstniecības personas izsaukšanu, atbalstu medikamentu lietošanā, palīdzību sadarbībā ar dažādām institūcijām (piemēram, samaksāt rēķinus); ▶ kurināmā piegādi telpās, krāsns kurināšanu; ▶ bērna pieskatīšanu, uzraudzību un saturīgu laika pavadīšanu, ja pakalpojuma sniedzējs nodrošina aprūpes mājās pakalpojumu bērnam; ▶ citus pakalpojumus atbilstoši līgumam, kas noslēgts starp klientu un pakalpojuma sniedzēju, kas nodrošina AM pakalpojumu, vai atbilstoši sociālā dienesta noteiktajam veicamo darbu apjomam. AM pakalpojuma ietvaros tiek nodrošināti vēl šādi sociālie pakalpojumi: ▶ Pakalpojums “Drošības poga” (MK noteikumu Nr. 338 24. punkts). Ja klienta funkcionālais stāvoklis ir mainīgs vai pastāv iespēja nonākt bezpalīdzīgā stāvoklī, pakalpojuma sniedzējs AM

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	pakalpojumu var nodrošināt pēc īpaša izsaukuma, kurā izmantota "drošības poga" (MK noteikumu Nr. 338 24. punkts). Šādā gadījumā pakalpojuma sniedzējs pasākumus organizē atbilstoši vajadzībai un noslēgtajam līgumam par pakalpojuma "drošības poga" sniegšanu. Pakalpojuma "drošības poga" ietvaros klientam nodrošina (MK noteikumu Nr. 338 25. punkts): ✓ "drošības pogas" saziņas iekārtu nodošanu klienta lietošanā uz pakalpojuma sniegšanas laiku; ✓ "drošības pogas" centrāles tehnisko nodrošinājumu un darbinieka gatavību pieņemt "drošības pogas" signālu no klienta 24 stundas diennaktī; ✓ "drošības pogas" saziņas iekārtas uzraudzību un programmēšanu, pārprogrammēšanu un tehnisko apkalpošanu, tai skaitā bezmaksas bateriju un stiprinājumu nomaiņu, iekārtas nomaiņu vai remontu tās bojājuma gadījumā, informēšanu un palīdzību strāvas zuduma gadījumā; ✓ klienta apmācību un konsultēšanu par "drošības pogas" sarunu iekārtas un signālpogas izmantošanu; ✓ informatīvas un konsultatīvas palīdzības sniegšanu, ja klients sazinās ar centrāles darbinieku, un palīdzību atbilstošu pasākumu veikšanā (piemēram, sazināties ar neatliekamās medicīniskās palīdzības dienestu, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestu, valsts vai pašvaldības policiju); ✓ centrāles darbinieka veiktu klienta kontroluzraudzību vienu reizi divās nedēļās, ja klients minētajā laikposmā nav sazinājies ar centrāli; ✓ drošības pasākumu ievērošanu, kas saistīti ar aprūpes mājās pakalpojuma sniedzējam nodotās informācijas vai priekšmetu lietošanu iekļūšanai klienta dzīvesvietā (piemēram, durvju kodi, rezerves atslēgas) un brīvas pieejas ierobežošanu nepiederošām personām; ✓ ja nepieciešams, izbraukšanu pie klienta un palīdzības sniegšanu klientam dzīvesvietā. ▶ Mobilās aprūpes kompleksa pakalpojumu, kur speciālistu komanda izbrauc pie klienta uz mājām (MK noteikumu Nr. 338 21. punkts) (piemēram, aprūpētājs, sociālais aprūpētājs, psihologs, ārstniecības persona). ▶ Silto pusdienu piegāde mājās (MK noteikumu Nr. 338 19. punkts) nodrošina klientiem, kuras fiziska vai garīga rakstura traucējumu dēļ pašas nevar sagatavot siltu ēdienu, kā arī tiem klientiem, kuri sadzīves apstākļu dēļ (nav plīts vai tā nedarbojas, atslēgta ūdens padeve) to nevar sagatavot, ja klientam nav piešķirts cits pakalpojums, kuru

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	saņemot, vajadzība pēc ēdiena gatavošanas tiek apmierināta. ▶ Veļas mazgāšanas un higiēnas pakalpojums vai higiēnas pakalpojums (MK noteikumu Nr. 338 19. punkts), ko nodrošina, ja klienta dzīvesvietā nav pieejams pilnvērtīgs nodrošinājums atsevišķu AM pakalpojumu sniegšanai un personīgās higiēnas nodrošināšanai, klientu var nogādāt pie attiecīgā pakalpojumu sniedzēja (piemēram, uz pirti). <i>Pašvaldību saistošie noteikumi</i> Vispieprasītākie no šiem iepriekšminētajiem pakalpojumiem ir higiēnas pakalpojums, ko nodrošina 60% (25) pašvaldību un pakalpojums “Drošības poga”, ko klientiem nodrošina 41% (17) pašvaldību. Mobilās aprūpes kompleksa pakalpojumu nodrošina 17% (7) pašvaldību. Rīgas valstspilsētas pašvaldība nodrošina silto pusdienu piegādi uz mājām un divu jaunu SBS pakalpojumu sniegšanu - aprūpētās dzīvesvietas pakalpojums (saistošo noteikumu 49. punkts) un videovizīšu pakalpojums (saistoši noteikumu 52. punkts)⁸⁶: ▶ Videovizītes pakalpojums nodrošina attālinātu uzraudzību un ikdienas saziņu klientiem dzīvesvietā, kuri saņem AM pakalpojumu pakalpojuma sniedzēja veidā, ar mērķi nodrošināt klientiem iespēju saglabāt pēc iespējas neatkarīgu dzīvesveidu un novērst klientu emocionālā stāvokļa pasliktināšanos. ▶ Aprūpētās dzīvesvietas pakalpojums nodrošina viena sociālā pakalpojuma sniedzēja sniegtu sociālās aprūpes un ar sociālo aprūpi saistītu pakalpojumu kopumu, ietverot dzīvesvietas pielāgošanu, tehniskos palīgīdzekļus un personālu, klientiem, kuriem nepieciešamais AM pakalpojuma apjoms pārsniedz 35 stundas nedēļā, bet klients vēlas turpināt dzīvot savā dzīvesvietā. Dienvidkurzemes novada un Talsu novada pašvaldības AM pakalpojuma ietvaros nodrošina tikai higiēnas pakalpojumu, bet Ventspils valstspilsētas pašvaldība nodrošina tikai drošības pogas pakalpojumu.

⁸⁶ 06.03.2020. Rīgas domes saistošie noteikumi Nr. 3 “Rīgas valstspilsētas pašvaldības sniegto sociālo pakalpojumu saņemšanas un samaksas kārtība”. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/313649-rigas-valstspilsetas-pasvaldibas-sniegto-socialo-pakalpojumu-sanemsanas-un-samaksas-kartiba>

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums																																												
1.3. AM pakalpojuma mērķa grupa (pakalpojuma saņēmēji - klienti)	Personas, kurām FT dēļ ir objektīvas grūtības sevi aprūpēt, ir tiesības uz nepieciešamās aprūpes līmenim atbilstošu sociālās aprūpes pakalpojumu (SPSPL 20. panta otrā daļa). Saskaņā ar pašvaldību saistošajiem noteikumiem AM pakalpojumu no 41 pašvaldības 95% jeb 39 pašvaldības sniedz pilngadīgām personām ar FT un 85% jeb 35 pašvaldības pensijas vecuma personām.																																												
1.4. AM pakalpojuma sniegšanas vieta	AM pakalpojumu sniedz pie klienta dzīvesvietā, bet AM pakalpojumā iekļautos pakalpojumus - higiēnas pakalpojumu sniedz pie pakalpojuma sniedzēja, videovizītes pakalpojums tiek sniegts attālināti.																																												
1.5. AM pakalpojuma normatīvais regulējums	SPSPL; MK noteikumu Nr. 338 II un IV nodaļa; MK noteikumi Nr. 138; MK noteikumi Nr. 275; MK noteikumi Nr. 809; MK noteikumi Nr. 385; MK noteikumi Nr. 797.																																												
2. Finanšu avoti																																													
2.1. AM pakalpojuma saņemšanas apjoms	AM pakalpojumu saņemšanas apjoms tiek noteikts atbilstoši klienta izvērtēšanas rezultātam un noteiktajam aprūpes līmenim (MK noteikumu Nr. 138 32. punkts), kā arī ņemot vērā konkrētā klienta individuālās vajadzības (skatīt 3.1.1. tabulas 2.1. rādītāju). Pašvaldību saistošie noteikumi Pašvaldības atbilstoši savām finanšu iespējām savos saistošajos noteikumos ir noteikušas dažādu klientam nepieciešamo maksimālo AM pakalpojuma apjomu sadalījumā pa aprūpes līmeņiem. AM pakalpojuma apjoms tiek pielāgots individuāli, atbilstoši klienta aprūpes līmenim un klienta individuālajām vajadzībām (skatīt 3.2.8.1. tabulu). 3.2.8.1. tabula <i>AM pakalpojuma apjoms sadalījumā pa pašvaldībām un aprūpes līmeņiem</i> <table><tr><th rowspan="2">Pašvaldības nosaukums</th><th colspan="4">Aprūpes līmenis – stundas nedēļā*</th></tr><tr><th>I</th><th>II</th><th>III</th><th>IV</th></tr><tr><td>Kuldīgas/Jēkabpils novads</td><td>4</td><td>8</td><td>12</td><td>16</td></tr><tr><td>Madonas novads</td><td>4</td><td>6</td><td>8</td><td>10</td></tr><tr><td>Aizkraukles novads</td><td>4</td><td>8</td><td>12</td><td>25</td></tr><tr><td>Rēzeknes/Siguldas novads</td><td>6</td><td>12</td><td>24</td><td>35</td></tr><tr><td>Balvu novads</td><td>10</td><td>20</td><td>30</td><td>40</td></tr><tr><td>Preiļu novads</td><td>16</td><td>24</td><td>32</td><td>42</td></tr><tr><td>Daugavpils valstspilsēta/Augšdaugavas novads</td><td>16</td><td>24</td><td>32</td><td>48</td></tr></table>	Pašvaldības nosaukums	Aprūpes līmenis – stundas nedēļā*				I	II	III	IV	Kuldīgas/Jēkabpils novads	4	8	12	16	Madonas novads	4	6	8	10	Aizkraukles novads	4	8	12	25	Rēzeknes/Siguldas novads	6	12	24	35	Balvu novads	10	20	30	40	Preiļu novads	16	24	32	42	Daugavpils valstspilsēta/Augšdaugavas novads	16	24	32	48
Pašvaldības nosaukums	Aprūpes līmenis – stundas nedēļā*																																												
	I	II	III	IV																																									
Kuldīgas/Jēkabpils novads	4	8	12	16																																									
Madonas novads	4	6	8	10																																									
Aizkraukles novads	4	8	12	25																																									
Rēzeknes/Siguldas novads	6	12	24	35																																									
Balvu novads	10	20	30	40																																									
Preiļu novads	16	24	32	42																																									
Daugavpils valstspilsēta/Augšdaugavas novads	16	24	32	48																																									

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums					
		Valkas novads	16	24	40	60
		Rēzeknes valstspilsēta	16	24	32	60
		Jūrmalas valstspilsēta	16	32	60	100
	*Katram aprūpes līmenim tiek norādīts maksimālais stundu skaits – līdz stundām nedēļā.					
2.2. AM pakalpojuma piešķiršanas nosacījumi	Vispārīgā kārtība atbilstoši MK noteikumu Nr. 138 10. un 11. punktam (skatīt 3.1.1. tabulas 2.2. rādītāju). Saskaņā ar SPSPL 23. pantu: ▶ Ja personai nepieciešama aprūpe dzīvesvietā, pašvaldība vispirms izvērtē to, kādas iespējas nodrošināt nepieciešamo aprūpi ir ar šo personu kopā dzīvojošajiem ģimenes locekļiem vai personām, kurām ar aprūpējamo ir kopēji izdevumi par uzturu un kuras mitinās vienā mājoklī ar viņu. ▶ Ja personas aprūpi nodrošina ģimenes locekļi, pašvaldība šos ģimenes locekļus atbalsta psiholoģiski, viņus konsultējot un apmācot, un, ja nepieciešams, arī materiāli. ▶ Ja persona dzīvo viena vai ar šo personu kopā dzīvojošie ģimenes locekļi vecuma, veselības stāvokļa vai nodarbinātības dēļ nevar nodrošināt tai nepieciešamo aprūpi, personai ir tiesības saņemt AM pakalpojumu. Ja klientam nepieciešams AM pakalpojums, sociālais dienests vai sociālo pakalpojumu sniedzējs izvērtē klienta vajadzības un nosaka aprūpes līmeni (MK noteikumu Nr. 138 19. punkts). Atbilstoši klienta vajadzībām un noteiktajam aprūpes līmenim izstrādā sociālās aprūpes plānu (MK noteikumu Nr. 338 5.4. apakšpunkts) AM pakalpojuma saņemšanai.					
2.3. AM pakalpojuma finansētāji (finanšu avoti)	Valsts, pašvaldība, pakalpojuma saņēmējs un/vai apgādnieks/ki.					
2.4. AM pakalpojuma finansēšanas nosacījumi/samaksas kārtība	AM pakalpojums ir maksas pakalpojums. AM pakalpojumu samaksas kārtību skatīt 3.1.1. tabulas 2.4. rādītāju. Valsts finansē AM pakalpojumu personām, kas atgriežas no SAC uz dzīvi sabiedrībā, nodrošinot valsts atbalstu, kura apmērs sociālo pakalpojumu, tai skaitā AM pakalpojuma, nodrošināšanai dzīvesvietā vienai personai nepārsniedz 7 085,20 euro gadā (MK noteikumu Nr. 797 4. punkts un 7. punkts). Lai saņemtu AM pakalpojumu un noteiktu AM pakalpojuma apmaksas kārtību, sociālais dienests novērtē personas un tās ģimenes locekļu, kā arī apgādnieka (ja pienākums maksāt par AM pakalpojumu ir arī apgādniekam) maksāspēju.					

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	<i>Pašvaldību saistošie noteikumi</i> Ja apgādnieks vēršas sociālajā dienestā ar iesniegumu, piekrītot apmaksāt starpību starp AM pakalpojuma maksu un personas veiktajām iemaksām pilnā apmērā, apgādniekam ir tiesības nedeklarēt savas mājsaimniecības ienākumus (Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība, Jēkabpils novada pašvaldība). Četrās pašvaldībās ir noteikts personas līdzmaksājums AM pakalpojuma saņemšanai: ▶ Balvu novada pašvaldībā pašvaldība no budžeta līdzekļiem finansē 50% un personas līdzmaksājums noteikts 50% apmērā no noteiktās AM pakalpojuma maksas. Pēc AM pakalpojuma līdzmaksājuma personas rīcībā esošie ikmēneša naudas līdzekļi, ieskaitot īpašās kopšanas pabalstu, nedrīkst būt mazāki par 80% no MK noteiktās minimālās mēneša darba algas mēnesī attiecīgajā gadā. ▶ Madonas novada pašvaldībā personas līdzdalības maksājums par AM pakalpojuma saņemšanu atbilstoši aprūpes līmenim var tikt noteikts ar pašvaldības domes lēmumu, paredzot, ka trūcīgas personas ir atbrīvotas no līdzdalības maksājuma un maznodrošinātas personas maksā 50% no līdzdalības maksājuma. ▶ Kuldīgas novada pašvaldībā AM pakalpojuma saņemšanai personai jāmaksā līdzmaksājums 15% apmērā no pilnas maksas par AM pakalpojumu. No samaksas par AM pakalpojumu atbrīvotas personas no trūcīgām un maznodrošinātām mājsaimniecībām, kā arī personas, kuras sasniegušas 90 gadu vecumu. Personai, kurai izsniegts VDEĀVK atzinums par īpašo kopšanu un piešķirts pabalsta invalīdam, kuram nepieciešama īpaša kopšana, AM pakalpojuma saņemšanai jāmaksā līdzmaksājums 50% apmērā no piešķirtā pabalsta invalīdam, kuram nepieciešama īpaša kopšana, bet ne vairāk kā pilna AM pakalpojuma maksa. ▶ Gulbenes novada pašvaldībā par AM pakalpojumu persona veic līdzfinansējumu atbilstoši noteiktajam aprūpes līmenim: ✓ par AM pakalpojuma pirmo aprūpes līmeni – 35,00 euro mēnesī; ✓ par AM pakalpojuma otro aprūpes līmeni – 40,00 euro mēnesī; ✓ par AM pakalpojuma trešo aprūpes līmeni – 50,00 euro mēnesī;

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	✓ par AM pakalpojuma ceturto aprūpes līmeni – 70,00 euro mēnesī. Ja persona saņem valstī noteikto īpašās kopšanas pabalstu, tad līdzfinansējuma apmērs par saņemto AM pakalpojumu ir 50% no valstī noteiktā īpašās kopšanas pabalsta apmēra. Pēc līdzfinansējuma segšanas, personas rīcībā paliekošo naudas līdzekļu apmērs nedrīkst būt mazāks par pašvaldības noteikto maznodrošinātas mājsaimniecības ienākumu sliekšni pirmajai un vienīgajai personai mājsaimniecībā. Septiņās pašvaldībās AM pakalpojumu var saņemt pakalpojuma veidā vai pabalsta/materiālā atbalsta veidā: ▶ Tukuma novada pašvaldībā deklarētā pilngadīgā persona dzīvo mājsaimniecībā, kurai piešķirts trūcīgas vai maznodrošinātas mājsaimniecības statuss, un vēlas patstāvīgi organizēt un nodrošināt sev AM pakalpojuma sniegšanu ar vēlamu aprūpētāju, pašvaldība pabalsta formā piešķir un izmaksā līdzmaksājumu AM pakalpojuma nodrošināšanai atbilstoši personai nepieciešamajam AM pakalpojuma intensitātes līmenim. Pabalsta apmērs ir noteikts trim aprūpes līmeņiem: ✓ 1. aprūpes līmenis – 44,00 euro mēnesī; ✓ 2. otrais līmenis – 67,00 euro mēnesī; ✓ 3. aprūpes līmenis – 90,00 euro mēnesī. ▶ Mārupes novada pašvaldībā aprūpi mājās var saņemt kā AM pakalpojumu no sociālā dienesta vai persona var patstāvīgi organizēt un nodrošināt AM pakalpojuma sniegšanu ar sev vēlamu aprūpētāju, šajā gadījumā sociālais dienests pabalsta formā piešķir un izmaksā līdzmaksājumu AM pakalpojuma nodrošināšanai, atbilstoši personai nepieciešamam AM pakalpojuma intensitātes līmenim. Pabalsta apmērs ir: ✓ personai, kurai piešķirts aprūpes mājās 1. aprūpes līmenis – 50,00 euro mēnesī; ✓ personai, kurai piešķirts aprūpes mājās 2. aprūpes līmenis – 80,00 euro mēnesī; ✓ personai, kurai piešķirts aprūpes mājās 3. aprūpes līmenis – 110,00 euro mēnesī; ✓ personai, kurai piešķirts aprūpes mājās 4. aprūpes līmenis – 140,00 euro mēnesī. ▶ Ogres novada pašvaldībā gadījumos, kad AM pakalpojumu objektīvu iemeslu dēļ nodrošināt nav iespējams, trūcīgām vai maznodrošinātām personām var piešķirt materiālo atbalstu, kura apmērs ir apmērs ir 4,37 euro stundā. Stundas tiek aprēķinātas,

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	pamatojoties uz veikto personas individuālo vajadzību un resursu novērtējumu no AM pakalpojuma piešķiršanas dienas. ▶ Ropažu novada pašvaldībā aprūpi mājās var saņemt kā AM pakalpojumu vai materiāla atbalsta veidā, kas paredzēts samaksai par AM pakalpojuma sniegšanu personas izvēlētam aprūpes mājās veicējam, ja personas rīcībā esošie līdzekļi nepārsniedz valstī noteikto minimālo darba algu. Materiālā atbalsta apmērs, tiek piešķirts, izvērtējot personas individuālās vajadzības un resursus, un nosakot veicamo darbu apjomu saskaņā ar noteikto aprūpes līmeni: ✓ 1. aprūpes līmenis līdz 40,00 euro mēnesī; ✓ 2. aprūpes līmenis līdz 50,00 euro mēnesī; ✓ 3. aprūpes līmenis līdz 60,00 euro mēnesī; ✓ 4. aprūpes līmenis līdz 70,00 euro mēnesī. ▶ Salaspils novada pašvaldībā aprūpi mājās var saņemt kā AM pakalpojumu vai materiāla atbalsta veidā šādā apmērā: ✓ 1. aprūpes līmenim 10 % apmērā no MK noteiktās minimālās mēneša darba algas; ✓ 2. aprūpes līmenim 15 % apmērā no MK noteiktās minimālās mēneša darba algas; ✓ 3. aprūpes līmenim 20 % apmērā no MK noteiktās minimālās mēneša darba algas; ✓ 4. aprūpes līmenim 25 % apmērā no MK noteiktās minimālās mēneša darba algas. ▶ Valkas novada pašvaldībā pabalstu AM pakalpojuma nodrošināšanai piešķir pensijas vecuma personai vai personai ar invaliditāti, kuras vecuma vai invaliditātes pensija ir mazāka par 80% no valstī apstiprinātās minimālās darba algas. Pabalsta apmērs ir: ✓ 1. un 2. aprūpes līmeņa AM nodrošināšanai pabalsts ir 28,46 euro mēnesī; ✓ 3. un 4. aprūpes līmeņa AM pakalpojuma nodrošināšanai pabalsts ir 56,91 euro mēnesī. ▶ Rīgas valstspilsētas pašvaldībā persona AM pakalpojumu var izvēlēties saņemt: ✓ materiālā atbalsta veidā, ja personas (mājsaimniecības) rīcībā esošie līdzekļi nepārsniedz Latvijas Republikā noteiktās minimālās algas apmēru katrai personai mājsaimniecībā. Materiālais atbalsts paredzēts samaksai par AM pakalpojuma sniegšanu personas izvēlētam aprūpes mājās veicējam.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	Ja AM pakalpojumu persona saņem materiāla atbalsta veidā, tā apmērs ir: • personām, kurām AM pakalpojums nepieciešams līdz četrām stundām nedēļā, – 14,23 euro mēnesī; • personām, kurām AM pakalpojums nepieciešams vairāk nekā četras stundas līdz sešām stundām nedēļā, – 28,46 euro mēnesī; • personām, kurām AM pakalpojums nepieciešams vairāk nekā sešas stundas līdz 12 stundām nedēļā, – 42,69 euro mēnesī; • bērniem ar FT un personām, kurām AM pakalpojums nepieciešams vairāk nekā 12 stundas nedēļā, – 56,91 euro mēnesī. AM pakalpojumu pilnā apmērā par pašvaldības budžeta līdzekļiem nodrošina: ▶ trūcīgiem klientiem un maznodrošinātiem klientiem (daļa pašvaldību); ▶ vientuļiem klientiem, kuri ir vecāki par 80 gadiem (Limbažu, Jēkabpils novada pašvaldība); ▶ klienti, kuri ir sasnieguši 90 gadu vecumu (Kuldīgas novada pašvaldība); ▶ klientiem ar I grupas invaliditāti, ar I vai II grupas invaliditāti personām ar GRT, klientiem līdz 26 gadu vecuma sasniegšanai, kuri apgūst izglītību pamatizglītības programmā, vidējo izglītību, profesionālo vai augstāko izglītību (Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība).
3. Finanšu konsolidācija	
3.1. Finanšu konsolidācijas process	Skatīt 3.1.1. tabulas 3.1. rādītāju. AM pakalpojums var tikt finansēts no vairākiem finanšu avotiem, kur pakalpojuma sniedzējs veic finanšu konsolidāciju, lai nodrošinātu 100% AM pakalpojuma izdevumu segšanu.
4. AM pakalpojuma iepirkšanas procedūra	
4.1. AM pakalpojuma cena	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.1. rādītāju. AM pakalpojuma cenu nosaka pakalpojumu sniedzējs, ja AM pakalpojumu nodrošina: ▶ Pašvaldības iestāde, tad AM pakalpojumu cenas tiek iekļautas minētās iestādes sociālo pakalpojumu maksas cenrādī un apstiprinātas ar pašvaldības domes lēmumu. ▶ Cits pakalpojuma sniedzējs (NVO, privātie), tad SAC pakalpojumu cenas nosaka (aprēķina) minētais pakalpojuma sniedzējs un apstiprina tās ar konkrētās

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	iestādes vadītāja rīkojumu vai atbilstoši pakalpojuma sniedzēja statūtos/nolikumā noteiktajai kārtībai. AM pakalpojuma cenu veidojošie izmaksu elementi⁸⁷: ▶ AM pakalpojuma sniegšanā iesaistītā personāla atlīdzība. ▶ Administrēšanas izmaksas. ▶ Transporta izmaksas.
4.2. AM pakalpojuma cenas aprēķina mērvienība	Stunda/mēnesis.
4.3. Pakalpojuma sniedzēji	Pašvaldību iestādes, pašvaldību SIA, NVO, privātie. ⁸⁸ Pakalpojuma sniedzējiem jābūt reģistrētiem SPS reģistrā.
4.4. AM pakalpojuma pieejamības nodrošināšana/iepirkšana	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.3. rādītāju.
4.5. Klienta ienākumu sliekšņa noteikšana	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.4. rādītāju. Pašvaldību saistošie noteikumi Piešķirot AM pakalpojumu, 37 pašvaldības novērtē personas un tās ģimenes locekļus, kā arī apgādnieku (ja pienākums maksāt par AM pakalpojumu ir arī apgādniekam) maksātspēju.
5. AM pakalpojuma sniegšana	
5.1. AM pakalpojuma sniegšanas procesa organizēšana	Pakalpojuma saņēmējs – klients slēdz līgumu ar pakalpojuma sniedzēju par AM pakalpojuma saņemšanu. ▶ Ja par AM pakalpojumu maksā apgādnieks, līgumu noslēdz starp klientu, viņa apgādnieku un pakalpojuma sniedzēju. ▶ Ja par AM pakalpojumu maksā pašvaldība, līgumu noslēdz starp klientu, pašvaldību un pakalpojuma sniedzēju. Pakalpojuma sniedzējs, kas nodrošina AM pakalpojuma sniegšanu (MK noteikumu Nr. 338 18. punkts): ▶ reģistrē personas iesniegumu vai sociālā dienesta pasūtījumu par AM pakalpojuma nepieciešamību; ▶ īsteno AM pakalpojumu noteiktajā apjomā atbilstoši sociālās aprūpes plānam vai pakalpojuma sniedzēja vai sociālā dienesta izstrādātajam plānam un situācijas novērtējumam;

⁸⁷ Projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ievaros izstrādātais nodevums “SBS pakalpojumu cenas aprēķināšanas formulas algoritma izstrāde” 19.lpp. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/nodevums-sabiedriba-balstitu-socialo-pakalpojumu-cenas-aprekinasanas-formulas-algoritma-izstrade>

⁸⁸ Informācija no SPS reģistra, Izvērtējuma 4.3.1. tabula.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	▶ piemeklē ar klientu psiholoģiski saderīgu darbinieku vai, ja iespējams, piedāvā citu aprūpes darbinieku, ja tiek konstatēta klienta un darbinieka savstarpējā nesaderība; ▶ nekavējoties informē ārstniecības personu, ja ir aizdomas par būtisku klienta veselības pasliktināšanos vai apdraudējumu; ▶ apmāca vienā māsasaimniecībā dzīvojošos klienta ģimenes locekļus klienta aprūpē; ▶ pamatojoties uz sociālā dienesta lēmumu par nepieciešamību nodrošināt aprūpi mājās: ✓ iesniedz sociālajam dienestam pārskatu par AM pakalpojuma ietvaros plānoto darbu izpildi un citas ar AM pakalpojuma sniegšanu saistītas ziņas ne retāk kā reizi gadā vai beidzot sniegt AM pakalpojumu; ✓ nekavējoties informē sociālo dienestu, ja konstatē, ka AM pakalpojums nav pietiekams vai klienta stāvoklis ir uzlabojies tiktāl, ka AM pakalpojums nav nepieciešams vai tā apjoms ir samazināms.

3.2.9. tabula

Aprūpes mājā pakalpojuma nepilngadīgām personām raksturojums saskaņā ar normatīvo regulējumu

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
1. Vispārīgie rādītāji	
1.1. AM pakalpojuma saturs	AM pakalpojums — nepilngadīgai personai ar FT, kurai saskaņā ar novērtēšanas rezultātiem ir nepieciešama palīdzība pamatvajadzību apmierināšanai dzīvesvietā, personiskajā aprūpē, ja persona nespēj sevi aprūpēt objektīvu apstākļu, FT dēļ (SPSPL 1. panta 1. punkts).
1.2. AM pakalpojuma satura detalizēts apraksts	Pakalpojuma sniedzējs nepilngadīgam klientam AM pakalpojuma ietvaros sniedz šādus pakalpojumus pamatvajadzību apmierināšanai (MK noteikumi Nr. 338 16. punkts): ▶ palīdzību personīgās higiēnas nodrošināšanā (piemēram, mazgāšanās, inkontinences līdzekļu nomaiņa, ķemmēšanās); ▶ palīdzību apģērbties un noģērbties, gultas veļas nomaiņu; ▶ palīdzību iekļūt gultā un izkļūt no tās, pozicionēšanu un pārvietošanos; ▶ ēdiena gatavošanu un palīdzību paēst;

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	▶ pārtikas produktu, medikamentu un citu sīkpreču piegādi; ▶ palīdzību mājvietas uzkopšanā (piemēram, trauku mazgāšana, telpu mitrā uzkopšana, sadzīves atkritumu iznešana); ▶ ārstniecības personas izsaukšanu, atbalstu medikamentu lietošanā, palīdzību sadarbībā ar dažādām institūcijām (piemēram, samaksāt rēķinus); ▶ kurināmā piegādi telpās, krāsns kurināšanu; ▶ bērna pieskatīšanu, uzraudzību un saturīgu laika pavadīšanu, ja pakalpojuma sniedzējs nodrošina AM pakalpojumu bērnam; ▶ citus pakalpojumus atbilstoši līgumam, kas noslēgts starp klientu un pakalpojuma sniedzēju, kas nodrošina AM pakalpojumu, vai atbilstoši sociālā dienesta noteiktajam veicamo darbu apjomam.
1.3. AM pakalpojuma mērķa grupa (pakalpojuma saņēmēji - klienti)	Bērns, kuram VDEĀVK izsniegusi atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību (MK noteikumu Nr. 316 44. punkts), līdz bērna pilngadības sasniegšanas, bet ne ilgāk kā līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai, ja personai pēc pilngadības ir noteikta invaliditāte (MK noteikumu Nr. 316 45. ² punkts).
1.4. AM pakalpojuma sniegšanas vieta	AM pakalpojumu sniedz pie bērna dzīvesvietā.
1.5. AM pakalpojuma normatīvais regulējums	SPSPL; MK noteikumu Nr. 338 II un IV nodaļa; MK noteikumi Nr. 138; MK noteikumi Nr. 316.
2. Finanšu avoti	
2.1. AM pakalpojuma saņemšanas apjoms	AM pakalpojuma saņemšanas apjoms tiek noteikts atbilstoši klienta izvērtēšanas rezultātam, ņemot vērā konkrētā klienta individuālās vajadzības (skatīt 3.1.1. tabulas 2.1. punktu). AM pakalpojuma maksimālais apjoms ir 80 stundas mēnesī. Pašvaldība var noteikt lielāku AM pakalpojuma apjomu, nepārsniedzot 160 stundas mēnesī (MK noteikumu Nr. 316 44. punkts).
2.2. AM pakalpojuma piešķiršanas nosacījumi	Vispārīgā kārtībā atbilstoši MK noteikumu Nr. 138 10. un 11. punktam (skatīt 3.1.1. tabulas 2.2. punktu). Saskaņā ar SPSPL 23. pantu: ▶ Ja personai nepieciešama aprūpe dzīvesvietā, pašvaldība vispirms izvērtē to, kādas iespējas nodrošināt nepieciešamo aprūpi ir ar šo personu kopā dzīvojošajiem ģimenes locekļiem vai personām, kurām ar aprūpējamo ir kopēji izdevumi par uzturu un kuras mitinās vienā mājoklī ar viņu. ▶ Ja personas aprūpi nodrošina ģimenes loceklis, pašvaldība šos ģimenes locekļus atbalsta psiholoģiski, viņus konsultējot un apmācot, un, ja nepieciešams, arī materiāli.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
	▶ Ja ar personu kopā dzīvojošie ģimenes locekļi vecuma, veselības stāvokļa vai nodarbinātības dēļ nevar nodrošināt tai nepieciešamo aprūpi, personai ir tiesības saņemt AM pakalpojumu.
2.3. AM pakalpojuma finansētāji (finanšu avoti)	Valsts un pašvaldība.
2.4. AM pakalpojuma finansēšanas nosacījumi/samaksas kārtība	AM pakalpojumu samaksas kārtība noteikta MK noteikumos Nr. 316: “45.¹ Valsts līdzfinansējuma apmērs AM pakalpojumam ir 50 procenti no pašvaldības faktiskajām izmaksām par bērnam sniegto AM pakalpojumu. 45.² Valsts līdzfinansējumu turpina arī pēc bērna pilngadības sasniegšanas, bet ne ilgāk kā līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai, ja personai pēc pilngadības ir noteikta invaliditāte.”
3. Finanšu konsolidācija	
3.1. Finanšu konsolidācijas process	Skatīt 3.1.1. tabulas 3.1. rādītāju. AM pakalpojums var tikt finansēts no diviem finanšu avotiem, kur pakalpojuma sniedzējs veic finanšu konsolidāciju, lai nodrošinātu 100% AM pakalpojuma izdevumu segšanu.
4. AM pakalpojuma iepirkšanas procedūra	
4.1. AM pakalpojuma cena	AM pakalpojuma cena noteikta MK noteikumos Nr. 316: “45. AM pakalpojuma vienas stundas izmaksas, iekļaujot visus nodokļus, kas saistīti ar AM pakalpojuma sniegšanu, nevar būt mazākas par 5,24 euro stundā.” AM pakalpojuma cenu veidojošie izmaksu elementi (saskaņā ar pašvaldības noteiktajiem izmaksu elementiem)⁸⁹: ▶ AM pakalpojuma sniegšanā iesaistītā personāla atlīdzība. ▶ Administrēšanas izmaksas. ▶ Transporta izmaksas.
4.2. AM pakalpojuma cenas aprēķina mērvienība	Stunda.
4.3. Pakalpojuma sniedzēji	Pašvaldību iestādes, pašvaldību SIA, NVO, privātie. ⁹⁰ Pakalpojuma sniedzējiem jābūt reģistrētiem SPS reģistrā.
4.4. AM pakalpojuma pieejamības nodrošināšana/iepirkšana	Skatīt 3.1.1. tabulas 4.3. rādītāju.
4.5. Klienta ienākumu sliekšņa noteikšana	Nav saistoši.

⁸⁹ Projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ievaros izstrādātais nodevums “SBS pakalpojumu cenas aprēķināšanas formulas algoritma izstrāde” 19.lpp. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/nodevums-sabiedriba-balstisu-socialo-pakalpojumu-cenas-aprekinasanas-formulas-algoritma-izstrade>.

⁹⁰ Informācija no SPS reģistra, Izvērtējuma 4.3.1. tabula.

Finanšu modeļa elements/sociālo pakalpojumu raksturojošie rādītāji	Sociālā pakalpojuma raksturojums
5.1. AM pakalpojuma sniegšanas procesa organizēšana	5. AM pakalpojuma sniegšana
	Par AM pakalpojuma saņemšanu tiek noslēgts līgums starp bērna likumisko pārstāvi, pakalpojuma sniedzēju un pašvaldību. Pakalpojuma sniedzējs, kas nodrošina AM pakalpojuma sniegšanu (MK noteikumu Nr. 338 18. punkts): ▶ reģistrē personas iesniegumu vai sociālā dienesta pasūtījumu par AM pakalpojuma nepieciešamību; ▶ īsteno AM pakalpojumu noteiktajā apjomā atbilstoši sociālās aprūpes plānam vai pakalpojuma sniedzēja vai sociālā dienesta izstrādātajam plānam un situācijas novērtējumam; ▶ piemeklē ar klientu psiholoģiski saderīgu darbinieku vai, ja iespējams, piedāvā citu aprūpes darbinieku, ja tiek konstatēta klienta un darbinieka savstarpējā nesaderība; ▶ nekavējoties informē ārstniecības personu, ja ir aizdomas par būtisku klienta veselības pasliktināšanos vai apdraudējumu; ▶ apmāca vienā māsasaimniecībā dzīvojošos klienta ģimenes locekļus klienta aprūpē; ▶ pamatojoties uz sociālā dienesta lēmumu par nepieciešamību nodrošināt aprūpi mājās: ✓ iesniedz sociālajam dienestam pārskatu par AM pakalpojuma ietvaros plānoto darbu izpildi un citas ar AM pakalpojuma sniegšanu saistītas ziņas ne retāk kā reizi gadā vai beidzot sniegt AM pakalpojumu; ✓ nekavējoties informē sociālo dienestu, ja konstatē, ka AM pakalpojums nav pietiekams vai klienta stāvoklis ir uzlabojies tiktāl, ka AM pakalpojums nav nepieciešams vai tā apjoms ir samazināms. Atbilstoši MK noteikumu Nr. 316 45.³ punktam, lai saņemtu līdzfinansējumu pašvaldības izdevumiem par AM pakalpojumu bērnam, pašvaldība atbilstoši normatīvajiem aktiem par kārtību, kādā nodrošina informācijas apriti, izmantojot Valsts kases e-pakalpojumus, līdz kārtējā mēneša piecpadsmitajam datumam iesniedz Valsts kases e-pakalpojumu portāla sadaļā "ePārskati" pārskatu, aizpildot veidlapu "Valsts līdzfinansējuma pieprasījums aprūpes mājās pakalpojumam". Pārskatā iekļauj šādas ziņas: ▶ bērnu skaits, kuriem sniegta aprūpes mājās pakalpojums; ▶ nodrošinātais AM pakalpojuma apjoms; ▶ pašvaldības konts Valsts kasē vai kredītiestādē līdzfinansējuma saņemšanai un izdevumu veikšanai.

Secinājumi

Pamatojoties uz Izvērtējuma ekspertu veikto pašvaldību saistošo noteikumu analīzi, 42 no 43 pašvaldībām ir izstrādājušas saistošos noteikumus sociālo pakalpojumu sniegšanai, kas norāda uz augstu likumdošanas prasību ievērošanas līmeni. Saskaņā ar pašvaldību saistošajiem noteikumiem visās pašvaldībās tiek nodrošināti vismaz divi ISA pakalpojumi, nodrošinot minimālo sociālās aprūpes līmeni visā valstī. Izņēmums ir Krāslavas novads, kas nav izstrādājis saistošos noteikumus, bet plāno to darīt, un jau tagad nodrošina trīs svarīgus ISA pakalpojumus, kas liecina par pašvaldības proaktīvu pieeju, neskatoties uz saistošo noteikumu trūkumu.

Pašvaldības ir apņēmušās nodrošināt dažādu skaitu ISA pakalpojumu, sākot no diviem līdz septiņiem, kas norāda uz nevienmērīgu ISA pakalpojumu pieejamību dažādos plānošanas reģionos un, attiecīgi, dažādās pašvaldībās. Saskaņā ar saistošajiem noteikumiem visvairāk nodrošinātie ISA pakalpojumi ir SAC pakalpojums un AM pakalpojums pilngadīgām personām, kurus ir apņēmušās nodrošināt 98% pašvaldību, DAC pakalpojums 95% pašvaldību, GM pakalpojumu 86%, AM pakalpojums bērniem 70% un AB pakalpojums 60%, kas norāda uz prioritātēm un lielo pieprasījumu pēc ISA pakalpojumiem.

Analizējot pašvaldību sniegto informāciju, saskaņā ar saistošajiem noteikumiem daļa pašvaldību atbilstoši savām finansiālajām iespējām nodrošina klientiem citu (labvēlīgāku) samaksas kārtību par ISA pakalpojumiem nekā ir noteikts normatīvajā regulējumā. Piemēram, **Tukuma novada pašvaldībā** apgādniekam ir tiesības uz pašvaldības līdzfinansējumu līdz 400 euro mēnesī, ja klients vismaz vienu gadu līdz SAC pakalpojuma pieprasīšanas dienai deklarētā dzīvesvieta ir bijusi Tukuma novada pašvaldības teritorijā. **Rīgas valstspilsētas pašvaldībā** atbrīvoti no samaksas par SAC pakalpojumu ir klienta bērni. Pašvaldība nodrošina līdzmaksājumu par sniegto SAC pakalpojumu līdz 500 euro mēnesī, ģimenes tipa institūcijā līdz 800 euro mēnesī, nepārsniedzot SAC pakalpojuma cenu.

Izvērtējuma mērķa grupai liela daļa pašvaldību ir apņēmušās piedalīties ISA pakalpojumu finansēšanā, apmaksājot tos pilnībā vai līdzfinansējot, piemēram, GM pakalpojumam 14% pašvaldību pilnībā sedz visas izmaksas un 70% pašvaldību līdzfinansē, DAC pakalpojumam 61% pašvaldību pilnībā apmaksā visus izdevumus un 34% līdzfinansē, AB pakalpojumam 85% pašvaldību pilnībā apmaksā izmaksas un 4% līdzfinansē.

Analizējot saistošos noteikumus, Izvērtējuma eksperti secināja, ka daļa pašvaldību ļoti radoši pieiet ISA pakalpojumu apmaksas jautājumam, radot labvēlīgus ISA pakalpojumu apmaksas nosacījumus klientiem. Piemēram, Tukuma novads AB pakalpojuma saņēmējiem ir noteicis, ka klients var izvēlēties pakalpojuma sniedzēju un pašvaldība maksā pabalstu 400 euro gadā AB pakalpojuma apmaksai. Balvu novada pašvaldība finansē 50% no noteiktās AM pakalpojuma maksas. Mārupes novada pašvaldībā AM pakalpojumu var saņemt no sociālā dienesta vai persona var patstāvīgi organizēt un nodrošināt AM pakalpojuma sniegšanu ar sev vēlamu aprūpētāju, šajā gadījumā sociālais dienests **pabalsta formā** piešķir un izmaksā līdzmaksājumu AM pakalpojuma nodrošināšanai, atbilstoši personai nepieciešamam AM pakalpojuma intensitātes līmenim. Pabalsta apmērs 1. aprūpes līmenim ir 50,00 euro mēnesī, 2. aprūpes līmenim – 80,00 euro mēnesī, 3. aprūpes līmenim – 110,00 euro mēnesī, 4. aprūpes līmenim – 140,00 euro mēnesī.

Liela daļa pašvaldību ir ieinteresētas ISA pakalpojumu nodrošināšanā saviem iedzīvotājiem un nosaka labvēlīgākus ISA pakalpojumu saņemšanas/apmaksas nosacījumus, minētajam

jautājumam pieejot radoši, tādējādi apliecinot savu ieinteresētību un nodrošinot kvalitatīvu, daudzpusīgu atbalstu saviem iedzīvotājiem.

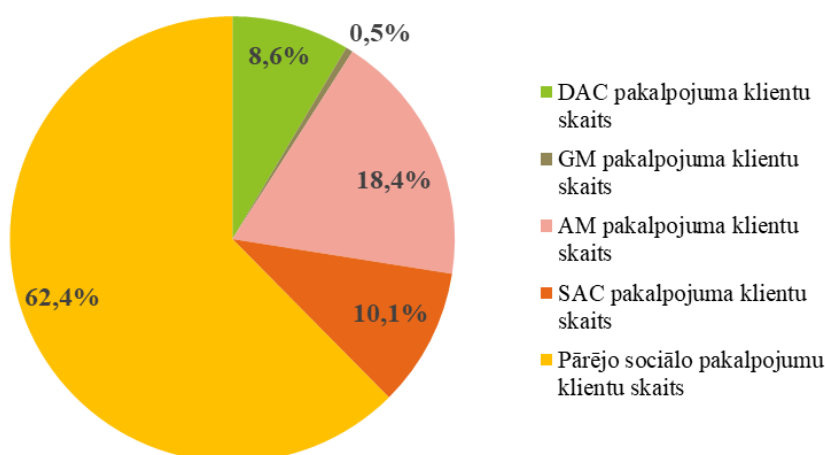
4. Esošās ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu nodrošināšanas situācijas analīze

4.1. Ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu veidu analīze

Atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam⁹¹ sociālie pakalpojumi tiek iedalīti pēc vienotiem principiem, kur viens no principiem ir sociālā pakalpojuma veids. ISA pakalpojumiem tiek izdalīti seši sociālo pakalpojumu veidi - DAC pakalpojums, GM pakalpojums, AM pakalpojums, AB pakalpojums, SAC pakalpojums un pansijas pakalpojums.

Analizējot pašvaldību sniegto informāciju par faktisko ISA pakalpojumu klientu skaitu, Izvērtējuma eksperti konstatēja, ka minētā informācija tiek apkopota un publiskota par četriem ISA pakalpojumiem - DAC pakalpojumu, GM pakalpojumu, AM pakalpojumu un SAC pakalpojumu.

No sociālo pakalpojumu kopējā klientu skaita 37,6% klientu saņem ISA pakalpojumus; vislielākais klientu skaits ir AM pakalpojumam - 18,4% un SAC pakalpojumam - 10,1%, bet vismazākais klientu skaits ir GM pakalpojumam - 0,5% (4.1.1. attēls).

4.1.1. attēls. ISA pakalpojumu klientu skaita īpatsvars kopējā sociālo pakalpojumu klientu skaitā 2023. gadā.⁹²

⁹¹ Piemēram, SPSPL, MK noteikumos Nr. 385.

⁹² Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.4. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

ISA pakalpojumu dzīvesvietā nodrošināšanas analīze

Laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam ISA pakalpojumu dzīvesvietā piedāvājums ir paplašinājies, nodrošinot pārklājumu katrā plānošanas reģionā.

DAC pakalpojums

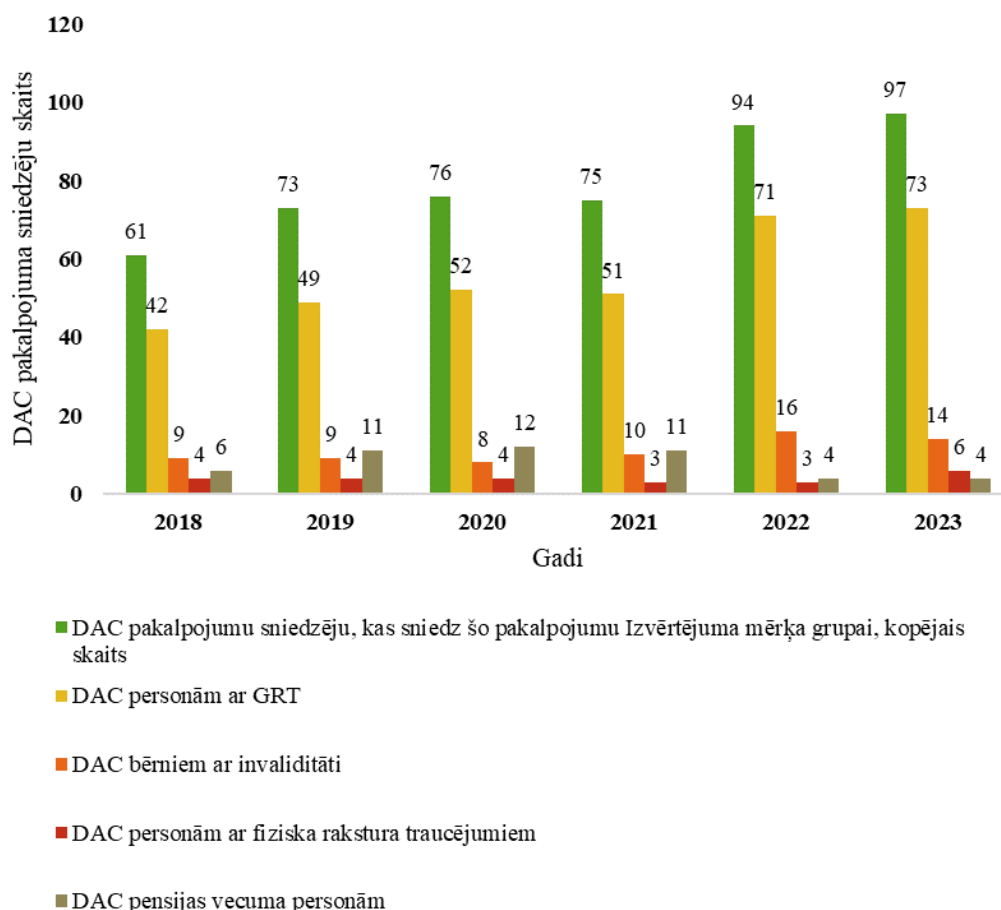
Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju (*Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās*) DAC pakalpojums laika posmā no 2018. līdz 2023. gadam tika nodrošināts vidēji 33 pašvaldībās. Šajā periodā pašvaldību skaits, kas nodrošina šo pakalpojumu, pieaudzis minimāli, sasniedzot 34 pašvaldības 2023. gadā. Rīgas plānošanas reģions ir vienīgais, kurā visas pašvaldības šajā periodā nodrošināja DAC pakalpojumu (4.1.1. tabula). Saskaņā ar statistiku par pašvaldībās nodrošināto DAC pakalpojumu 2023. gadā deviņas pašvaldības nenodrošināja DAC pakalpojumu:

- ▶ Kurzemes PR – Ventspils valstspilsētas un Dienvidkurzemes novada pašvaldības;
- ▶ Vidzemes PR – Saulkrastu, Smiltenes, Valkas un Varakļānu novadu pašvaldības;
- ▶ Latgales PR – Krāslavas, Līvānu un Rēzeknes novadu pašvaldības.

Laika posmā no 2018. līdz 2023. gadam DAC pakalpojumu sniedzēju skaits⁹³ ir samazinājies par četrām institūcijām, un 2023. gadā visā Latvijā šos pakalpojumus nodrošināja 114 DAC pakalpojumu sniedzēji. 2023. gadā visvairāk DAC pakalpojumu sniedzēju bija Rīgas plānošanas reģionā un Zemgales plānošanas reģionā – attiecīgi 47 un 21 DAC pakalpojumu sniedzējs (4.1.1. tabula).

Savukārt, kopējais DAC pakalpojuma sniedzēju skaits, kas sniedz DAC pakalpojumu Izvērtējuma mērķa grupai, sešu gadu laikā ir pieaudzis par 59% (36 DAC) – DAC skaits personām ar GRT pieaudzis par 74% (32 DAC), DAC skaits bērniem ar invaliditāti - par 56% (pieci DAC) un DAC skaits personām ar fiziska rakstura traucējumiem - par 50% (divi DAC). DAC skaits pensijas vecuma personām ir samazinājies par 33% (divi DAC). Jāatzīmē, ka laika periodā no 2019. gada līdz 2021. gadam DAC skaits pensijas vecuma personām bija pieaudzis līdz 12 DAC 2020. gadā un 11 DAC 2021. gadā, bet 2023. gadā samazinājies līdz četriem DAC (4.1.2. attēls).

⁹³ Veidojot pašvaldību pārskatu kopsavilkumus, jāņem vērā, ka tajos netiek uzskaitīti unikālie pakalpojuma sniedzēji, jo viens un tas pats sniedzējs var nodrošināt ISA pakalpojumus vairākās pašvaldībās, kas var radīt atšķirības salīdzinājumā ar SPS reģistra datiem, kur tiek uzskaitīti tikai unikālie sniedzēji.

4.1.2. attēls. DAC pakalpojuma sniedzēju skaits sadalījumā par Izvērtējuma mērķa grupām laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam.⁹⁴

DAC pakalpojuma saņēmēju skaits laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam ir samazinājies par 62% (13 650 klientiem). Klientu skaits ievērojami ir samazinājies visos plānošanas reģionos - Kurzemes PR klientu skaits samazinājies par 91% (2 738 klientiem), Latgales PR - par 80% (2 142 klientiem), Vidzemes PR - par 77% (4 629 klientiem), Zemgales PR par - 72% (719 klientiem) un Rīgas PR - par 37% (3 422 klientiem) (4.1.1. tabula).

Pieprasījums pēc DAC pakalpojuma, kas tiek raksturots ar klientu skaitu rindā uz pārskata perioda beigām, liecina, ka tikai 2018., 2020. un 2021. gadā bija izveidojusies rinda uz šo pakalpojumu – attiecīgi četri, 10 un trīs klienti (4.1.1. tabula). Izvērtējuma eksperti pieņem, ka šī situācija varētu būt saistīta ar pašvaldību neveikto pieprasījuma uzskaiti vai nepietiekamu datu vākšanu un reģistrēšanu. Tas nozīmē, ka var nebūt pieejama pilnīga informācija par klientu rindām, kas traucē precīzi novērtēt pieprasījuma līmeni pēc DAC pakalpojuma.

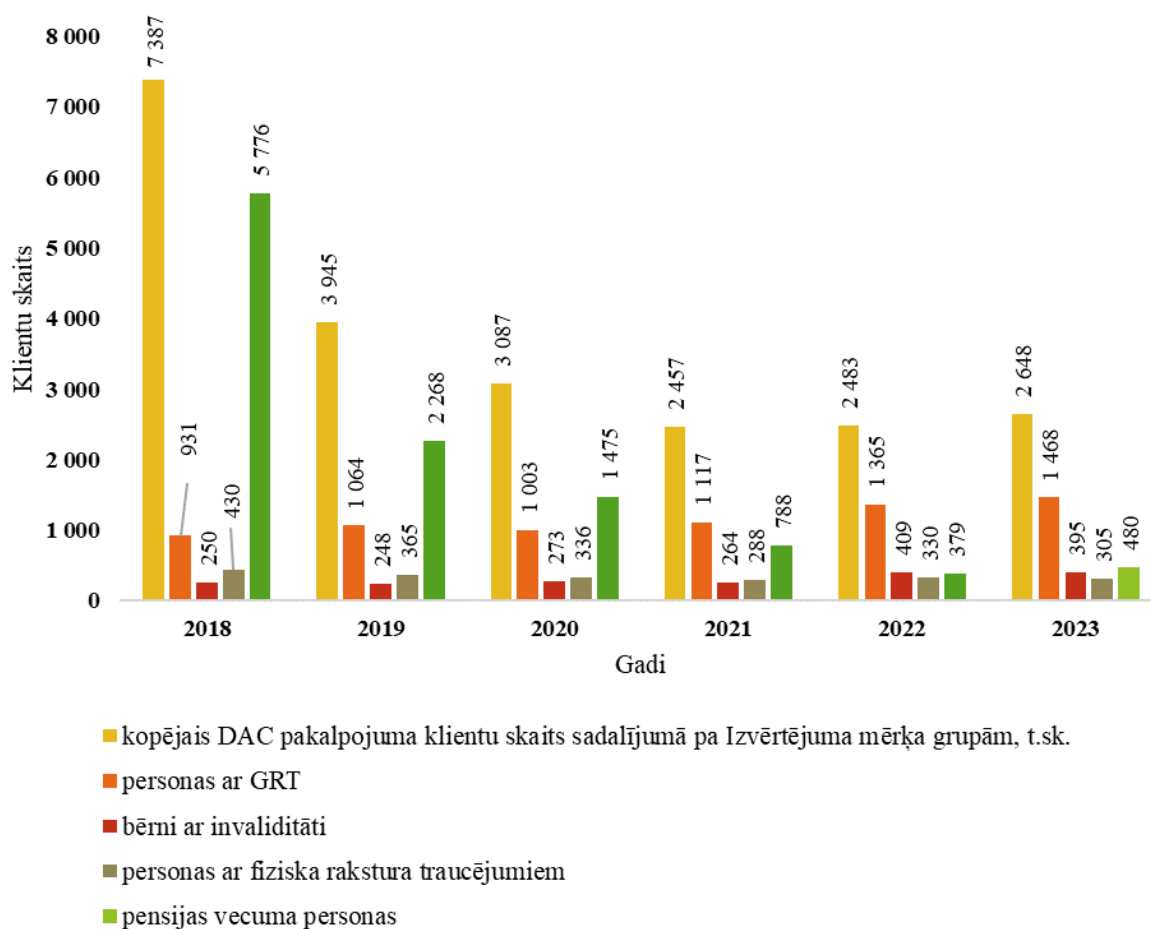
⁹⁴ Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.4. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

**Informācija par pašvaldību nodrošināto DAC pakalpojumu
no 2018. gada līdz 2023. gadam**

Rādītāji	Gadi					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Pašvaldību skaits, kas nodrošināja DAC pakalpojumu	32	32	34	31	36	34
<i>Kurzemes PR (8 pašvaldības)</i>	7	7	7	6	6	6
<i>Vidzemes PR (11 pašvaldības)</i>	5	5	5	5	9	7
<i>Zemgales PR (6 pašvaldības)</i>	5	5	6	5	6	6
<i>Latgales PR (9 pašvaldības)</i>	6	6	7	6	6	6
<i>Rīgas PR (9 pašvaldības)</i>	9	9	9	9	9	9
Pakalpojuma sniedzēju skaits, kas sniedza DAC pakalpojumu	118	128	110	103	112	114
<i>Kurzemes PR</i>	29	28	12	13	17	16
<i>Vidzemes PR</i>	15	16	14	12	13	12
<i>Zemgales PR</i>	11	13	16	16	19	21
<i>Latgales PR</i>	8	11	11	14	17	18
<i>Rīgas PR kopā, t.sk.</i>	55	60	57	48	46	47
<i>Rīgas PR bez Rīgas</i>	21	26	26	17	15	17
<i>Rīgas valstspilsēta</i>	34	34	31	31	31	30
Klientu skaits, kas saņēma DAC pakalpojumu	21 952	21 162	16 445	12 966	8 932	8 302
<i>Kurzemes PR</i>	3 020	3 108	688	478	270	282
<i>Vidzemes PR</i>	5 979	5 911	5 084	4 689	1 207	1 350
<i>Zemgales PR</i>	992	963	782	606	204	273
<i>Latgales PR</i>	2 683	2 500	1 993	173	346	541
<i>Rīgas PR kopā, t.sk.</i>	9 278	8 680	7 898	7 020	6 905	5 856
<i>Rīgas PR bez Rīgas</i>	2 570	1 697	1 302	555	515	483
<i>Rīgas valstspilsēta</i>	6 708	6 983	6 596	6 465	6 390	5 373
Klientu skaits, kas atradās rindā uz pārskata gada beigām	4	0	10	3	0	0

Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.4. tabula, ekspertu aprēķini, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

Kopējais DAC pakalpojuma saņēmēju (klientu) skaits sadalījumā pa Izvērtējuma mērķa grupām sešu gadu laikā ir samazinājies par 64% (4 739 klientiem), tai skaitā personu ar fiziska rakstura traucējumiem skaits ir samazinājies par 29% (125 klientiem) un pensijas vecuma personu skaits ir samazinājies par 92% (5 296 klientiem). Personu ar GRT un bērnu ar invaliditāti skaits ir pieaudzis par 58% (attiecīgi, 537 klientiem un 145 klientiem) (4.1.3. attēls).

4.1.3. attēls. DAC pakalpojuma saņēmēju skaits sadalījumā par Izvērtējuma mērķa grupām laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam.⁹⁵

Izvērtējuma eksperti uzskata, ka personu ar fiziska rakstura traucējumiem un pensijas vecuma personu skaita samazināšanos varētu izraisīt sociālo pakalpojumu cenu pieaugums un pašvaldību finanšu līdzekļu trūkums. Savukārt, personu ar GRT un bērnu ar invaliditāti skaita pieaugums tiek saistīts ar DI projekta aktivitātēm.

Informācija par DAC pakalpojumu DI projektā

Lai veiktu precīzāku DI projekta ietvaros nodrošināto DAC pakalpojumu⁹⁶ analīzi attiecībā uz pilngadīgu personu ar GRT skaitu, Izvērtējuma eksperti izmantoja divus informācijas avotus – pašvaldību sniegto informāciju par personām, kuru individuālajos atbalsta plānos sociālās rehabilitācijas pakalpojumi DAC ir norādīti kā nepieciešami (4.1.2. tabula), un LM sniegto informāciju par DI projekta SBS pakalpojumu, tai skaitā DAC pakalpojuma saņēmēju skaitu (4.1.3. tabula).

⁹⁵ Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.4.tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

⁹⁶ Personas ar garīga rakstura traucējumiem, kas piedalās projektā "Deinstitucionalizācija", tiek izvērtētas, izveidojot individuālu atbalsta plānu ar nepieciešamajiem sabiedrībā balstītajiem pakalpojumiem, un uzkrātie dati no projekta sākuma līdz beigu datumam tiek iegūti no Labklājības informācijas sistēmas (LabIS). Datu avots: SBS pakalpojumu pieprasījumu skaits (DI pakalpojumi), pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

Analizējot šo informāciju, Izvērtējuma eksperti secināja, ka:

- ▶ No 2020. gada līdz 2022. gada beigām (ieskaitot novembri) DI projekta ietvaros 1,3 reizes palielinājās to pilngadīgo personu ar GRT skaits, kurām pēc vajadzību izvērtēšanas atbalsta plānā tika iekļauti sociālās rehabilitācijas pakalpojumi, kurus šīs personas plānoja saņemt DAC (4.1.2. tabula).
- ▶ Septiņas pašvaldības, kuras “Pārskatos par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās konkrētajā gadā” nav norādījušas, ka nodrošina saviem iedzīvotājiem DAC pakalpojumu, tomēr DI projekta ietvaros ir nodrošinājušas šo pakalpojumu (4.1.2. tabula).

4.1.2. tabula

**Informācija par atbalsta plānā iekļautajiem sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem DAC
DI projekta ietvaros no 2020. gada līdz 2022. gadam sadalījumā pa pašvaldībām**

Pašvaldības	Pilngadīgu personu ar GRT skaits, kurām individuālā atbalsta plānā šis pakalpojums norādīts kā nepieciešams*		
	līdz 2020.gada 12. mēnesim	līdz 2021.gada 11. mēnesim	līdz 2022.gada 11. mēnesim
Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi DAC			
KOPĀ	1 699	1 846	2 170
Ventspils valstspilsēta	34	38	38
Krāslavas novads	13	33	33
Rēzeknes novads	23	42	42
Saulkrastu novads	3	3	10
Smiltenes novads	23	37	38
Valkas novads	28	31	32
Varakļānu novads	4	4	5

*Dati ir uzkrājoši (no DI projekta sākuma līdz norādītajam beigu mēnesim)

Datu avots: Sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu pieprasījumu skaits (DI pakalpojumi) - Datu kopa - Latvijas Atvērto datu portāls. Pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

- ▶ Faktiski uz 2023. gada 31. decembri DI projekta ietvaros DAC pakalpojumu saņēma 10% bērnu ar FT no kopējā bērnu ar FT skaita, kuri saņēma SBS pakalpojumus, un 55% pilngadīgu personu ar GRT no kopējā pilngadīgu personu ar GRT skaita, kuri saņēma SBS pakalpojumus (4.1.3. tabula). No tām pilngadīgajām personām ar GRT, kuru atbalsta plānos bija iekļauts DAC pakalpojums, tikai 41% faktiski saņēma šo pakalpojumu.

Informācija par DAC pakalpojuma faktisko saņēmēju skaitu DI projektā līdz 2023. gada 31. decembrim sadalījumā pa plānošanas reģioniem

Plānošanas reģions	Pilngadīgu personu ar GRT		Bērnu ar FT	
	DAC pakalpojuma saņēmēju skaits	kopējais unikālo personu skaits, kas saņēma SBS pakalpojumus	DAC pakalpojuma saņēmēju skaits	kopējais unikālo personu skaits, kas saņēma SBS pakalpojumus
Kurzemes PR	106	265	81	418
Latgales PR	225	323	149	561
Rīgas PR	148	342	9	661
Vidzemes PR	225	368	32	557
Zemgales PR	177	319	13	534
KOPĀ	881	1 617	284	2 731

Datu avots: LM sniegtā informācija.

DAC pakalpojuma informācijas atšķirības

Izvērtējuma eksperti, analizējot pašvaldību informāciju par DAC pakalpojuma klientu skaitu, konstatēja, ka pašvaldības ir pielietojušas dažādus datu uzskaites nosacījumus un nav uzskaitījušas unikālo klientu skaitu, piemēram, Saldus novadā 2018. un 2019. gadā (4.1.4. tabula).

Klientu skaits sadalījumā pa pašvaldībām no 2018. gada līdz 2023. gadam

Pašvaldības	Klientu skaits pa gadiem					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Saldus novada pašvaldība	2 125	2 314	38	33	40	35
Balvu novada pašvaldība	1 274	933	388	35	48	54
Cēsu novada pašvaldība	4 669	4 497	3 974	3 922	9	20

Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.4. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

Nemot vērā 4.1.2. un 4.1.4. tabulās apkopoto informāciju, var secināt, ka pašvaldību sniegtajā informācijā "Pārskatos par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās attiecīgajā gadā" varētu būt nesakritības. Šī situācija norāda uz nepieciešamību uzlabot datu precizitāti, ieviešot vienotus un skaidrus datu uzskaites nosacījumus, lai tiktu uzskaitīti unikālie klienti un nodrošināta vienmērīga datu kvalitāte. Neprecīza datu uzskaitē var novest pie DAC pakalpojumu izmantotāju skaita pārvērtēšanas vai nenovērtēšanas, kas ietekmē resursu sadali un plānošanu. Lai nodrošinātu vienotu datu uzskaiti, var būt nepieciešamas papildu mācības pašvaldību darbiniekiem par datu vākšanu un uzskaiti, kā arī vadlīniju izstrāde un ieviešana, lai lēmumi tiktu pieņemti, balstoties uz precīzu un ticamu informāciju.

GM pakalpojums

Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju (*Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās*) GM pakalpojums laika posmā no 2018. līdz 2023. gadam tika nodrošināts vidēji 20 pašvaldībās. Šajā periodā pašvaldību skaits, kas sniedz šo pakalpojumu, ir palielinājies par 18 institūcijām, un 2023. gadā 32 pašvaldības nodrošināja GM pakalpojumu saviem iedzīvotājiem (4.1.5. tabula).

Saskaņā statistiku par pašvaldībās nodrošināto GM pakalpojumu 2023. gadā 11 pašvaldības savos pārskatos nav iekļāvušas informāciju par šo pakalpojumu:

- ▶ Kurzemes PR – Ventspils valstspilsētas, Kuldīgas, Talsu un Dienvidkurzemes novadu pašvaldības;
- ▶ Vidzemes PR – Madonas, Valkas un Varakļānu novadu pašvaldības;
- ▶ Latgales PR – Krāslavas, Līvānu un Ludzas novadu pašvaldības;
- ▶ Rīgas PR – Ķekavas novada pašvaldība.

Laika periodā no 2018. līdz 2023. gadam GM pakalpojumu sniedzēju skaits⁹⁷ ir pieaudzis par 171% (36 GM), un 2023. gadā visā Latvijā šo pakalpojumu nodrošināja 57 GM pakalpojumu sniedzēji. Visvairāk GM pakalpojumu sniedzēju 2023. gadā bija Rīgas, Vidzemes un Zemgales PR – attiecīgi 15, 12 un 12 GM pakalpojumu sniedzēji (4.1.5. tabula).

GM pakalpojuma saņēmēju kopējais skaits laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam ir pieaudzis par 96% (244 klientiem). Četros plānošanas reģionos klientu skaits ir ievērojami pieaudzis - Vidzemes PR klientu skaits ir pieaudzis deviņas reizes (par 42 klientiem), Kurzemes PR, Zemgales PR un Latgales PR klientu skaita pieaugums ir vidēji 3 reizes, attiecīgi, 61, 63 un 55 klientiem (4.1.5. tabula).

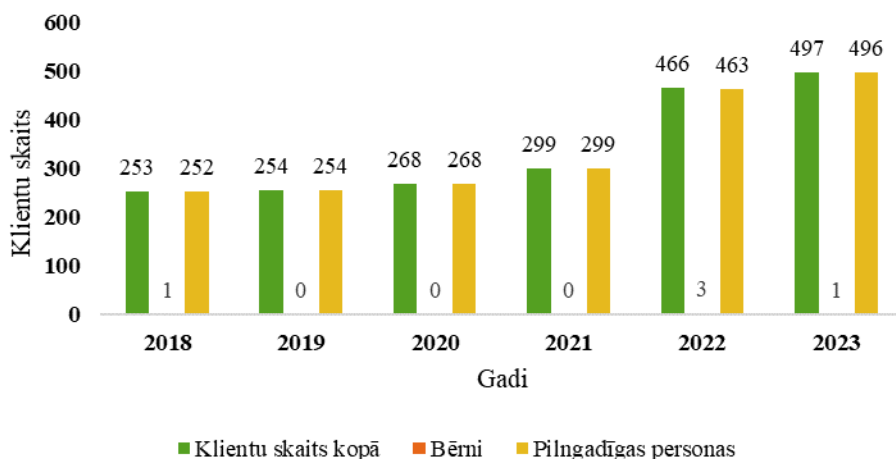
⁹⁷ Jāatzīmē, ka veidojot kopsavilkumus par pašvaldību pārskatos sniegto informāciju, šajos pārskatos netiek uzskaitīti kopējie unikālie pakalpojuma sniedzēji, jo viens un tas pats pakalpojuma sniedzējs var nodrošināt ISA pakalpojumus daudzās pašvaldībās, līdz ar to kopējos datus šis pakalpojuma sniedzējs var būt ieskaitīts vairāks reizes. Līdz ar to būs arī atšķirība ar SPS reģistra datiem, jo tur ir uzskaitīti unikālie pakalpojuma sniedzēji.

Informācija par pašvaldību nodrošināto GM pakalpojumu no 2018. gada līdz 2023. gadam

Rādītāji	Gadi					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Pašvaldību skaits, kas nodrošināja GM pakalpojumu	14	13	17	21	25	32
<i>Kurzemes PR (8 pašvaldības)</i>	2	2	3	3	4	4
<i>Vidzemes PR (11 pašvaldības)</i>	1	1	2	3	6	8
<i>Zemgales PR (6 pašvaldības)</i>	3	4	5	5	5	6
<i>Latgales PR (9 pašvaldības)</i>	4	2	2	4	5	6
<i>Rīgas PR (9 pašvaldības)</i>	4	4	5	6	5	8
Pakalpojuma sniedzēju skaits, kas sniedza GM pakalpojumu	21	24	28	30	44	57
<i>Kurzemes PR</i>	2	3	4	5	8	10
<i>Vidzemes PR</i>	3	2	3	3	11	12
<i>Zemgales PR</i>	4	5	7	6	7	12
<i>Latgales PR</i>	4	2	2	4	7	8
<i>Rīgas PR kopā, t.sk.</i>	8	12	12	12	11	15
<i>Rīgas PR bez Rīgas</i>	5	6	6	6	5	9
<i>Rīgas valstspilsēta</i>	3	6	6	6	6	6
Klientu skaits, kas saņēma GM pakalpojumu	253	254	268	299	466	497
<i>Kurzemes PR</i>	25	29	27	49	98	86
<i>Vidzemes PR</i>	5	3	4	6	47	47
<i>Zemgales PR</i>	37	39	51	57	82	100
<i>Latgales PR</i>	25	21	28	37	68	80
<i>Rīgas PR kopā, t.sk.</i>	161	162	158	150	171	184
<i>Rīgas PR bez Rīgas</i>	22	25	27	22	34	49
<i>Rīgas valstspilsēta</i>	139	137	131	128	137	135
Klientu skaits, kas atradās rindā uz pārskata gada beigām	35	49	51	70	10	95

Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.6.2. tabula, ekspertu aprēķini, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

GM pakalpojums tiek nodrošināts pilngadīgām personām ar GRT, taču saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju pārskata periodā šis pakalpojums ir bijis nodrošināts gan pilngadīgām personām, gan bērniem (4.1.4. attēls).

4.1.4. attēls. GM pakalpojuma saņēmēju skaits sadalījumā par mērķa grupām laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam.⁹⁸

Pieprasījums pēc GM pakalpojumiem pēdējo sešu gadu laikā ir saglabājies, un, kā liecina pašvaldību dati, visos gados ir pastāvējusi rinda uz šo pakalpojumu. Tomēr rindā gaidošo klientu skaits ir būtiski svārstījies – 2018. gadā rindā bija 35 klienti, 2021. gadā tas pieauga līdz 70, savukārt 2022. gadā samazinājās līdz 10, bet jau 2023. gadā atkal strauji palielinājās, sasniedzot 95 klientus (4.1.5. tabula).

Izvērtējuma eksperti uzskata, ka GM pakalpojumu sniedzēju un klientu skaita pieaugums, kā arī pieprasījuma pieaugums pēc GM pakalpojuma (rindas veidošanās) ir saistīts ar personu ar GRT vēlmi dzīvot neatkarīgu dzīvi sabiedrībā un DI projekta aktivitātēm.

Informācija par GM pakalpojumu DI projektā

Lai veiktu precīzāku DI projekta ietvaros nodrošināto GM pakalpojumu⁹⁹ analīzi attiecībā uz pilngadīgu personu ar GRT skaitu, Izvērtējuma eksperti izmantoja divus informācijas avotus – pašvaldību sniegto informāciju par personām, kuru individuālajos atbalsta plānos GM pakalpojums ir norādīts kā nepieciešams (4.1.6. tabula) un LM sniegto informāciju par DI projekta SBS pakalpojumu, tai skaitā GM pakalpojuma saņēmēju skaitu (4.1.7. tabula).

Analizējot šo informāciju, Izvērtējuma eksperti secināja, ka:

- ▶ No 2020. gada līdz 2022. gada beigām (ieskaitot novembri) DI projekta ietvaros par 23% pieauga to pilngadīgo personu ar GRT skaits, kurām pēc vajadzību izvērtēšanas atbalsta plānā tika iekļauts GM pakalpojums (4.1.6. tabula).
- ▶ Astoņas pašvaldības, kuras “Pārskatos par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās konkrētajā gadā” nav norādījušas, ka nodrošina saviem iedzīvotājiem GM pakalpojumu, tomēr DI projekta ietvaros ir nodrošinājušas šo pakalpojumu (4.1.6. tabula). Tas vedina uz secinājumu, ka pašvaldību sniegtajā

⁹⁸ Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.6.2. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

⁹⁹ Personas ar GRT, kas piedalās projektā "Deinstitucionalizācija", tiek izvērtētas, izveidojot individuālu atbalsta plānu ar nepieciešamajiem sabiedrībā balstītajiem pakalpojumiem, un uzkrātie dati no projekta sākuma līdz beigu datumam tiek iegūti no Labklājības informācijas sistēmas (LabIS). Datu avots: SBS pakalpojumu pieprasījumu skaits (DI pakalpojumi), pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

informācijā "Pārskatos par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās attiecīgajā gadā" ir iespējamās neatbilstības.

4.1.6. tabula

Informācija par atbalsta plānā iekļauto GM pakalpojumu DI projekta ietvaros no 2020. gada līdz 2022. gadam sadalījumā pa pašvaldībām

Pašvaldības	Pilngadīgu personu ar GRT skaits, kurām individuālā atbalsta plānā GM pakalpojums norādīts kā nepieciešams*		
	līdz 2020.gada 12. mēnesim	līdz 2021.gada 11. mēnesim	līdz 2022.gada 11. mēnesim
GM pakalpojums			
KOPĀ	1 351	1 439	1 660
Ventspils valstspilsēta	12	13	13
Krāslavas novads	0	28	29
Kuldīgas novads	12	14	16
Madonas novads	13	24	31
Talsu novads	24	41	42
Ķekavas novads	10	22	23
Lūdzas novads	24	26	26
Valkas novads	22	27	28

*Dati ir uzkrājoshi (no DI projekta sākuma līdz norādītajam beigu mēnesim)

Datu avots: Sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu pieprasījumu skaits (DI pakalpojumi) - Datu kopa - Latvijas Atvērto datu portāls. Pieejams: data.gov.lv

- Faktiski uz 2023. gada 31. decembri DI projekta ietvaros GM pakalpojumu saņēma 28% pilngadīgu personu ar GRT no kopējā pilngadīgu personu ar GRT skaita, kas saņēma SBS pakalpojumus (4.1.7.tabula). Savukārt, tikai 27% pilngadīgu personu ar GRT, kurām atbalsta plānos tika iekļauts DAC pakalpojums, faktiski saņēma šo pakalpojumu.

Informācija par GM pakalpojuma faktisko saņēmēju skaitu DI projektā līdz 2023.gada 31.decembrim sadalījumā pa plānošanas reģioniem

Plānošanas reģions	Pilngadīgu personu ar GRT	
	GM pakalpojuma saņēmēju skaits	kopējais unikālo personu skaits, kas saņēma SBS pakalpojumus
Kurzemes PR	82	265
Latgales PR	104	323
Rīgas PR	56	342
Vidzemes PR	146	368
Zemgales PR	61	319
KOPĀ	449	1 617

Datu avots: LM sniegtā informācija.

AB pakalpojums

AB pakalpojums ir salīdzinoši jauns sociālais pakalpojums un līdz ar to pašvaldību pārskatos par sniegtajiem sociālajiem pakalpojumiem detalizēta informācija par šo pakalpojumu netiek sniegta un uzkrāta.

Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju laika periodā no 2018. līdz 2023. gadam pašvaldību skaits, kas nodrošina AB pakalpojumu, ir palielinājies septiņas reizes (par 12 pašvaldībām), un 2023. gadā šo pakalpojumu saviem iedzīvotājiem nodrošināja 14 pašvaldības (4.1.8. tabula).

AB pakalpojumu sniedzēju skaits pieaudzis 10 reizes (par 18 AB pakalpojuma sniedzējiem), un 2023. gadā šo pakalpojumu Latvijā nodrošināja 20 AB pakalpojuma sniedzēji (4.1.8. tabula).

Informācija par pašvaldību nodrošināto AB pakalpojumu no 2018. gada līdz 2023. gadam

Rādītāji	Gadi					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Pašvaldību skaits, kas nodrošināja AB pakalpojumu	2	2	2	4	9	14
<i>Kurzemes PR (8 pašvaldības)</i>	1	1	1	1	1	2
<i>Vidzemes PR (11 pašvaldības)</i>	1	1	0	0	3	4
<i>Zemgales PR (6 pašvaldības)</i>	0	0	0	1	1	3
<i>Latgales PR (9 pašvaldības)</i>	0	0	0	0	1	2
<i>Rīgas PR (9 pašvaldības)</i>	0	0	1	2	3	3
<i>Rīgas PR bez Rīgas</i>	0	0	0	1	2	2
<i>Rīgas valstspilsēta</i>	0	0	1	1	1	1

Rādītāji	Gadi					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Pakalpojuma sniedzēju skaits, kas sniedza AB pakalpojumu	2	2	3	5	13	20
<i>Kurzemes PR</i>	1	1	1	1	1	2
<i>Vidzemes PR</i>	1	1	0	0	3	4
<i>Zemgales PR</i>	0	0	0	1	2	3
<i>Latgales PR</i>	0	0	0	0	1	3
<i>Rīgas PR kopā, t.sk.</i>	0	0	2	3	6	8
<i>Rīgas PR bez Rīgas</i>	0	0	0	1	2	3
<i>Rīgas valstspilsēta</i>	0	0	2	2	4	5

Datu avots: Sociālo pakalpojumu sniedzēju skaita sadalījums pēc administratīvās teritorijas, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

Informācija par AB pakalpojumu DI projektā

Lai veiktu precīzāku DI projekta ietvaros nodrošināto AB pakalpojumu¹⁰⁰ analīzi attiecībā uz pilngadīgu personu ar GRT skaitu, Izvērtējuma eksperti izmantoja divus informācijas avotus – pašvaldību sniegto informāciju par personām, kuru individuālajos atbalsta plānos AB pakalpojums ir norādīts kā nepieciešams (4.1.9. tabula) un LM sniegto informāciju par DI projekta SBS pakalpojumu, tai skaitā AB pakalpojuma saņēmēju skaitu (4.1.10. tabula).

Analizējot šo informāciju, Izvērtējuma eksperti secināja, ka:

- ▶ No 2020. gada līdz 2022. gada beigām (ieskaitot novembri) DI projekta ietvaros par 36% pieauga to pilngadīgo personu ar GRT skaits, kurām vajadzību izvērtēšanas rezultātā atbalsta plānā tika iekļauts AB pakalpojums (4.1.9. tabula).

4.1.9. tabula

Informācija par atbalsta plānā iekļauto AB pakalpojumu DI projekta ietvaros no 2020. gada līdz 2022. gadam

Pašvaldības	Pilngadīgu personu ar GRT skaits, kurām individuālā atbalsta plānā AB pakalpojums norādīts kā nepieciešams*		
	līdz 2020.gada 12. mēnesim	līdz 2021.gada 11. mēnesim	līdz 2022.gada 11. mēnesim
AB pakalpojuma			
KOPĀ	287	303	390

*Dati ir uzkrājumi (no DI projekta sākuma līdz norādītajam beigu mēnesim)

Datu avots: Sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu pieprasījumu skaits (DI pakalpojumi) - Datu kopa - Latvijas Atvērto datu portāls. Pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

¹⁰⁰ Personas ar GRT, kas piedalās projektā "Deinstitucionalizācija", tiek izvērtētas, izveidojot individuālu atbalsta plānu ar nepieciešamajiem sabiedrībā balstītajiem pakalpojumiem, un uzkrātie dati no projekta sākuma līdz beigu datumam tiek iegūti no Labklājības informācijas sistēmas (LabIS). Datu avots: SBS pakalpojumu pieprasījumu skaits (DI pakalpojumi), pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

- Faktiski uz 2023.gada 31.decembri DI projekta ietvaros AB pakalpojumu saņēma 8% bērnu ar FT no kopējā bērnu ar FT skaita, kas saņēma SBS pakalpojumus, un 2% pilngadīgu personu ar GRT no kopējā pilngadīgu personu ar GRT skaita, kas saņēma SBS pakalpojumus (4.1.10.tabula). Savukārt, tikai 6% pilngadīgu personu ar GRT, kurām atbalsta plānos tika iekļauts AB pakalpojums, faktiski saņēma šo pakalpojumu.

4.1.10. tabula

Informācija par AB pakalpojuma faktisko saņēmēju skaitu DI projektā līdz 2023. gada 31. decembrim sadalījumā pa plānošanas reģioniem

Plānošanas reģions	Pilngadīgu personu ar GRT		Bērnu ar FT	
	AB pakalpojuma saņēmēju skaits	kopējais unikālo personu skaits, kas saņēma SBS pakalpojumus	AB pakalpojuma saņēmēju skaits	kopējais unikālo personu skaits, kas saņēma SBS pakalpojumus
Kurzemes PR	2	265	81	418
Latgales PR	2	323	44	561
Rīgas PR	5	342	43	661
Vidzemes PR	2	368	11	557
Zemgales PR	14	319	47	534
KOPĀ	25	1 617	226	2 731

Datu avots: LM sniegtā informācija.

AM pakalpojums

Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju AM pakalpojums laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam ir nodrošināts visās 43 pašvaldībās (4.1.11. tabula).

Laika periodā no 2018. līdz 2023. gadam AM pakalpojumu sniedzēju skaits ir pieaudzis par 15% (par 23 AM pakalpojumu sniedzējiem), un 2023. gadā visā Latvijā šo pakalpojumu nodrošināja 174 AM pakalpojumu sniedzēji. Visvairāk AM pakalpojuma sniedzēju 2023. gadā bija Kurzemes PR – 60, Latgales PR - 36 un Zemgales PR - 30 (4.1.11. tabula).

Analizējot AM pakalpojumu sniedzēju skaita izmaiņas pārskata periodā, redzams, ka Zemgales PR AM pakalpojumu sniedzēju skaits pieaudzis 2,5 reizes (par 18 AM pakalpojuma sniedzējiem), Kurzemes PR - par 54% (par 21 AM pakalpojuma sniedzējiem) un Rīgas PR - par 41% (par 9 AM pakalpojuma sniedzējiem). Savukārt, Vidzemes PR un Latgales PR AM pakalpojumu sniedzēju skaits ir samazinājies par 32% (4.1.11. tabula).

**Informācija par pašvaldību nodrošināto AM pakalpojumu laika periodā
no 2018. gada līdz 2023. gadam**

Rādītāji	Gadi					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Pašvaldību skaits, kas nodrošināja AM pakalpojumu	43	43	43	43	43	43
<i>Kurzemes PR (8 pašvaldības)</i>	8	8	8	8	8	8
<i>Vidzemes PR (11 pašvaldības)</i>	11	11	11	11	11	11
<i>Zemgales PR (6 pašvaldības)</i>	6	6	6	6	6	6
<i>Latgales PR (9 pašvaldības)</i>	9	9	9	9	9	9
<i>Rīgas PR (9 pašvaldības)</i>	9	9	9	9	9	9
Pakalpojuma sniedzēju skaits, kas sniedza AM pakalpojumu	151	162	146	187	177	174
<i>Kurzemes PR</i>	39	34	35	70	67	60
<i>Vidzemes PR</i>	25	26	33	44	26	17
<i>Zemgales PR</i>	12	17	13	16	12	30
<i>Latgales PR</i>	53	59	39	21	35	36
<i>Rīgas PR kopā, t.sk.</i>	22	26	26	36	37	31
<i>Rīgas PR bez Rīgas</i>	13	16	14	18	19	11
<i>Rīgas valstspilsēta</i>	9	10	12	18	18	20
Klientu kopējais skaits, kas saņēma AM pakalpojumu	16 734	17 215	17 032	17 667	17 775	17 851
<i>Kurzemes PR</i>	1 616	1 641	1 460	1 417	1 703	1 678
<i>Vidzemes PR</i>	1 387	1 316	1 321	1 353	1 209	1 083
<i>Zemgales PR</i>	787	851	923	1 246	977	1 048
<i>Latgales PR</i>	1 096	1 061	1 117	1 081	1 087	1 113
<i>Rīgas PR kopā, t.sk.</i>	11 848	12 346	12 211	12 570	12 799	12 929
<i>Rīgas PR bez Rīgas</i>	552	583	536	469	598	616
<i>Rīgas valstspilsēta</i>	11 296	11 763	11 675	12 101	12 201	12 313
Klienti bērni, skaits	84	79	71	293	585	873
Klienti pilngadīgas personas, skaits	16 650	17 145	16 961	17 374	17 190	16 978
Klientu skaits, kas atradās rindā uz pārskata gada beigām	0	0	0	0	0	0

Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.1.1. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

AM pakalpojuma saņēmēju kopējais skaits laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam ir palielinājies par 7% (1 117 klientiem). Klientu skaits visvairāk ir palielinājies Zemgales PR par 33% (261 klientiem), Kurzemes PR, Latgales PR un Rīgas PR klientu skaits attiecīgi pieaudzis par 4%, (62 klientiem), 2% (17 klientiem) un 9% (1081 klientiem). Savukārt, Vidzemes PR klientu skaits ir samazinājies par 33% (304 klientiem) (4.1.11. tabula).

AM pakalpojuma saņēmēju skaita izmaiņas sadalījumā pēc vecuma ir ievērojamas bērniem, kuru skaits sešu gadu periodā ir pieaudzis desmit reizes (par 789 bērniem), un 2023. gadā visā

Latvijā AM pakalpojums tika nodrošināts 873 bērniem. Savukārt, pilngadīgu personu skaita izmaiņas ir nelielas, un AM pakalpojuma saņēmēju pilngadīgu personu skaits ir pieaudzis par 2% (328 klientiem) (4.1.11. tabula).

Pieprasījums pēc AM pakalpojuma ir bijis nemainīgs, jo nevienā no pēdējiem sešiem pārskata gadiem nav veidojusies rinda uz šo pakalpojumu (4.1.11. tabula), tomēr Izvērtējuma eksperti uzskata, ka šai situācijai var būt divi iespējamie iemesli:

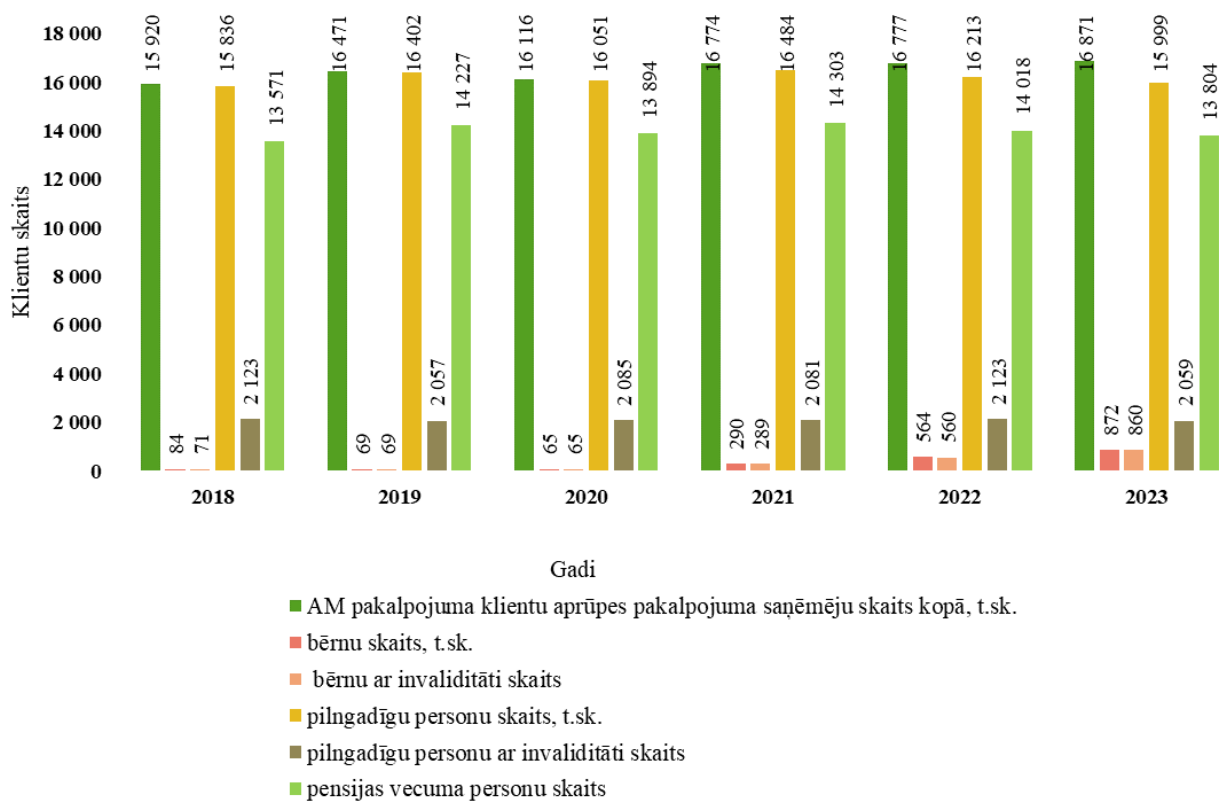
1. Pašvaldību neveikta pieprasījuma uzskaitē vai nepietiekama datu vākšana un reģistrēšana – tas nozīmē, ka pašvaldībām var trūkt pilnīgas informācijas par klientu rindām, kas apgrūtina precīzu pieprasījuma pēc AM pakalpojuma novērtēšanu. Nepilnīgi apkopoti dati var radīt situāciju, kurā faktiskais pieprasījums nav skaidri zināms, kas var novest pie nepietiekamas AM pakalpojumu nodrošināšanas vai resursu trūkuma.

2. Pašvaldības nodrošina maksimālu AM pakalpojuma pieejamību – tas nozīmē, ka pašvaldības cenšas sniegt AM pakalpojumus pēc iespējas lielākam klientu skaitam, lai nodrošinātu viņu dzīves kvalitātes saglabāšanu un nepieciešamo atbalstu. Lai gan šāda pieeja var radīt papildu slodzi uz resursiem un potenciāli izraisīt rindas, tā tiek uzskatīta par nepieciešamu, lai nepasliktinātu klientu situāciju.

Abos gadījumos ir nepieciešama rūpīga situācijas analīze un datu kvalitātes uzlabošana, lai nodrošinātu efektīvu un taisnīgu AM pakalpojumu pieejamību visiem pieprasītājiem.

Pašvaldību sniegtajā informācijā AM pakalpojumam tiek izdalīts **klientu aprūpes pakalpojums**, kura ietvaros sešu gadu pārskata periodā kopējais klientu skaits ir pieaudzis par 6% (961 klientu). Ievērojami ir pieaudzis kopējais bērnu skaits un bērnu ar invaliditāti skaits, attiecīgi, 10 reizes (788 bērni) un 12 reizes (789 bērni), kā arī nedaudz par 3% (233 klienti) ir palielinājies pensijas vecuma personu. Savukārt, pilngadīgu personu skaits ar invaliditāti ir samazinājies par 3% (64 klientiem) (4.1.5. attēls).

Izvērtējuma ekspertu skatījumā, bērnu ar invaliditāti skaita pieaugums ir tieši saistīts ar izmaiņām MK noteikumos Nr. 316, kas stājās spēkā 2021. gada 18. maijā. Šie grozījumi noteica, ka pašvaldībām ir jānodrošina AM pakalpojums bērniem ar invaliditāti, tādējādi palielinot AM pakalpojuma pieejamību un atbalstu šai mērķa grupai.

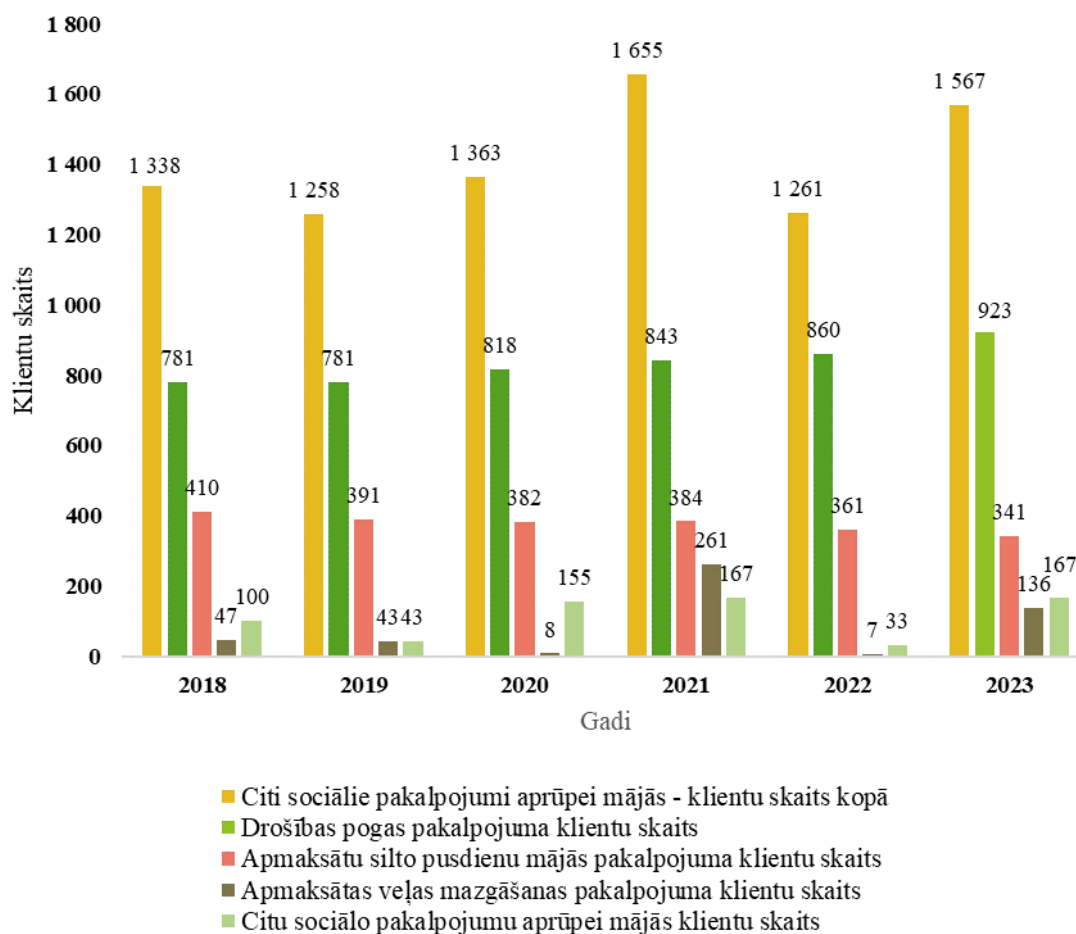

4.1.5. attēls. AM pakalpojuma saņēmēju skaits sadalījumā par mērķa grupām laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam.¹⁰¹

Pašvaldības apkopo informāciju par klientu skaitu, kas saņem **citus sociālos pakalpojumus aprūpei mājās - drošības pogas pakalpojumu, silto pusdienu mājās pakalpojumu, veļas mazgāšanas pakalpojumu un citus sociālos pakalpojumus aprūpei mājās.**

Laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam citu sociālo pakalpojumu aprūpei mājās kopējais klientu skaits pieaudzis par 17% (229 klientiem). Trīs reizes (89 klientiem) ir pieaudzis klientu skaits veļas mazgāšanas pakalpojumam, par 18% (142 klientiem) ir pieaudzis pieprasījums pēc drošības pogas pakalpojuma un par 67% (67 klientiem) - citiem sociālajiem pakalpojumiem aprūpei mājās, bet pieprasījums pēc silto pusdienu mājās pakalpojuma ir samazinājies par 17% (69 klientiem) (4.1.6. attēls).

¹⁰¹ Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.1.1. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

4.1.6. attēls. AM pakalpojuma saņēmēju skaits sadalījumā par citiem sociālajiem pakalpojumiem aprūpei mājās laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam.¹⁰²

Informācija par AM pakalpojumu DI projektā

Lai veiktu precīzāku DI projekta ietvaros nodrošināto AM pakalpojuma¹⁰³ analīzi attiecībā uz pilngadīgu personu ar GRT skaitu, Izvērtējuma eksperti izmantoja divus informācijas avotus – pašvaldību sniegto informāciju par personām, kuru individuālajos atbalsta plānos AM pakalpojums u.c. mobilā uzraudzība ir norādīts kā nepieciešams (4.1.12. tabula), un LM sniegto informāciju par DI projekta SBS pakalpojumu, tai skaitā AM pakalpojuma saņēmēju skaitu (4.1.13. tabula).

Analizējot šo informāciju, Izvērtējuma eksperti secināja, ka:

- ▶ No 2020. gada līdz 2022. gada beigām (ieskaitot novembri) DI projekta ietvaros par 15% pieauga to pilngadīgo personu ar GRT skaits, kurām vajadzību izvērtēšanas rezultātā atbalsta plānā tika iekļauts AM pakalpojums u.c. mobilā uzraudzība (4.1.12. tabula).

¹⁰² Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.1.2. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

¹⁰³ Personas ar GRT, kas piedalās projektā "Deinstitucionalizācija", tiek izvērtētas, izveidojot individuālu atbalsta plānu ar nepieciešamajiem sabiedrībā balstītajiem pakalpojumiem, un uzkrātie dati no projekta sākuma līdz beigu datumam tiek iegūti no Labklājības informācijas sistēmas (LabIS). Datu avots: SBS pakalpojumu pieprasījumu skaits (DI pakalpojumi), pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

**Informācija par atbalsta plānā iekļauto AM pakalpojumu DI projekta ietvaros
laika periodā no 2020. gada līdz 2022. gadam**

Pašvaldības	Pilngadīgu personu ar GRT skaits, kurām individuālā atbalsta plānā AM pakalpojums norādīts kā nepieciešams*		
	līdz 2020.gada 12. mēnesim	līdz 2021.gada 11. mēnesim	līdz 2022.gada 11. mēnesim
AM pakalpojums u.c. mobilā uzraudzība			
KOPĀ	242	251	278

*Dati ir uzkrājoši (no DI projekta sākuma līdz norādītajam beigu mēnesim)

Datu avots: Sabiedrībā balstīto sociālo pakalpojumu pieprasījumu skaits (DI pakalpojumi) - Datu kopa - Latvijas Atvērto datu portāls. Pieejams: data.gov.lv

- Faktiski uz 2023. gada 31. decembri DI projekta ietvaros AM pakalpojumu saņēma 35% bērnu ar FT no kopējā bērnu ar FT skaita, kas saņēma SBS pakalpojumus, un 5% pilngadīgu personu ar GRT no kopējā pilngadīgu personu ar GRT skaita, kas saņēma SBS pakalpojumus (4.1.13.tabula). Savukārt, tikai 28% pilngadīgu personu ar GRT, kurām atbalsta plānos tika iekļauts AM pakalpojums, faktiski saņēma šo pakalpojumu.

**Informācija par AM pakalpojuma faktisko saņēmēju skaitu DI projektā
līdz 2023. gada 31. decembrim sadalījumā pa plānošanas reģioniem**

Plānošanas reģions	Pilngadīgu personu ar GRT		Bērnu ar FT	
	AM pakalpojuma saņēmēju skaits	kopējais unikālo personu skaits, kas saņēma SBS pakalpojumus	AM pakalpojuma saņēmēju skaits	kopējais unikālo personu skaits, kas saņēma SBS pakalpojumus
Kurzemes PR	8	265	119	418
Latgales PR	7	323	208	561
Rīgas PR	29	342	273	661
Vidzemes PR	3	368	147	557
Zemgales PR	32	319	208	534
KOPĀ	79	1 617	955	2 731

Datu avots: LM sniegtā informācija.

Interviju un fokusgrupu dalībnieku viedokļi (1. pielikuma 1.5. nodaļa, 2.1.3. nodaļa, 2.2.3. nodaļa)

DI projekta ietvaros SBS pakalpojumu pieejamība ir paplašinājusies, ir izveidoti DAC, grupu mājas (dzīvokļi), kā arī AB pakalpojumi. DI projekta ietvaros tika izvērtēts noteikts iedzīvotāju skaits, kur klientu paplašināšana ir ierobežota, kā arī pašvaldību apgrūtinātā finansiālā spēja SBS pakalpojumus nodrošināt jau esošajam klientu lokam, kā rezultātā cietēji ir iedzīvotāji.

“[...] bažas rada, kas notiks tad, kad beigsies projekta ilgtspēja, kad pašvaldībām vairs tas nebūs obligāts pienākums - nodrošināt šos pakalpojumus.”

DI projekta ietvaros ir mainījusies sabiedrības domāšana par pakalpojumu attīstību nākotnes perspektīvā. *“Domāju, ka mūs vairs neapmierinās pansionāta esošā kārtība, mēs tomēr gribēsim dzīvot savādāk.”* Protams, tas ir tikai ceļa sākums, jo sākotnējās domāšanas un ģimeniskai videi pietuvināta pakalpojuma īstenošanas prakse joprojām iet ierastajās sliedēs. *“[...] visiem ir vienādas gultas, visiem ir vienādi skapīši un kur ir privātums?”* Iepirkumu un būvniecības likumdošana mazina privātumu ēkas ietvarā un saturā, kas *“nekādā veidā nevairo mājas sajūtu šiem cilvēkiem.”* Tomēr pastāv piemēri, kur pakalpojumu sniedzēji ir domājuši un ieguldījuši infrastruktūras sakārtošanā vai mainīšanā, veidojot ģimeniskai videi pietuvinātu vidi - *“ja ne gluži pietuvinātu, tad vismaz tuvāku.”*

Pastāv atšķirības starp pašvaldībām, pilsētām un lauku teritorijām ISA pakalpojumu pieejamībā un nodrošināšanā. *“Rīga ir ar milzīgu atrāvienu, tur ir cita situācija, protams, arī finanses.”* Lielajos novados liels izaicinājums ir attālums līdz ISA pakalpojumu sniegšanas vietai (DAC), kā arī pakalpojumu sniedzēju/sociālo darbinieku nokļūšanai līdz klientiem, ko pastiprina ceļu kvalitāte rudenos/pavasaros. *“[...] viensētas, protams, vienmēr ir izaicinājums [...].”*

DAC pakalpojumu pārklājums nav vienmērīgs, pakalpojumi dažviet ļoti trūkst, vienlaikus ir vietas, kur DAC pakalpojums netiek izmantots *“tā vienkāršā iemesla dēļ, ka tajā vietā nav klientu.”*

Lauku reģionos ir ierobežota pakalpojumu pieejamība *“piemēram, nav atelpas brīžu.”*

Pakalpojumu saņēmēju vēlme ir ISA pakalpojumu saņemt tuvu savai dzīvesvietai, tomēr politikas veidotājs norāda, ka *“pie mūsu iedzīvotāju blīvuma mēs nevaram un arī nevarēsim katrā pagastā nodrošināt pakalpojumu, jo iedzīvotāju skaits samazinās, kā arī reģionāli trūkst speciālistu.”*

Vērojams, ka sabiedrība ir kļuvusi izglītotāka un zinošāka sociālo pakalpojumu pieprasīšanas un izmantošanas ziņā, tomēr pakalpojumu sniedzēju un vietu skaits, kā arī pašvaldību finansiālais resurss ir ierobežots. Vienlaikus politikas veidotājs strādā pie minimālā pakalpojumu groza izstrādes, kura ietvaros noteiktie sociālie pakalpojumi pašvaldībām būs obligāti jānodrošina, tomēr to īstenošana pašvaldībā raisa bažas *“vai bez valsts finansējuma vispār šie pakalpojumi turpinās savu dzīvi tālāk.”*

ES prasība par tieši SBS pakalpojumu attīstību ir konceptuāli mainījusi domāšanu: virzībā no institucionālās uz ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu nodrošināšanu. *“[...] ja nebūtu šīs Eiropas nostājas, tad tendence ieguldīt klasiskajās institūcijās droši vien ņemtu daudz lielāku virsroku, ja ne pavisam lielu virsroku.”* Tā rezultātā cilvēki, kuri vispār nesaņēma atbalstu, šos pakalpojumus sāka saņemt. *“[...] ir cilvēku daļa, kuri neizskata institūciju vispār kā variantu, tādā gadījumā viņi izvēlas vienkārši nesaņemt pakalpojumu.”* Nereti ir vērojams arī pretējs efekts, atgriežoties institucionālajā aprūpē. *“[...] nokļūstot grupu dzīvokļos, šiem cilvēkiem ir ļoti grūti, viņi neprot rīkoties ar savām finansēm un nav piemēroti dzīvošanai patstāvīgi, bieži vien viņi nokļūst atpakaļ aprūpes centros.”*

Citās vietās DAC trūkst vietu, bet grupu mājas dažviet ir tukšas. Vērojama pozitīva attīstība mājas aprūpes nodrošināšanā, jo institucionālā aprūpe ir dārgāka par aprūpi mājās. AB

pakalpojums ir salīdzinoši jauns pakalpojums, kuru pamazām iedzīvotāji sāk pieņemt un uzdrošināties izmantot, tomēr AB pakalpojuma izmaksas ir augstas.

Viens no pieprasītākajiem ISA pakalpojumiem ir AM pakalpojums un SAC pakalpojums. “[..] *aprūpe mājās ir tāds kā sociālo pakalpojumu GMI.*”

Realitātē pakalpojumu pieejamība ir daudz sarežģītāka, nekā to paredz formālais ietvars.

Ilgtermiņā ISA pakalpojumu veidošanas principiem ir jāveidojas tajās vietās, kur ir vajadzības, nevis kur ir ērti tos veidot.

SAC un pansijas pakalpojuma nodrošināšanas analīze

Klientu ilgstošo aprūpi institūcijā nodrošina SAC pakalpojums un pansijas pakalpojums.

SAC pakalpojums

SAC pakalpojums ir viens no pieprasītākajiem un visnodrošinātākajiem ISA pakalpojumiem Latvijā. Analizējot pašvaldību saistošos noteikumus, tika konstatēts, ka 42 pašvaldības ir apņēmušās nodrošināt saviem iedzīvotājiem šo pakalpojumu (skatīt 3.2. nodaļu), bet analizējot pašvaldību datus par sniegto SAC pakalpojumu tika konstatēts, ka visas 43 pašvaldības sešu gadu pārskata periodā ir nodrošinājušas SAC pakalpojumu (4.1.14. tabula).

Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju SAC pakalpojumu sniedzēju skaits līdz 2020. gadam (ieskaitot) ir pakāpeniski palielinājies. 2021. gadā SAC skaits samazinājās par 29%, sasniedzot 191 SAC. Sākot ar 2022. gadu, SAC skaits atkal pieauga par 9% (39 SAC), un 2023. gadā SAC pakalpojumu sniedza 495 pakalpojumu sniedzēji. Visvairāk SAC pakalpojumu sniedzēju 2023. gadā bija Vidzemes PR, veidojot 23% no kopējā SAC pakalpojumu sniedzēju skaita, un Rīgas PR, veidojot 36% (4.1.14. tabula).

Salīdzinot pašvaldību sniegto informāciju par SAC pakalpojuma sniedzēju skaitu ar SPS reģistra datiem, Izvērtējuma eksperti atklāja būtiskas atšķirības starp šiem datiem. Saskaņā ar SPS reģistra datiem 2024. gada maijā bija reģistrēti 192 SAC pakalpojumu sniedzēji (4.3.1. tabula), kas ir par 303 mazāk nekā pašvaldību pārskatos par 2023. gadu norādītais skaits (495 - 192).

Izvērtējuma eksperti pieņem, ka šāda situācija varētu būt radusies, jo pašvaldības, aizpildot pārskatus par sniegtajiem SAC pakalpojumiem, izmanto atšķirīgas pieejas datu atlasei. Piemēram, Vidzemes PR 2023. gadā bija 114 SAC, bet Rīgas PR - 178 SAC. Attiecīgi, klientu skaits šajos SAC bija 1 897 un 3 629. Izvērtējuma eksperti uzskata, ka ne visas pašvaldības uzskaita unikālos SAC pakalpojumu sniedzējus, kas varētu radīt datu nesakritības, kā arī jāņem vērā, ka viens pakalpojuma sniedzējs var nodrošināt SAC pakalpojumu daudzām pašvaldībām. Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju SAC pakalpojuma saņēmēju kopējais skaits laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam ir palielinājies par 17% (1 428 klientiem). Klientu skaits visvairāk ir palielinājies Kurzemes PR - par 54% (468 klientiem), Latgales PR - par 21% (300 klientiem), Rīgas PR - par 20% (612 klientiem) un Zemgales PR - par 10% (106 klientiem), bet Vidzemes PR klientu skaits ir samazinājies par 3% (57 klientiem) (4.1.14. tabula).

**Informācija par pašvaldību nodrošināto SAC pakalpojumu
no 2018. gada līdz 2023. gadam**

Rādītāji	Gadi					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Pašvaldību skaits, kas nodrošināja SAC pakalpojumu	43	43	43	43	43	43
<i>Kurzemes PR (8 pašvaldības)</i>	8	8	8	8	8	8
<i>Vidzemes PR (11 pašvaldības)</i>	11	11	11	11	11	11
<i>Zemgales PR (6 pašvaldības)</i>	6	6	6	6	6	6
<i>Latgales PR (9 pašvaldības)</i>	9	9	9	9	9	9
<i>Rīgas PR (9 pašvaldības)</i>	9	9	9	9	9	9
<i>Rīgas PR bez Rīgas</i>	8	8	8	8	8	8
<i>Rīgas valstspilsēta</i>	1	1	1	1	1	1
Pakalpojuma sniedzēju skaits, kas sniedza SAC pakalpojumu	563	582	642	451	490	495
<i>Kurzemes PR</i>	78	80	90	72	82	99
<i>Vidzemes PR</i>	188	205	213	124	132	114
<i>Zemgales PR</i>	92	94	100	56	57	51
<i>Latgales PR</i>	60	58	62	41	45	53
<i>Rīgas PR kopā, t.sk.</i>	145	145	177	158	174	178
<i>Rīgas PR bez Rīgas</i>	77	84	95	86	89	102
<i>Rīgas valstspilsēta</i>	68	61	82	72	85	76
Klientu skaits (pilngadīgas personas), kas saņēma SAC pakalpojumu	8 348	9 119	8 691	8 392	8 999	9 776
<i>Kurzemes PR</i>	863	829	936	973	1 079	1 330
<i>Vidzemes PR</i>	1 954	2 192	2 001	1 683	1 770	1 897
<i>Zemgales PR</i>	1 064	1 051	995	919	1 098	1 170
<i>Latgales PR</i>	1 450	1 537	1 532	1 410	1 532	1 750
<i>Rīgas PR kopā, t.sk.</i>	3 017	3 510	3 227	3 407	3 520	3 629
<i>Rīgas PR bez Rīgas</i>	715	827	749	704	707	719
<i>Rīgas valstspilsēta</i>	2 302	2 683	2 478	2 703	2 813	2 910
Klientu skaits, kas atradās rindā uz pārskata gada beigām	418	1 033	521	381	533	255

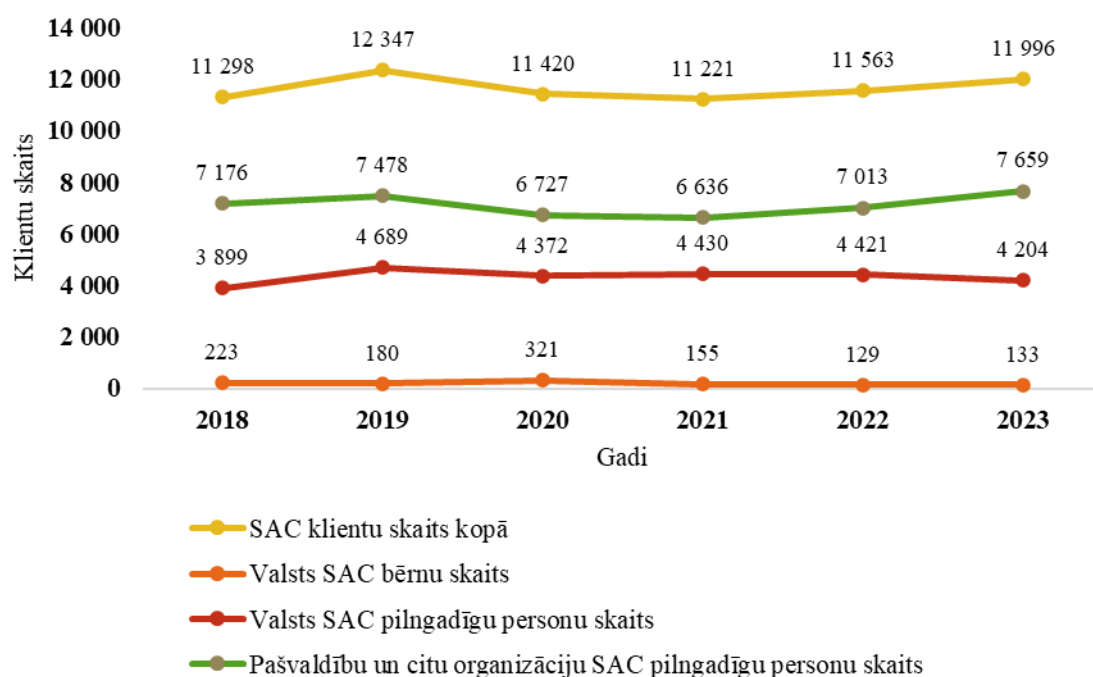
Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.2. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

Pieprasījums pēc SAC pakalpojumiem pēdējo sešu gadu laikā ir bijis stabils. Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju katru gadu ir izveidojusies rinda uz SAC pakalpojumiem, lai gan klientu skaits rindā ir bijis ļoti mainīgs un kopumā ar tendenci samazināties. Vislielākā rinda tika novērota 2019. gada beigās, kad 1 033 klientiem bija nepieciešams SAC pakalpojums. Salīdzinot pieprasījumu 2018. gadā un 2023. gadā, redzams, ka rinda ir samazinājusies par 39%, sasniedzot 163 klientus (4.1.14. tabula).

Izvērtējuma eksperti secinājuši, ka SAC pakalpojumu sniedzēju un klientu skaita pieaugums, kā arī stabils pieprasījums pēc šiem pakalpojumiem (rindu veidošanās) ir saistīts ar sabiedrības novecošanos un pieaugošo personu ar invaliditāti skaitu.

Saskaņā ar SAC pakalpojumu sniedzēju sniegto informāciju kopējais klientu skaits sešu gadu periodā ir pakāpeniski pieaudzis, palielinoties par 6% jeb 698 klientiem. Valsts SAC pilngadīgo personu skaits pieauga par 8% jeb 308 klientiem, bet pašvaldību un citu organizāciju pilngadīgo personu skaits palielinājās par 7% jeb 483 klientiem. Savukārt bērnu skaits valsts SAC ir samazinājies par 40% jeb 90 bērniem (4.1.7. attēls).

Izvērtējuma eksperti uzskata, ka bērnu skaita samazināšanās valsts SAC ir saistīta ar valsts politiku, kuras mērķis ir nodrošināt katram bērnam iespēju dzīvot ģimeniskai videi pietuvinātos apstākļos, kas vērsta uz bērnu skaita samazināšanu iestādēs, veicinot viņu integrāciju ģimenēs vai ģimenēm līdzīgās vidēs, kas tiek uzskatītas par labvēlīgākām bērnu attīstībai un labklājībai.

4.1.7. attēls. SAC pakalpojumu sniedzēju sniegtā informācija par SAC pakalpojuma saņēmēju skaitu sadalījumā pa mērķa grupām laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam.¹⁰⁴

Pansijas pakalpojums

Informācija par pansijas pakalpojumu pašvaldību pārskatos atsevišķi netiek sniegta. Līdz ar to Izvērtējuma eksperti apkopoja informāciju, izmantojot SPS reģistra datus, pašvaldību saistošos noteikumus un pašvaldību mājaslapās sniegto informāciju par šo pakalpojumu.

¹⁰⁴ Datu avots: Pārskati par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu, 2.1. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

Saskaņā ar pašvaldību informāciju pansijas pakalpojumu nodrošina sešas pašvaldības, visvairāk pansijas pakalpojums tiek nodrošināts Zemgales PR, to nodrošina puse no pašvaldībām (4.1.15. tabula).

Saskaņā ar SPS reģistra datiem pansijas pakalpojumu sniedz deviņi pakalpojuma sniedzēji, visvairāk pansijas pakalpojuma sniedzēju ir Zemgales PR un Latgales PR, katrā plānošanas reģionā pa trīs pakalpojuma sniedzējiem (4.1.15. tabula).

4.1.15. tabula

Informācija par pašvaldību nodrošināto pansijas pakalpojumu

Rādītāji	Skaitis
Pašvaldību skaits*, kas nodrošināja pansijas pakalpojumu	6
<i>Kurzemes PR (8 pašvaldības)</i>	1
<i>Vidzemes PR (11 pašvaldības)</i>	0
<i>Zemgales PR (6 pašvaldības)</i>	3
<i>Latgales PR (9 pašvaldības)</i>	1
<i>Rīgas PR (9 pašvaldības)</i>	1
<i>Rīgas PR bez Rīgas</i>	0
<i>Rīgas valstspilsēta</i>	1
Pakalpojuma sniedzēju skaits**, kas sniedza pansijas pakalpojumu	9
<i>Kurzemes PR</i>	1
<i>Vidzemes PR</i>	0
<i>Zemgales PR</i>	3
<i>Latgales PR</i>	3
<i>Rīgas PR kopā, t.sk.</i>	2
<i>Rīgas PR bez Rīgas</i>	1
<i>Rīgas valstspilsēta</i>	1

*Datu avots: pašvaldību saistošie noteikumi un pašvaldību tīmekļvietnes.

**Datu avots: SPS reģistra dati.

Interviju un fokusgrupu dalībnieku viedokļi (1. pielikuma 1.5. nodaļa, 2.2.3. nodaļa)

Latvijas pašvaldības sadalās divos lielos segmentos – Rīga un Pierīga, kur iedzīvotāju vecumstruktūra ir vairāk izteikta gados jaunāka/ģimenes ar bērniem, un pārējā Latvijas daļa, jo sevišķi Latgales reģions, kas ir raksturīgs ar lielāku senioru īpatsvaru. “*Latgales reģionā, kurā ir daudz lielāks senioru skaits, ilgstošās sociālās aprūpes un aprūpes mājās pakalpojumi ir arī vairāk nepieciešami, nekā Pierīgā.*” Vienlaikus visā valsts teritorijā ir būtiski attīstījies aprūpes mājās pakalpojums. “[..] agrāk bija pieejams tikai pilsētā, tagad tas ir pieejams arī pagastos un lauku teritorijās.”

Kopumā jāatzīst, ka tiek vērtētas klienta vajadzības, pievēršoties dažādu mērķgrupu vajadzībām un attīstot atbilstošus pakalpojumus, tomēr līdz individuālu vajadzību izvērtēšanai

vēl tāls ceļš ejams. Klienti ir dažādi, viņu vajadzības ir dažādas un pašvaldībām nav iespējams specializēties uz katru gadījumu. “[..] bieži pakalpojumā ņemts vērā finansējums, iepirkums un citas daudzas lietas, bet ne reāli pats cilvēks.” Īpaši izteikti tas ir institucionālajā aprūpē, kas vairāk ir orientēta uz darbinieku vajadzībām un ērtībām. “[..] tāpēc nav tās izpratnes un sajūtas, ka [..] iestāde ir šo cilvēku mājas, bieži vien pēdējās mājas.” Individualizēts pakalpojums vienmēr būs dārgāks. Ir izteikti centieni primāri pakalpojumu nodrošināt tuvāk dzīvesvietai. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā noteiktais, ka klienta intereses ir primāras, ne vienmēr praktiski dzīvē īstenojas, tai skaitā, ja klienta iespējas saņemt pakalpojumu tiek padarītas atkarīgas no citām personām, tai skaitā tuviniekiem, “*tas ir konflikts.*”

Izvēle par labu institucionālajai aprūpei bija saņemt labāku, profesionālāku aprūpi “*nekā pati individuāli to spētu*” vai izmantotu “*pašvaldībā/novadā esošās iespējas.*”

4.2. ISA pakalpojumu finanšu resursu analīze

Ar katru gadu izdevumi sociālajai jomai, tostarp ISA pakalpojumiem, pieaug, un pašvaldību eksperti intervijās un fokusgrupās norādīja, ka arvien grūtāk nodrošināt nepieciešamo ISA pakalpojumu apjomu. Analizējot pašvaldību finanšu resursu sadalījumu, 2022. gadā no kopējā pašvaldību budžeta sociālajiem pakalpojumiem tika novirzīti 3,5% finanšu resursu, no kuriem 2,7% bija ISA pakalpojumiem (4.2.1. tabula). Salīdzinot laika periodu no 2018. gada līdz 2022. gadam, finanšu resursi sociālajiem pakalpojumiem pieauga vidēji par 3,1% gadā, tai skaitā ISA pakalpojumiem - vidēji par 2,4% gadā.

4.2.1. tabula

Pašvaldību kopējā un sociālajiem pakalpojumiem, tai skaitā ISA pakalpojumiem, izlietotā finansējuma analīze laika periodā no 2018. gada līdz 2022. gadam

Rādītāji	Finansējums, euro				
	2018	2019	2020	2021	2022
Pašvaldību budžeta kopējie izdevumi	2 974 209 322	3 078 630 519	3 011 010 768	3 096 100 042	3 377 160 557
Pašvaldību izdevumi sociālajiem pakalpojumiem	81 545 807	88 739 950	93 350 364	105 523 447	119 584 016
Pašvaldību izdevumi ISA pakalpojumiem (neieskaitot pansijas un AB pakalpojumus)	59 319 008	66 256 062	71 064 985	82 747 634	92 398 112
Sociālo pakalpojumu, t.sk. ISA pakalpojumu, īpatsvars no kopējiem pašvaldību izdevumiem (%)					
Rādītāji	ISA pakalpojumu īpatsvars no kopējiem pašvaldību izdevumiem (%)				
	2018	2019	2020	2021	2022
Pašvaldību izdevumi sociālajiem pakalpojumiem	2,7%	2,9%	3,1%	3,4%	3,5%
Pašvaldību izdevumi ISA pakalpojumiem (neieskaitot pansijas un AB pakalpojumus)	2,0%	2,2%	2,4%	2,7%	2,7%

Datu avots: <https://data.gov.lv/lv>, <https://raim.gov.lv>, ekspertu aprēķini

ISA pakalpojumi veido lielāko daļu no pašvaldību izdevumiem sociālajiem pakalpojumiem, 2023. gadā sasniedzot 78,9%, kas ir par 6,1 procentpunktu vairāk nekā 2018. gadā. SAC pakalpojumu izdevumu īpatsvars pieauga par 2,4 procentpunktiem, AM pakalpojumu – par 4,3 procentpunktiem, GM pakalpojumu – par 0,9 procentpunktiem, savukārt DAC pakalpojumu izdevumi samazinājās par 1,5 procentpunktiem (4.4.2., 4.4.4., 4.4.6., 4.4.8. tabula).

Interviju un fokusgrupu dalībnieku viedokļi (1. pielikuma 1.5. nodaļa, 2.1.3. nodaļa)

Pašreizējais finansēšanas modelis nav ilgtspējīgs, smagnējs un no visām pusēm apgrūtinošs. Katram ISA pakalpojumam ir atšķirīga finansiālā kārtība, vēsturiski noteikta atbildība starp valsts un pašvaldības finansējumu. *“Ekonomiskā loģika ir būt visam vienās rokās.”*

Ar katru gadu izdevumi sociālajai jomai palielinās un arvien grūtāk nodrošināt nepieciešamo apjomu. Ar finansiālām grūtībām šobrīd saskaras visas pašvaldības. *“Pašvaldības šobrīd arvien vairāk signalizē, ka tām savu funkciju veikšanai finansējums ir nepietiekams.”*

Pašreizējais finansēšanas modelis ir nepilnīgs pašreizējās situācijas apstākļos, kad pieprasījums pēc ISA pakalpojumiem un cenas pieaug, (visām pusēm) ir grūtības to apmaksāt. Katram pakalpojumam ir atšķirīga finansēšanas kārtība. *“Piemēram, aprūpei mājās īpašās kopšanas pabalsts netiek ieskaitīts ienākumos, ar to viņam nav pienākums samaksāt par aprūpes mājās pakalpojumu.”*

Klientu ienākumi vidēji ir zemi, lai ar tiem būtu pietiekami pakalpojumu apmaksai, tas nozīmē, ka *“esam nonākuši situācijā, kurā vairs neviens atsevišķs spēlētājs nevar nosegt sociālās aprūpes pakalpojuma pilnīgi visas pakas izmaksas”*; *“jaunais finansēšanas modelis ir jāveido ar vairāk iesaistītajiem spēlētājiem, lai būtu vieglāk sadalīt izmaksas.”*

Pašvaldību finansiālā spēja šobrīd ir ļoti kritiska saistībā ar iepriekšējos gados uzņemto kredītaistību apmaksu, uz kā fona atvēlēt vairāk līdzekļu sociālajai jomai un jaunām investīcijām kļūst arvien sarežģītāk. *“Ja pašvaldībai ir citas prioritātes, tad sociālo aprūpi nekādi nevar piespiest, noteikt par prioritāti.”*

Ne vienmēr investīciju ieguldījums ir samērīgs ar citām izmaksām. *“Mūsu pašvaldībā investējām turpat trīs miljonus divām mājām ar 16 dzīvokļiem, kas nav samērīgi pret sociālo problēmu.”*

Katrai pašvaldībai ir sava finansēšanas kārtība. *“Bremzējošais jautājums ir konkrētais finansēšanas modelis, kas nenodrošina pakalpojumu attīstību un kopējos resursus.”*

Vajadzības pēc pakalpojumiem palielinās, pakalpojumu cenas aug, kas ir liels finansiālais slogs valsts un pašvaldību budžetiem, tuviniekiem. Paša klienta ienākumi bieži vien nesedz attiecīgā pakalpojuma izmaksas. Pašvaldību finansiālo slogu palielina arī tuvinieku un klientu zemā maksātspēja, kā arī tuvinieku izvairīšanās no maksāšanas. *“Izmaksas ir ļoti augstas, lielai sabiedrības daļai pakalpojumu nav iespējams finansēt”*; *“Lai cilvēks neklūtu par kļīnieku tāpēc, ka nedz pašvaldība, nedz bērni nevar to līdzfinansēt, situācija ar finanšu pieejamību paliek arvien sarežģītāka.”*

Esošais finansēšanas modelis nenodrošina pakalpojumu attīstību. Pakalpojumu plānošana notiek, balstoties uz resursu pieejamību, nevis, izejot no vajadzībām. *“Attīstībai jānāk no apakšas uz augšu, to vajag sabiedrībai, nevis no augšas uz apakšu, kā tas ir tagad.”*

Pieaug vajadzība pēc pakalpojumu daudzveidības, pieaug iedzīvotāju skaits, kuriem nepieciešami pakalpojumi, kā arī reģionālais pārklājums ir nepietiekams. *“Nepieciešams izveidot vienotu pakalpojumu pieejamību, respektīvi, vienotas klientu izvērtēšanas un pakalpojumu finansēšanas sistēmu visā valstī, lai visi Latvijas iedzīvotāji saņemtu līdzvērtīgus sociālos pakalpojumus visos novados un pilsētās, jo šobrīd visi pakalpojumu finansēšanas modeļi katrā pašvaldībā definēti pašvaldības saistošajos noteikumos.”*

Pašvaldības finansiālās iespējas nosaka pakalpojumu tvērumu. *“[...] cik liels un vai vispār būs pašvaldības atbalsts personai un viņas tuviniekiem.”*

Finanšu resursi ISA pakalpojumiem dzīvesvietā

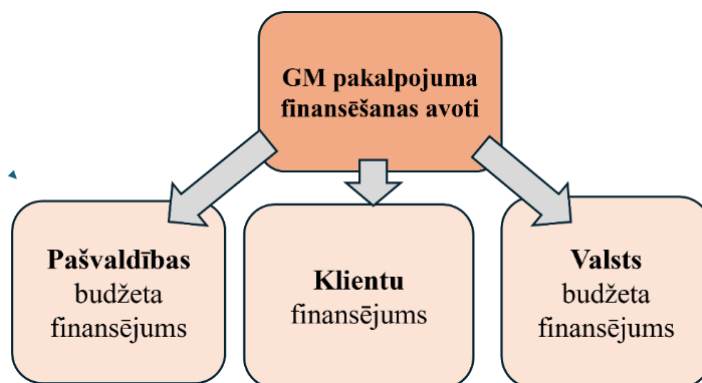
Iepazīstoties ar pieejamo informāciju par ISA pakalpojumiem dzīvesvietā, eksperti konstatēja, ka šobrīd gan no pašvaldībām, gan no pakalpojumu sniedzējiem netiek prasīta informācija par

ISA pakalpojumu veidiem saistībā ar finanšu avotiem. Piemēram, par SAC pakalpojumu šāda informācija tiek apkopota un ir publiski pieejama (4.2.2. tabula).

Analizējot normatīvo regulējumu sociālo pakalpojumu jomā gan SPSPL, gan MK noteikumus, gan pašvaldību saistošos noteikumus, tika identificēti ISA pakalpojumu dzīvesvietā finanšu avoti (detalizēti par to aprakstīts 3.1. un 3.2. nodaļās).

GM pakalpojums

Saskaņā ar normatīvo regulējumu GM pakalpojumu var finansēt no trīs finanšu avotiem (4.2.1. attēls).

4.2.1. attēls. GM pakalpojuma finanšu avoti.

No valsts budžeta GM pakalpojumu līdzfinansē klientiem ar GRT:

- ▶ saskaņā ar MK noteikumos Nr. 829 noteikto kārtību - tiek līdzfinansēti **ar uzturēšanos grupu mājā saistītie izdevumi 50 procentu apmērā** no vienai personai paredzētajām SAC uzturēšanas izmaksām (vidējās izmaksas), ko aprēķina LM. 2023. gadā šīs izmaksas bija 7,23 euro diennaktī, un 2023. gadā valsts finansēja vidēji 67 klientus mēnesī,¹⁰⁵
- ▶ saskaņā ar MK noteikumos Nr. 797 noteikto kārtību – personām, kas atgriežas no SAC uz dzīvi sabiedrībā, tiek nodrošināts valsts atbalsts, kura apmērs sociālo pakalpojumu, tai skaitā GM pakalpojuma, nodrošināšanai dzīvesvietā vienai personai nepārsniedz 7 085,20 euro gadā.

Analizējot pašvaldību saistošos noteikumus, tika konstatēts, ka kopumā 70% no tām pašvaldībām, kas sniedz GM pakalpojumu, šo pakalpojumu finansē pašvaldība un klients, kur klients sedz ar dzīvojamās telpas, virtuves un koplietošanas telpu ekspluatāciju (atbilstoši lietojamajai daļai) saistītos izdevumus, un 14% pašvaldību pilnībā finansē GM pakalpojumu no pašvaldību budžeta (detalizēti skatīt 3.2. nodaļas 3.2.5. tabulu).

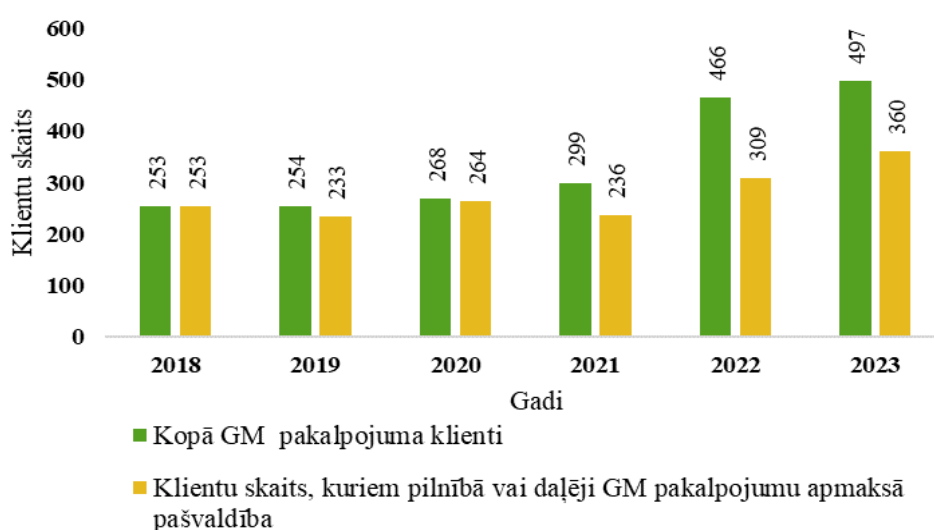
Saskaņā ar pašvaldību apkopoto informāciju laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam vidēji 85% no **GM pakalpojuma saņēmējiem GM pakalpojums daļēji vai pilnībā tika finansēts no pašvaldību budžeta līdzekļiem**. Šajā laika periodā šādu klientu skaits ir pieaudzis par 42%, sasniedzot 107 klientus. Analizējot klientu skaitu, kurus daļēji vai pilnībā finansē no pašvaldību budžeta, var secināt, ka, lai gan šo klientu skaits ir palielinājies, to īpatsvars kopējā GM pakalpojuma saņēmēju skaitā ir samazinājies. Piemēram, 2018. gadā

¹⁰⁵ LM sniegtā informācija.

pilnīgi visus klientus, kas saņēma GM pakalpojumu, daļēji vai pilnībā finansēja pašvaldība, bet 2023. gadā šis rādītājs samazinājās līdz 72% (4.2.2. attēls).

Izvērtējuma eksperti uzskata, ka klientu skaita samazinājums ir saistīts ar DI projekta aktivitātēm un piesaistīto finansējumu no ES struktūrfondiem. Projekta ietvaros tika piedāvāti alternatīvi pakalpojumi un atbalsta veidi, kas sniedza iespējas klientiem izmantot citus finansējuma avotus un resursus. Tādējādi DI projekta aktivitātes ne tikai veicināja GM pakalpojuma attīstību, bet arī diversificēja klientu piekļuves avotus šim pakalpojumam, samazinot atkarību no pašvaldību budžeta līdzekļiem.

Šī tendence norāda uz pieaugošu sistēmas efektivitāti un pakalpojumu pieejamību, kā arī uz to, ka laika gaitā ir izveidojusies plašāka un elastīgāka atbalsta sistēma klientiem, kurā tiek izmantoti gan vietējie, gan ES resursi.

4.2.2. attēls. GM pakalpojuma klientu skaits pēc finansēšanas avota laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam.¹⁰⁶

4.2.2. tabulā aprēķināti GM pakalpojuma sniegšanai nepieciešamie finanšu resursi vienam klientam 12 mēnešos sadalījumā pa finanšu avotiem.

4.2.2. tabula

GM pakalpojuma finanšu avotu sadalījuma piemērs

Rādītāji	Paskaidrojumi un aprēķins
<i>Lietotie aprēķina nosacījumi</i>	▶ Klients ir iznācis no SAC un viņam GM pakalpojums tiek finansēts no trīs finanšu avotiem – valsts,

¹⁰⁶ Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.6.1. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

Rādītāji	Paskaidrojumi un aprēķins
	pašvaldības un paša klienta izdevumi atbilstoši lietojamajai telpu daļai. ▶ Valsts finansējums ir 7,23 euro diennaktī. ▶ Jelgavas valstspilsētas sociālo lietu pārvaldē ir apstiprināts sociālo pakalpojumu maksas cenrādis¹⁰⁷, kurā ir norādīta grupu dzīvokļu klienta telpu ekspluatācijas pakalpojumu maksa 2,20 euro (ar apkuri) un 1,20 (bez apkures) par 1m²/mēnesī. ▶ Maksājums ar apkuri tiek veikts par 6 mēnešiem (no oktobra līdz aprīlim) un bez apkures arī par 6 mēnešiem. ▶ Tiek pieņemts, ka kopējā platība, kas klientam ir jāmaksā, ir 10 m². ▶ Klientam GM pakalpojums piešķirts uz 12 mēnešiem. ▶ GM pakalpojuma cena 28,93 euro diennaktī saskaņā ar DI projekta vienības izmaksu metodiku.¹⁰⁸ ▶ Vidēji mēnesī 30 dienas.
<i>GM pakalpojuma nepieciešamā finansējuma aprēķins</i>	1.Kopējās GM pakalpojuma izmaksas vienam klientam: ▶ Mēnesī - 28,93 euro x 30 dienas = 867,90 euro. ▶ 12 mēnešos – 867,90 euro x 12 mēneši = 10 414,80 euro. 2.Valsts finansējums – 7.23 euro x 30 dienas = 216,90 euro un 12 mēnešos 2 602,80 euro. 3.Klienta finansējums: ▶ Apkures sezonā 10 m² x 2,20 euro = 22 euro mēnesī x 6 mēneši = 132 euro 12 mēnešos. ▶ Bez apkures 10 m² x 1,20 euro = 12 euro mēnesī x 6 mēneši = 72 euro 12 mēnešos. ▶ Kopā 12 mēnešos klienta finansējums ir 132 euro + 72 euro = 204 euro 12 mēnešos. 4.Pašvaldības finansējums: ▶ Mēnesī ar apkuri – 867,90 euro – 22 euro – 216,90 euro = 629,00 euro un mēnesī bez apkures – 867,90 euro – 12 euro – 216,90 euro = 639,00 euro. ▶ 12 mēnešos – (629 euro x 6 mēneši) + (639 euro x 6 mēneši) = 3 774 euro + 3 834 euro = 7 608 euro.
<i>GM pakalpojuma finansējums sadalījumā pa finanšu avotiem - kopsavilkums</i>	GM pakalpojumam nepieciešamie kopējie finanšu resursi ir 10 414,80 euro: ▶ Valsts finansējums - 2 602,80 euro. ▶ Pašvaldības finansējums – 7 608 euro.

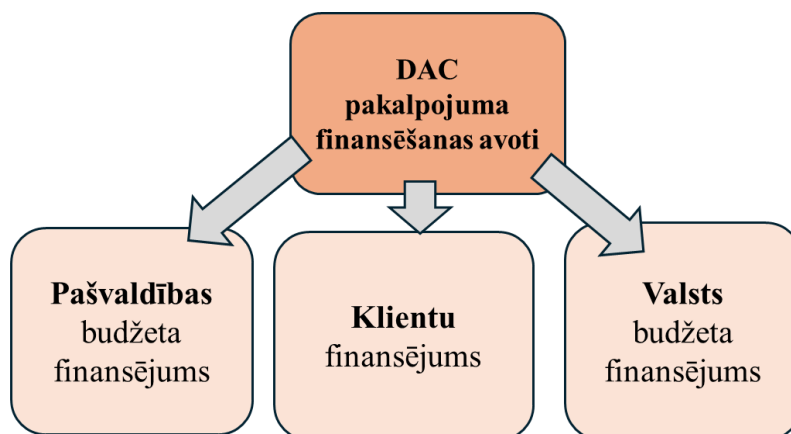
¹⁰⁷Jelgavas valstspilsētas pašvaldības iestādes “Jelgavas sociālo lietu pārvalde” maksas pakalpojumu cenrādis. Pieejams: <https://www.jelgava.lv/jslp/sakumlapa/dokumenti/maksas-pakalpojumi/>

¹⁰⁸ Eiropas Sociālā fonda darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1. pasākuma “Deinstitucionalizācija” sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu vienības izmaksu aprēķina un piemērošanas metodika 3.pielikums. Pieejams: <https://www.cfla.gov.lv/lv/9221-deinstitucionalizacija>

Rādītāji	Paskaidrojumi un aprēķins
	▶ Klienta finansējums – 204 euro.

DAC pakalpojums

Saskaņā ar normatīvo regulējumu DAC pakalpojumu var finansēt no trīs finanšu avotiem (4.2.3. attēls).

4.2.3. attēls. DAC pakalpojuma finanšu avoti.

DAC uzturēšanas izdevumi tiek finansēti no **valsts budžeta**:

- ▶ saskaņā ar MK noteikumos Nr. 829 noteikto kārtību – DAC izveidošanas gadā – 80%, darbības pirmajā gadā – 60%, otrajā gadā – 40%, trešajā gadā – 20% apmērā no kopējiem DAC uzturēšanas izdevumiem;
- ▶ saskaņā ar MK noteikumos Nr. 797 noteikto kārtību – personām, kas atgriežas no SAC uz dzīvi sabiedrībā, tiek nodrošināts valsts atbalsts, kura apmērs sociālo pakalpojumu, tai skaitā DAC pakalpojuma, nodrošināšanai dzīvesvietā vienai personai nepārsniedz 7 085,20 euro gadā.

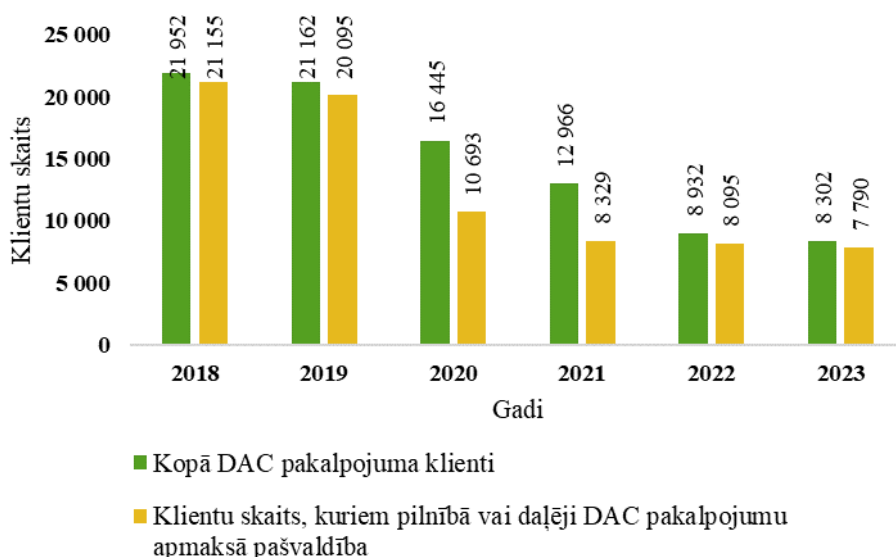
Analizējot pašvaldību saistošos noteikumus, tika konstatēts, ka no 41 pašvaldības, kas sniedz DAC pakalpojumu, kopumā 61% pašvaldību pilnībā finansē DAC pakalpojumu no pašvaldību budžeta un 34% pašvaldību ir noteikušas klientam līdzmaksājumu vai arī klientam ir jāveic samaksa par ēdināšanas izmaksām (detalizēti skatīt 3.2. nodaļas 3.2.6. tabulu).

Saskaņā ar pašvaldību apkopoto informāciju laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam vidēji 84% no **DAC pakalpojuma saņēmējiem DAC pakalpojums daļēji vai pilnībā tika finansēts no pašvaldību budžeta līdzekļiem**. Šajā periodā šādu klientu skaits ir samazinājies trīs reizes jeb par 13 365 klientiem. Analizējot klientu skaita izmaiņas, tika konstatēts, ka 2020. gadā to klientu skaits, kurus daļēji vai pilnībā finansēja pašvaldība, ir samazinājies par 53%, no 20 095 klientiem 2019. gadā līdz 10 693 klientiem 2020. gadā. 2023. gadā klientu skaits atkal ir palielinājies līdz 94% (4.2.4. attēls).

Izvērtējuma eksperti uzskata, ka minētās klientu skaita krasās svārstības ir saistītas ar DI projekta aktivitātēm un piesaistīto finansējumu no ES struktūrfondiem. DI projekta ietvaros tika piedāvāti jauni un uzlaboti SBS pakalpojumi, kas ļāva klientiem izmantot alternatīvus

finansēšanas avotus. Šīs izmaiņas radīja ievērojamas svārstības klientu skaitā, kuri bija atkarīgi no pašvaldību finansējuma.

Šāda dinamika norāda uz elastīgu un adaptīvu SBS pakalpojumu sistēmu, kurā klienti var izvēlēties piemērotākos risinājumus atbilstoši savām vajadzībām un pieejamajiem resursiem. DI projekta aktivitātes un ES struktūrfondi piesaistītais finansējums būtiski veicināja šo procesu, padarot SBS pakalpojumus pieejamākus un daudzveidīgākus. Tas savukārt ļāva pašvaldībām optimizēt savus resursus un piedāvāt efektīvāku atbalstu iedzīvotājiem.

4.2.4. attēls. DAC pakalpojuma klientu skaits pēc finansēšanas avota laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam.¹⁰⁹

4.2.3. tabulā aprēķināti DAC pakalpojuma sniegšanai nepieciešamie finanšu resursi vienam klientam 12 mēnešos sadalījumā pa finanšu avotiem.

4.2.3. tabula

DAC pakalpojuma finanšu avotu sadalījuma piemērs

Rādītāji	Paskaidrojumi un aprēķins
<i>Lietotie aprēķina nosacījumi</i>	▶ Klientam ir noteikts valsts finansējums. ▶ Jelgavas valstspilsētas sociālo lietu pārvaldē ir apstiprināts sociālo pakalpojumu maksas cenrādis¹¹⁰, kurā ir norādīta DAC pakalpojuma klienta līdzdalības maksājums par ēdināšanu 1 euro dienā. ▶ Klientam DAC pakalpojums piešķirts uz 12 mēnešiem. ▶ Vidēji mēnesī 21 darba dienas. ▶ DAC pakalpojuma cena ar aprūpi 42,43 euro dienā, saskaņā ar

¹⁰⁹ Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.4. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

¹¹⁰ Jelgavas valstspilsētas pašvaldības iestādes "Jelgavas sociālo lietu pārvalde" maksas pakalpojumu cenrādis. Pieejams: <https://www.jelgava.lv/jslp/sakumlapa/dokumenti/maksas-pakalpojumi/>

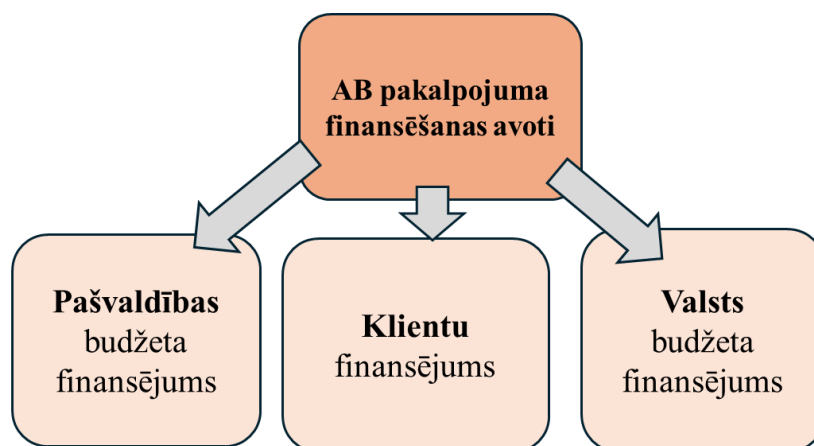
Rādītāji	Paskaidrojumi un aprēķins		
	DI projekta vienības izmaksu metodiku. ¹¹¹		
DAC pakalpojuma nepieciešamā finansējuma aprēķins	DAC pakalpojuma izmaksu aprēķins vienam klientam sadalījumā pa finanšu avotiem		
	Rādītāji	Cena	12 mēnešos
	DAC pakalpojuma izmaksas vienam klientam dienā/mēnesī/12 mēnešos	42,93	901,53
	Valsts finansējums		
	DAC izveidošanas gadā - 80%		721,22
	DAC darbības pirmajā gadā - 60%		540,92
	DAC darbības otrajā gadā - 40%		360,61
	DAC darbības trešajā gadā - 20%		180,31
	Valsts finansējums kopā četros gados		1 803,06
	Pašvaldības finansējums		
	DAC izveidošanas gadā - 20%		180,31
	DAC darbības pirmajā gadā - 40%		360,61
	DAC darbības otrajā gadā - 60%		540,92
	DAC darbības trešajā gadā - 80%		721,22
	DAC darbības ceturtajā gadā - 100%		901,53
	Klienta finansējums		
	Klienta finansējums dienā	1	21
DAC pakalpojuma finansējums sadalījumā pa finanšu avotiem - kopsavilkums	DAC pakalpojumam nepieciešamie kopējie finanšu resursi sadalījumā pa finanšu avotiem		
	Rādītāji	Mēnesī	12 mēnešos
	DAC pakalpojumam nepieciešamie kopējie finanšu resursi	901,53	10 818,36
	Finanšu resursu sadalījums pa finanšu avotiem DAC izveidošanas gadā		
	Valsts finansējums	721,22	8 654,69
	Pašvaldības finansējums	159,31	1 911,67
	Klienta finansējums	21,00	252,00
	DAC kopējās izmaksas	901,53	10 818,36
	Finanšu resursu sadalījums pa finanšu avotiem DAC pirmajā gadā		
	Valsts finansējums	540,92	6 491,02
	Pašvaldības finansējums	339,61	4 075,34

¹¹¹ Eiropas Sociālā fonda darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem” 9.2.2.1. pasākuma “Deinstitucionalizācija” sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu vienības izmaksu aprēķina un piemērošanas metodika 3.pielikums. Pieejams: <https://www.cfla.gov.lv/lv/9221-deinstitucionalizacija>

Rādītāji	Paskaidrojumi un aprēķins		
	<i>Klienta finansējums</i>	21,00	252,00
	<i>DAC kopējās izmaksas</i>	901,53	10 818,36
	Finanšu resursu sadalījums pa finanšu avotiem DAC otrajā gadā		
	<i>Valsts finansējums</i>	360,61	4 327,34
	<i>Pašvaldības finansējums</i>	519,92	6 239,02
	<i>Klienta finansējums</i>	21,00	252,00
	<i>DAC kopējās izmaksas</i>	901,53	10 818,36
	Finanšu resursu sadalījums pa finanšu avotiem DAC trešajā gadā		
	<i>Valsts finansējums</i>	180,31	2 163,67
	<i>Pašvaldības finansējums</i>	700,22	8 402,69
	<i>Klienta finansējums</i>	21,00	252,00
	<i>DAC kopējās izmaksas</i>	901,53	10 818,36
	Finanšu resursu sadalījums pa finanšu avotiem DAC ceturtajā gadā		
	<i>Pašvaldības finansējums</i>	880,53	10 566,36
	<i>Klienta finansējums</i>	21,00	252,00
	<i>DAC kopējās izmaksas</i>	901,53	10 818,36

AB pakalpojums

Saskaņā ar normatīvo regulējumu AB pakalpojumu var finansēt no trīs finanšu avotiem (4.2.5. attēls).

4.2.5. attēls. AB pakalpojuma finanšu avoti.

AB pakalpojuma izdevumi tiek finansēti no **valsts budžeta** saskaņā ar MK noteikumos Nr. 797 noteikto kārtību – personām, kas atgriežas no SAC uz dzīvi sabiedrībā, tiek nodrošināts valsts atbalsts, kura apmērs sociālo pakalpojumu, tai skaitā AB pakalpojuma, nodrošināšanai dzīvesvietā vienai personai nepārsniedz 7 085,20 euro gadā.

Analizējot pašvaldību saistošos noteikumus, tika konstatēts, ka no 26 pašvaldībām, kas sniedz AB pakalpojumu, kopumā 85% pašvaldību pilnībā finansē AB pakalpojumu no pašvaldību budžeta un viena pašvaldība ir noteikusi klientam līdzmaksājumu - samaksu par ēdināšanas izmaksām saskaņā ar sociālā dienesta maksas pakalpojumu cenrādi (detalizēti skatīt 3.2. nodaļas 3.2.7. tabulu).

4.2.4. tabulā aprēķināti AB pakalpojuma sniegšanai nepieciešamie finanšu resursi vienam klientam 30 diennaktīm gadā sadalījumā pa finanšu avotiem.

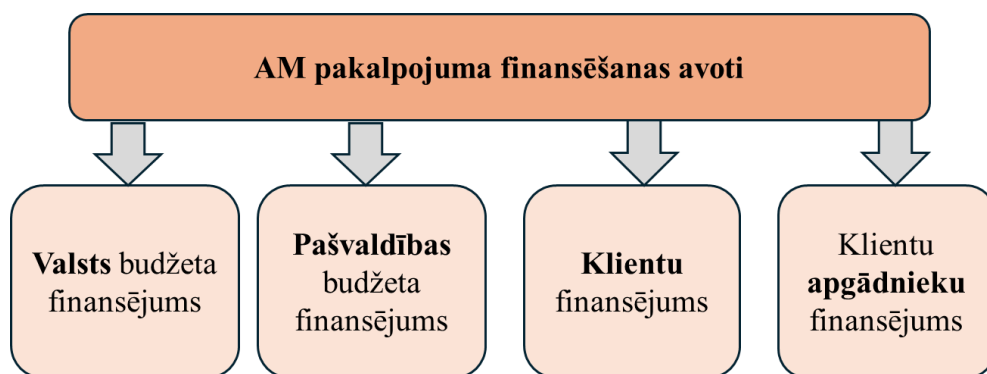
4.2.4. tabula

AB pakalpojuma finanšu avotu sadalījuma piemērs

Rādītāji	Paskaidrojumi un aprēķins
<i>Lietotie aprēķina nosacījumi</i>	▶ Klientam AB pakalpojums piešķirts 30 diennaktis gadā. ▶ AB pakalpojuma cena 92,12 euro diennaktī saskaņā ar ESF projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ietvaros <i>Individuālā budžeta</i> modeļa pilngadīgām personām ar GRT ieviešanas metodikā aprēķināto cenu.¹¹²
<i>AB pakalpojuma nepieciešamā finansējuma aprēķins</i>	Kopējās AB pakalpojuma izmaksas vienam klientam 30 diennaktis gadā, ko sedz pašvaldība - 92,12 euro x 30 diennaktis = 2 763,60 euro

AM pakalpojums

Saskaņā ar normatīvo regulējumu AM pakalpojumu var finansēt no četriem finanšu avotiem (4.2.6. attēls).

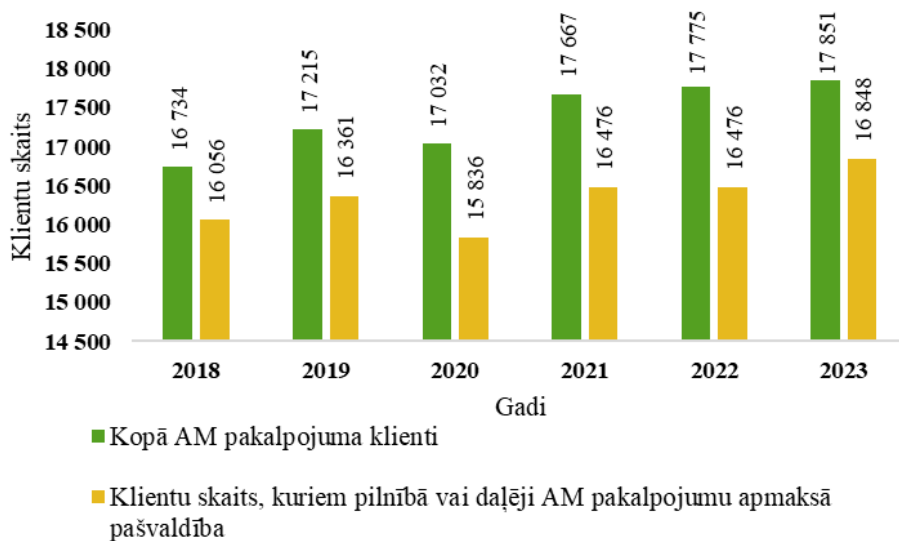

4.2.6. attēls. AM pakalpojuma finanšu avoti.

Analizējot pašvaldību saistošos noteikumus, tika konstatēts, ka AM pakalpojums ir maksas pakalpojums visās pašvaldībās (detalizēti skatīt 3.2. nodaļas 3.2.8. tabulu). Tomēr saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju sešu gadu pārskata periodā vidēji 94% klientiem daļēji vai

¹¹² Metodikas 8.2.1.pielikums. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/individuala-budžeta-modeļa-pilngadīgām-personām-ar-garīga-rakstura-traucējumiem-ieviešanas-metodika-aprobēta-versija>

pilnībā AM pakalpojumu apmaksāja pašvaldība. Šādu klientu skaits šajā periodā ir pieaudzis par 5% jeb 792 klientiem (4.2.7. attēls).

4.2.7. attēls. AM pakalpojuma klientu skaits pēc finansēšanas avota laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam.¹¹³

4.2.5. tabulā aprēķināti AM pakalpojuma sniegšanai nepieciešamie finanšu resursi vienam klientam pieciem mēnešiem sadalījumā pa finanšu avotiem.

4.2.5. tabula

AM pakalpojuma finanšu avotu sadalījuma piemērs

Rādītāji	Paskaidrojumi un aprēķins
<i>Lietotie aprēķina nosacījumi</i>	▶ Klientam AM pakalpojums piešķirts pieciem mēnešiem. ▶ Klientam ir noteikts 3. aprūpes līmenis un piešķirtais AM pakalpojuma apjoms ir 32 stundas nedēļā. ▶ Mēnesis - 4 nedēļas. ▶ AM pakalpojuma cena 10,93 euro stundā saskaņā ar DI projekta vienības izmaksu metodiku¹¹⁴ par stundu. ▶ Salaspils novada pašvaldībā aprūpi mājās var saņemt kā AM pakalpojumu vai materiāla atbalsta veidā - 3. aprūpes līmenim 20 % apmērā no MK noteiktās

¹¹³ Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.4.tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

¹¹⁴ Eiropas Sociālā fonda darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti un bērniem" 9.2.2.1. pasākuma "Deinstitutionalizācija" sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu vienības izmaksu aprēķina un piemērošanas metodika 3.pielikums. Pieejams: <https://www.cfla.gov.lv/lv/9221-deinstitutionalizacija>

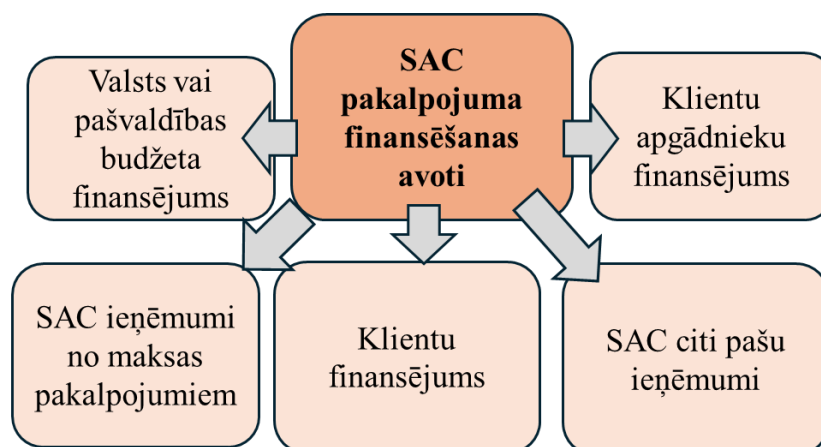
Rādītāji	Paskaidrojumi un aprēķins
	minimālās mēneša darba algas. ▶ Klients izvēlējas saņemt AM pakalpojumu, nevis materiālo atbalstu. ▶ Minimālā alga Latvijā 2023. gadā - 620 euro mēnesī.
<i>AM pakalpojuma nepieciešamā finansējuma aprēķins</i>	1. Kopējās AM pakalpojuma izmaksas vienam klientam: ▶ Mēnesī - 10,93 euro x 32 stundas nedēļā x 4 nedēļas = 1 399,04 euro. ▶ Piecos mēnešos – 1399,04 euro x 5 mēneši = 6 995,20 euro. 2. Pašvaldības finansējums: ▶ AM pakalpojuma izmaksas vienam klientam mēnesī – 20% no 620 euro = 124 euro mēnesī. Šo summu klientam izmaksā materiālā atbalsta veidā. ▶ AM pakalpojuma izmaksas piecos mēnešos – 124 euro x 5 mēneši = 620 euro. 3. Klienta finansējums, ko viņš maksā pakalpojuma sniedzējam: ▶ Mēnesī - 1399,04 -124 euro = 1 275,04 euro. ▶ Piecos mēnešos – 1 275,04 euro x 5 mēneši = 6 375,20 euro.
<i>AM pakalpojuma finansējums sadalījumā pa finanšu avotiem - kopsavilkums</i>	AM pakalpojumam nepieciešamie kopējie finanšu resursi ir 6 995,20 euro: ▶ Pašvaldības finansējums – 620 euro. ▶ Klienta finansējums – 6 375,20 euro.

Interviju un fokusgrupu dalībnieku viedokļi (1. pielikuma 1.5. nodaļa, 2.1.3. nodaļa)

DI projekta ilgtspēja ir liels slogs pašvaldībām, ne visas pašvaldības to spēj nodrošināt iepriekšējā apjomā. Pašvaldībām ir jāpieņem lēmums par prioritātēm, kā finansējumu var nodrošināt, kas ir tie pakalpojumi, kurus iedzīvotājiem var nodrošināt pilnībā par pašvaldības finansējumu, vai ir kāds līdzmaksājums, kas jāmaksā klientam pašam. “*Būs daļa cilvēku, kuriem pakalpojums ir nepieciešams, bet dēļ tā, ka viņi nespēj samaksāt, šo pakalpojumu nesaņems.*”

Finanšu resursi SAC pakalpojumam

Saskaņā ar normatīvo regulējumu SAC pakalpojumu var finansēt no sešiem finanšu avotiem (4.2.8. attēls).

4.2.8. attēls. SAC pakalpojuma finanšu avoti.

SAC pakalpojuma sniedzēju sniegtā informācija

Pamatojoties uz SAC pakalpojuma sniedzēju sniegto informāciju, 2023. gadā SAC pakalpojumus nodrošināja 11 valsts finansēti SAC (no tiem 4 ir valsts SAC un 7 ir līgumorganizācijas) un 107 pašvaldību un citu organizāciju SAC, kopumā veidojot 118 SAC (4.2.6. tabula).

Salīdzinot SAC pakalpojuma nodrošināšanai nepieciešamos finanšu resursus laika posmā no 2018. gada līdz 2023. gadam redzams, ka valsts SAC valsts finansējums ir pieaudzis par 77%, klientu finansējums pieaudzis par 52%, bet apgādnieku finansējums samazinājies par 83%. Savukārt, pašvaldību un citu organizāciju SAC pašvaldību finansējums ir dubultojies (pieaugums 101%), klientu un apgādnieku finansējums arī ir pieaudzis, attiecīgi, 99% un 92% (4.2.6. tabula).

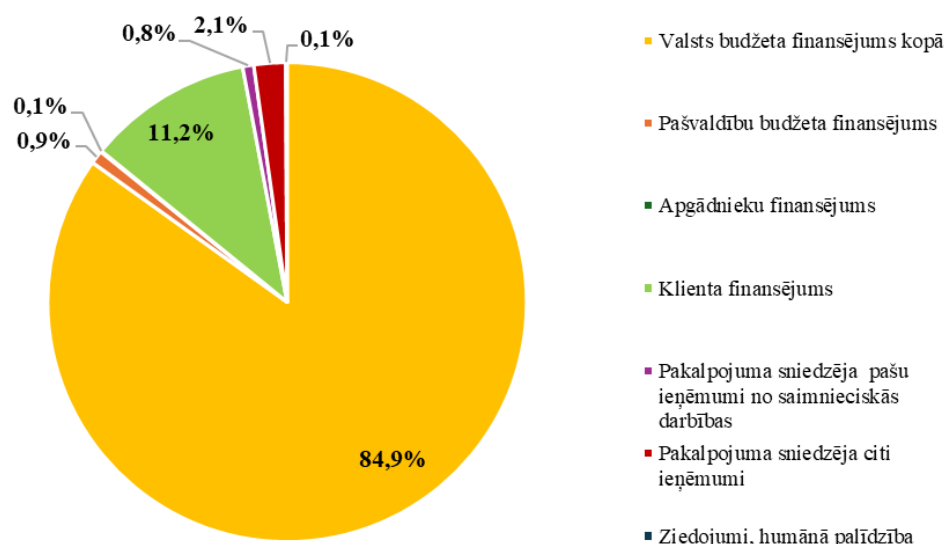
Valsts SAC ievērojami ir samazinājušies pakalpojumu sniedzēju pašu ieņēmumi no saimnieciskās darbības – samazinājums par 62%, bet citi pašu ieņēmumi palielinājušies par 173%. Savukārt, pašvaldību un citu organizāciju SAC pašu ieņēmumi no saimnieciskās darbības pieauguši par 109%, bet citi ieņēmumi samazinājušies par 65% (4.2.6. tabula).

SAC skaits un faktiski saņemtais finansējums par sniegto SAC pakalpojumu laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam sadalījumā finanšu avotiem

Finanšu avoti	Skaits/faktiski saņemtais finansējums par sniegto SAC pakalpojumu, euro					Pieauguma %	
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2023/2018
Valsts sniegtais SAC pakalpojums							
Valsts SAC skaits	14	14	12	12	12	11	-21
Valsts budžeta finansējums	38 069 577	43 923 657	48 990 530	50 478 555	61 857 679	67 297 686	77
Valsts budžeta finansējums (par personām, kas ievietotas SAC līdz 01.01.1998.)	920 758	966 646	1 020 726	0	1 247 433	0	
Pašvaldību budžeta finansējums	645 299	538 843	245 800	663 778	857 221	718 333	11
Apgādnieku finansējums	302 872	376 445	100 091	281 038	112 914	50 468	-83
Klienta līdzmaksājumi (iemaksas no pensijas u.c.maksājumi par SAC pakalpojumu)	5 819 902	7 350 364	7 206 422	9 477 375	9 310 707	8 840 150	52
Pakalpojuma sniedzēja pašu ieņēmumi no saimnieciskās darbības	1 579 580	591 039	811 252	405 756	92 305	595 631	-62
Pakalpojuma sniedzēja citi ieņēmumi	623 975	687 955	544 467	218 814	983 945	1 702 191	173
Ziedojumi, humānā palīdzība	75 015	67 459	121 129	74 442	56 790	66 363	-12
Valsts SAC pakalpojuma faktiskie ieņēmumi kopā	48 036 978	54 502 408	59 040 417	61 599 758	74 518 994	79 270 822	65
Pieauguma % pret iepriekšējo gadu	0	13	8	4	21	6	X
Pašvaldību un citu organizāciju sniegtais SAC pakalpojums pilngadīgām personām							
Pašvaldību un citu organizāciju SAC skaits	105	102	97	102	102	107	2
Valsts budžeta finansējums	1 165 570	1 020 813	909 371	1 162 336	2 378 833	719 021	-38
Valsts budžeta finansējums (par personām, kas ievietotas SAC līdz 01.01.1998.)	593 057	566 289	499 441	499 414	571 286	514 247	-13
Pašvaldību budžeta finansējums	20 984 939	22 686 633	25 095 923	28 233 217	29 861 393	42 128 293	101
Apgādnieku finansējums	7 425 590	8 467 188	8 516 066	9 688 352	11 472 341	14 238 033	92
Klienta līdzmaksājumi (iemaksas no pensijas u.c.maksājumi par SAC pakalpojumu)	16 845 223	18 265 054	19 134 309	18 950 330	23 945 541	33 473 665	99
Pakalpojuma sniedzēja pašu ieņēmumi no saimnieciskās darbības	1 741 904	2 682 534	2 079 780	1 771 318	3 043 536	3 647 705	109
Pakalpojuma sniedzēja citi ieņēmumi	1 528 897	1 527 528	1 686 667	1 882 157	1 836 643	540 294	-65
Ziedojumi, humānā palīdzība	143 167	114 827	207 564	209 072	66 613	211 209	48
SAC kopējais skaits	119	116	109	114	114	118	-1
SAC pakalpojuma faktiskie ieņēmumi kopā	50 428 347	55 330 866	58 129 121	62 396 196	73 176 186	95 472 467	89
Pieauguma % pret iepriekšējo gadu	0	10	5	7	17	30	X
ieņēmumi kopā	98 465 325	109 833 274	117 169 538	123 995 954	147 695 180	174 743 289	77
Pieauguma % pret iepriekšējo gadu	0	12	7	6	19	18	X

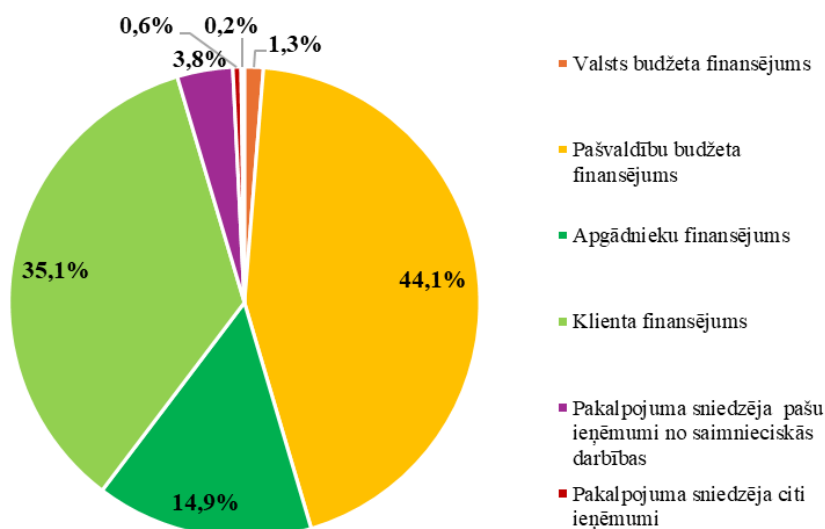
Datu avots: Pārskati par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu, 2.4. tabula, ekspertu aprēķini, pieejams: <https://data.gov.lv/>

Analizējot 2023. gadā valsts SAC darbības nodrošināšanai faktiski saņemtā finansējuma struktūru pa finanšu avotiem, tika konstatēts, ka 84,9% veido valsts budžeta finansējums, 11,2% - klientu finansējums, 0,9% - pašvaldību budžeta finansējums, 0,8% - SAC pašu ieņēmumi no saimnieciskās darbības, 2,1% - citi SAC ieņēmumi, 0,1% - apgādnieku finansējums un 0,1% - ziedojumi un humānā palīdzība (4.2.9. attēls).

4.2.9. attēls. Valsts SAC nodrošināšanai faktiski saņemtā finansējuma struktūra sadalījumā pa finanšu avotiem 2023. gadā.¹¹⁵

Analizējot pašvaldību un citu organizāciju SAC darbības nodrošināšanai faktiski saņemtā finansējuma struktūru 2023.gadā sadalījumā pa finanšu avotiem, tika konstatēts, ka 44,1% veido pašvaldības budžeta finansējums, 35,1% - klienta finansējums, 14,9% - apgādnieka finansējums, 3,8% - SAC pašu ieņēmumi no saimnieciskās darbības, 1,3% - valsts budžeta finansējums, 0,6% - SAC citi ieņēmumi un 0,2% - ziedojumi un humānā palīdzība (4.2.10. attēls).

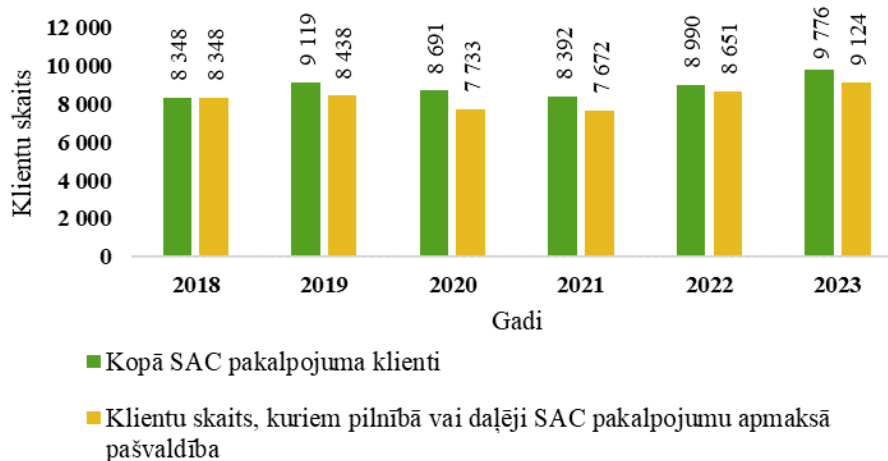
4.2.10. attēls. Pašvaldību un citu organizāciju SAC pakalpojuma nodrošināšanai faktiski saņemtā finansējuma struktūra sadalījumā pa finansēšanu avotiem 2023. gadā.¹¹⁶

¹¹⁵ Datu avots: Pārskati par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu, 2.4. tabula, ekspertu aprēķini, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

¹¹⁶ Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.2. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

Pašvaldību sniegtā informācija

Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam vidēji 94% **SAC pakalpojums daļēji vai pilnībā tika finansēts no pašvaldību budžeta līdzekļiem.** Lai gan klientu skaits šajā periodā bija mainīgs, kopumā sešu gadu laikā tas pieauga par 9% jeb 776 klientiem (4.2.11. attēls).

4.2.11. attēls. Pašvaldību informācija par SAC pakalpojuma saņēmēju skaitu laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam.¹¹⁷

Interviju un fokusgrupu dalībnieku viedokļi (1. pielikuma 1.5. nodaļa, 2.1.3. nodaļa, 2.2.3. nodaļa)

Ieguldījumi infrastruktūrā ir ilgtermiņa ieguldījumi. Pakalpojumu sniedzēji, kas savu darbu organizē tieši konkrētai mērķa grupai, infrastruktūras vajadzības ir īstenojuši savos pakalpojumos. Valsts un pašvaldību iestādēm tie ir lielākie izaicinājumi. Bieži pašvaldību un valsts SAC pakalpojumu nodrošināšana ir īstenota vecās, vēsturiskās ēkās, kas ir atjaunotas, tomēr nepieciešamajai infrastruktūrai grūti pielāgojamas, piemēram liftu, pacelāju ierīkošana ir izaicinājums. “[..] rezultātā pieejamības nodrošināšana bieži ir ļoti teorētiska, jo tiek nodrošināta lēni, neērti un nedroši.”

Finansējums, kas ir investēts ISA pakalpojumiem (DAC, AB un GM pakalpojumā), ir atbilstošs, bet tajā pašā laikā ir nepieciešama SAC būvju atjaunošana un sakārtošana. Lielās ēkas to atjaunošanai (sevišķi iekštelpu remontos) prasa investēt lielus resursus un nereti ir jāizšķiras par finansējuma novirzīšanu par labu pakalpojumu sniegšanai. “[..] ir pašvaldības, kas ir atradušas resursus un iespējas veikt investīcijas infrastruktūrā.” Atšķirīgāka situācija infrastruktūras investēšanā ir privātajiem un NVO pakalpojumu sniedzējiem, kuri finansējuma piesaistē ir brīvāki un neatkarīgāki, jo “šobrīd jau vismaz vairākas bankas ir izrādījušas interesi sadarbības turpināšanai.”

Rindas uz SAC pakalpojumiem rodas, gaidot uz pašvaldības finansējumu. “Rinda veidojas brīdī, kad pašvaldībā šī kvota ir izsmelta.”

¹¹⁷ Datu avots: pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

Rīgas valstspilsētā ir noteikta atšķirīga finansēšanas kārtība SAC pakalpojumu finansēšanā, klientam izsniedzot kuponu, kas šobrīd ir no 500 līdz 800 EUR. *“Ar vaučeru mēs veicinājam piedāvājumu. No vienas puses tiek veicināts, ka klients var izvēlēties no vairākiem, bet pakalpojumu sniedzēji, uzzinot, ka ir šāda sistēma, arī palielina piedāvājumu.”*

SAC pakalpojumu nodrošināšanā valstī ir izveidotas divas nodalītas sistēmas - valsts un pašvaldību atbildība. *“Nezinu nevienu valsti, kurā valsts pusei, konkrētajā gadījumā Labklājības ministrijai, piederētu pansionātu sistēma ar visām ēkām, būvēm, darbiniekiem.”*

Vērojama cilvēku iekšējā migrācija “uz papīra”, lai būtu attiecīgās pašvaldības iedzīvotājs, kura nodrošina lielāku atbalstu pakalpojumu veidā. *“[...] dzīvesvietas deklarēšanas maiņas rezultātā, personas kļūst par rīdziniekiem un var pretendēt uz Rīgas pašvaldības līdzfinansējumu.”*

Pakalpojumu¹¹⁸ cena iepretim iedzīvotāju ienākumiem un pensijai atspoguļo, ka pakalpojums maksā dārgāk, nekā mūsu sabiedrības maksātspēja to var atļauties. *“Pakalpojumi ir ļoti vajadzīgi, bet arī ļoti dārgi, salīdzinot ar to, kādas pensijas un kādas algas mēs saņemam.”*

Cilvēku zemie ienākumi nesedz pakalpojumu cenu, kā rezultātā izmaksas ir jālīdzfinansē tuviniekiem vai arī pašvaldībai, gadījumā, ja apgādniekiem piešķirts trūcīgas personas statuss. *“Neviens klients, kuram esam piešķīruši pakalpojumu, nebija spējīgs samaksāt no saviem ienākumiem.”*

Latvijas pašvaldībās, izņemot Rīgu, līdzfinansējums nav liels. *“[...] gribētos pievērst uzmanību šai problēmai, - ar ko seniori laukos ir sliktāki, ja ģimenei un radiem nav iespēju ievietot senioru aprūpes centrā, nebūtu pieļaujama situācija, kad cilvēkam ir liegtas cieņpilnas vecumdienas.”*

VSAC cilvēkiem ir apmaksāta aprūpe, medicīna, ēšana, t.i., nodrošināts bāzes līmenis, bet tuviniekiem nav iespēju piepirkt klāt kādus papildu pakalpojumus.

Pakalpojumu izmaksas un spēja tos apmaksāt nereti cilvēkus noliek izvēles priekšā, nodrošinot aprūpi mājās pašu tuvinieku iespēju robežās. *“Tā tomēr nav 24/7 kā institūcijā, un tuviniekiem ir jādodas uz darbu, reizēm ir bažas, vai patiešām šī aprūpe ir pilnvērtīga.”*

Lai arī tiesiskais ietvars nosaka tuvinieku iesaisti pakalpojuma līdzfinansēšanā, tomēr vidēji iedzīvotāju ienākumu līmenis ir zems šādu izmaksu segšanā un viņiem pašiem ir uzturama ģimene un bērni. *“Bieži vien tas kumoss, kas tiek atrauts no ģimenes mutes un maksāts par sociālās aprūpes iestādi, neļauj cilvēkam savilkt galus kopā.”*

Lai izvērtētu tuvinieku spēju līdzdarboties pakalpojuma apmaksā, nereti pašvaldības iegulda lielu darbu, apzinot tuviniekus, izvērtējot viņu ienākumu līmeni, bez rezultāta. *“Apgādnieki nevēlas līdzdarboties, neiesniedz savas izziņas par ienākumiem, atsakās noslēgt līgumus ar pakalpojuma sniedzējiem, viena daļa uzturas ārpus Latvijas, nav sasniedzami.”*

Mūsdienās ir mazinājusies paaudžu atbildība, vairāk sagaidot, ka aprūpes pakalpojumus nodrošinās valsts¹¹⁹, tāpēc dažas pašvaldības ir atteikušās no tuvinieku līdzfinansējuma, jo,

¹¹⁸ Attiecināms uz SAC pakalpojumiem

¹¹⁹ Plašākā nozīmē, ietverot valsts un pašvaldību budžetu

ieguldot milzu resursus tuvinieku piesaistē, rezultātā tāpat galvenais finansiālais slogs gulstas uz pašvaldību pleciem. “[..] šiem likumīgajiem apgādniekiem ir brīva izvēle - vai nu viņš piedalās līdzmaksājumā, ja viņš negrib, to var arī nedarīt.”

Tuvinieku apzināšana no sociālajiem dienestiem prasa lielu ieguldījumu bez jūtamas atdeves. Tuvinieki bieži vien atrodas ārvalstīs un viņu meklēšanā bez formālām metodēm (zvani, vēstules) pat nākas izmantot sociālo tīklu ierakstus. “[..] protams, cenšamies apzināt, zvanīt, bet reizēm tas ir neiespējami.”

Pašvaldībām lieli resursi ir jāiegulda tiesvedības procesos, lai piedzītu uzturlīdzekļus no tuviniekiem. Nereti tuvinieki iesniedz pierādījumus, ka vecāks par viņiem nav rūpējies. Process ir ilgstošs, birokrātisks un emocionāli smags, bieži bez rezultāta, tiesiski neregulēts, kā rīkoties, ja nav iespējams tuvinieku iesaistīt līdzmaksāšanā. Grūtības sociālajiem dienestiem sagādā arī ienākumu izvērtēšana, ko ierobežo ēnu ekonomikas ietekme un dažādās nodarbinātības formas, jo sevišķi ārpus lielākajām pilsētām. “[..] sociālais dienests var nojaust, bet nevar pierādīt.” Rezultātā tiek ieguldīts liels darbs ienākumu apzināšanā vai regulārā ienākumu testēšanā, kas finālā rezultējas ar vērtējumu, ka pašvaldībām tāpat ir jālīdzfinansē. “[..] beigās pārvēršas par bezjēdzīgu darbu tieši sociālā dienesta darbiniekiem, kuri veic nevis sociālo darbu, bet dzenas pēc tabuliņām, naudiņām un visādiem datiem; mūsu pieredze rāda, ka apmēram trešā daļa no tiem, kuru ienākumi tika izvērtēti, būtu jāmaksā, bet nemaksā; tas nozīmē, ka pēc divām trešdaļām ir jādzenas pakal, jātērē laiks un beigās ir daudz bezjēdzīgu darba stundu.”

Apgādnieku iesaisti tuvinieku aprūpes finansiālajā nodrošinājumā regulē 1937. gada Civillikums, kas nav attiecināms mūsdienu situācijai. “*Likuma autori vadījās no toreizējās sociālekonomiskās situācijas, ka lielākā daļa cilvēku dzīvoja laukos, pārsvarā trijās paaudzēs kopā, kur vienam par otru rūpēties bija dabiska lieta.*”

Tāpat zināmā mērā veidojas absurda situācija būt atkarīgam no bērnu ienākumiem: “*jo vairāk bērnus cilvēks ir izaudzinājis, jo vairāk viņš ir no viņiem atkarīgs, savukārt, ja viņam bērnu nav, tad viss gulstas tikai uz pašvaldības pleciem.*” Faktiski pašreizējā sistēma veicina bezatbildību. “[..] ja tuvinieks neliemas ne zinis, viņš ir vinnētājs, tikko kā tuvinieks sāk likties zinis, viņam ir daudz jāmaksā.”

Civillikumā noteiktais ir novecojis mūsdienu apstākļos, kad ir citu paaudžu sadarbības modelis. “*Civillikums turpat ap simts gadu sens; tas bija laiks, kad sabiedrība dzīvoja trīs paaudzēs vienā mājā laukos vai piepilsētas rajonos, tagad jau sen Latvijā tā vairs nav.*”

Būtu atverama diskusija par klientam “uz rokas” paliekošajam procentuālajam lielumam¹²⁰, kas šobrīd ir noteikti 15 %. Tie varētu būt 10 % vai arī tam jābūt noteiktam lielumam, jo pastāv atšķirība, ja pensijas apmērs ir neliels vai ap 600 EUR. Tāpat pastāv atšķirība no mērķtiecības viedokļa atkarībā no klientu aprūpes līmeņa. “[..] savukārt tie paši 15% ir guļošam klientam, kurš nekad neaizies, nepateiks un arī nesapratīs, ko viņš grib, līdz ar to nauda viņam krājas.”

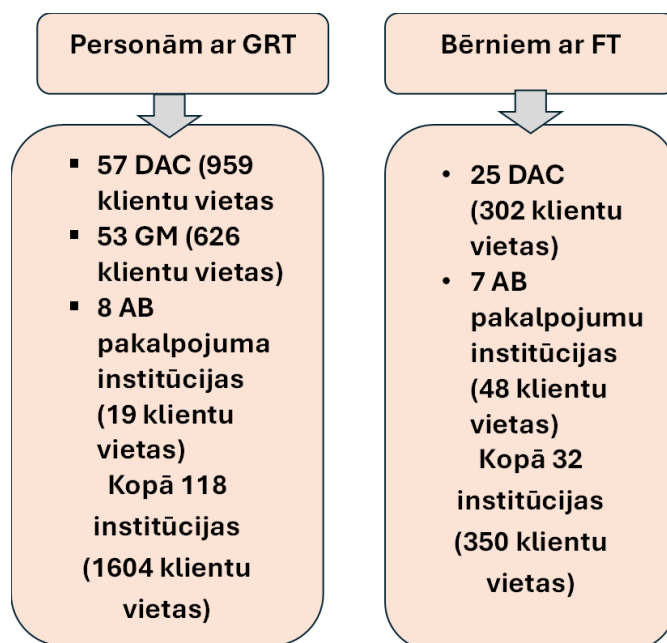
Papildu pieejamie finanšu resursi

Sociālo pakalpojumu, tai skaitā ISA pakalpojumu, sniegšanai gan pašvaldības, gan pakalpojumu sniedzēji piesaista papildu finanšu resursus, lai nodrošinātu kvalitatīvus

¹²⁰ Attiecināms uz SAC pakalpojumiem

pakalpojumus. Visbiežāk izmantotie papildu finanšu avoti ir ES struktūrfondu līdzekļi, ziedojumi un humānā palīdzība.

Pēdējo divu ES struktūrfondu plānošanas periodu ietvaros pašvaldības lielākoties ir attīstījušas tos sociālos pakalpojumus, kuriem ir bijis pieejams ES fondu līdzekļu finansējums vai līdzfinansējums. ES struktūrfondu 2014.-2020. gada plānošanas periodā DI projekta ietvaros pašvaldības ir izveidojušas daudz jaunas ISA pakalpojuma sniegšanas institūcijas, veicot ERAF projekta ieguldījumus (4.2.12. attēls).

4.2.12. attēls. DI ERAF projektos ISA pakalpojumu izveidotā infrastruktūra (ISA pakalpojumu sniegšanas vietas) sadalījumā pa mērķa grupām¹²¹

Analizējot ISA pakalpojumu sniedzēju finanšu resursu sadalījumu pa finanšu avotiem, tika konstatēts, ka no 2018. gada līdz 2023. gadam valsts SAC humānās palīdzības un ziedojumu apmērs ir samazinājies par 12% (4.2.6. tabula). Tajā pašā laikā pašvaldību un citu organizāciju SAC šis apmērs ir palielinājies par 48%. Laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam humānās palīdzības un ziedojumu īpatsvars SAC ieņēmumu struktūrā valsts SAC bija vidēji 0,1%, bet pašvaldību un citu organizāciju SAC - vidēji 0,2%.

Interviju un fokusgrupu dalībnieku viedokļi (1. pielikuma 1.5. nodaļa)

Līdz ar ES finansējuma ienākšanu rasta iespēja Latvijā veidot neatkarīgu dzīvi cilvēkiem ar invaliditāti, pārejot uz dzīvi kopienā, kā arī sakārtot esošo infrastruktūru, tai skaitā nodrošinot ēku energoefektivitāti (VSAC). Tomēr uzsāktais virziens ir apdraudēts, pašvaldībām sava finansējuma ietvaros turpinot pakalpojumu uzturēšanu un attīstīšanu. *“Tas rada problēmas šobrīd, jo tiek samazināti pakalpojumu grozi klientiem, kas iepriekš bija ievērojami lielāki.”*

¹²¹ Datu avots: Informatīvais ziņojums par vienmērīgu sociālo pakalpojumu tīkla attīstību pašvaldībās un vienotas pieejas veidošanu sociālo pakalpojumu nodrošināšanā iedzīvotājiem 4. tabula. Pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/8d83ec55-047f-4f8c-ab7d-7bb181cd67db

Pieredze ar iesākto projektu pieaugošām būvniecības izmaksām, to turpmāko uzturēšanu, ko vēl vairāk sarežģī pašvaldību finansiālās grūtības, ar piesardzību liek raudzīties uz nākamo ES finansējumu apgūšanu. “[..] ir grūtības prognozēt, cik ļoti pašvaldības iesaistīsies, ņemot vērā finanšu situāciju.”

Esošais tiesiskais ietvars pretnostata pašvaldības un nevalstiskās organizācijas kā pakalpojuma sniedzējus, kur juridiski abi var būt kā pakalpojumu sniedzēji, tomēr pretendēt uz ES finansējumu var tikai pašvaldības, kurām vienlaikus ir grūtības finansējuma īstenošanā. “[..] vienai daļai pakalpojumu sniedzēju šīs investīciju resurss ir pieejams un otrai daļai pakalpojumu sniedzēju šīs investīciju resurss nav pieejams, un tam nav saistības ar galarezultātu.”

Atšķirīgāka situācija infrastruktūras investēšanā ir privātajiem un NVO pakalpojumu sniedzējiem, kuri finansējuma piesaistē ir brīvāki un neatkarīgāki, jo “šobrīd jau vismaz vairākas bankas ir izrādījušas interesi sadarbības turpināšanai.”

Nākamā ES finansējuma apgūšanā pašvaldības raugās piesardzīgi, izvērtējot potenciālo finansiālo līdzdalību ilgtermiņā.

Privātās (brīvprātīgās) apdrošināšanas finansējuma piedāvājums

Analizējot informāciju par apdrošināšanas organizāciju piedāvājumiem privātpersonām Latvijā, tika secināts, ka šobrīd ir iespējams apdrošināt gan dzīvību, gan veselību. Viens no apdrošināšanas veidiem ir arī uzkrājošā apdrošināšana, kas ļauj, piemēram, vecākiem veidot uzkrājumus bērna nākotnei - izglītības nodrošināšanai vai patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Ilgtermiņa uzkrājumi ir pasargāti no inflācijas, jo iemaksātie līdzekļi tiek ieguldīti finanšu tirgos saskaņā ar noteiktu ieguldījuma stratēģiju. Turklāt, uzkrājumiem tiek nodrošināta aizsardzība ar garantētu summu.

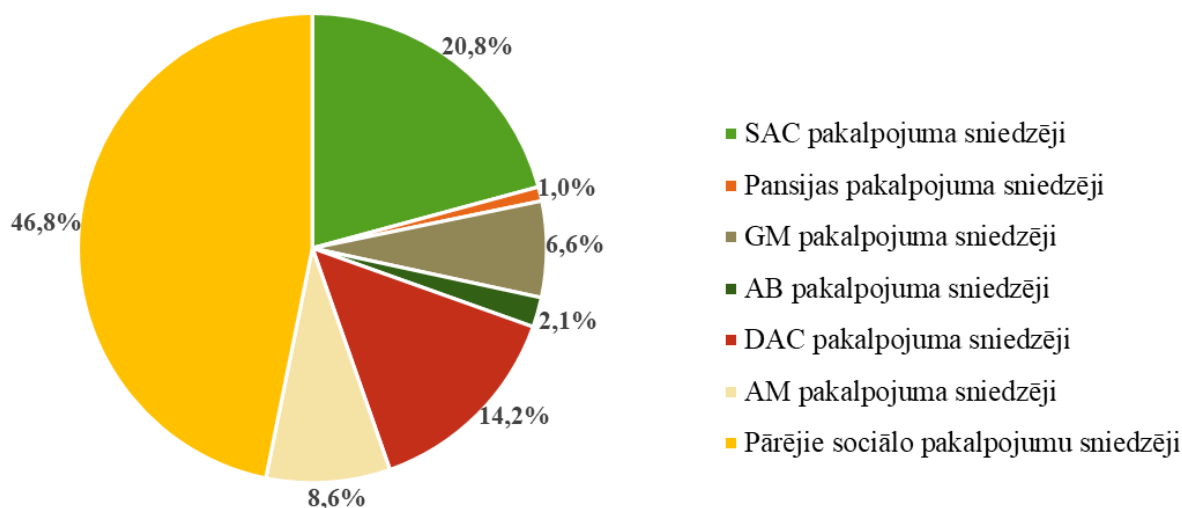
Privātās ilgtermiņa aprūpes apdrošināšanas tirgus Latvijā ir neattīstīts, jo ģimenes locekļi bieži nodrošina neformālu aprūpi, kā arī augsto izmaksu un zemā pieprasījuma dēļ pēc šāda veida apdrošināšanas.¹²²

Intervijās un fokusgrupās eksperti izteica viedokli, ka lietderīgi būtu Latvijā izveidot apdrošināšanas sistēmu - privāto aprūpes apdrošināšanu personām darbaspējīgā vecumā ar mērķi uzkrāt finanšu līdzekļus aprūpes nodrošināšanai (gan sociālās aprūpes, gan veselības aprūpes), ko cilvēks var izmantot nepieciešamības gadījumā. Šo apdrošināšanas sistēmu varētu veidot līdzīgi kā uzkrājošo apdrošināšanu.

¹²² Public and Private Sector Relationships in Long-term Care and Healthcare Insurance. (2021). Publications Office of the European Union, pp. 10-12. Pieejams: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/01/public-and-private-sector-relationships-in-long-term-care-and-healthcare-insurance_912df762/a460ce0b-en.pdf

4.3. ISA pakalpojumu sniedzēju analīze

Saskaņā ar SPS reģistra datiem izvērtējuma veikšanas brīdī reģistrā bija reģistrējies **491 ISA pakalpojumu sniedzējs**, kas veido vairāk nekā pusi jeb 53,2% no visiem 923 reģistrētajiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem. Vislielākais īpatsvars bija SAC pakalpojuma sniedzējiem (20,8%), kam sekoja DAC pakalpojuma sniedzēji ar 14,2% un AM pakalpojuma sniedzēji ar 8,6%. (4.3.1. attēls).

4.3.1. attēls. ISA pakalpojumu sniedzēju skaita īpatsvars kopējo sociālo pakalpojumu sniedzēju skaitā.¹²³

DI projekta ietvaros SBS pakalpojumu pieejamība ir ievērojami paplašinājusies, izveidojot jaunus DAC, GM un AB pakalpojuma institūcijas. Statistikas dati liecina, ka vairāk nekā puse no ISA pakalpojumu sniedzējiem nodrošina ISA pakalpojumus dzīvesvietā. SAC (ieskaitot pansijas) pakalpojumus sniedz 201 pakalpojumu sniedzējs, kas veido 40,9% no visiem ISA pakalpojumu sniedzējiem, savukārt 291 pakalpojumu sniedzējs, kas ir 59,1% no visiem ISA pakalpojumu sniedzējiem, piedāvā ISA pakalpojumus dzīvesvietā (4.3.1. tabula).

Pašvaldību iestādes veido lielāko daļu no ISA pakalpojumu sniedzējiem, sastādot gandrīz pusi (44,8%) no kopējā skaita. Būtisku ieguldījumu sniedz NVO ar 28,3% no visiem pakalpojuma sniedzējiem. Nozīmīga loma ir arī privātajiem pakalpojumu sniedzējiem, kuri veido 16,9% no kopējā skaita. Valsts iestādes un kapitālsabiedrības veido salīdzinoši nelielu daļu no kopējā ISA pakalpojumu sniedzēju skaita.

¹²³ Datu avots: SPS reģistrs (dati iegūti 2024. gada 2. maijā), ekspertu aprēķini.

ISA pakalpojumu sniedzēju sadalījums pēc juridiskā statusa

Sociālā pakalpojuma veids	Pakalpojuma sniedzēju juridiskais statuss						
	Valsts iestāde	Valsts SIA	Pašvaldības iestāde	Pašvaldības SIA	NVO	Privātie	Kopā
Pakalpojuma sniedzēju skaits							
ISA pakalpojumu institūcijā pakalpojuma sniedzēju skaits kopā	29	3	79	9	26	55	201
SAC pakalpojums	29	3	74	8	24	54	192
Pansijas pakalpojums	0	0	5	1	2	1	9
ISA pakalpojumu dzīvesvietā pakalpojuma sniedzēju skaits kopā	3	2	141	3	113	28	290
GM pakalpojums	1	0	36	1	22	1	61
AB pakalpojums	2	1	7	0	7	2	19
DAC pakalpojums	0	1	67	1	57	5	131
AM pakalpojums	0	0	31	1	27	20	79
ISA pakalpojumu sniedzēju kopējais skaits	32	5	220	12	139	83	491
Pakalpojuma sniedzēju īpatsvars (%)							
SAC pakalpojums	15,1%	1,6%	38,5%	4,2%	12,5%	28,1%	X
Pansijas pakalpojums	0,0%	0,0%	55,6%	11,1%	22,2%	11,1%	X
GM pakalpojums	1,6%	0,0%	59,0%	1,6%	36,1%	1,6%	X
AB pakalpojums	10,5%	5,3%	36,8%	0,0%	36,8%	10,5%	X
DAC pakalpojums	0,0%	0,8%	51,1%	0,8%	43,5%	3,8%	X
AM pakalpojums	0,0%	0,0%	39,2%	1,3%	34,2%	25,3%	X
Kopā	6,5%	1,0%	44,8%	2,4%	28,3%	16,9%	X

Datu avots: SPS reģistrs (dati iegūti 2024. gada 2. maijā), ekspertu aprēķini.

Analizējot katru ISA pakalpojumu atsevišķi pēc ISA pakalpojumu sniedzēju juridiskā statusa, eksperti ir secinājuši:

- ▶ **SAC pakalpojumu** lielākoties nodrošina pašvaldību iestādes, kas veido 38,5%. Tām seko privātie pakalpojumu sniedzēji ar 28,1%. Valsts iestādes nodrošina 15,1% pakalpojumu, savukārt, NVO – 12,5%. Mazāku daļu nodrošina pašvaldības SIA (4,2%) un valsts SIA (1,6%).
- ▶ **Pansijas pakalpojumu** lielāko daļu nodrošina pašvaldības iestādes ar 55,6%, kam seko NVO ar 22,2%. Privātie pakalpojumu sniedzēji un pašvaldības SIA nodrošina katrs 11,1%.
- ▶ **GM pakalpojuma** nodrošināšanā dominē pašvaldības iestādes ar 59,0%, kam seko NVO ar 36,1%. Neliela daļa pakalpojumu tiek nodrošināta no valsts iestādēm, privātajiem pakalpojumu sniedzējiem un pašvaldības SIA (katrs 1,6%).
- ▶ **AB pakalpojumu** pašvaldības iestādes un NVO nodrošina vienlīdzīgi (36,8%), valsts iestādes nodrošina 10,5%, kam seko privātie pakalpojumu sniedzēji ar 10,5% un valsts SIA ar 5,3%.
- ▶ **DAC pakalpojumu** galvenokārt sniedz pašvaldību iestādes (51,1%) un NVO (43,5%). Mazāku pakalpojumu daļu nodrošina privātie pakalpojumu sniedzēji (3,8%) un pašvaldības SIA (0,8%).
- ▶ **AM pakalpojumu** galvenokārt nodrošina pašvaldību iestādes ar 39,2%, kam seko NVO ar 34,2% un privātie pakalpojumu sniedzēji ar 25,3%. Pašvaldības SIA nodrošina 1,3%.

Pašvaldību iestādes ir galvenie pakalpojumu sniedzēji lielākajā daļā kategoriju, īpaši GM, SAC un pansijas pakalpojumos. NVO ir nozīmīgi, it īpaši GM un DAC pakalpojumu sniegšanā. Privātie pakalpojumu sniedzēji ievērojami piedalās SAC un AM pakalpojumos, savukārt valsts iestādes un SIA nodrošina salīdzinoši mazākus pakalpojumu apjomus.

Interviju un fokusgrupu dalībnieku viedokļi (1.pielikuma 1.5. nodaļa)

Pakalpojumu sniedzēju attīstību nosaka tirgus jeb piedāvājums atbilstoši pieprasījumam. Nozarē ienāk privātais sektors ar daudz elastīgākiem nosacījumiem pakalpojuma attīstīšanā, kā arī līdzekļu piesaistē infrastruktūrā, tā nodrošinot nepārtrauktu attīstību un pakalpojumu kvalitāti, kā arī veiksmīgi integrējot veselības sektoru sociālajā aprūpē. *“Privātajā sektorā tas noteikti ir izdarāms vieglāk, jo tur, tai skaitā veselības sadaļā, spēj piesaistīt speciālistus, kas pašvaldībai ir sarežģīti vairāku iemeslu dēļ.”*

Tirgus segmenta turpmākai attīstībai *“mums jābūt skaidri pateiktiem šiem nosacījumiem, tad tirgus adekvāti arī reaģēs uz to.”*

Neformālās aprūpes sniedzēji – klientu piederīgo iesaiste ISA pakalpojumu nodrošināšanā tuviniekiem

Atbilstoši ES Padomes ieteikumiem par piekļuvi cenas ziņā pieejamai un kvalitatīvai ilgtermiņa aprūpei “neformālā aprūpe” ir ilgtermiņa aprūpe, ko sniedz persona, kura atrodas tās personas sociālajā vidē, kurai nepieciešama aprūpe, tostarp partneris, bērns, vecāks vai cits radnieks, kas nav pieņemts darbā kā ilgtermiņa aprūpes speciālists.

Neformālie aprūpētāji ir būtiska Latvijas ilgtermiņa aprūpes sistēmas sastāvdaļa, tāpēc ir nepieciešams novērtēt viņu ieguldījuma ekonomisko vērtību un izprast galvenās problēmas, ar kurām viņi saskaras atbalsta mehānismu trūkuma dēļ.

Latvijā neformālie aprūpētāji nav juridiski atzīti un viņiem netiek nodrošināts apmaksāts atvaļinājums aprūpei.¹²⁴ Latvija ir viena no dažām OECD valstīm bez strukturētas atbalsta sistēmas aprūpētājiem.¹²⁵ Neformālās ilgtermiņa aprūpes ekonomiskā vērtība Latvijā ir ievērojama, un tā tiek lēsta apmēram 1,9% no IKP. Neformālās aprūpes sniegšanas izplatība Latvijā ir augstāka nekā ES vidēji. Cilvēku vecumā no 50 līdz 70 gadiem īpatsvars, kas sniedz neformālo aprūpi Latvijā, ir lielāks nekā vispārējā pieaugušo populācijā. Latvijā nepastāv tiešs finansiāls atbalsts neformālajiem aprūpētājiem, kas rada finansiālu un emocionālu slogu, īpaši sievietēm, kuras biežāk uzņemas aprūpes pienākumus, tai skaitā zaudējot nākotnes pensiju. Pēc EK veiktajiem aprēķiniem neformālie aprūpētāji, īpaši sievietes vecumā no 45 līdz 64 gadiem, var zaudēt līdz pat 19% no savu vecuma pensijas tiesībām aprūpes pienākumu dēļ.¹²⁶ Cits EK avots pauž, ka neformālo aprūpētāju īpatsvars Latvijā ir 18% cilvēku vecumā no 18 līdz 75

¹²⁴ Saskaņā ar Darba likumu kopš 2022. gada augusta darba ņēmējiem ir pieejams neapmaksāts aprūpētāja atvaļinājums līdz 5 darba dienām viena gada laikā.

¹²⁵ Rocard, E., & Llana-Nozal, A. (2022). Supporting informal carers of older people: Policies to leave no carer behind. OECD Health Working Papers, No. 140, pp. 31-65. Pieejams: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/supporting-informal-carers-of-older-people_0f0c0d52-en

¹²⁶ European Commission Directorate-General for Employment Social Affairs and Inclusion. (2021). Study on exploring the incidence and costs of informal long-term care in the EU. Publications Office of the European Union, pp. 15-144. doi:10.2767/06382. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bafbb918-2197-11ec-bd8e-01aa75ed71a1/language-en>

gadiem, kuri snieguši neformālu ilgtermiņa aprūpi vismaz reizi nedēļā, kas ir viens no augstākajiem rādītājiem ES. Tas izceļ neformālās aprūpes nozīmi ierobežotai pieejai formālajiem aprūpes pakalpojumiem.¹²⁷

Neformālie aprūpētāji Latvijā biežāk ir nodarbināti, salīdzinot ar iedzīvotājiem vecuma grupā no 18 līdz 64 gadiem, kas norāda, ka daudzi aprūpētāji veic aprūpes pienākumus paralēli darbam. Neformālo aprūpētāju vidū darbaspējas vecumā (18-64 gadi) nodarbinātība procentos no kopējā iedzīvotāju skaita ir 64%. Tas ir nedaudz mazāk nekā 67% nodarbinātības līmenis vispārējā iedzīvotāju vecuma grupā no 18 līdz 64 gadiem.¹²⁸ Nodarbinātību apvienojumā ar aprūpi lielā mērā ietekmē māsaimniecību ienākumu līmenis, kas sniedz motivāciju meklēt darbu.

Nozīmīgs resurss **neformālo aprūpētāju mērķa grupas izvērtēšanā ir SHARE¹²⁹ aptaujas dati** par Latvijas neformālo aprūpētāju situāciju.¹³⁰ 2022. gadā aptaujā piedalījās 1 684 respondenti no Latvijas, tai skaitā sadalījumā pa vecuma grupām - 5,0% respondentu vecumā no 50 - 64 gadiem, 11,2% vecumā no 65 - 79 gadiem un 31,6% 80 gadus veci un vecāki.

11,9% respondentu atbildēja apstiprinoši, ka pēdējā gada laikā ir saņēmuši neformālu aprūpi no kāda cilvēka ārpus savas māsaimniecības. Respondenti, kuri apstiprināja, ka pēdējā gada laikā saņēmuši neformālu aprūpi (kopā 100%), norādīja:

► neformālās aprūpes sniegšanas biežums:

- neformālo palīdzību saņēma ik dienas 20,4%;
- katru nedēļu 42,8%;
- katru mēnesi 22,9%;
- retāk 13,4%;
- nezina 0,5%.

► neformālās aprūpes sniedzējus:

- bērni 44,3%;
- kaimiņi 24,4%;
- mazbērni 8,0%;
- partneris/dzīvesbiedrs 5,5%;
- citi ģimenes locekļi 10,5%;
- veselības aprūpes speciālists 1,5%;
- draugi 2,5%;

¹²⁷ European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Long-term care report: trends, challenges and opportunities in an ageing society. Volume I. Publications Office, 2021, pp. 50-78. doi:10.2767/677726. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/484b0ceb-cd83-11eb-ac72-01aa75ed71a1/language-en>

¹²⁸ European Commission Directorate-General for Employment Social Affairs and Inclusion. (2021). Study on exploring the incidence and costs of informal long-term care in the EU. Publications Office of the European Union, pp. 15-144. doi:10.2767/06382. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bafbb918-2197-11ec-bd8e-01aa75ed71a1/language-en>

¹²⁹ SHARE, jeb "The Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe" (Veselības, novecošanas un pensionēšanās aptauja Eiropā), ir starptautiska un daudzdisciplināra aptauja, kas vāc mikro datus par personām, kuras ir vecākas par 50 gadiem. Aptauja aptver vairāk nekā 28 Eiropas valstis un ietver informāciju par personu veselības stāvokli, sociāli ekonomisko statusu, dzīves apstākļiem un personīgajiem tīkliem. SHARE dati tiek izmantoti, lai analizētu un izprastu dažādus aspektus saistībā ar novecošanu un pensionēšanos Eiropā, piemēram, veselības aprūpes pieejamību, sociālās un ekonomiskās nevienlīdzības, kā arī sabiedrības novecošanas ietekmi uz veselības un sociālās aprūpes sistēmām.

¹³⁰ Rīgas Stradiņa universitātes SHARE projekta ietvaros sniegtā informācija - SHARE 9. posma dati (ievākti 2022. gadā, kopējais respondentu skaits N=1684).

- citi 3,3%.

Dažādi starptautiskie un nacionālie aptauju dati sniedz daudzveidīgu ieskatu neformālās aprūpes sektorā Latvijā, vienlaikus apzinoties, ka datu neformālā rakstura dēļ salīdzināmi dati ir grūti iegūstami, kā arī pastāv atšķirības neformālās aprūpes definīcijā dažādās aptaujās, kas ietekmē datu salīdzināmību.

Lai gan tiesību aktos nav tieši paredzēts tiešs **atbalsts neformālajiem aprūpētājiem**, pašlaik Latvijā var identificēt šādus atbalsta veidus:

- ▶ Atsevišķas **pašvaldības ir noteikušas materiālo atbalstu /pabalstu**, kura lielums ir atkarīgs no aprūpes līmeņa (skatīt 3.2.8. tabulas 2.4. rādītāju), kas var kombinēties ar valsts atbalstu (piemēram, aprūpētājs saņem vecuma pensiju) un/vai pašvaldības atbalstu (piemēram, māsasaimniecība kvalificējas trūcīgas vai maznodrošinātas māsasaimniecības statusam un saņem GMI pabalstu).

Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju 2023. gadā materiālo atbalstu neformālajiem aprūpētājiem nodrošināja 12 pašvaldības. Salīdzinot ar 2018. gadu, šo pašvaldību skaits ir samazinājies par 29% (5 pašvaldībām).

Pašvaldību izlietoto finanšu līdzekļu apmērs materiālā atbalsta nodrošināšanai neformālajiem aprūpētājiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam ir palielinājies par 12% (254 910 euro), vidēji gadā nodrošinot materiālo atbalstu 2 303 315 euro apmērā, bet pašvaldību izlietoto finanšu līdzekļu īpatsvars materiālā atbalsta nodrošināšanai neformālajiem aprūpētājiem no kopējiem AM pakalpojumam izlietotajiem finanšu līdzekļiem ir samazinājies par 52% un 2023. gadā veidoja 5,6% (4.3.2. tabula).

4.3.2. tabula

Informācija par pašvaldību nodrošināto materiālo atbalstu neformālajiem aprūpētājiem

Rādītāji	Gadi					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Pašvaldību skaits, kas nodrošina materiālo atbalstu neformālajiem aprūpētājiem	17	18	17	14	12	12
Pašvaldību izlietoto finanšu līdzekļu apmērs materiālā atbalsta nodrošināšanai neformālajiem aprūpētājiem						
Kopā, t.sk.	2 124 504	2 322 720	2 324 589	2 358 098	2 310 563	2 379 414
Rīgas valstspilsētas pašvaldība	1 947 684	2 166 695	2 197 593	2 210 055	2 034 131	1 927 851
Pārējās pašvaldībās	176 820	156 025	126 996	148 043	276 432	451 563
Pašvaldību izlietoto finanšu līdzekļu īpatsvars materiālā atbalsta nodrošināšanai neformālajiem aprūpētājiem no kopējiem AM pakalpojumam izlietotajiem finanšu līdzekļiem						
Kopā, t.sk.	10,9%	10,6%	10,3%	7,9%	7,1%	5,6%
Rīgas valstspilsētas pašvaldība	10,0%	9,9%	9,8%	7,4%	6,3%	4,6%
Pārējās pašvaldībās	0,9%	0,7%	0,6%	0,5%	0,8%	1,1%

Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.1.1. tabula, ekspertu aprēķini, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

- ▶ **SIVA īstenotās mācības tuvinieku aprūpei ar dažādiem FT, lai pilnveidotu savas zināšanas un prasmes.** Mācībām var pieteikties ģimenes loceklis, kaimiņš, draugs, brīvprātīgais, kurš savā ikdienā uzņēmis rūpes par personu ar FT, neprofesionālis. Mācību programma sastāv no piecām tēmām: “Medicīna un aprūpe”, “Saskarsme”, “Sadzīve, vide un ergonomika”, “Aprūpētāja pašaprūpe” un “Tiesības un pienākumi”.¹³¹ Projekta īstenošanas laikā, kas ilgs līdz 2025. gada martam, plānots iesaistīt 100 unikālas personas. Izvērtējuma laikā mācības jau bija nodrošinātas gandrīz 70 personām, kas liecina par lielu interesi un nepieciešamību pēc šādām mācībām no neformālo aprūpētāju puses.¹³²
- ▶ No 2024. gada 1. janvāra tiek **nodrošināti valsts finansēti paliatīvās aprūpes mobilās komandas pakalpojumi klienta dzīvesvietā.** Paliatīvās aprūpes mobilā komanda sniedz gan medicīnisko palīdzību, gan arī psiholoģisko, sociālo un garīgo atbalstu, ieskaitot klientu tuvinieku apmācību par aprūpes paņēmieniem un aprūpes palīg līdzekļu lietošanu. Jaunizveidotais pakalpojums sastāv no divām komponentēm – veselības aprūpes un sociālās aprūpes, tādējādi, sadarbojoties veselības un labklājības nozarei, klientam tiek nodrošināts visaptverošs pakalpojums.¹³³ Veselības aprūpes pakalpojumiem paredzētais finansējums 2024. gadam ir 6,7 miljoni euro, savukārt sociālajai jomai – 4,8 miljoni euro. 2024. gada 6 mēnešos paliatīvās aprūpes mobilās komandas pakalpojums klienta dzīvesvietā ir sniegts 845 klientiem, tai skaitā sociālā komponente 822 klientiem, un 858 viņu tuviniekiem.¹³⁴

Interviju un fokusgrupu dalībnieku viedokļi (1. pielikuma 1.5. nodaļa)

“[...] viņi izgaismojas tikai situācijā, kad neformālais aprūpētājs dodas uz savas pašvaldības sociālo dienestu meklēt kaut kādu atbalstu un palīdzību”; “[...] balstoties uz Vācijas piemēru, tas gradējums ir tāds, ka pusi no kopējām aprūpes vajadzībām nosedz neformālā aprūpe, pusi no atlikušās puses - aprūpe dzīvesvietā un otru pusi - aprūpe institūcijās [...]”; “[...] šie neformālie aprūpētāji, tas ir tumšais plankums, par ko tiešām maz zinām [...]”.

Izvērtējuma eksperti, lai aprēķinātu neformālā sektora apjomu un ietekmi, ir izmantojuši dažādus starptautiskus aprēķinus, kas balstās uz plašu datu avotu klāstu, tostarp starptautiskām aptaujām, statistikas modeļiem un ekonomiskiem rādītājiem:

- ▶ **EK novērtējums** - neformālo aprūpētāju īpatsvars Latvijā ir 18% cilvēku vecumā no 18 līdz 75 gadiem,¹³⁵ kuri snieguši neformālu ilgtermiņa aprūpi vismaz reizi nedēļā, kas ir viens no augstākajiem rādītājiem ES. 2023. gadā – 1 355 457 personas bija vecumā no 18 līdz 75,¹³⁶ no tiem 18% jeb 243 982 personas sniedza neformālo aprūpi (no 4.3.3. tabulas līdz 4.3.5. tabulai).

¹³¹ Eiropas Savienības Atveseļošanas un noturības mehānisma fonda investīciju projekts “RAITI: Rehabilitācija. Atbalsts. Iekļaušana. Tālākizglītība.” (Nr.3.1.2.4.i.0/1/22/I/LM/001). Pieejams:

<https://www.siva.gov.lv/lv/jaunums/piesakies-apmacibam-tuvinieku-aprupei>

¹³² Saskaņā ar SIVA sniegto informāciju.

¹³³ Informācija pieejama: <https://www.vmnvd.gov.lv/lv/jaunums/paliativas-aprupes-pakalpojumu-pacienta-dzivesvieta-nodrosinas-cetri-pakalpojumu-sniedzēji-visa-valsts-teritorija>

¹³⁴ Saskaņā ar Nacionālā veselības dienesta un LM sniegto informāciju.

¹³⁵ European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Long-term care report: trends, challenges and opportunities in an ageing society. Volume I. Publications Office, 2021, pp. 50-78. doi:10.2767/677726. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/484b0ceb-cd83-11eb-ac72-01aa75ed71a1/language-en>

¹³⁶ Informācija pieejama: https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__POP__IR__IRD/IRD041

Neformālās aprūpes pakalpojuma finansējuma aprēķins saskaņā ar EK novērtējumu

Rādītāji	Paskaidrojumi un aprēķins		
<i>Lietotie aprēķina nosacījumi</i>	▶ Aprēķinam par pamatu ņemts EK novērtējumā aprēķinātais neformālo aprūpētāju skaits 243 982 personas 2023. gadā. ▶ Pieņēmums, ka viens neformālās aprūpes sniedzējs sniedz aprūpi vienam klientam. ▶ Klientu skaits, kam tiek nodrošināta neformālā aprūpe, sadalījumā pa aprūpes līmeņiem tiek ņemts no projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” 9. nodevuma “Gala ziņojums “Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem finansēšanas mehānisma apraksta un ieviešanas metodikas izstrāde”” 21. tabulā apkopotās informācijas (63. lpp.).		
	<i>Klientu skaita īpatsvars sadalījumā pa aprūpes līmeņiem</i>		
	Aprūpes līmenis	Personu ar GRT skaits un īpatsvars, kas piedalījās IB modeļa aprobācijas izmēģinājumprojektā	
		skaits	%
			243 982
	1. aprūpes līmenis	40	41
	2. aprūpes līmenis	35	36
	3. aprūpes līmenis	14	15
	4. aprūpes līmenis	8	8
	KOPĀ	97	100
	▶ Dati par aprūpes līmenim atbilstošo neformālās aprūpes pakalpojuma apjomu nedēļā ņemti no pašvaldību datiem, kas apkopoti 3.2.8.1. tabulā: 1. variants vidējais AM pakalpojuma apjoms – Preiļu novada pašvaldības dati un 2. variants maksimālais AM pakalpojuma apjoms – Jūrmalas valstspilsētas pašvaldības dati.		

Rādītāji	Paskaidrojumi un aprēķins		
	<i>AM pakalpojuma apjoms sadalījumā pa aprūpes līmeņiem</i>		
	Aprūpes līmenis	AM pakalpojuma apjoms, stundas nedēļā	
		Preiļu novads	Jūrmalas valstspilsēta
	1. aprūpes līmenis	16	16
	2. aprūpes līmenis	24	32
	3. aprūpes līmenis	32	60
	4. aprūpes līmenis	42	100
▶ Jelgavas valstspilsētas sociālo lietu pārvaldē ir apstiprināts sociālo pakalpojumu maksas cenrādis¹³⁷, kurā ir norādīta AM pakalpojuma cena 7,90 euro par stundu. ▶ Klientam neformālās aprūpes pakalpojums tiek nodrošināts 12 mēnešus. ▶ Mēnesī ir četras nedēļas.			

4.3.4. tabula

1. variants - Neformālās aprūpes pakalpojumam nepieciešamā finansējuma aprēķins atbilstoši vidējam AM pakalpojuma apjomam saskaņā ar EK novērtējumu

Aprūpes līmenis	Neformālo aprūpētāju skaits	Sniegtā pakalpojuma apjoms, stundas nedēļā	Aprēķinātās izmaksas par sniegto neformālās aprūpes pakalpojumu (euro)			
			vienam klientam nedēļā	visai mērķa grupai		
				nedēļā	mēnesī	12 mēnešos
	243 982		7,90			
1.aprūpes līmenis	100 033	16	126,40	12 644 123,17	50 576 492,67	606 917 912,06
2.aprūpes līmenis	87 834	24	189,60	16 653 235,39	66 612 941,57	799 355 298,82
3.aprūpes līmenis	36 597	32	252,80	9 251 797,44	37 007 189,76	444 086 277,12
4.aprūpes līmenis	19 519	42	331,80	6 476 258,21	25 905 032,83	310 860 393,98
KOPĀ	X	X	X	45 025 414,21	180 101 656,83	2 161 219 881,98

¹³⁷Jelgavas valstspilsētas pašvaldības iestādes "Jelgavas sociālo lietu pārvalde" maksas pakalpojumu cenrādis. Pieejams: <https://www.jelgava.lv/jslp/sakumlapa/dokumenti/maksas-pakalpojumi/>

2. variants - Neformālās aprūpes pakalpojumam nepieciešamā finansējuma aprēķins atbilstoši maksimālajam AM pakalpojuma apjomam saskaņā ar EK novērtējumu

Aprūpes līmenis	Neformālo aprūpētāju skaits	Sniegtā pakalpojuma apjoms, stundas nedēļā	Aprēķinātās izmaksas par sniegto neformālās aprūpes pakalpojumu (euro)			
			vienam klientam nedēļā	visai mērķa grupai		
				nedēļā	mēnesī	12 mēnešos
	243 982		7,90			
1.aprūpes līmenis	100 033	16	126,40	12 644 123,17	50 576 492,67	606 917 912,06
2.aprūpes līmenis	87 834	32	252,80	22 204 313,86	88 817 255,42	1 065 807 065,09
3.aprūpes līmenis	36 597	60	474,00	17 347 120,20	69 388 480,80	832 661 769,60
4.aprūpes līmenis	19 519	100	790,00	15 419 662,40	61 678 649,60	740 143 795,20
KOPĀ	X	X	X	67 615 219,62	270 460 878,50	3 245 530 541,95

- Latvijas sociālās jomas eksperta intervijā sniegtais novērtējums, kas balstīts Vācijas piemēra analīzē - **pusi no kopējās aprūpes vajadzības nosedz neformālās aprūpes sniedzēji un otru pusi nosedz aprūpe dzīvesvietā (AM pakalpojums) un aprūpe institūcijā (SAC pakalpojums)**. Balstoties uz šo piemēru, aprēķināti neformālās aprūpes pakalpojuma nodrošināšanas finanšu resursi (no 4.3.6. tabulas līdz 4.3.8. tabulai).

Neformālās aprūpes pakalpojuma finansējuma aprēķins, izmantojot Vācijas piemēra analīzi

Rādītāji	Paskaidrojumi un aprēķins
Lietotie aprēķina nosacījumi	► Aprēķinam par pamatu ņemti 2023. gada dati - SAC pakalpojums tika nodrošināts 17 851 klientam (4.4.1. tabula), izlietojot finansējumu 174 743 289 euro (4.2.7. tabula). AM pakalpojums tika nodrošināts 9 770 klientiem (4.4.2. tabula), izlietojot finansējumu 42 127 869 euro (4.4.4. tabula). Līdz ar to neformālās aprūpes sniedzēju skaits ir 17 851 + 9 770 = 27 621 klienti. ► Pieņēmums, ka viens neformālās aprūpes sniedzējs sniedz aprūpi vienam klientam. ► Klientu skaits, kam tiek nodrošināta neformālā aprūpe, sadalījumā pa aprūpes līmeņiem tiek ņemts no projekta "Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide" 9. nodevuma "Gala ziņojums "Sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem finansēšanas mehānisma apraksta un ieviešanas metodikas izstrāde"" 21. tabulā apkopotās informācijas (63. lpp.).

Rādītāji	Paskaidrojumi un aprēķins		
	<i>Klientu skaita īpatsvars sadalījumā pa aprūpes līmeņiem</i>		
	Aprūpes līmenis	Personu ar GRT skaits un īpatsvars, kas piedalījās IB modeļa aprobācijas izmēģinājumprojektā	
		skaitis	%
			27 621
	1. aprūpes līmenis	40	41
	2. aprūpes līmenis	35	36
	3. aprūpes līmenis	14	15
	4. aprūpes līmenis	8	8
	KOPĀ	97	100
			X
	► Dati par aprūpes līmenim atbilstošo neformālās aprūpes pakalpojuma apjomu nedēļā ņemti no pašvaldību datiem, kas apkopoti 3.2.8.1. tabulā: 1. variants vidējais AM pakalpojuma apjoms – Preiļu novada pašvaldības dati un 2. variants maksimālais AM pakalpojuma apjoms – Jūrmalas valstspilsētas pašvaldības dati.		
	<i>AM pakalpojuma apjoms sadalījumā pa aprūpes līmeņiem</i>		
	Aprūpes līmenis	AM pakalpojuma apjoms, stundas nedēļā	
		Preiļu novads	Jūrmalas valstspilsēta
	1. aprūpes līmenis	16	16
	2. aprūpes līmenis	24	32
	3. aprūpes līmenis	32	60
	4. aprūpes līmenis	42	100
	► Jelgavas valstspilsētas sociālo lietu pārvaldē ir apstiprināts sociālo pakalpojumu maksas cenrādis¹³⁸,		

¹³⁸Jelgavas valstspilsētas pašvaldības iestādes “Jelgavas sociālo lietu pārvalde” maksas pakalpojumu cenrādis. Pieejams: <https://www.jelgava.lv/jslp/sakumlapa/dokumenti/maksas-pakalpojumi/>

Rādītāji	Paskaidrojumi un aprēķins
	kurā ir norādīta AM pakalpojuma cena 7,90 euro par stundu. ▶ Klientam neformālās aprūpes pakalpojums tiek nodrošināts 12 mēnešus. ▶ Mēnesī ir četras nedēļas.

Neformālās aprūpes pakalpojumam nepieciešamā finansējuma aprēķins

4.3.7. tabula

1. variants - Neformālās aprūpes pakalpojumam nepieciešamā finansējuma aprēķins atbilstoši vidējam AM pakalpojuma apjomam saskaņā ar Vācijas piemēra analīzi

Aprūpes līmenis	Neformālo aprūpētāju skaits	Sniegtā pakalpojuma apjoms, stundas nedēļā	Aprēķinātās izmaksas par sniegto neformālās aprūpes pakalpojumu (euro)			
			vienam klientam nedēļā	visai mērķa grupai		
				nedēļā	mēnesī	12 mēnešos
	27 621		7,90			
1.aprūpes līmenis	11 325	16	126,40	1 431 430,70	5 725 722,82	68 708 673,79
2.aprūpes līmenis	9 944	24	189,60	1 885 298,98	7 541 195,90	90 494 350,85
3.aprūpes līmenis	4 143	32	252,80	1 047 388,32	4 189 553,28	50 274 639,36
4.aprūpes līmenis	2 210	42	331,80	733 171,82	2 932 687,30	35 192 247,55
KOPĀ	X	X	X	5 097 289,82	20 389 159,30	244 669 911,55

4.3.8. tabula

2.variants - Neformālās aprūpes pakalpojumam nepieciešamā finansējuma aprēķins atbilstoši maksimālajam AM pakalpojuma apjomam saskaņā ar Vācijas piemēra analīzi

Aprūpes līmenis	Neformālo aprūpētāju skaits	Sniegtā pakalpojuma apjoms, stundas nedēļā	Aprēķinātās izmaksas par sniegto neformālās aprūpes pakalpojumu (euro)			
			vienam klientam nedēļā	visai mērķa grupai		
				nedēļā	mēnesī	12 mēnešos
	27 621		7,90			
1.aprūpes līmenis	11 325	16	126,40	1 431 430,70	5 725 722,82	68 708 673,79
2.aprūpes līmenis	9 944	32	252,80	2 513 731,97	10 054 927,87	120 659 134,46
3.aprūpes līmenis	4 143	60	474,00	1 963 853,10	7 855 412,40	94 264 948,80
4.aprūpes līmenis	2 210	100	790,00	1 745 647,20	6 982 588,80	83 791 065,60
KOPĀ	X	X	X	7 654 662,97	30 618 651,89	367 423 822,66

- **OECD novērtējums** - neformālās ilgtermiņa aprūpes ekonomiskā vērtība Latvijā ir ievērojama un tā 2023. gadā tiek lēsta apmēram 1,9% no IKP¹³⁹ jeb 766 612 912 euro (IKP 2023. gadā bija 40 348 048 000 euro¹⁴⁰).

Saskaņā ar iepriekš minētajiem trim neformālās aprūpes izmaksu aprēķina variantiem, Izvērtējuma eksperti konstatēja, ka aprēķinātās izmaksu summas ļoti atšķiras, kaut arī aprēķini, kas balstīti uz Vācijas piemēra analīzi un EK novērtējumu, tika veikti, izmantojot vienādus pieņēmumus, mainījās tikai neformālās aprūpes sniedzēju/klientu kopējais aprēķinātais skaits. Rezultātā 4.3.9. tabulā atspoguļotais neformālās ilgtermiņa aprūpes ekonomiskās vērtības aprēķinātais diapazons ir diezgan liels, svārstoties no 0,6% līdz 8% no IKP.

4.3.9. tabula

Neformālās ilgtermiņa aprūpes ekonomiskās vērtības aprēķins procentos no IKP

Rādītāji/aprēķina metode	Aprēķinātās izmaksas par sniegto neformālās aprūpes pakalpojumu (euro)	Neformālās ilgtermiņa aprūpes ekonomiskās vērtības aprēķins - % no IKP
IKP 2023.gadā	40 348 048 000	X
OECD novērtējums	766 612 912	1,9%
Latvijas sociālās jomas eksperta intervijā sniegtais novērtējums, kas balstīts Vācijas piemēra analīzē		
1.variants	244 669 911,55	0,6
2.variants	367 423 822,66	0,9
EK novērtējums		
1.variants	2 161 219 881,98	5,4
2.variants	3 245 530 541,95	8,0

Datu avots: ekspertu aprēķini

Neformālās aprūpes sektora izpēte Latvijā ir sarežģīta, jo datu neformālais raksturs un atšķirības aprūpes definīcijā dažādās aptaujās apgrūtina salīdzināmu datu iegūšanu. Lai samazinātu izmaksu aprēķinu atšķirības un nodrošinātu datu salīdzināmību, ir nepieciešama vienota un standartizēta metodoloģija. Tas palīdzētu izveidot precīzāku priekšstatu par neformālās aprūpes ekonomisko vērtību un veicinātu efektīvāku resursu sadali. Šī metodoloģija būtu īpaši svarīga, ņemot vērā neformālās aprūpes ievērojamo ekonomisko ietekmi un nepieciešamību pēc atbilstošas politikas, kas atbalstītu neformālos aprūpētājus un nodrošinātu ilgtspējīgu aprūpes sistēmu.

Interviju un fokusgrupu dalībnieku viedokļi (1. pielikuma 1.5. nodaļa, 2.2.3. nodaļa)

Laikā, kad notiek savu tuvinieku aprūpe, bieži aprūpētājs ir izvēlēties aiziet no darba, tā paliekot bez atalgojuma, savas profesionālās attīstības un izaugsmes. Biežāk tās ir sievietes

¹³⁹ European Commission Directorate-General for Employment Social Affairs and Inclusion. (2021). Study on exploring the incidence and costs of informal long-term care in the EU. Publications Office of the European Union, pp. 15-144. doi:10.2767/06382. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/bafbb918-2197-11ec-bd8e-01aa75ed71a1/language-en>

¹⁴⁰ Informācija pieejama:

https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__VEK__IK__IKP/IKP010/table/tableViewLayout1/

50+ gados, kas aprūpē savus vecākus, vai mammas saviem bērniem ar invaliditāti. “[..] *mammas, gribot vai negribot, kļūst par aprūpētājām saviem tuviniekiem.*”

Laiks, kad noris sava tuvinieka/aprūpējamā aprūpe, ja par to nav noslēgts oficiāls līgums, netiek ieskaitīts darba stāžā, kas var būt gadiem ilgs periods, tā ierobežojot savas tiesības uz nākotnes pensiju. *“Vajadzētu sākt diskusiju par to, ka savu tuvinieku aprūpes periods tiek ieskaitīts darba stāžā.”*

Iemesli neformālajai aprūpei ir ļoti dažādi, individuāli un dziļi personiski katrā gadījumā: stipras ģimenes saites, pienākums un atbildība pret saviem tuviniekiem, nevēlēšanās savās mājās ielaist svešu cilvēku, neuzticēšanās formālajai aprūpei, aprūpes apjoms ir neliels, ko var nodrošināt, piemēram, kaimiņš, aprūpētāju trūkums, finansiāla grūtība apmaksāt AM pakalpojumu, aprūpējamā ienākumi/pensija ir vienīgie/galvenie ienākumi mājāsaimniecībā, stereotipi u.c. iemesli.

Būtiski neformālajiem aprūpētājiem ir veidot sadarbību ar sociālajiem dienestiem, kaut vai piedaloties apmācībās vai saņemot cita veida atbalstu. *“[..] kā mēs varam stiprināt šo neformālo aprūpētāju tīklu, lai viņi neizdegtu un turpinātu arī savu dzīvi dzīvot tālāk, nevis pakļautu savu dzīvi tikai šim cilvēkam konkrēti, kas ir jāaprūpē; lielākais izdegšanas risks ir šiem neformālajiem aprūpētājiem, kas ļoti saplūst ar sava aprūpējamā dzīvi un par sevi galīgi aizmirst.”* Ir nepieciešams atrast pareizo līdzsvaru starp piedāvātās formālās aprūpes formām un neformālo aprūpi: *“paliekot mājās, bieži savu veselību sabojā; aprūpe ir jāveic cilvēkiem, kuri to dara ikdienā un ir apmācīti.”*

Neformālās aprūpes izvēles katrā gadījumā ir atšķirīgas. Aprūpētājam ir svarīgs arī savs laiks, lai atjaunotu spēkus. Šajā sakarā viens no svarīgiem ISA pakalpojumiem ir AB pakalpojums vai AM pakalpojums (vai abu kombinējums), tomēr ne visos gadījumos tas ir pieejams, piemēram, bērniem ar invaliditāti līdz 5 gadu vecumam.

Aprūpētājas biežāk ir sievietes, aprūpes periodā nav nodarbinātas un bez sociālajām garantijām. Svešu cilvēku ir grūti ielaist savā ģimenē, tāpēc aprūpes izvēlē tiek piesaistīti zināmi cilvēki, kas bieži nav radinieki. *“[..] tāpēc, ka uzticējās un laikā, kad ir jāpārdzīvo ļoti smagi pēdējie dzīves brīži, šim aspektam ir ļoti liela nozīme.”*

Informāciju un pieredzi iegūst ar savu personisko pieredzi, nevis saņemot noteiktu strukturētu atbalstu savā pašvaldībā. *“[..] informācijas ir ļoti maz..”*

4.4. ISA pakalpojumu iepirkšana

Lai pašvaldības varētu nodrošināt saviem iedzīvotājiem maksimālu nepieciešamo atbalstu, piešķirot dažādus sociālos pakalpojumus, tai skaitā ISA pakalpojumus, pašvaldības pašas izveido un sniedz ISA pakalpojumus, bet, ņemot vērā faktu, ka neviena no pašvaldībām pati kā pakalpojumu sniedzējs nevar pilnībā nodrošināt ISA pakalpojumu sniegšanu, tad pašvaldības tos arī iepērk no citiem pakalpojuma sniedzējiem.

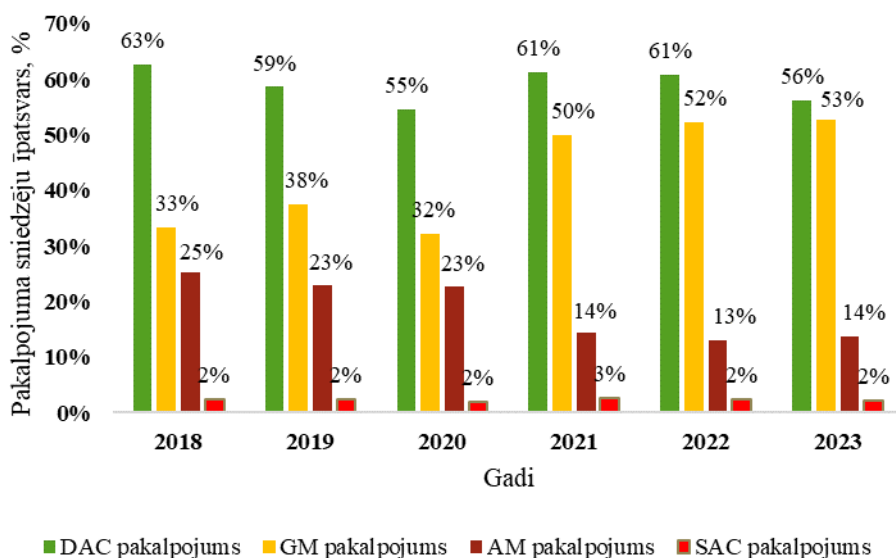
Sociālo pakalpojumu, t.sk. ISA pakalpojumu, iepirkšanas veidi ir sekojoši:

- ▶ no citas pašvaldības;
- ▶ no NVO savas pašvaldības teritorijas ietvaros;
- ▶ no NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas;
- ▶ no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā;
- ▶ ārpus savas pašvaldības teritorijas.

Dati par ISA pakalpojumu nodrošināšanas veidiem ir pieejami tikai DAC pakalpojumam, GM pakalpojumam, AM pakalpojumam un SAC pakalpojumam. Līdz ar to tālāk Izvērtējuma eksperti analizēs informāciju par ISA pakalpojumu nodrošināšanas veidiem pa minētajiem četriem ISA pakalpojumu veidiem.

Laika periodā no 2018. līdz 2023. gadam pašvaldību sniegto ISA pakalpojumu struktūra parāda, ka visvairāk pašvaldības pašas nodrošina DAC pakalpojumu – vidēji 59% pašvaldību ir izveidojušas un sniedz šo pakalpojumu. GM pakalpojums ir otrs visvairāk nodrošinātais pakalpojums, kuru šajā periodā arvien vairāk pašvaldību ir izveidojušas, pieaugot par 30 procentpunktiem. Tajā pašā laikā AM pakalpojumu pašvaldības ir sākušas vairāk iepirkt, kas nozīmē samazinājumu par 11 procentpunktiem. SAC pakalpojumu vidēji nodrošina tikai 2% pašvaldību, un šī tendence ir saglabājusies visā pārskata periodā (4.4.1. attēls).

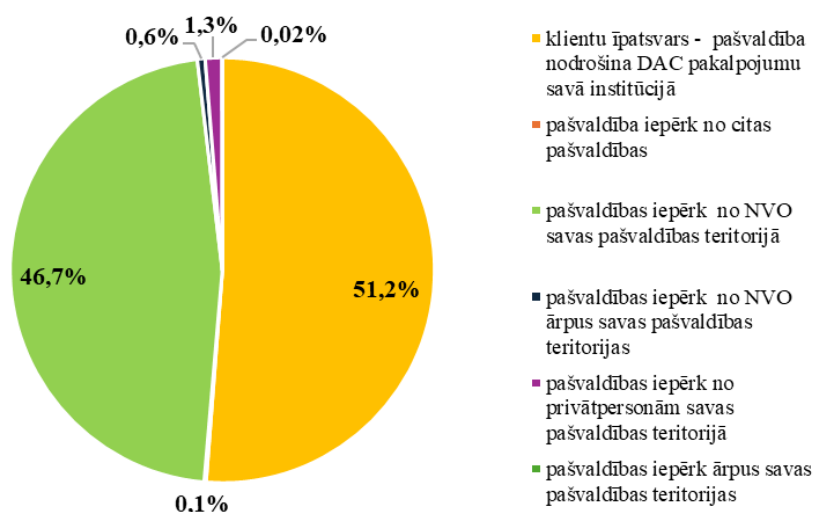
Šīs izmaiņas norāda uz pašvaldību stratēģisko pieeju ISA pakalpojumu nodrošināšanā, kuras mērķis ir efektīvi izmantot resursus un pielāgoties iedzīvotāju vajadzībām. Piemēram, vairāk iepirkt AM pakalpojumu un SAC pakalpojumu, lai optimizētu izmaksas un efektīvi reaģētu uz iedzīvotāju pieprasījumu.

4.4.1. attēls. Pašas pašvaldības nodrošināto ISA pakalpojumu īpatsvars konkrētā ISA pakalpojuma sniedzēju kopskaitā sadalījumā pa ISA pakalpojumu veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam.¹⁴¹

DAC pakalpojums

Analizējot DAC pakalpojuma klientu skaita struktūru kopējo DAC pakalpojuma klientu skaitā pa pakalpojuma nodrošināšanas veidiem 2023. gadā, Izvērtējama eksperti konstatēja, ka ir divi prioritārie DAC pakalpojuma nodrošināšanas veidi, kas kopā sastāda 97,9% - 51,2% klientu šo pakalpojumu saņem savas pašvaldības izveidotajā institūcijā un 46,7% klientiem šis pakalpojums tiek nodrošināts savas pašvaldības NVO (4.4.2. attēls).

4.4.2. attēls. DAC pakalpojuma klientu īpatsvars kopējā klientu skaitā 2023. gadā sadalījumā pa DAC pakalpojuma nodrošināšanas veidiem.¹⁴²

Analizējot DAC pakalpojumu saņēmušo klientu skaita izmaiņas sadalījumā pa pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam, konstatēts (4.4.1. tabula):

- ▶ **Savas pašvaldības institūcijas nodrošināto** DAC pakalpojuma klientu skaits kopējo DAC pakalpojuma klientu skaitā ir samazinājies no 85% 2018. gadā līdz 51% 2023. gadā, kas ir par 31 procentpunktu. Turklāt klientu skaits ir samazinājies 4 reizes jeb par 13 727 klientiem.
- ▶ **Iepirkto no NVO savas pašvaldības teritorijā** DAC pakalpojuma klientu skaits kopējo DAC pakalpojuma klientu skaitā ir pieaudzis no 17% 2018. gadā līdz 47% 2023. gadā, kas ir par 30 procentpunktiem. Kopējais klientu skaits pārskata periodā ir bijis mainīgs, maksimumu sasniedzot 2021. gadā ar 5 240 klientiem, taču, salīdzinot 2018. gadu ar 2023. gadu, klientu skaits ir pieaudzis par 6% jeb 215 klientiem.

¹⁴¹ Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, ekspertu aprēķini, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

¹⁴² Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.4. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

- ▶ **No citas pašvaldības iepirkto** DAC pakalpojuma klientu skaits kopējo DAC pakalpojuma klientu skaitā ir pieaudzis no 0,02% 2018. gadā līdz 0,14% 2023. gadā, kas ir par 0,12 procentpunktiem. Kopējais klientu skaits pārskata periodā ir pieaudzis 3 reizes jeb par 8 klientiem.
- ▶ **No NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas, no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā un ārpus savas pašvaldības teritorijas** DAC pakalpojuma klientu skaits kopējo DAC pakalpojuma klientu skaitā pārskata periodā ir bijis ļoti mazs, attiecīgi, vidēji 0,3%, 1% un 0,1%. Klientu skaits šiem DAC pakalpojuma nodrošināšanas veidiem ir bijis ļoti mainīgs.

4.4.1. tabula

DAC pakalpojumu saņēmušo klientus skaits sadalījumā pa pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam

Rādītāji	Klientu skaits griezumā pa gadiem					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
DAC pakalpojumu saņēmušie klienti kopā (pilngadīgas personas un bērni)	21 952	21 162	16 445	12 966	8 932	8 302
Savas pašvaldības institūciju nodrošinātie DAC pakalpojumi	17 980	16 946	12 401	7 583	3 809	4 253
Pašvaldība iepērk DAC pakalpojumu:						
<i>no citas pašvaldības</i>	4	7	9	1	2	12
<i>no NVO savas pašvaldības teritorijā</i>	3 665	3 936	3 878	5 240	4 898	3 880
<i>no NVO ārpus savas pašvaldības</i>	21	41	14	13	70	49
<i>no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā</i>	282	195	100	128	141	106
<i>ārpus savas pašvaldības teritorijas</i>	0	37	43	1	12	2

Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.4. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

Analizējot DAC pakalpojuma sniegušo institūciju skaita un izlietotā finansējuma izmaiņas sadalījumā pa pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam, konstatēts (4.4.2. tabula):

- ▶ **Savas pašvaldības institūcijas nodrošināto** DAC pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo DAC pakalpojuma institūciju skaitā ir samazinājies no 63% 2018. gadā līdz 56% 2023. gadā, kas ir par 6 procentpunktiem, un institūciju skaits ir samazinājies par 13% jeb 10 institūcijām. Tāpat DAC pakalpojumam izlietotā finansējuma daļa kopējos DAC izdevumos ir samazinājusies no 59% līdz 47%, kas ir par 12 procentpunktiem, taču kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis par 20% jeb 743 035 eiro.
- ▶ **Iepirkto no NVO savas pašvaldības teritorijā** DAC pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo DAC pakalpojuma institūciju skaitā ir pieaudzis no 22% 2018. gadā līdz 25% 2023. gadā, kas ir par 4 procentpunktiem un 2 institūcijām. DAC pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos DAC pakalpojuma izdevumos ir pieaudzis no 33% līdz 48%, kas ir par 15 procentpunktiem, un kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis par 2 reizes jeb 2 517 703 euro.
- ▶ **No citas pašvaldības iepirkto** DAC pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo DAC pakalpojuma institūciju skaitā ir pieaudzis no 3% 2018. gadā līdz 5% 2023. gadā,

kas ir par 3 procentpunktiem un 3 institūcijām. DAC pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos DAC pakalpojuma izdevumos ir pieaudzis ļoti minimāli, attiecīgi no 0,2% līdz 0,3%, kas ir par 0,1 procentpunktu, un kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis par 10% jeb 15 287 euro.

- ▶ **No NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas**, DAC pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo DAC pakalpojuma institūciju skaitā ir samazinājies no 9% 2018. gadā līdz 7% 2023. gadā, kas ir par 2 procentpunktiem un 3 institūcijām. DAC pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos DAC pakalpojuma izdevumos ir pieaudzis ļoti minimāli, attiecīgi no 0,3% līdz 0,8%, kas ir par 0,5 procentpunktiem, un kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis 3 reizes jeb par 55 613 euro.
- ▶ **No privātpersonām savas pašvaldības teritorijā** DAC pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo DAC pakalpojuma institūciju skaitā ir pieaudzis no 3% 2018. gadā līdz 5% 2023. gadā, kas ir par 3 procentpunktiem un 2 institūcijām. DAC pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos DAC pakalpojuma izdevumos ir samazinājies, attiecīgi no 8% līdz 5%, kas ir par 3 procentpunktiem, un kopējais izlietotais finansējums arī ir samazinājies par 30% jeb par 151 317 euro.
- ▶ **Ārpus savas pašvaldības teritorijas** DAC pakalpojumu pašvaldības ir sākušas iepirkt ar 2019. gadu un šo institūciju skaits ir ļoti mainīgs, vislielākais skaits bija 2020. gadā 7 institūcijas. Analizējot DAC pakalpojuma sniegušo institūciju skaitu kopējo DAC pakalpojuma institūciju skaitā redzams, ka tas ir samazinājies no 3% 2019. gadā līdz 1,8% 2023. gadā, kas ir par 1,2 procentpunktiem un 2 institūcijām. DAC pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos DAC pakalpojuma izdevumos ir samazinājies, attiecīgi no 0,1% līdz 0,02%, kas ir par 0,06 procentpunktiem, un kopējais izlietotais finansējums arī ir samazinājies par 48% jeb par 4 098 euro.

Analizējot datus par DAC pakalpojumu klientu skaitu, institūciju skaitu un izlietoto finansējumu, secināts, ka pašvaldības prioritāri nodrošina šo pakalpojumu savās institūcijās (2023. gadā: 51,2% klientu, 56% institūciju, 47% finansējumu). Otrs populārākais risinājums ir iepirkt DAC pakalpojumu no NVO pašvaldības teritorijā (2023. gadā: 46,7% klientu, 25% institūciju, 48% finansējumu). Kopā šie divi varianti 2023. gadā veidoja 97,9% klientu, 81% institūciju un 96% finansējumu.

Izvērtējuma eksperti norāda, ka pārskata periodā Latvijā īstenotā DI projekta ietvaros liela daļa personu ar GRT saņēma pakalpojumus, kas tika finansēti no ES struktūrfondi. Tādējādi var pieņemt, ka DAC pakalpojuma faktiskie izdevumi ir ievērojami palielinājušies, pateicoties šim ārējam finansējumam.

4.4.2. tabula

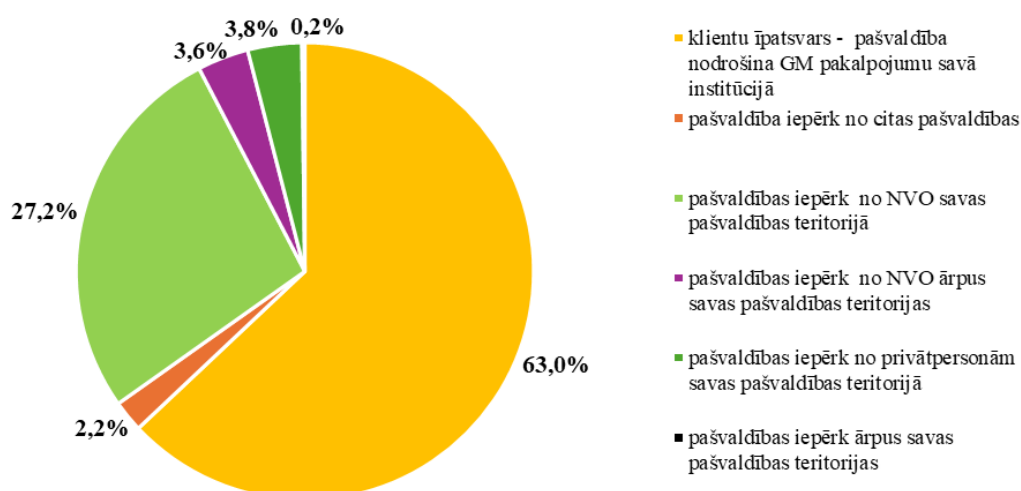
DAC pakalpojuma faktiskais pakalpojuma sniedzēju (institūciju) skaits un izlietotais finansējums sadalījuma pa DAC pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam

Rādītāji	Institūciju skaits/ izlietotais finansējums euro griezumā pa gadiem											
	2018		2019		2020		2021		2022		2023	
	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums
Kopā izlietotais finansējums sociālajiem pakalpojumiem	X	81 545 807	X	88 739 950	X	93 350 364	X	105 523 447	X	119 584 016	X	149 037 163
DAC pakalpojums kopā	118	6 412 317	128	6 067 074	110	6 365 732	103	6 705 327	112	7 848 555	114	9 596 736
DAC pakalpojumam izlietotais finansējums % no visiem sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma	X	7,9	X	6,8	X	6,8	X	6,4	X	6,6	X	6,4
Savas pašvaldības institūciju nodrošinātie DAC pakalpojumi	74	3 777 342	75	3 188 523	60	3 118 867	63	2 936 636	68	3 628 283	64	4 520 378
Pašvaldība iepērk DAC pakalpojumus:												
<i>no citas pašvaldības</i>	3	13 890	5	21 462	5	16 780	1	9 607	2	19 845	6	29 177
<i>no NVO savas pašvaldības teritorijā</i>	26	2 102 957	28	2 366 266	27	3 022 933	28	3 483 731	25	3 789 518	28	4 620 660
<i>no NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas</i>	11	19 795	11	24 738	6	24 471	5	18 026	9	103 220	8	75 408
<i>no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā</i>	4	498 332	5	457 475	5	174 354	5	251 841	6	301 116	6	347 015
<i>ārpus savas pašvaldības teritorijas</i>	0	0	4	8 610	7	8 327	1	5 486	2	6 573	2	4 098

Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.4. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

GM pakalpojums

Analizējot GM pakalpojuma klientu skaita struktūru kopējo GM pakalpojuma klientu skaitā pa pakalpojuma nodrošināšanas veidiem 2023. gadā, Izvērtējama eksperti konstatēja, ka ir divi prioritārie GM pakalpojuma nodrošināšanas veidi, kas kopā sastāda 90,2% - 63% klientu šo pakalpojumu saņem savas pašvaldības izveidotajā institūcijā un 27,2% klientiem šis pakalpojums tiek nodrošināts savas pašvaldības NVO (4.4.3. attēls).

4.4.3. attēls. GM pakalpojuma klientu īpatsvars kopējā klientu skaitā 2023. gadā sadalījumā pa GM pakalpojuma nodrošināšanas veidiem.¹⁴³

Analizējot GM pakalpojumu saņēmušo klientu skaita izmaiņas sadalījumā pa pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam, konstatēts (4.4.3. tabula):

- ▶ **Savas pašvaldības institūcijas nodrošināto** GM pakalpojuma klientu skaits kopējo GM pakalpojuma klientu skaitā ir pieaudzis no 39% 2018. gadā līdz 63% 2023. gadā, kas ir par 33 procentpunktiem, un klientu skaits ir pieaudzis 3 reizes jeb par 214 klientiem.
- ▶ **Iepirkto no NVO savas pašvaldības teritorijā** GM pakalpojuma klientu skaits kopējo GM pakalpojuma klientu skaitā ir samazinājies no 47% 2018. gadā līdz 27% 2023. gadā, kas ir par 20 procentpunktiem, un kopējais klientu skaits pārskata periodā pieaudzis 2 reizes jeb 10 klientiem.
- ▶ **No citas pašvaldības iepirkto** GM pakalpojuma klientu skaits kopējo GM pakalpojuma klientu skaitā ir bijis mainīgs, bet saglabājies robežās no 1% līdz 3% pārskata periodā, un kopējais klientu skaits ir pieaudzis par 4 klientiem.
- ▶ **No NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas** GM pakalpojuma klientu skaits kopējo GM pakalpojuma klientu skaitā pārskata periodā vidēji bija 3%, izmaiņas bija minimālas no 2,7% līdz 3,6%, un klientu skaits ir pieaudzis 2 reizes jeb 10 klientiem.

¹⁴³ Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.6.2. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

- ▶ **No privātpersonām savas pašvaldības teritorijā** GM pakalpojuma klientu skaits kopējo GM pakalpojuma klientu skaitā ir samazinājies no 8% 2018. gadā līdz 6% 2023. gadā, kas ir par 2 procentpunktiem, un klienta skaita izmaiņas šajā laika periodā ir bijušas nelielas.
- ▶ **Ārpus savas pašvaldības teritorijas** GM pakalpojuma klientu skaits kopējo GM pakalpojuma klientu skaitā ir samazinājies no 0,8% 2018. gadā līdz 0,2% 2023. gadā, kas ir par 0,6 procentpunktiem, un klientu skaita izmaiņas pēdējos četros gados nav bijušas.

4.4.3. tabula

GM pakalpojumu saņēmušo klientus skaits sadalījumā pa GM pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam

Rādītāji	Klientu skaits griezumā pa gadiem					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
GM pakalpojumu saņēmušie klienti	253	254	268	299	466	497
Savas pašvaldības institūciju nodrošinātie pakalpojumi	99	106	122	158	290	313
Pašvaldība iepērk GM pakalpojumu:						
<i>no citas pašvaldības</i>	7	4	6	4	13	11
<i>no NVO savas pašvaldības teritorijā</i>	118	118	110	112	129	135
<i>no NVO ārpus savas pašvaldības</i>	8	7	8	8	15	18
<i>no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā</i>	19	19	21	16	18	19
<i>ārpus savas pašvaldības teritorijas</i>	2	0	1	1	1	1

Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.6.2. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv>

Analizējot GM pakalpojumu sniegušo institūciju skaita un izlietotā finansējuma izmaiņas sadalījumā pa pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam, konstatēts, ka (4.4.4. tabula):

- ▶ **Savas pašvaldības institūcijas nodrošināto** GM pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo GM pakalpojuma institūciju skaitā ir pieaudzis no 33% 2018. gadā līdz 53% 2023. gadā, kas ir par 20 procentpunktiem, un institūciju skaits ir pieaudzis 4 reizes jeb 23 institūcijām. GM pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos GM pakalpojuma izdevumos ir arī pieaudzis, attiecīgi no 52% līdz 60%, kas ir par 8 procentpunktiem, un kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis 3,5 reizes jeb 1 308 436 euro.
- ▶ **Iepirkto no NVO savas pašvaldības teritorijā** GM pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo GM pakalpojuma institūciju skaitā ir pieaudzis no 5% 2018. gadā līdz 9% 2019. gadā, kas ir par 4 procentpunktiem un 4 institūcijām, bet pārējos gados pārskata periodā tas ir palicis nemainīgs - 5 institūcijas. GM pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos GM pakalpojuma izdevumos ir samazinājies, attiecīgi no 38% līdz 33%, kas ir par 5 procentpunktiem, bet kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis 4 reizes jeb 637 502 euro.
- ▶ **No citas pašvaldības iepirkto** GM pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo GM pakalpojuma institūciju skaitā ir bijis ļoti mainīgs ar tendenci samazināties no 29% 2018. gadā līdz 14% 2023. gadā, kas ir par 15 procentpunktiem un 2 institūcijām. GM

pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos GM pakalpojuma izdevumos arī ir ļoti minimāli samazinājies, attiecīgi no 2,4% līdz 1,3%, kas ir par 1,1 procentpunktu, bet kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis par 66% jeb 15 338 euro.

- ▶ **No NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas** GM pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo GM pakalpojuma institūciju skaitā ir samazinājies no 24% 2018. gadā līdz 21% 2023. gadā, kas ir par 2 procentpunktiem, bet institūciju skaits ir pieaudzis par 7 institūcijām. GM pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos GM pakalpojuma izdevumos ir samazinājies ļoti minimāli, attiecīgi no 2,4% līdz 2,3%, kas ir par 0,1 procentpunktu, un kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis 3 reizes jeb par 47 803 euro.
- ▶ **No privātpersonām savas pašvaldības teritorijā** GM pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo GM pakalpojuma institūciju skaitā ir samazinājies no 5% 2018. gadā līdz 2% 2023. gadā, kas ir par 3 procentpunktiem, institūciju skaits pārskata periodā ir bijis nemainīgs, t.i. GM pakalpojumu ir sniegusi viena institūcija. GM pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos GM pakalpojuma izdevumos ir samazinājies, attiecīgi no 4,4% līdz 3,7%, kas ir par 0,3 procentpunktiem, bet kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis 2,3 reizes jeb par 70 904 euro.
- ▶ **Ārpus savas pašvaldības teritorijas** GM pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo GM pakalpojuma institūciju skaitā ir samazinājies no 5% 2018. gadā līdz 2% 2023. gadā, kas ir par 3 procentpunktiem, pašvaldības pārskata periodā tikai 4 gadus ir iepirkušas GM pakalpojumu ārpus savas teritorijas un tā ir bijusi viena institūcija gadā. GM pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos GM pakalpojuma izdevumos ir bijis ļoti mainīgs ar tendenci samazināties, attiecīgi no 0,2% līdz 0,03%, kas ir par 0,17 procentpunktiem, un kopējais izlietotais finansējums arī ir samazinājies par 56% jeb par 1 083 euro.

Analizējot datus par GM pakalpojumu klientu skaitu, institūciju skaitu un izlietoto finansējumu, secināts, ka pašvaldības prioritāri nodrošina šo pakalpojumu savās institūcijās (2023. gadā: 63% klientu, 53% institūciju, 60% finansējumu). Otra populārākā iespēja ir iepirkt GM pakalpojumu no NVO pašvaldības teritorijā (2023. gadā: 27% klientu, 9% institūciju, 33% finansējumu). Kopā šie divi varianti 2023. gadā veidoja 90% klientu, 62% institūciju un 93% finansējumu.

Izvērtējuma eksperti atzīmē, ka pārskata periodā Latvijā īstenotā DI projekta ietvaros liela daļa personu ar GRT saņēma pakalpojumus tieši šī projekta ietvaros. Tādējādi var pieņemt, ka GM pakalpojuma faktiskie izdevumi ir ievērojami palielinājušies, jo tie tika finansēti no ES struktūrfondiem.

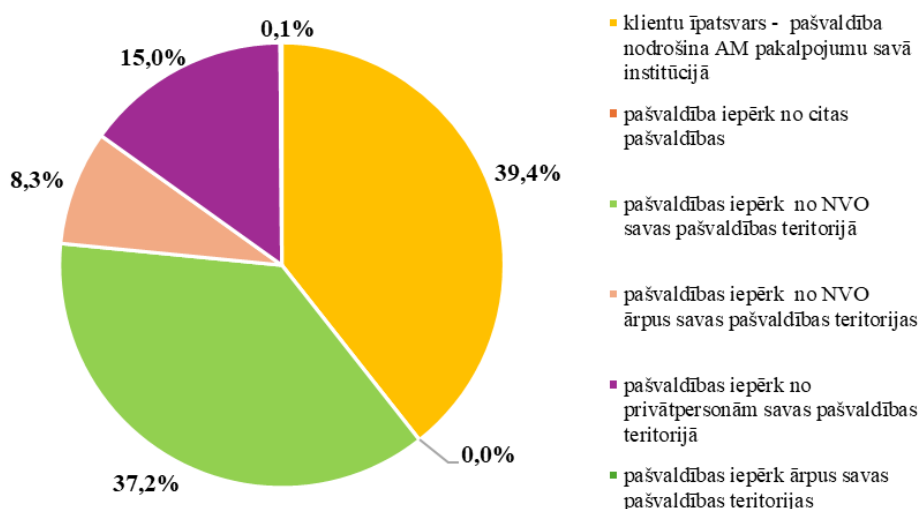
GM pakalpojuma faktiskais pakalpojuma sniedzēju (institūciju) skaits un izlietotais finansējums sadalījuma pa GM pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam

Rādītāji	Institūciju skaits/ izlietotais finansējums euro griezumā pa gadiem											
	2018		2019		2020		2021		2022		2023	
	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums
Kopā izlietotais finansējums sociālajiem pakalpojumiem	X	81 545 807	X	88 739 950	X	93 350 364	X	105 523 447	X	119 584 016	X	149 037 163
GM pakalpojums kopā	21	978 950	24	1 091 300	28	1 246 576	30	1 699 979	44	2 218 249	57	3 057 850
GM pakalpojumam izlietotais finansējums % no visiem sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma	X	1,2	X	1,2	X	1,3	X	1,6	X	1,9	X	2,1
Savas pašvaldības institūciju nodrošinātie GM pakalpojumi	7	514 427	9	558 773	9	630 278	15	851 016	23	1 267 860	30	1 822 863
Pašvaldība iepērk GM pakalpojumu:												
<i>no citas pašvaldības</i>	6	23 280	4	18 461	6	27 111	3	19 626	7	23 695	8	38 618
<i>no NVO savas pašvaldības teritorijā</i>	1	373 078	5	426 491	5	480 987	5	685 632	5	766 445	5	1 010 580
<i>no NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas</i>	5	23 252	5	24 726	6	34 236	5	44 656	8	48 771	12	71 055
<i>no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā</i>	1	42 989	1	62 849	1	71 690	1	91 745	1	103 324	1	113 893
<i>ārpus savas pašvaldības teritorijas</i>	1	1 924	0	0	1	2 274	1	7 304	0	8 154	1	841

Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.6.2. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

AM pakalpojums

Analizējot AM pakalpojuma klientu skaita struktūru kopējo AM pakalpojuma klientu skaitā pa pakalpojuma nodrošināšanas veidiem 2023. gadā, Izvērtējama eksperti konstatēja, ka ir trīs prioritārie AM pakalpojuma nodrošināšanas veidi, kas kopā sastāda 91,6% - 39,4% klientu šo pakalpojumu saņem savas pašvaldības izveidotajā institūcijā, 37,2% klientiem šis pakalpojums tiek nodrošināts savas pašvaldības NVO un 15% klientiem AM pakalpojumu pašvaldība iepērk no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā (4.4.4. attēls).

4.4.4. attēls. AM pakalpojuma klientu īpatsvars kopējā klientu skaitā 2023. gadā sadalījumā pa AM pakalpojuma nodrošināšanas veidiem.¹⁴⁴

Analizējot AM pakalpojumu saņēmušo klientu skaita izmaiņas sadalījumā pa pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam, konstatēts (4.4.5. tabula):

- ▶ **Savas pašvaldības institūcijas nodrošināto** AM pakalpojuma klientu skaits kopējo AM pakalpojuma klientu skaitā ir samazinājies no 50% 2018. gadā līdz 39% 2023. gadā, kas ir par 11 procentpunktiem, kā arī klientu skaits ir samazinājies par 39% jeb par 1 424 klientiem.
- ▶ **Iepirkto no NVO savas pašvaldības teritorijā** AM pakalpojuma klientu skaits kopējo AM pakalpojuma klientu skaitā ir nedaudz pieaudzis no 36% 2018. gadā līdz 37% 2023. gadā, kas par 1 procentpunktu, kopējais klientu skaits pārskata periodā pieaudzis 9% jeb 538 klientiem.
- ▶ **No privātpersonām savas pašvaldības teritorijā** AM pakalpojuma klientu skaits kopējo AM pakalpojuma klientu skaitā ir pieaudzis no 8% 2018. gadā līdz 15% 2023. gadā, kas ir par 7 procentpunktiem, kopējais klientu skaits pārskata periodā pieaudzis 2 reizes jeb 1 392 klientiem.
- ▶ **No NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas** AM pakalpojuma klientu skaits kopējo AM pakalpojuma klientu skaitā ir pieaudzis no 5% 2018. gadā līdz 8% 2023. gadā, kas

¹⁴⁴ Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.1.1. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>.

ir par 3 procentpunktiem, kopējais klientu skaits pārskata periodā pieaudzis 2 reizes jeb 570 klientiem.

- **No citas pašvaldības** AM pakalpojums tika iepirkts tikai 2020. gadā un 2021. gadā, bet **ārpus savas pašvaldības teritorijas** AM pakalpojumus pašvaldības sāka iepirkt sākot ar 2020. gadu un klientu skaits bija mazs - 2023. gadā 21 klients.

4.4.5. tabula

AM pakalpojumu saņēmumu klientu skaits sadalījumā pa AM pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam

Rādītāji	Klientu skaits					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
AM pakalpojumu saņēmumu klienti kopā	16 754	17 239	17 062	17 667	17 775	17 851
Savas pašvaldības institūciju nodrošinātie AM pakalpojumi	8 454	8 322	8 028	7 802	7 413	7 030
Pašvaldība iepērk AM pakalpojumus no:						
<i>no citas pašvaldības</i>	0	0	7	37	0	0
<i>no NVO savas pašvaldības teritorijā</i>	6 099	6 374	6 167	6 605	6 257	6 637
<i>no NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas</i>	917	1 080	1 220	1 253	1 693	1 487
<i>no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā</i>	1 284	1 463	1 628	1 965	2 404	2 676
<i>ārpus savas pašvaldības teritorijas</i>	0	0	12	5	8	21

Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.1.1. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

Analizējot AM pakalpojumu sniegušo institūciju skaita un izlietotā finansējuma izmaiņas sadalījumā pa pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam, konstatēts, ka (4.4.6. tabula):

- **Savas pašvaldības institūcijas nodrošināto** AM pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo AM pakalpojuma institūciju skaitā ir samazinājies no 25% 2018. gadā līdz 14% 2023. gadā, kas ir par 11 procentpunktiem, kā arī institūciju skaits ir samazinājies par 37% jeb 14 institūcijām. AM pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos AM pakalpojuma izdevumos arī ir samazinājies, attiecīgi no 27% līdz 14%, kas ir par 13 procentpunktiem, bet kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis 8% jeb 429 108 euro.
- **Iepirkto no NVO savas pašvaldības teritorijā** AM pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo AM pakalpojuma institūciju skaitā ir samazinājies no 12% 2018. gadā līdz 10% 2023. gadā, kas ir par 2 procentpunktiem, un šajā laika periodā institūciju skaits pa gadiem bija mainīgs 2021. gadā sasniedzot maksimālo institūciju skaitu - 26 institūcijas. AM pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos AM pakalpojuma izdevumos ir mainījies ļoti maz - no 59% 2018. gadā līdz 61% 2021. gadā un atkal līdz 59% 2023. gadā, bet kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis 2 reizes jeb 13 568 096 euro.
- **No NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas** AM pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo AM pakalpojuma institūciju skaitā ir samazinājies no 21% 2018. gadā līdz 13% 2023. gadā, kas ir par 8 procentpunktiem, un arī institūciju skaits ir

samazinājies par 26% jeb 8 institūcijām. AM pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos AM pakalpojuma izdevumos visos gados, izņemot 2022. gadu (5%), ir saglabājies nemainīgs 4%, bet kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis 2,6 reizes jeb par 1 116 946 euro.

- ▶ **No privātpersonām savas pašvaldības teritorijā** AM pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo AM pakalpojuma institūciju skaitā ir palielinājies no 42% 2018. gadā līdz 61% 2023. gadā, kas ir par 19 procentpunktiem, un institūciju skaits pārskata periodā ir pieaudzis par 66% jeb 42 institūcijām. AM pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos AM pakalpojuma izdevumos ir pieaudzis, attiecīgi no 11% līdz 23%, kas ir par 12 procentpunktiem, un kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis 4,6 reizes jeb par 7 458 756 euro.
- ▶ **No citas pašvaldības** AM pakalpojumu sāka iepirkt no 2020. gada un iepirka divus gadus, bet **ārpus savas pašvaldības teritorijas** sāka arī iepirkt no 2020. gada, un gadā AM pakalpojums tika iepirkts no 2 vai 3 institūcijām.

Datu analīze par sniegtajiem AM pakalpojumiem 2023. gadā liecina, ka pašvaldības daļu AM pakalpojuma nodrošina savās institūcijās (14% no kopēja AM pakalpojuma sniedzēju skaita), apkalpojot 39% klientu un izlietojot 14% no AM pakalpojumam pieejamā finansējuma. Papildus nepieciešamos pakalpojumus pašvaldības pārsvarā iepērk no:

- ▶ **NVO savas pašvaldības teritorijā:** piesaistot 10% pakalpojuma sniedzējus, apkalpot 37% klientu un izlietojot šim mērķim 59% no kopējā AM pakalpojumam izlietotā finansējuma.
- ▶ **Privātpersonām savas pašvaldības teritorijā:** piesaistot 61% pakalpojuma sniedzējus, apkalpojot 15% klientu un izlietojot 23% no kopējā AM pakalpojumam izlietotā finansējuma.
- ▶ **NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas:** piesaistot 13% pakalpojuma sniedzējus, apkalpo 8% klientu un izlietojot 4% no kopējā AM pakalpojumam izlietotā finansējuma.

Dati liecina, ka pašvaldības lielākoties iepērk AM pakalpojumu no piesaistītiem pakalpojuma sniedzējiem gan savas pašvaldības teritorijā, gan ārpus tās.

4.4.6. tabula

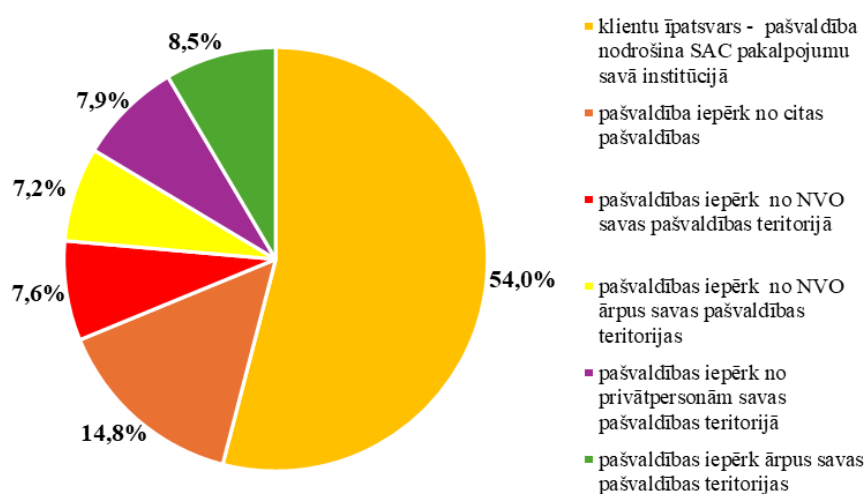
AM pakalpojuma faktiskais pakalpojuma sniedzēju (institūciju) skaits un izlietotais finansējums sadalījuma pa AM pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam

Rādītāji	Institūciju skaits/ izlietotais finansējums euro griezumā pa gadiem											
	2018		2019		2020		2021		2022		2023	
	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums
Kopā izlietotais finansējums sociālajiem pakalpojumiem	X	81 545 807	X	88 739 950	X	93 350 364	X	105 523 447	X	119 584 016	X	149 037 163
AM pakalpojums kopā	151	19 544 581	162	21 819 991	146	22 521 614	187	29 671 396	177	32 546 084	174	42 127 869
AM pakalpojumam izlietotais finansējums % no visiem sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma	X	24,0	X	24,6	X	24,1	X	28,1	X	27,2	X	28,3
Savas pašvaldības institūciju nodrošinātie AM pakalpojumi	38	5 352 522	37	5 782 694	33	5 709 847	27	5 367 506	23	4 742 891	24	5 781 630
Pašvaldība iepērk AM pakalpojumu:												
<i>no citas pašvaldības</i>	0	0		0	2	20 287	1	152 720	0	0	0	0
<i>no NVO savas pašvaldības teritorijā</i>	18	11 442 973	22	12 617 399	19	12 750 632	26	18 165 194	17	19 328 810	18	25 011 069
<i>no NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas</i>	31	686 569	34	852 526	36	986 571	30	1 216 770	30	1 679 100	23	1 803 515
<i>no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā</i>	64	2 062 517	69	2 567 372	52	3 021 418	99	4 765 906	102	6 790 990	106	9 521 273
<i>ārpus savas pašvaldības teritorijas</i>	0	0	0	0	4	32 859	4	3 300	5	4 293	3	10 382

Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.1.1. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

SAC pakalpojums

Analizējot SAC pakalpojuma klientu (pilngadīgu personu) skaita struktūru kopējo SAC pakalpojuma klientu (pilngadīgu personu) skaitā, izņemot valsts nodrošinātos SAC pakalpojuma klientus, pa pakalpojuma nodrošināšanas veidiem 2023. gadā, Izvērtējama eksperti konstatēja, ka ir divi prioritārie SAC pakalpojuma nodrošināšanas veidi, kas kopā sastāda 66% - 54% klientu šo pakalpojumu saņem savas pašvaldības izveidotajā institūcijā un 15% klientiem šis pakalpojums tiek nodrošināts citas pašvaldības institūcijā. Atlikušo daļu klientu vietu pašvaldības vienādās daļās (8%) iepērk no NVO savas pašvaldības teritorijā, no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā un ārpus savas pašvaldības teritorijas. Atlikušos 7% klientu vietu pašvaldības iepērk no NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas (4.4.5. attēls).

4.4.5. attēls. SAC pakalpojuma klientu īpatsvars kopējā klientu skaitā 2023. gadā sadalījumā pa SAC pakalpojuma nodrošināšanas veidiem.¹⁴⁵

Analizējot SAC pakalpojumu saņēmušo klientu skaita izmaiņas sadalījumā pa pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam, konstatēts, ka (4.4.7. tabula):

- ▶ **Savas pašvaldības institūcijas nodrošināto** SAC pakalpojuma klientu skaits kopējo SAC pakalpojuma klientu skaitā ir samazinājies no 60% 2018. gadā līdz 54% 2023. gadā, kas ir par 6 procentpunktiem, bet klientu skaits ir palielinājies par 11% jeb par 521 klientu.
- ▶ **No citas pašvaldības iepirkta** SAC pakalpojuma klientu skaits kopējo SAC pakalpojuma klientu skaitā ir samazinājies no 21% 2018. gadā līdz 15% 2023. gadā, kas ir par 6 procentpunktiem, un arī klientu skaits ir samazinājies par 15% jeb par 260 klientiem.
- ▶ **Iepirkta no NVO savas pašvaldības teritorijā** SAC pakalpojuma klientu skaits kopējo SAC pakalpojuma klientu skaitā ir nedaudz pieaudzis no 6% 2018. gadā līdz 8% 2023. gadā, kas ir par 2 procentpunktiem, kopējais klientu skaits pārskata periodā pieaudzis par 60% jeb 279 klientiem.

¹⁴⁵ Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.1. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

- ▶ **No privātpersonām savas pašvaldības teritorijā** iepirtā SAC pakalpojuma klientu skaits kopējo SAC pakalpojuma klientu skaitā ir pieaudzis no 3% 2018. gadā līdz 8% 2023. gadā, kas ir par 5 procentpunktiem, kopējais klientu skaits pārskata periodā pieaudzis 3 reizes jeb 495 klientiem.
- ▶ **Ārpus savas pašvaldības teritorijas** iepirtā SAC pakalpojuma klientu skaits kopējo SAC pakalpojuma klientu skaitā ir pieaudzis nedaudz no 4% 2018. gadā līdz 8% 2023. gadā, kas ir par 4 procentpunktiem, kopējais klientu skaits pārskata periodā pieaudzis 3 reizes jeb 551 klientu.
- ▶ **No NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas** iepirtā SAC pakalpojuma klientu skaits kopējo SAC pakalpojuma klientu skaitā ir pieaudzis nedaudz no 6% 2018. gadā līdz 7% 2023. gadā, kas ir par 1 procentpunktu, kopējais klientu skaits pārskata periodā pieaudzis par 49% jeb 231 klientu.

4.4.7. tabula

SAC pakalpojumu saņēmējo klientu skaits sadalījumā pa SAC pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam

Rādītāji	Klientu skaits					
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
SAC pakalpojumu saņēmējo pilngadīgo klientu skaits kopā	7 953	8 853	8 434	8 313	8 977	9 770
Savas pašvaldības SAC nodrošinātais SAC pakalpojums	4 758	4 975	4 489	4 628	4 977	5 279
Pašvaldība iepērk SAC pakalpojumu:						
<i>no citas pašvaldības</i>	1 702	1 967	1 920	1 446	1 308	1 442
<i>no NVO savas pašvaldības teritorijā</i>	464	533	578	634	655	743
<i>no NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas</i>	473	645	697	551	629	704
<i>no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā</i>	277	366	376	504	714	772
<i>ārpus savas pašvaldības teritorijas</i>	279	367	374	550	694	830

Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.1. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

Analizējot SAC pakalpojumu sniegušo institūciju skaita un izlietotā finansējuma izmaiņas sadalījumā pa pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam, konstatēts, ka (4.4.8. tabula):

- ▶ **Savas pašvaldības institūcijas nodrošināto SAC pakalpojuma sniegušo institūciju skaits** kopējo SAC pakalpojuma institūciju skaitā ir pieaudzis no 15% 2018. gadā līdz 18% 2023. gadā, kas ir par 3 procentpunktiem, kā arī institūciju skaits ir pieaudzis par 4% jeb 3 institūcijām. SAC pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos SAC pakalpojuma izdevumos ir samazinājies, attiecīgi no 69% līdz 67%, kas ir par 2 procentpunktiem, bet kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis 2 reizes jeb 19 568 347 euro.
- ▶ **No citas pašvaldības iepirkto SAC pakalpojuma sniegušo institūciju skaits** kopējo SAC pakalpojuma institūciju skaitā ir samazinājies no 57% 2018. gadā līdz 39% 2023. gadā, kas ir par 18 procentpunktiem, kā arī institūciju skaits ir samazinājies par 61% jeb 121 institūciju. SAC pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos SAC pakalpojuma izdevumos arī ir samazinājies, attiecīgi no 16% līdz 10%, kas ir par

6 procentpunktiem, bet kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis 23% jeb 1 202 751 euro.

- ▶ **Iepirkto no NVO savas pašvaldības teritorijā** SAC pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo SAC pakalpojuma institūciju skaitā ir pieaudzis no 3% 2018. gadā līdz 4% 2023. gadā, kas ir par 1 procentpunktu, un šajā laika periodā institūciju skaits pagadiem bija ļoti maz mainīgs, klāt nākusi 1 institūcija. SAC pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos SAC pakalpojuma izdevumos ir pieaudzis no 5% 2018. gadā līdz 6% 2023. gadā, kas ir par 1 procentpunktu, bet kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis 2 reizes jeb 2 094 358 euro.
- ▶ **No privātpersonām savas pašvaldības teritorijā** SAC pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo SAC pakalpojuma institūciju skaitā ir palielinājies no 2% 2018. gadā līdz 5% 2023. gadā, kas ir par 3 procentpunktiem, bet institūciju skaits pārskata periodā ir pieaudzis par 2 reizes jeb 11 institūcijām. SAC pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos SAC pakalpojuma izdevumos ir pieaudzis, attiecīgi no 2% līdz 6%, kas ir par 4 procentpunktiem, un kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis 5,3 reizes jeb par 3 086 329 euro.
- ▶ **No NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas** iepirkto SAC pakalpojuma sniegušo institūciju skaits kopējo SAC pakalpojuma institūciju skaitā ir palielinājies no 17% 2018. gadā līdz 20% 2023. gadā, kas ir par 3 procentpunktiem, un arī institūciju skaits ir pieaudzis par 7% jeb 6 institūcijām. SAC pakalpojumam izlietotā finansējuma apmērs kopējos SAC pakalpojuma izdevumos ir pieaudzis no 4% 2018. gadā līdz 5% 2023. gadā, kas ir par 1 procentpunktu, un arī kopējais izlietotais finansējums ir pieaudzis 2,3 reizes jeb 1 656 970 euro.

Datu analīze par sniegtajiem SAC pakalpojumiem 2023. gadā liecina, ka pašvaldības prioritāri cenšas nodrošināt šo pakalpojumu savās institūcijās (18% no kopējā SAC pakalpojuma sniedzēju skaita), apkalpojot 54% klientu un izlietojot 67% no SAC pakalpojuma pieejamā finansējuma. Trūkstošo SAC pakalpojuma apjomu pašvaldības iepērk:

- ▶ **No citas pašvaldības:** piesaistot 39% pakalpojuma sniedzējus, apkalpojot 15% klientu un izlietojot šim mērķim 10% no kopējā SAC pakalpojumam izlietotā finansējuma.
- ▶ **No NVO savas pašvaldības teritorijā:** piesaistot 4% pakalpojuma sniedzējus, apkalpojot 8% klientu un izlietojot šim mērķim 6% no kopējā SAC pakalpojumam izlietotā finansējuma.
- ▶ **No privātpersonām savas pašvaldības teritorijā:** piesaistot 5% pakalpojuma sniedzējus, apkalpojot 8% klientu un izlietojot šim mērķim 6% no kopējā SAC pakalpojumam izlietotā finansējuma.
- ▶ **No NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas:** piesaistot 20% pakalpojuma sniedzējus, apkalpojot 7% klientu un izlietojot šim mērķim 5% no kopējā SAC pakalpojumam izlietotā finansējuma.
- ▶ **No ārpus savas pašvaldības teritorijas esošiem pakalpojuma sniedzējiem:** piesaistot 14% pakalpojuma sniedzējus, apkalpot 8% klientu un izlietojot šim mērķim 6% no kopējā SAC pakalpojumam izlietotā finansējuma.

Dati liecina, ka pašvaldības lielākoties SAC pakalpojumu nodrošina savās pašvaldību institūcijās.

4.4.8. tabula

SAC pakalpojuma faktiskais pakalpojuma sniedzēju (institūciju) skaits un izlietotais finansējums sadalījuma pa SAC pakalpojuma nodrošināšanas veidiem laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam

Rādītāji	Institūciju skaits/ izlietotais finansējums euro griezumā pa gadiem											
	2018		2019		2020		2021		2022		2023	
	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums	Institūciju skaits	finansējums
Kopā izlietotais finansējums sociālajiem pakalpojumiem	X	81 545 807	X	88 739 950	X	93 350 364	X	105 523 447	X	119 584 016	X	149 037 163
SAC pakalpojums kopā	549	32 383 160	568	37 277 696	629	40 940 064	439	44 670 932	478	49 785 224	484	62 770 149
SAC pakalpojumam izlietotais finansējums % no visiem sociālajiem pakalpojumiem izlietotā finansējuma	X	39,7	X	42,0	X	43,9	X	42,3	X	41,6	X	42,1
Savas pašvaldības institūciju nodrošinātie SAC pakalpojumi	82	22 403 430	79	26 311 703	82	27 602 792	87	31 076 722	99	34 584 819	85	41 971 777
Pašvaldība iepērk SAC pakalpojumus:												
<i>no citas pašvaldības</i>	312	5 207 113	324	5 648 803	341	6 401 819	196	4 414 474	196	4 476 235	191	6 409 864
<i>no NVO savas pašvaldības teritorijā</i>	18	1 693 318	17	1 364 086	16	1 894 737	19	2 259 167	18	2 942 719	19	3 787 676
<i>no NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas</i>	92	1 230 180	97	1 663 741	127	2 351 073	84	3 249 160	90	2 422 442	98	2 887 150
<i>no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā</i>	11	711 549	14	952 022	17	1 181 254	14	1 659 706	20	2 546 329	22	3 797 878
<i>ārpus savas pašvaldības teritorijas</i>	34	1 137 570	37	1 337 341	46	1 508 389	39	2 011 703	55	2 812 680	69	3 915 804

Datu avots: Pārskati par sociālajiem pakalpojumiem un sociālo palīdzību pašvaldībās, 2.1. tabula, pieejams: <https://data.gov.lv/lv>

Interviju un fokusgrupu dalībnieku viedokļi (1.pielikuma 1.5. nodaļa, 2.1.3. nodaļa)

Neviens ISA pakalpojums mērķa grupām netiek nodrošināts vienīgi pašvaldības ietvaros, to nodrošināšanai pakalpojumi tiek iepirkti no citām pašvaldībām, nevalstiskajām organizācijām, privātajiem komersantiem. *“Nezinu nevienu pašvaldību, kurā simtprocentīgi sociālie pakalpojumi būtu nodrošināti tikai no pašvaldības kā pakalpojumu sniedzējas.”*

Pakalpojumus iepērk cenu aptaujas ietvaros, slēdzot līgumus par konkrētu vietu nodrošināšanu, kas ļauj mazināt rindas pašvaldībā esošajam pieprasījumam, vienlaikus mēģinot pakalpojuma sniegšanas vietu atrast tuvāk klienta dzīvesvietai. *“[...] cenai, protams, ir viennozīmīgi ļoti noteicoša loma.”*

Rīgas pašvaldības iedzīvotājiem SAC pakalpojuma nodrošināšanai tiek izsniegts vaučers, kas ir pašvaldības līdzmaksājums līdz noteiktam apmēram. *“Ja viņa pensija un līdzfinansējums nenosedz cenu, tad klients var risināt savādākā veidā, piemēram, piesaistot apgādnieka līdzfinansējumu vai arī klientam ir citi ienākumi.”*

Pakalpojumu cenas ir augstas, tās mainās katru gadu, vienmēr ar augšupejošu līkni. *“Pakalpojuma izmaksas ir ļoti sadārdzinājušās, piecu gadu periodā izmaksas ir burtiski dubultājušās.”*

Izaicinājums ir sabalansēt pakalpojumu izmaksas ar kvalitāti, jo ne vienmēr augstāka cena nozīmē labāku kvalitāti. Ilgtermiņā jāvirza tā aprūpes daļa, kas izmaksu ziņā ir lētāka, primāri nepazaudējot klienta vajadzību nodrošināšanu. *“[...] aprūpi, pēc iespējas, ilgāk nodrošina mājās, pēc iespējas, attālinot institucionālo aprūpi.”*

Pastāv atšķirības pakalpojumu cenu un pieejamības nodrošināšanā starp pašvaldībām, līdzīgu vajadzību nodrošināšanā. Tomēr pakalpojumu nodrošināšanā ir jāskatās visas Latvijas teritorijas griezumā. *“[...] es varu saņemt lētāku pakalpojumu, bet ne sliktāku, taču tas atrodas krietni tālāk no Rīgas - 150 un 200 km.”*

Pakalpojuma cenu sadārdzina tajā ietvertā investīciju daļa, kā arī dažādas obligātās prasības, kas nereti uz klientiem nav attiecināmas. *“[...] cenai jābūt tikai par pakalpojuma sniegšanas nodrošināšanu.”* Rīgas pašvaldības piemērs ar nodrošināto līdzfinansējumu (vaučers) ilgstošās sociālās aprūpes pakalpojumu nodrošināšanā ir pierādījis pašvaldības finansiālo ietaupījumu. *“[...] vidēji mēs neiztērējam visu vaučera summu.”*

Secinājumi

Izdevumi sociālajai jomai, tostarp ISA pakalpojumiem, katru gadu pieaug, radot pašvaldībām grūtības nodrošināt nepieciešamo apjomu. Lai gan ISA pakalpojumiem ir vairāki finansējuma avoti, galvenais finansējuma slogs tomēr gulstas uz pašvaldībām.

Analizējot pašvaldību sniegto informāciju par faktisko ISA pakalpojumu klientu skaitu, Izvērtējuma eksperti konstatēja, ka, lai arī ISA pakalpojumiem tiek izdalīti seši sociālo pakalpojumu veidi (DAC, GM, AM, AB, SAC pakalpojumi un pansijas pakalpojums), **pašvaldību apkopotā un publiskotā informācija** aptver tikai četrus no šiem pakalpojumiem – DAC pakalpojumu, GM pakalpojumu, AM pakalpojumu un SAC pakalpojumu. Tas norāda uz iespējamu datu iztrūkumu attiecībā uz AB pakalpojumu un pansijas pakalpojumu, kas var ietekmēt pilnīgu pārskatu par visu ISA pakalpojumu pieejamību un izmantošanu.

Priekšlikums: pilnveidot esošos LM pārskatus, iekļaujot tajos informāciju par AB pakalpojumu un pansijas pakalpojumu.

Pieprasījums pēc DAC pakalpojuma, ko raksturo rindā esošo klientu skaits, bija novērojams tikai 2018., 2020. un 2021. gadā, attiecīgi četri, 10 un trīs klienti. Eksperti pieļauj, ka tas varētu būt saistīts ar pašvaldību neveikto pieprasījuma uzskaiti vai nepietiekamu datu vākšanu, kas nozīmē, ka pilnīga informācija par klientu rindām var nebūt pieejama, apgrūtinot precīzu pieprasījuma līmeņa novērtēšanu.

Sešu gadu laikā **DAC pakalpojumu saņēmēju skaits** ir samazinājies par 64% (4 739 klientiem), tai skaitā par 29% samazinājies personu ar fiziskiem traucējumiem skaits un par 92% - pensijas vecuma personu skaits. Izvērtējuma eksperti uzskata, ka fizisko traucējumu skaita un pensijas vecuma personu samazināšanos varētu veicināt sociālo pakalpojumu cenu pieaugums un ierobežotie pašvaldību finanšu resursi. Tajā pašā laikā, pieaugumu personu ar garīga rakstura traucējumiem un bērnu ar invaliditāti skaitā eksperti saista ar DI projekta īstenotajām aktivitātēm.

Izvērtējuma eksperti, analizējot pašvaldību sniegto informāciju par DAC pakalpojuma klientu skaitu, atklāja, ka dažādas pašvaldības izmanto atšķirīgus **datu uzskaites nosacījumus** un neuzskaita unikālos klientus. Līdz ar to pašvaldību iesniegtā informācija ir neprecīza.

Priekšlikums: Šī situācija norāda uz nepieciešamību uzlabot datu precizitāti, ieviešot vienotus un skaidrus datu uzskaites nosacījumus, lai tiktu uzskaitīti unikālie klienti un nodrošināta vienmērīga datu kvalitāte. Neprecīza datu uzskaitē var novest pie DAC pakalpojumu izmantotāju skaita pārvērtēšanas vai nenovērtēšanas, kas ietekmē resursu sadali un plānošanu. Lai nodrošinātu vienotu datu uzskaiti, var būt nepieciešamas papildu apmācības pašvaldību darbiniekiem par datu vākšanu un uzskaiti, kā arī vadlīniju izstrāde un ieviešana, lai lēmumi tiktu pieņemti, balstoties uz precīzu un ticamu informāciju.

Izvērtējuma eksperti uzskata, ka GM pakalpojumu sniedzēju un klientu skaita pieaugums, kā arī pieprasījuma pieaugums pēc GM pakalpojumiem (rindas veidošanās) ir saistīts ar personu ar GRT vēlmi dzīvot neatkarīgu dzīvi sabiedrībā un DI projekta aktivitātēm.

Pieprasījums pēc AM pakalpojuma ir bijis nemainīgs, jo nevienā no pēdējiem sešiem pārskata gadiem nav veidojusies rinda uz šo pakalpojumu. Eksperti uzskata, ka tas var būt saistīts ar pašvaldību neveikto pieprasījuma uzskaiti vai nepietiekamu datu vākšanu, kas traucē precīzi novērtēt pieprasījuma līmeni, vai arī ar pašvaldību centieniem nodrošināt maksimālu AM pakalpojuma pieejamību.

Priekšlikums: abos gadījumos ir nepieciešama datu kvalitātes uzlabošana, lai nodrošinātu efektīvu un taisnīgu AM pakalpojumu pieejamību.

Salīdzinot pašvaldību sniegto informāciju ar SPS reģistra datiem, izvērtējuma eksperti atklāja būtiskas atšķirības **SAC pakalpojumu sniedzēju** skaitā. 2024. gada maijā SPS reģistrā bija reģistrēti 192 sniedzēji, kas ir par 303 mazāk nekā pašvaldību pārskatos par 2023. gadu norādītais skaits (495). Šī situācija varētu būt radusies, jo pašvaldības izmanto atšķirīgas datu atlases pieejas un neuzskaita unikālos pakalpojumu sniedzējus.

Priekšlikums: Lai risinātu situāciju ar būtiskajām atšķirībām SAC pakalpojumu sniedzēju skaitā starp pašvaldību sniegto informāciju un SPS reģistra datiem, ieteicams standartizēt datu atlasī un klasifikāciju, izveidot centralizētu un sinhronizētu datubāzi, veikt regulārus auditus un pārbaudes, izglītēt pašvaldību darbiniekus par datu vākšanas un uzskaites standartiem, un veicināt tehnoloģisko risinājumu izmantošanu. Šo pasākumu īstenošana nodrošinās precīzāku SAC pakalpojumu sniedzēju skaita uzskaiti un samazinās neatbilstības starp dažādiem avotiem.

SAC pakalpojumu sniedzēju un klientu skaita pieaugums, kā arī stabils pieprasījums pēc šiem pakalpojumiem (rindu veidošanās), ir saistīts ar sabiedrības novecošanos un pieaugošu personu ar invaliditāti skaitu.

Bērnu skaita samazināšanās valsts SAC ir saistīta ar valsts politiku, kuras mērķis ir nodrošināt katram bērnam iespēju dzīvot ģimeniskai videi pietuvinātos apstākļos, kas vērsta uz bērnu skaita samazināšanu iestādēs, veicinot viņu integrāciju ģimenēs vai ģimenēm līdzīgās vidēs, kas tiek uzskatītas par labvēlīgākām bērnu attīstībai un labklājībai.

DI projekta ietvaros SBS pakalpojumu pieejamība ir ievērojami paplašinājusies, izveidojot jaunus DAC pakalpojuma, GM pakalpojumu un AB pakalpojuma institūcijas. Vairāk nekā puse no ISA pakalpojumu sniedzējiem nodrošina ISA pakalpojumus dzīvesvietā.

Pašvaldību iestādes ir galvenie pakalpojumu sniedzēji, īpaši GM pakalpojumam, SAC pakalpojumam un pansionāta pakalpojumam. NVO spēlē nozīmīgu lomu, īpaši GM pakalpojuma un DAC pakalpojuma sniegšanā. Privātie sniedzēji ir iesaistīti SAC pakalpojuma un AM pakalpojuma sniegšanā, kamēr valsts iestādes un SIA nodrošina salīdzinoši mazāku ISA pakalpojumu apjomu.

Neformālās aprūpes sektora izpēte Latvijā ir sarežģīta, jo datu neformālais raksturs un atšķirības aprūpes definīcijā dažādās aptaujās apgrūtina salīdzināmu datu iegūšanu.

Priekšlikums: Lai nodrošinātu neformālās aprūpes sektora datu salīdzināmību un precīzu izmaksu aprēķinus, ir nepieciešama vienota un standartizēta metodoloģija. Šī metodoloģija palīdzētu labāk izprast neformālās aprūpes ekonomisko vērtību un veicinātu efektīvāku resursu sadali, atbalstot neformālos aprūpētājus un nodrošinot ilgtspējīgu aprūpes sistēmu. Šāds standarts varētu ietvert saskaņotu terminoloģiju, definīcijas un datu vākšanas procedūras, kā arī ieteikumus par datu analīzi un ziņošanu. Turklāt būtu jāapsver sadarbība ar starptautiskām organizācijām un citām valstīm, lai nodrošinātu metodoloģijas atbilstību starptautiskajiem standartiem un veicinātu salīdzināmību ar citu valstu pieredzi neformālās aprūpes jomā.

Analizējot datus par DAC pakalpojumu, GM pakalpojumu, AM pakalpojumu un SAC pakalpojumu 2023. gadā, secināts, ka **pašvaldības prioritāri nodrošina šos pakalpojumus savās institūcijās** un papildus iepērk tos no NVO un privātpersonām savas teritorijas ietvaros. DAC pakalpojuma un GM pakalpojuma nodrošināšanā dominē pašvaldību institūcijas un NVO, savukārt AM pakalpojumu papildus iepērk arī no privātpersonām un NVO ārpus savas pašvaldības. SAC pakalpojuma nodrošināšanā nozīmīgu lomu spēlē arī citas pašvaldības, papildinot savu pašvaldību un NVO piedāvājumu. Kopumā, pašvaldības aptver lielāko daļu klientu, institūciju un finansējuma ar šiem variantiem.

Izvērtējuma eksperti norāda, ka pārskata periodā Latvijā īstenotā DI projekta ietvaros liela daļa personu ar GRT saņēma pakalpojumus, kas tika finansēti no ES struktūrfondiem, kā rezultātā daudz vairāk klientu tika nodrošināti ar minētajiem pakalpojumiem.

Apdrošināšanas organizācijas piedāvā privātpersonām Latvijā apdrošināt savu dzīvību un veselību, kā arī viens no apdrošināšanas veidiem ir uzkrājošā apdrošināšana, piemēram, bērna vecāki var veidot uzkrājumus bērna nākotnei – bērna izglītības nodrošināšanai vai patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Neviena organizācija nepiedāvā aprūpes apdrošināšanu.

Priekšlikums: Veicināt Latvijā privātās aprūpes apdrošināšanas sistēmas ieviešanu personām darbspējīgā vecumā, lai uzkrātu finanšu līdzekļus sociālās aprūpes nodrošināšanai nepieciešamības gadījumā. Šī sistēma līdzīgi uzkrājošajai apdrošināšanai nodrošinātu finansiālo drošību, mazinātu slogu ģimenei un veicinātu sabiedrības iesaisti un izpratni par nākotnes aprūpes nozīmību, piedāvājot arī potenciālus nodokļu atvieglojumus un elastīgus iemaksu plānus.

Iepazīstoties ar pieejamo informāciju par ISA pakalpojumiem dzīvesvietā eksperti konstatēja, ka šobrīd gan no pašvaldībām, gan no visiem pakalpojumu sniedzējiem netiek prasīta informācija pa ISA pakalpojumu veidiem saistībā ar finanšu avotiem (izņemot SAC pakalpojumu), ko nepieciešams apsvērt ieviest turpmākā rīcībpolitikas īstenošanas novērtēšanā.

Priekšlikums: Lai uzlabotu turpmāko rīcībpolitikas īstenošanu, tiek ierosināts ieviest detalizētu datu vākšanu un analīzi, standartizēt datu ievades sistēmas, nodrošināt apmācības pašvaldību darbiniekiem un pakalpojumu sniedzējiem, regulāri sagatavot pārskatus un veikt neatkarīgu datu analīzi, kā arī izstrādāt politikas izmaiņas, balstoties uz iegūtajiem datiem, lai veicinātu ISA pakalpojumu efektivitāti un finansiālo ilgtspēju.

5. Latvijas un starptautiskie pētījumi un ziņojumi

ISA pakalpojumu finansēšanas raksturošanai Izvērtējuma eksperti atlasīja vairākus Latvijas un starptautiskos ziņojumus un pētījumus, kurus būtu būtiski apskatīt pētāmā jautājuma kontekstā.

“Informatīvais ziņojums par vienmērīgu sociālo pakalpojumu tīkla attīstību pašvaldībās un vienotas pieejas veidošanu sociālo pakalpojumu nodrošināšanā iedzīvotājiem”

Ziņojumu sagatavoja: LM

Ziņojums publicēts: MK 2021. gada 19. oktobrī pieņēma zināšanai, vienlaikus uzdodot LM izstrādāt un labklājības ministram iesniegt izskatīšanai MK līdz 2022. gada 31. decembrim konceptuālo ziņojumu par individuālā budžeta pieeju sociālo pakalpojumu sniegšanā personām ar FT un līdz 2025. gada 1. februārim konceptuālo ziņojumu par sociālo pakalpojumu finansēšanas sistēmas pilnveidošanu un jauna ilgtspējīga finansēšanas modeļa ieviešanu.¹⁴⁶

Galvenie secinājumi:

- ▶ **Teritoriālās atšķirības:** sociālo pakalpojumu pieejamība ļoti atšķiras starp pašvaldībām, kas izraisa nevienlīdzību iedzīvotāju pieejā sociālajiem pakalpojumiem. Piemēram, ISA pakalpojumi tiek nodrošināti visās pašvaldībās, bet citi pakalpojumi, piemēram, krīzes centri, ir pieejami tikai dažās.
- ▶ **Finanšu resursu nepietiekamība:** daudzas pašvaldības nespēj nodrošināt nepieciešamos sociālos pakalpojumus finanšu trūkuma dēļ. Nevienai no sociālo pakalpojuma maksātāju pusēm (klients, apgādnieks, pašvaldība vai valsts) nav pietiekošu finanšu līdzekļu, lai nosegtu sociālā pakalpojuma izmaksas pilnā apmērā, turklāt katram no iespējamajiem risinājumiem būs arī finanšu ietekme.
- ▶ **Klientu vajadzības:** Pašvaldības ne vienmēr objektīvi izvērtē iedzīvotāju reālo vajadzību pēc sociālajiem pakalpojumiem, un finansējums bieži tiek plānots esošiem sociālajiem pakalpojumiem, nevis tiem, kas atbilst iedzīvotāju aktuālajām vajadzībām. Finansīali vājākām pašvaldībām trūkst resursu ekspertu piesaistei, lai precīzi plānotu sociālo pakalpojumu budžetu. Labāk nodrošinātās pašvaldības, piemēram, Rīga, cenšas prognozēt nepieciešamos sociālos pakalpojumus un to apjomu nākotnei. Tas noved pie situācijas, ka sociālā pakalpojuma saņēmējs ir atkarīgs no pašvaldības, kurā viņš dzīvo, labvēlības un prioritāro vajadzību izpratnes, starp kurām var nebūt ņemtas vērā viņa konkrētās vajadzības pēc sociālajiem pakalpojumiem, bet prioritāri tiek ņemtas vērā vajadzības pēc citiem pakalpojumiem – izglītības, ceļi un to infrastruktūra, ēku uzturēšana, projekti u.c.
- ▶ **Profesionālu speciālistu trūkums:** daudzās pašvaldībās trūkst profesionālu sociālās aprūpes un rehabilitācijas speciālistu, kas apgrūtina kvalitatīvu sociālo pakalpojumu nodrošināšanu. Lielākajās pilsētās sociālo pakalpojumu pieejamība ir labāka, bet novados infrastruktūras trūkuma un zemā iedzīvotāju blīvuma dēļ sociālo pakalpojumu pieejamība ir ierobežota.
- ▶ **Apgādnieku nepildītas saistības:** daudzi apgādnieki izvairās no saistībām maksāt par savu tuvinieku saņemtajiem sociālajiem pakalpojumiem, īpaši, ja viņi dzīvo ārzemēs. Tas rada papildu slogu pašvaldībām, kurām ir jāpārņem šo izmaksu segšana.

¹⁴⁶ Pieejams: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/8d83ec55-047f-4f8c-ab7d-7bb181cd67db

Nepieciešams risināt jautājumu par apgādnieku pilnīgu atbrīvošanu no pienākuma maksāt par sociālo pakalpojumu vai arī veidot normatīvo aktu sistēmu, kas vienkāršo pašvaldības tiesības analizēt apgādnieka personas datus un piedzīt samaksu par nodrošināto sociālo pakalpojumu regresa kārtībā.

- ▶ **Klientu finanšu pratība:** problēma sociālo pakalpojumu nodrošināšanā ir klientu nespēja taupīgi un saimnieciski rīkoties ar esošajiem līdzekļiem un nespēja norēķināties par sociālajiem pakalpojumiem un saistībām. Tas ir īpaši aktuāli GM pakalpojumu sniedzējiem, kur klienti bieži ir personas ar GRT un zemu ienākumu līmeni. Risinājums varētu būt pensijas vai pabalstu daļas automātiska pārskaitīšana pakalpojumu sniedzējam, tomēr tas var mazināt klientu motivāciju attīstīt finanšu pratību un palielināt savus ienākumus.
- ▶ **Sociālo pakalpojuma cena:** sociālo pakalpojumu sniedzēji, ierobežoto budžetu dēļ, cenšas noturēt zemas izmaksas, kas neļauj uzlabot sociālo pakalpojumu kvalitāti, piesaistīt papildus darbiniekus un maksāt konkurētspējīgu atalgojumu.
- ▶ **Vienota minimālā pakalpojumu groza noteikšana:** lai mazinātu teritoriālās atšķirības, ieteicams noteikt obligāti nodrošināmo sociālo pakalpojumu minimumu visās pašvaldībās, koncentrējoties uz sociālajiem pakalpojumiem, kas novērš vai mazina veselības un dzīvības apdraudējuma risku (tie pamatā ir sociālās aprūpes pakalpojumi personām ar smagiem FT un sociālie pakalpojumi vardarbībā cietušām personām) un kas mazina personas FT ietekmi uz personas patstāvīgu un sabiedrības vispārējām normām atbilstošu funkcionēšanu (sociālās rehabilitācijas pakalpojumi personām ar invaliditāti un smagām hroniskām saslimšanām, psihosociālā rehabilitācija, sociālie pakalpojumi vardarbības veicējiem).
- ▶ **Sociālās aprūpes apdrošināšanas ieviešana:** apsvērt iespēju ieviest sociālās aprūpes apdrošināšanas sistēmu, kas varētu samazināt pašvaldību finansiālo slogu un nodrošināt ilgtspējīgāku sociālās aprūpes finansēšanu nākotnē.

SBS pakalpojumu cenas aprēķināšanas formulas algoritma izstrāde

Nodevums: ES fondu darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 9.2.2. specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalitatīvu institucionālai aprūpei alternatīvu sociālo pakalpojumu dzīvesvietā un ģimeniskai videi pietuvinātu pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti, un bērniem” 9.2.2.2. pasākuma “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” projekta “Sociālo pakalpojumu atbalsta sistēmas pilnveide” ievaros tika izstrādāta vienota SBS pakalpojumu cenas aprēķināšanas formula un IT rīks.¹⁴⁷

Nodevumu sagatavoja: LM uzdevumā SIA “Vivendo”.

Nodevuma rezultāti publicēti: 2023. gadā.

Galvenie secinājumi: Dokuments sniedz strukturētu pieeju SBS pakalpojumu izmaksu aprēķināšanai, nodrošinot konsekventu un taisnīgu metodi SBS pakalpojumu cenu noteikšanai dažādos reģionos un dažādiem pakalpojumu sniedzējiem:

- ▶ **Izmaksu elementi,** kas iekļauti formulā: personāla izmaksas (ietver algas, sociālās apdrošināšanas iemaksas, apmācības un veselības apdrošināšanu); administratīvās izmaksas (ietver biroja preces, administratīvā personāla algas un biroja uzturēšanas izmaksas); telpu izmaksas (ietver nomu SBS pakalpojumu sniegšanai un dzīvojamajām telpām, komunālie maksājumi un telpu aprīkojums); materiāli un piederumi

¹⁴⁷ Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/nodevums-sabiedriba-balstisu-socialo-pakalpojumu-cenas-aprekinasanas-formulas-algoritma-izstrade>

(nepieciešami aktivitāšu un pakalpojumu veikšanai); transporta izmaksas (gan pakalpojumu sniedzēju, gan saņēmēju pārvadāšanai); peļņas vai attīstības procents (nodrošina SBS pakalpojumu ilgtspēju un attīstību).

- ▶ **Cenu aprēķina formulas struktūra** - formula ietver vairākus izmaksu modulus, tostarp personāla izmaksas, telpu izmaksas, materiālu izmaksas, pakalpojumu izmaksas, administratīvās izmaksas un transporta izmaksas. Tā arī ļauj iekļaut attīstības vai peļņas procentu, nodrošinot SBS pakalpojumu ilgtspēju.
- ▶ **Ieguvumi:**
 - **Standartizācija:** vienotā cenu aprēķina formula nodrošina caurskatāmu un salīdzināmu cenu politiku, palīdzot budžeta plānošanā un veicinot godīgu konkurenci starp pakalpojumu sniedzējiem.
 - **Pielāgojamība:** formula ir pielāgojama konkrēto SBS pakalpojumu prasībām, ļaujot izmantot individuālu pieeju dažādiem SBS pakalpojuma veidiem.
 - **Lēmumu pieņemšanas atbalsts:** nodrošinot skaidru ietvaru izmaksu aprēķināšanai, formula palīdz pieņemt informētus lēmumus par SBS pakalpojumu finansēšanu un nodrošināšanu.

Pētījums “SBS pakalpojumu satura, pieejamības un ietekmes uz sociālo atstumtību izvērtējums pirmspensijas un pensijas vecuma personām un personām ar GRT”

Pētījuma veicējs: pēc LM pasūtījuma SIA “Oxford Research Baltics” sadarbībā ar biedrību “Vieglās Valodas Aģentūra”.

Pētījuma mērķis: pētījuma mērķis ir veikt SBS pakalpojumu personām ar GRT, personām ar multipliem traucējumiem un personām virs 55 gadiem, satura, sniegšanas veida, pieejamības un ietekmes uz dzīves kvalitāti izvērtējumu, un sniegt priekšlikumus mērķtiecīgiem pasākumiem minēto SBS pakalpojumu pieejamības, ietekmes uz dzīves kvalitāti, efektivitātes un ilgtspējas uzlabošanai Latvijā.

Pētījums publicēts: 2021. gadā.

Galvenie secinājumi:

- ▶ **Ierobežotā pieejamība un daudzveidība:** personām virs 55 gadiem un personām ar multifunkcionāliem attīstības traucējumiem SBS pakalpojumu pieejamība ir ierobežota. Visnepieejamākie SBS pakalpojumi: sociālā mentora pakalpojums, diennakts krīzes tālruņa pakalpojums, atbalsta personas pakalpojums lēmumu pieņemšanā, AB pakalpojums.
- ▶ **Visplašāk pieejamie un visatbilstošākie SBS pakalpojumi:** AM pakalpojums, asistenta pakalpojums, speciālistu konsultācijas, atbalsta pakalpojumi. SBS pakalpojumi tiek nodrošināti no valsts budžeta līdzekļiem (asistenta pakalpojums), pašvaldību finanšu līdzekļiem un ES fondu finanšu līdzekļiem.
- ▶ **Atbilstošākie SBS pakalpojumi personām pensijas vecumā:** personas pensijas vecumā, kuras nav nodarbinātas, bet spēj sevi aprūpēt - dienas vai kopienu centri. Personas pensijas un pirmspensijas vecumā, kuras nespēj sevi aprūpēt - AM pakalpojums, drošības pogas pakalpojums un rehabilitācijas pakalpojumi.
- ▶ **Šķēršļi SBS pakalpojumu pieejamībai:** klientu finansiālās iespējas, nepietiekama bezmaksas SBS pakalpojumu pieejamība; informācijas trūkums par SBS pakalpojumiem un to sniegšanas vietām; speciālistu trūkums, tai skaitā sociālā darba speciālistu; lauku novados problēmas ar klientu nokļūšanu līdz SBS pakalpojuma vietai ar sabiedrisko transportu vai pašvaldības transportu, kā arī pakalpojuma sniedzēja nokļūšanu līdz klientiem.

- ▶ **Pakalpojumu sniedzēju izaicinājumi:** nepieciešamība sniegt vienu SBS pakalpojumu dažādām mērķa grupām ar dažādām atbalsta vajadzībām vienlaicīgi, piemēram, personām ar psihiskām saslimšanām un personām ar garīgiem (intelektuālas) attīstības traucējumiem.

Tematiskās pārbaudes “Par sociālās aprūpes institūcijās klientiem nodrošinātās aprūpes kvalitāti” kopziņojums

Tematiskās pārbaudes veicējs: Veselības inspekcijas un LM apvienotās speciālistu komandas integrētā pārbaude “Par sociālās aprūpes institūcijās klientiem nodrošinātās aprūpes kvalitāti.”¹⁴⁸

Tematiskā pārbaude veikta: 2020. gadā.

Galvenie secinājumi:

- ▶ **Integrētais SAC pakalpojums;** visos pārbaudītajos SAC (ne tikai tajos, kas reģistrēti ārstniecības iestāžu reģistrā) tiek sniegti veselības aprūpes pakalpojumi un norit veselības aprūpes procesi, tādi kā klienta stāvokļa novērtēšana un reaģēšana uz izmaiņām, klienta pārņemšana no/uz stacionāru, aprūpes turpināšana, mainoties personālam, zāļu ordinēšana, sadalīšana ievades devās un izdalīšana/ievadīšana klientam, izgulējumu aprūpe, glikozes līmeņa kontrole, asinsspiediena kontrole u.c.
- ▶ **Klientu profils:** SAC palielinās to klientu īpatsvars, kuri atbilst 3. un 4. aprūpes līmenim, un pārbaudes laikā šādu klientu īpatsvars dažādos SAC bija 22 - 100%. Tādējādi šo klientu aprūpe ietver sarežģītus un atbildīgus ārstniecības procesus, kuru realizēšanai nepieciešams personāls ar medicīnisko izglītību un aprūpētāji ar specifiskām prasmēm. Personāla resursi (māsas, aprūpētāji) ir ievērojami nepietiekami un to kompetence neatbilst nepieciešamībai kvalitatīvai un drošai aprūpei. Turklāt ārstniecības iestāžu reģistrā ir reģistrēti tikai 36 veselības punkti no 184 SAC, kas norāda uz nepietiekamu veselības aprūpes procesu pārvaldību pārējos SAC, kā arī to, ka ir nepieciešamas papildu finansējums, lai nodrošinātu veselības punktu izveidi visos SAC.
- ▶ **Risku mazināšana:** SAC ir klientu mājas, taču tās ir arī ilgtermiņa aprūpes iestādes, kur aprūpe ietver gan sociālo, gan māsu īstenotu medicīnisko aprūpi. Lai gan SAC ir mājas, nevis slimnīcas, jāievieš līdzīgi veselības aprūpes principi kā ārstniecības iestādēs, lai mazinātu kļūmju riskus un to izmaksas.
- ▶ **Sadarbība ar ģimenes ārstiem:** SAC un ģimenes ārstu sadarbībā ir būtiski trūkumi, kas saistīti ar neizdevīgu apmaksas modeli, klientu veselības specifiku, nepieciešamību dublēt medicīniskos ierakstus un regulāri pārskatīt zāļu ordinācijas. Trūkst procesu, kas sekotu līdz klientu veselības profilakses programmai, kāda noteikta primārajā aprūpē.

EK pētījums "Ilgtermiņa aprūpes izaicinājumi Eiropā: nacionālo politiku izpēte"

Pētījuma nosaukums: "Ilgtermiņa aprūpes izaicinājumi Eiropā: nacionālo politiku izpēte" (angl. - *Challenges in long-term care in Europe: A study of national policies*).¹⁴⁹

¹⁴⁸ Pieejams: <https://www.vi.gov.lv/lv/media/1783/download>

¹⁴⁹ Spasova, S., Baeten, R., Coster, S., Ghailani, D., Peña-Casas, R., and Vanhercke, B. Challenges in long-term care in Europe. A study of national policies. European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission, 2018, pp. 6-42. Pieejams: Challenges in long-term care in Europe - A study of national policies 2018 - Employment, Social Affairs & Inclusion - European Commission (europa.eu).

Pētījumu sagatavoja: EK Nodarbinātības, sociālo lietu un iekļaušanas ģenerāldirektorāts.
Pētījums publicēts: 2018. gadā.

Galvenie secinājumi:

- ▶ **Institucionālā un teritoriālā fragmentācija:** Latvijā ilgtermiņa aprūpe raksturojas ar atbildības fragmentāciju starp veselības un sociālās aprūpes sektoriem. Tas apgrūtina pakalpojumu koordināciju un pieejamību, jo īpaši lauku un attālos reģionos.
- ▶ **Mājas aprūpes prioritāte:** mājas aprūpe tiek uzskatīta par prioritāti, taču formālie mājas aprūpes pakalpojumi Latvijā joprojām ir nepietiekami attīstīti. Tas rada izaicinājumus piekļuvei aprūpes pakalpojumiem, īpaši tiem, kuriem nepieciešama intensīva aprūpe.
- ▶ **Finansējuma ilgtspējība:** publiskie izdevumi ilgtermiņa aprūpei Latvijā pieaug, radot finansiālas ilgtspējas izaicinājumus. Finansiāla stratēģija ir nepietiekama, kas var radīt neprognozējamus ilgtermiņa aprūpes izdevumus.
- ▶ **Tirgus sektora nozīme:** tā kā publiski nodrošinātie formālie aprūpes pakalpojumi ir nepietiekami, ir izveidojies privāts komerciālais sektors, kas piedāvā aprūpes pakalpojumus tiem, kas spēj par tiem maksāt.
- ▶ **Neformālā aprūpe:** Latvijā, līdzīgi kā citās valstīs, ilgtermiņa aprūpe lielā mērā balstās uz neformālajiem aprūpētājiem, galvenokārt, ģimenes locekļiem. Tas negatīvi ietekmē sieviešu līdzdalību darba tirgū, jo lielāko daļu aprūpes pienākumu uzņemas sievietes.
- ▶ **Pieejamības problēmas:** Lauku un attālās teritorijās pastāv būtiskas atšķirības aprūpes pieejamībā, kas saistītas ar AM pakalpojuma nepietiekamību un resursu trūkumu dažādos reģionos.

EK “Ziņojums par veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes sistēmām un fiskālo ilgtspēju. Latvijas veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes sistēmas”

Ziņojuma nosaukums: Ziņojums par veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes sistēmām un fiskālo ilgtspēju. Latvijas veselības aprūpes un ilgtermiņa aprūpes sistēmas (*angl. - Joint report on health care and long-term care systems & fiscal sustainability. Latvia Health Care & Long-Term Care Systems*).¹⁵⁰

Ziņojumu sagatavoja: EK Ekonomikas un finanšu lietu ģenerāldirektorāta Ekonomikas politikas komiteja.

Ziņojums publicēts: 2019. gads.

Galvenie secinājumi:

- ▶ **Uzlabot pārvaldības sistēmu:** izveidot skaidru juridisko ietvaru valsts iestāžu atbildību noteikšanai ilgtermiņa aprūpē, integrēt medicīnas un sociālos pakalpojumus, dalīties ar datiem starp valsts iestādēm un risināt izmaksu stimulus veselības un aprūpes jomā.
- ▶ **Uzlabot finansēšanas kārtību:** izpētīt privātās ilgtermiņa aprūpes apdrošināšanas potenciālu kā papildus finansēšanas rīku.
- ▶ **Nodrošināt pietiekamu aprūpes līmeni tiem, kam tas nepieciešams:** pielāgot un uzlabot ilgtermiņa aprūpes seguma shēmas, izpētīt mērķtiecīgu pabalstu sniegšanu

¹⁵⁰ European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Economic Policy Committee. 2019. Joint report on health care and long-term care systems & fiscal sustainability. Latvia Health Care & Long-Term Care Systems. 2019, pp. 402-408. Publications Office. Pieejams: 51563987-160c-4c6a-9d69-1dbda0d5fc88_en (europa.eu)

tiem, kam ir vislielākās ilgtermiņa aprūpes vajadzības, samazināt saņēmēju un neformālo aprūpētāju nabadzības risku.

- ▶ **Veicināt mājas aprūpi:** izstrādāt alternatīvas institucionālajai aprūpei, uzraudzīt un novērtēt alternatīvos pakalpojumus un stimulus to izmantošanai.
- ▶ **Veicināt neatkarīgu dzīvi:** veicināt papildu efektīvas mājas aprūpes, teleaprūpes un informācijas sniegšanas iespējas saņēmējiem.
- ▶ **Nodrošināt formālo aprūpētāju pieejamību:** noteikt pašreizējās un nākotnes vajadzības pēc kvalificētiem cilvēkresursiem un ilgtermiņa aprūpes iestādēm.
- ▶ **Atbalstīt ģimenes aprūpētājus:** novērtēt iespēju ieviest politiku neformālo aprūpētāju atbalstam, piemēram, elastīgi darba apstākļi, atelpas aprūpe, aprūpētāju pabalsti zaudēto algu aizvietošanai vai aprūpes izdevumu segšanai. Nodrošināt, ka aprūpētāju nodarbinātības stimuli netiek mazināti un sievietes netiek mudinātas aiziet no darba tirgus aprūpes dēļ.
- ▶ **Profilakse:** veicināt veselīgu novecošanos un novērst fizisko un garīgo pasliktināšanos cilvēkiem ar hroniskām slimībām, ieviest profilakses un veselības veicināšanas politikas, identificēt riska grupas un agrāk atklāt saslimšanas modeļus.

EK ziņojums "Ilgtermiņa aprūpes kvalitātes nodrošināšanas prakses kartēšana ES"

Nosaukums: Ziņojums "Ilgtermiņa aprūpes kvalitātes nodrošināšanas prakses kartēšana ES" (*angl. - Mapping long-term care quality assurance practices in the EU*).¹⁵¹

Ziņojumu sagatavoja: Eiropas Sociālās politikas tīkls (ESPN) pēc EK Nodarbinātības, sociālo lietu un iekļaušanas ģenerāldirektorāta pasūtījuma.

Ziņojums publicēts: 2019. gadā.

Galvenie secinājumi:

- ▶ **Atšķirības reģionālā līmenī:** kvalitātes nodrošināšana ilgtermiņa aprūpē tiek regulēta dažādos līmeņos (nacionālajā, reģionālajā vai pašvaldību līmenī), kas rada ģeogrāfiskas atšķirības aprūpes pakalpojumu pieejamībā un kvalitātē.
- ▶ **Neformālo aprūpētāju situācija:** neformālajiem aprūpētājiem Latvijā nav tiesību uz sistemātisku viņu situācijas novērtēšanu vai formālu atbalstu. Daudzas valstis, tai skaitā Latvija, neatzīst neformālos aprūpētājus kā tiesību subjektus, kas apgrūtina viņu identificēšanu un atbilstoša atbalsta sniegšanu.
- ▶ **Finansēšanas apsvērumi:** Latvijas ilgtermiņa aprūpes sistēmā tiek ņemti vērā izmaksu apsvērumi. Tas nozīmē, ka kvalitāte tiek definēta kā atbilstība labas aprūpes prasībām, strādājot pieejamo finanšu resursu ietvaros.

OECD ziņojums "Ilgtermiņa aprūpes sociālās aizsardzības efektivitāte vecumdienās: Vai sociālā aizsardzība samazina ar aprūpes vajadzībām saistīto nabadzības risku?"

Nosaukums: Ziņojums "Ilgtermiņa aprūpes sociālās aizsardzības efektivitāte vecumdienās: Vai sociālā aizsardzība samazina ar aprūpes vajadzībām saistīto nabadzības risku?" (*angl. -*

¹⁵¹ Spasova, S., & Coster, S. (2019). Mapping long-term care quality assurance practices in the EU Summary Report. European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission, pp. 7-15. Pieejams: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8448&furtherPubs=yes>

The effectiveness of social protection for long-term care in old age: Is social protection reducing the risk of poverty associated with care needs?).¹⁵²

Ziņojumu sagatavoja: OECD Veselības komitejas ietvaros.

Ziņojums publicēts: 2020. gadā.

Galvenie secinājumi:

- ▶ **Finansiālais slogs uz ģimenēm:** daudzās ģimenēs ir augsts finansiālais slogs, jo, lai nodrošinātu nepieciešamo aprūpi, ģimenes locekļiem bieži vien jāatsakās no darba vai jāsamazina darba laiks. Tas negatīvi ietekmē viņu ienākumus un finansiālo stabilitāti.
- ▶ **Nepietiekama publiskā finansējuma pieejamība:** lai gan Latvija piedāvā dažādus sociālās aprūpes pakalpojumus, to pieejamība un kvalitāte bieži vien cieš no nepietiekama publiskā finansējuma. Tas ierobežo piekļuvi augstas kvalitātes aprūpei un rada nevienlīdzību starp pilsētu un lauku reģioniem.
- ▶ **Personāla trūkums un apmācības problēmas:** sociālās aprūpes jomā Latvijā ir liels kvalificēta personāla trūkums. Aprūpētāji bieži vien saņem zemas algas un viņiem ir ierobežotas apmācības un profesionālās attīstības iespējas. Tas negatīvi ietekmē aprūpes kvalitāti un sociālās aprūpes pakalpojumu pieejamību.
- ▶ **Institucionālās aprūpes ierobežojumi:** institucionālās aprūpes iestādes bieži vien ir pārpildītas un trūkst resursu, lai nodrošinātu pienācīgu aprūpi visiem, kas to pieprasa. Tas rada garas rindas un ierobežo piekļuvi nepieciešamajai aprūpei.
- ▶ **Nepietiekama atbalsta sistēma neformāliem aprūpētājiem:** ģimenes locekļiem un citiem neformāliem aprūpētājiem trūkst atbalsta un resursu, lai efektīvi aprūpētu savus tuviniekus. Tas var izraisīt aprūpētāju izdegšanu un veselības problēmas.
- ▶ **Sociālās aprūpes pakalpojumu kvalitātes un pieejamības atšķirības:** pastāv būtiskas atšķirības sociālās aprūpes pakalpojumu kvalitātē un pieejamībā starp dažādiem Latvijas reģioniem. Pilsētu reģionos aprūpes pakalpojumi parasti ir labāk attīstīti un pieejamāki nekā lauku apvidos.

OECD ziņojums "Pacientu drošības ekonomika III daļa: Ilgtermiņa aprūpe: Drošības vērtība ilgtermiņā"

Nosaukums: Ziņojums "Pacientu drošības ekonomika III daļa: Ilgtermiņa aprūpe: Drošības vērtība ilgtermiņā" (*angl. - The economics of patient safety Part III: Long-term care: Valuing safety for the long haul*).¹⁵³

Ziņojumu sagatavoja: OECD Veselības nodaļa.

Ziņojums publicēts: 2020. gadā.

Galvenie secinājumi:

- ▶ **Finansējuma trūkums:** ISA pakalpojumu sistēma saskaras ar nepietiekamu finansējumu, kas kavē nepieciešamo ISA pakalpojumu sniegšanu un kvalitātes nodrošināšanu. Nepietiekamais finansējums ir īpaši problemātisks, jo pieaugošās prasības pēc ISA pakalpojumiem palielina izmaksas, un prognozes liecina, ka izdevumi turpinās pieaugt nākamajās desmitgadēs.

¹⁵² Oliveira Hashiguchi, T., & Llana-Nozal, A. (2020). The effectiveness of social protection for long-term care in old age: Is social protection reducing the risk of poverty associated with care needs?. OECD Health Working Papers, No. 117, OECD Publishing, Paris, pp. 11-72. Pieejams: <https://doi.org/10.1787/2592f06e-en>

¹⁵³ OECD Health Working Paper No. 121. The Economics of Patient Safety Part III: Long-Term Care; 2020, pp. 20-77. Pieejams: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/be07475c-en.pdf?expires=1720859907&id=id&accname=guest&checksum=7265C89BD86C10AC3784B018E0FD3F74>

- ▶ **Darbinieku trūkums un kvalifikācijas problēmas:** Latvijā ir akūts kvalificētu darbinieku trūkums ISA pakalpojumu sektorā. Darbiniekiem bieži trūkst atbilstošas kvalifikācijas un apmācības, kas nepieciešama, lai nodrošinātu augstas kvalitātes aprūpi. Tas rada nepietiekamu atbilstību starp darbinieku prasmēm un iedzīvotāju vajadzībām.
- ▶ **Resursu nepietiekamība:** Nepietiekami resursi, piemēram, aprūpes iestāžu nepietiekamā kapacitāte un aprīkojums, rada problēmas aprūpes nodrošināšanā un uzturēšanā. Tas ierobežo spēju nodrošināt nepieciešamos pakalpojumus un atbilstošu dzīves kvalitāti aprūpes saņēmējiem.

EK “Ilgttermiņa aprūpes ziņojums - Tendences, izaicinājumi un iespējas novecojošā sabiedrībā”

Nosaukums: Ilgttermiņa aprūpes ziņojums - Tendences, izaicinājumi un iespējas novecojošā sabiedrībā (*angl. - Long-Term Care Report - Trends, challenges and opportunities in an ageing society*).¹⁵⁴

Ziņojumu sagatavoja: EK Sociālās aizsardzības komiteja (SPC) un EK Nodarbinātības ģenerāldirektorāts.

Ziņojums publicēts: 2021. gadā.

Galvenie secinājumi:

- ▶ **Nepietiekams finansējums:** valsts izdevumi ilgtermiņa aprūpei Latvijā ir relatīvi zemi, tikai 0.5% no IKP 2019. gadā, salīdzinot ar ES vidējo rādītāju 1.7%, kas rada potenciālus riskus aprūpes kvalitātei un pieejamībai nākotnē.
- ▶ **Atkarība no pašvaldību budžetiem:** ISA pakalpojumu pieejamība lielā mērā ir atkarīga no pašvaldību finansiālajām iespējām, kas atšķiras starp Rīgu un lauku apvidiem. Tas rada nevienlīdzību ISA pakalpojumu nodrošināšanā dažādos reģionos.
- ▶ **Augstas izmaksas un nabadzības risks:** lielākā daļa izmaksu par ISA pakalpojumiem jāsedz pašiem cilvēkiem vai viņu ģimenēm, kas palielina nabadzības risku tiem, kas izmanto šos pakalpojumus.
- ▶ **Personāla trūkums un zems atalgojums:** ISA pakalpojumu sektorā ir liels personāla mainīgums un zems atalgojums, kas rada grūtības nodrošināt kvalitatīvus ISA pakalpojumus.
- ▶ **Demogrāfiskās izmaiņas:** iedzīvotāju skaita samazināšanās un novecošanās palielinās ISA pakalpojumu pieprasījumu nākotnē. Tas rada papildu slogu pašvaldību budžetiem un izaicinājumus ISA pakalpojumu nodrošināšanā. Šie izaicinājumi prasa kompleksu pieeju un koordinētu rīcību no dažādām valsts un pašvaldību iestādēm, lai uzlabotu ilgtermiņa ISA pakalpojumu pieejamību un kvalitāti Latvijā.

¹⁵⁴ European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Long-term care report: trends, challenges and opportunities in an ageing society. Volume II, Country profiles. Publications Office, 2021, pp. 210-224. doi:10.2767/183997. Pieejams: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b39728e3-cd83-11eb-ac72-01aa75ed71a1>

OECD pētījums "Neformālā aprūpe un darbs: augsta cena, kas jāmaksā. Baltijas valstu izpēte."

Nosaukums: "Neformālā aprūpe un darbs: augsta cena, kas jāmaksā. Baltijas valstu izpēte." (angl. - *Informal caregiving and work: A high price to pay. The case of Baltic States*).¹⁵⁵

Ziņojumu sagatavoja: Latvijas Universitātes Biznesa, vadības un ekonomikas fakultāte un Baltijas Starptautiskais ekonomikas politikas studiju centrs (BICEPS).

Ziņojums publicēts: 2021. gadā.

Galvenie secinājumi:

Pētījums Baltijas valstīs sniedz būtiskus secinājumus par neformālās aprūpes un nodarbinātības apvienošanas izaicinājumiem. Aprūpes pienākumiem trijās Baltijas valstīs ir negatīva ietekme uz vīriešu un sieviešu algoto nodarbinātību, īpaši galvenajiem aprūpētājiem. Aprūpētāji bieži pāriet uz nepilna laika darbiem, kas noved pie algu samazinājumiem. Šie individuālie efekti negatīvi ietekmē ekonomiku, samazinot nodokļu maksājumus un patēriņu, kā arī palielinot atkarību no sociālajiem pabalstiem. Rezultāti liecina, ka Baltijas valstīs bezdarbnieka pabalsti bieži tiek izmantoti kā apmaksāts aprūpes atvaļinājums, īpaši vīriešu aprūpētāju vidū. Šāda prakse ir dārga valsts budžetam gan bezdarbnieka pabalstu izmaksu, gan zaudēto ieguldījumu un produktivitātes dēļ, jo pat īslaicīga izstāšanās no darba tirgus rada cilvēkkapitāla zudumus un samazina nākotnes ienākumus, kā arī palielina atkarību no dažādām sociālās aizsardzības programmām. Latvijā aprūpe ir saistīta ar lielāku tieksmi meklēt darbu abiem dzimumiem, kas lielā mērā izriet no salīdzinoši zemā vidējā ienākumu līmeņa Latvijā.

OECD ziņojums "Veselības apskats 2023: OECD rādītāji"

Nosaukums: Ziņojums "Veselības apskats 2023: OECD rādītāji" (angl. - *Health at a Glance 2021: OECD Indicators*).¹⁵⁶

Ziņojumu sagatavoja: OECD Veselības nodaļa.

Ziņojums publicēts: 2023. gadā.

Galvenie secinājumi:

- ▶ **Aprūpes nepieejamība:** Latvijā ISA pakalpojumus saņem salīdzinoši neliels cilvēku skaits, īpaši salīdzinot ar citām OECD valstīm. Tikai aptuveni 4% cilvēku vecumā virs 65 gadiem saņem ISA pakalpojumus. Šo pakalpojumu ierobežotā pieejamība daļēji saistāma ar kulturālām normām, kur ģimenes tradicionāli uzņemas atbildību par vecāku aprūpi, kā arī ar ierobežotiem publiskajiem resursiem.
- ▶ **Neformālo aprūpētāju loma:** liela daļa ilgtermiņa aprūpes Latvijā tiek nodrošināta ar neformālo aprūpētāju palīdzību – ģimenes locekļiem un draugiem. Apmēram 60% vecāka gadagājuma cilvēku saņem aprūpi tikai no neformāliem aprūpētājiem. Tomēr neformālo aprūpētāju nodrošinātā aprūpe bieži ir nepietiekama, jo īpaši gadījumos, kad aprūpētājiem nav pieejami nepieciešamie resursi un atbalsts. Tikai aptuveni 6% cilvēku vecumā virs 50 gadiem sniedz neformālo aprūpi, kas ir viens no zemākajiem rādītājiem

¹⁵⁵ Informal caregiving and work: A high price to pay. The case of Baltic States. (2021). Publications Office of the European Union, Luxembourg. Pieejams:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2212828X21000128>

¹⁵⁶ OECD (2021), Health at a Glance 2021: OECD Indicators, Chapter 10. Ageing and long-term care, OECD Publishing, Paris. Pieejams: <https://doi.org/10.1787/ae3016b9-en>

starp OECD valstīm. Lielākā daļa neformālo aprūpētāju ir sievietes. Latvijā aptuveni 80% neformālo aprūpētāju ir sievietes, kas atspoguļo dzimumu lomu sadalījumu aprūpes nodrošināšanā. Liela daļa neformālo aprūpētāju Latvijā strādā algotu darbu papildus aprūpes pienākumiem. Tomēr Latvijā tikai apmēram 10% neformālo aprūpētāju apvieno aprūpi ar pilna laika darbu, kas ir viens no zemākajiem rādītājiem OECD valstīs. Lai gan daudzas OECD valstis piedāvā atbalsta pasākumus neformālajiem aprūpētājiem, piemēram, naudas pabalstus un apmaksātu atvaļinājumu, Latvijā šie atbalsta mehānismi ir ierobežoti, un daudzi neformālie aprūpētāji nesaņem nepieciešamo palīdzību un resursus. Intensīva neformālās aprūpes sniegšana bieži ir saistīta ar negatīvu ietekmi uz aprūpētāju garīgo un fizisko veselību, kā arī ar izdegšanas risku.

- ▶ **Finansējuma un resursu trūkums:** ISA pakalpojumu finansējums Latvijā ir viens no zemākajiem OECD valstu vidū, sastādot tikai apmēram 0.5% no IKP. Šāds zems finansējuma līmenis atspoguļo gan sabiedrības novecošanās izraisītās vajadzības, gan arī valsts budžeta ierobežojumus.
- ▶ **Darbaspēka trūkums:** ilgtermiņa aprūpes sektorā Latvijā ir vērojams būtisks darba spēka trūkums. Zems atalgojums, nepilnas slodzes darbs un ierobežotas karjeras izaugsmes iespējas apgrūtina jaunu darbinieku piesaisti un esošo noturēšanu.
- ▶ **Nepietiekama institucionālā aprūpe:** daudziem cilvēkiem, kas dzīvo vieni vai lauku reģionos, ir ierobežota piekļuve mājas aprūpei, tādēļ viņi bieži ir spiesti meklēt institucionālu aprūpi. Tomēr Latvijā ir zems ilgtermiņa aprūpes gultu skaits salīdzinājumā ar citām OECD valstīm, kas nozīmē, ka nepieciešamie ISA pakalpojumi bieži nav pieejami

OECD ziņojums "No vietējā uz nacionālo: Efektīvas ilgtermiņa aprūpes nodrošināšana un finansēšana"

Nosaukums: "No vietējā uz nacionālo: Efektīvas ilgtermiņa aprūpes nodrošināšana un finansēšana" (*angl.- From local to national: Delivering and financing effective long-term care*).¹⁵⁷

Ziņojumu sagatavoja: OECD Pētījumu nodaļa.

Ziņojums publicēts: 2023. gadā.

Galvenie secinājumi:

- ▶ **Iedzīvotāju novecošanas ietekme:** iedzīvotāju novecošanās dēļ paredzams ievērojams ISA izdevumu pieaugums. Novecošanās, ienākumu pieaugums un neformālo aprūpētāju skaita samazināšanās ir galvenie šī pieauguma iemesli. Konkrēti, novecošanās veido aptuveni 40% no ISA izdevumu pieauguma.
- ▶ **Decentralizācijas izaicinājumi:** pašvaldības nes nesamērīgu daļu no pieaugošajām ISA pakalpojumu izmaksām, īpaši ņemot vērā to ierobežotās iespējas mainīt nodokļu likmes un politiku.

¹⁵⁷ Pietrangelo de Biase, & Dougherty, S. (2023). From local to national: Delivering and financing effective long-term care. OECD Working Papers on Fiscal Federalism, pp. 12-26. Pieejams: https://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/from-local-to-national-delivering-and-financing-effective-long-term-care_578b296f-en

- ▶ **Fiskālā ilgtspēja:** ISA sistēmu fiskālā ilgtspēja ir apdraudēta pieaugošo izmaksu dēļ, kas saistītas ar iedzīvotāju novecošanos un neformālās aprūpes samazināšanos, kuru tradicionāli nodrošināja ģimenes. Šī samazināšanās prasa pāreju uz formālajiem ISA pakalpojumiem, kas ir dārgāki.
- ▶ **Pārvaldības un koordinācijas problēmas:** ir ievērojama pārklāšanās un sadrumstalotība ISA atbildībā dažādos līmeņos, kas rada neefektivitāti un iespējamu izmaksu pieaugumu.
- ▶ **Izdevumu prognozes:** valstis, kuras ISA izdevumu pieaugums visvairāk ietekmēs, ietver arī Latviju, kur centrālajai valdībai un pašvaldībām būs labāk jāsadarbojas, lai efektīvi pārvaldītu pieaugošās izmaksas.

Padomes ieteikums par Latvijas 2023. gada valsts reformu programmu un ar ko sniedz Padomes atzinumu par Latvijas stabilitātes programmu -2023. gada ziņojums par valsti – Latvija

Nosaukums: 2023. gada ziņojums par valsti – Latvija.¹⁵⁸

Ziņojumu sagatavoja: EK.

Ziņojums publicēts: 2023. gadā.

Galvenie secinājumi:

- ▶ **Finansējuma nepietiekamība:** Latvijas ilgtermiņa aprūpes sistēmai ir viens no zemākajiem finansējumiem ES, kas ierobežo ISA pakalpojumu pieejamību un kvalitāti.
- ▶ **Darbinieku trūkums:** ISA sistēma cieš no ievērojama darbinieku trūkuma, kas tiek saasināts ar zemām algām un sarežģītiem darba apstākļiem.
- ▶ **Institucionālās aprūpes dominance:** nav notikusi būtiska pāreja uz kopienā balstītu aprūpi, un liela daļa cilvēku joprojām dzīvo institūcijās.
- ▶ **Pakalpojumu sadrumstalotība:** atbildības dalījums starp veselības un sociālās aprūpes nozarēm apgrūtina koordinētu ISA pakalpojumu sniegšanu.
- ▶ **Augstas personīgās izmaksas:** personīgie maksājumi par veselības aprūpi ir ievērojami augsti, kas ierobežo piekļuvi pakalpojumiem.

Iepazīstoties ar Latvijas un starptautiskajiem ziņojumiem/pētījumiem, **Izvērtējuma eksperti norāda uz nepieciešamību pēc integrētas, ilgtspējīgas un atbilstoši finansētas ISA sistēmas, kas spētu nodrošināt vienlīdzīgu piekļuvi kvalitatīviem ISA pakalpojumiem visiem iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu dzīvesvietas vai finansiālā stāvokļa:**

- ▶ **Nepietiekams finansējums:** ISA pakalpojumu finansējuma plānošana valsts un pašvaldību līmenī balstās pieejamā budžeta ietvaros, nevis uz iedzīvotāju vajadzību izvērtējumu. Daudzām pašvaldībām trūkst līdzekļu, lai pilnībā finansētu nepieciešamos ISA pakalpojumus. Pašvaldības pēc saviem finansiālajiem resursiem ir ļoti atšķirīgas,

¹⁵⁸ European Commission. (2023, May 24). 2023. gada ziņojums par valsti – Latvija. Eiropas Komisija.

Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52023SC0614&%3Bqid=1686127911343>

sociālo pakalpojumu kvalitāte un pieejamība atšķiras starp pašvaldībām. Nevienai no pusēm (klientam, apgādniekam, pašvaldībai un valstij) nav pietiekamu finanšu līdzekļu, lai pilnībā segtu ISA pakalpojumu izmaksas.

- ▶ **Resursu ierobežojumi:** pašvaldību piedāvāto ISA pakalpojumu daudzveidība lielā mērā ir atkarīga no pašvaldības izvirzītajām prioritātēm, kas nereti neatbilst iedzīvotāju faktiskajām vajadzībām, bet vairāk ir saistītas ar pašvaldības finansiālajām iespējām, pieejamo infrastruktūru, resursiem un prasmēm realizēt investīciju projektus. Tā rezultātā ISA pakalpojumu pieejamība un kvalitāte var būt nevienmērīga un ne vienmēr atbilst vietējās kopienas prasībām.
- ▶ **Sadrumstalota un dalīta atbildība:** ISA pakalpojumu sistēma ir sadrumstalota, atbildība ir sadalīta starp veselības un sociālās aprūpes sektoriem, kā arī starp nacionālo un pašvaldību līmeni. Ilgtermiņa aprūpe ir organizēta salīdzinoši sadrumstalotā veidā: ISA pakalpojumi dažādām mērķa grupām tiek organizēti dažādos veidos un finansēti no dažādiem finansējuma avotiem, pastāvot atšķirībām starp pašvaldībām. Tas bieži noved pie koordinācijas problēmām un aprūpes nodrošināšanas nepilnībām. Dalītā atbildība ISA pakalpojumu finansēšanā starp klientiem, apgādniekiem, pašvaldībām un valsti rada necaurskatāmību un sarežģījumus finansējuma administrēšanā.
- ▶ **Klientu/apgādnieku zemā maksātspēja:** daudziem ISA pakalpojumu saņēmējiem un viņu piederīgajiem ir zemi ienākumi, kas ierobežo viņu spēju maksāt par nepieciešamajiem ISA pakalpojumiem, jo sevišķi SAC pakalpojumiem. Situācija bieži vien liek pašvaldībām uzņemties lielāku finansiālo slogu, lai nodrošinātu nepieciešamos ISA pakalpojumus, kas savukārt, ierobežo pašvaldību iespējas attīstīt un uzlabot citus sociālos pakalpojumus.
- ▶ **Apgādnieku pienākums maksāt par ISA pakalpojumiem:** apgādnieki nereti izvairās no pienākuma maksāt, īpaši gadījumos, kad viņi uzturas ārzemēs. Pašvaldībām trūkst efektīvu mehānismu, lai piespiestu apgādniekus pildīt savus pienākumus, kas rada finansiālas problēmas ISA pakalpojumu nodrošināšanā.
- ▶ **ISA pakalpojumu cena:** no klientu viedokļa nereti ISA pakalpojumu cena liedz piekļuvi aprūpes vajadzībām, vienlaikus pakalpojumu sniedzēji klientu/apgādnieku zemās maksātspējas un pašvaldību budžeta ierobežojumu dēļ uztur zemas ISA pakalpojumu cenas, kas neļauj uzlabot ISA pakalpojumu kvalitāti, ierobežo iespējas piesaistīt vairāk darbinieku vai piedāvāt konkurētspējīgu atalgojumu.
- ▶ **ISA pakalpojumu plānošana:** pašvaldības bieži vien budžeta plānošanas procesā finansējumu piešķir jau esošiem ISA pakalpojumiem, kas ne vienmēr atbilst iedzīvotāju aktuālajām vajadzībām, ņemot vērā iedzīvotāju vecuma un dzimuma sastāvu, teritorijas īpatnības u.tml. Finansiāli labāk nodrošinātās pašvaldības, piemēram, Rīgas valstspilsētas pašvaldība, cenšas prognozēt nākotnes vajadzības un pielāgoties tām pieejamo resursu ietvaros.
- ▶ **Finansējuma pieejamība no ES struktūrfondiem:** pašvaldības bieži vien ir atkarīgas no ES struktūrfondu projektiem, lai finansētu SBS pakalpojumu, tai skaitā ISA pakalpojumu, infrastruktūru. Pēc projektu beigām bieži vien rodas grūtības nodrošināt ilgtspējīgu finansējumu un SBS pakalpojumu turpināšanu. ES struktūrfondu atbalsts pilnībā neatrisināja SBS pakalpojumu pārklājuma un pieejamības problēmas, jo prioritāte tika piešķirta noteiktām mērķa grupām un SBS pakalpojumiem, neaptverot visas pašvaldību vajadzības. SBS pakalpojumu attīstība ir atkarīga no pašvaldības izpratnes, attīstīt pakalpojumu ilgtspēju.
- ▶ **ISA pakalpojumu pieejamība:** pašvaldības pēc iedzīvotāju skaita un blīvuma, infrastruktūras, cilvēku un finanšu resursu pieejamības ir ļoti atšķirīgas, arī ISA pakalpojumu pieejamība katrā pašvaldībā ir atšķirīga, proti – kādā ir pieejami tikai sociālās aprūpes pakalpojumi, lielākoties tieši AM pakalpojums un SAC pakalpojums,

citās - iespējams saņemt plašāku un cilvēka sociālajai situācijai piemērotāku un vajadzībām atbilstošāku ISA pakalpojumu klāstu, piemēram, DAC pakalpojumu, AB pakalpojumu, GM pakalpojumu. Lielajās pilsētās ir pieejams plašāks ISA pakalpojumu klāsts, pateicoties lielākai cilvēkresursu pieejamībai, iedzīvotāju blīvumam un attīstītai infrastruktūrai, kamēr novadu pašvaldībās pakalpojumu sniedzēji ir grūtāk sasniedzami nepietiekamas transporta infrastruktūras un augstāku uzturēšanas izmaksu dēļ.

- ▶ **Nepietiekama integrācija ar veselības aprūpi:** atšķirīgi finansēšanas avoti un modeļi, sadarbības trūkums starp veselības un sociālās aprūpes speciālistiem, nepietiekama informācijas apmaiņa, nepilnīga integrēto ISA pakalpojumu attīstība, nepietiekama aprūpes plānošana un koordinācija, kā arī klientu un aprūpētāju izpratnes trūkums noved pie fragmentētas un nepilnīgas aprūpes. Nepieciešamību pēc integrētas sociālās un veselības aprūpes pastiprina fakts, ka SAC kļūst par mājām arvien vecākiem cilvēkiem ar sarežģītākiem veselības stāvokļiem (3., 4.aprūpes līmenis).
- ▶ **Infrastruktūras nepietiekamība:** daudzas SAC pakalpojuma iestādes ir novecojušas, neatbilst mūsdienu standartiem un prasa būtiskus uzlabojumus. Galvenie šķēršļi SBS pakalpojumu pieejamībai lauku teritorijās ir speciālistu ierobežotā pieejamību (tai skaitā sociālo darbinieku), kā arī nokļūšana līdz ISA pakalpojuma vietai ar sabiedrisko transportu vai pakalpojuma sniedzēja/ pašvaldības transportu, un pieejamība līdz klientiem, kā arī apgrūtināta aprūpes saņemšanu mājās.
- ▶ **Personāla trūkums:** kvalificēta darbaspēka trūkums, lai apmierinātu pieaugošo ilgtermiņa aprūpes pieprasījumu novecojošo un īpašu vajadzību cilvēku vidū. Turklāt zemais atalgojums un augstā slodze veicina augstu personāla mainību.
- ▶ **Neapzināts neformālais aprūpes sektors:** liela daļa ilgtermiņa aprūpes Latvijā tiek nodrošināta ar neformālo aprūpētāju palīdzību, kas pārsvarā ir ģimenes locekļi un draugi, un apmēram 60% vecāka gadagājuma cilvēku saņem aprūpi tikai no neformāliem aprūpētājiem. Intensīva neformālās aprūpes sniegšana bieži negatīvi ietekmē aprūpētāju garīgo un fizisko veselību, izraisot izdegšanas risku, turklāt daudzām ģimenēm augsts finansiālais slogs rodas no nepieciešamības nodrošināt aprūpi, kas bieži vien prasa atteikšanos no darba vai darba laika samazināšanu, kas negatīvi ietekmē aprūpētāju ienākumus un finansiālo stabilitāti. Sievietes Latvijā veic lielāko daļu neformālās aprūpes pienākumu, kas vēl vairāk ietekmē viņu līdzdalību darba tirgū. Latvijā neformālajiem aprūpētājiem trūkst sistemātiska novērtējuma un formāla atbalsta. Aprūpes pienākumi negatīvi ietekmē algoto nodarbinātību, īpaši galvenajiem aprūpētājiem, kas bieži pāriet uz nepilna laika darbiem, kas savukārt noved pie algu samazinājumiem un negatīvi ietekmē ekonomiku, samazinot nodokļu maksājumus un palielinot atkarību no sociālajiem pabalstiem.
- ▶ **Nepietiekama prevencija:** jāinvestē kvalitātes uzlabošanā un klientu drošības kultūras veidošanā, tostarp veicinot personāla apmācību un motivāciju mācīties no nevēlamiem notikumiem, ar uzsvaru uz prevencijas pasākumiem un riska novērtēšanu.
- ▶ **Decentralizēta uzraudzība:** nepieciešams īstenot vienotu prasību īstenošanu neatkarīgi no pakalpojuma sniedzēja uzņēmējdarbības formas un pakļautības. SAC personāla skaits un kompetence minimālajā apjomā noteikta tikai no valsts budžeta finansēta SAC pakalpojuma sniegšanā (nav saistoša pašvaldību, privātajiem SAC). Jāveido centralizēta uzraudzības sistēma, kuras uzdevumi būtu nevis kontrolēt un sodīt, bet ieraudzīt riskus, atrast cēloņus, novērst tos.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Demogrāfisko izmaiņu rezultātā Latvijas iedzīvotāju vidū **nākotnē būs lielāks vecāka gadagājuma cilvēku īpatsvars, palielinot pieprasījumu pēc ISA pakalpojumiem**, ieskaitot veselības un sociālo aprūpi gan mājās, gan institūcijās. Pieaugs arī nepieciešamība pēc specializētas aprūpes vecāka gadagājuma cilvēkiem ar hroniskām slimībām un invaliditāti. Latvijas publiskie izdevumi ISA pakalpojumiem tiek prognozēti pieaugam no 0.5% no IKP 2022. gadā līdz 0.8% 2070. gadā.

2. Lai gan ISA pakalpojumu izdevumi Latvijā pieaug, to pieauguma temps ir lēnāks nekā vidēji ES valstīs. Tas norāda uz atšķirībām valstu sociālās aprūpes sistēmu attīstībā, iedzīvotāju struktūras atšķirībām, kā arī lielāku uzsvāru uz neformāliem risinājumiem, kas galvenokārt balstās uz neapmaksātu ģimenes locekļu sniegto aprūpi.

3. Pamatojoties uz Izvērtējuma ekspertu veikto **pašvaldību saistošo noteikumu analīzi**, 42 no 43 pašvaldībām ir izstrādājušas saistošos noteikumus sociālo pakalpojumu sniegšanai, kas norāda uz augstu likumdošanas prasību ievērošanas līmeni. Saskaņā ar pašvaldību saistošajiem noteikumiem visās pašvaldībās tiek nodrošināti vismaz divi ISA pakalpojumi, nodrošinot minimālo sociālās aprūpes līmeni visā valstī. Izņēmums ir Krāslavas novads, kas nav izstrādājis saistošos noteikumus, bet plāno to darīt, un jau tagad nodrošina trīs svarīgus ISA pakalpojumus, kas liecina par pašvaldības proaktīvu pieeju, neskatoties uz saistošo noteikumu trūkumu.

4. Pašvaldības ir apņēmušās nodrošināt dažādu skaitu ISA pakalpojumu, sākot no diviem līdz septiņiem, kas norāda uz nevienmērīgu ISA pakalpojumu pieejamību dažādos plānošanas reģionos un, attiecīgi, dažādās pašvaldībās. Saskaņā ar saistošajiem noteikumiem visvairāk nodrošinātie ISA pakalpojumi ir SAC pakalpojums un AM pakalpojums pilngadīgām personām, kurus ir apņēmušās nodrošināt 98% pašvaldību, DAC pakalpojums - 95% pašvaldību, GM pakalpojumu - 86%, AM pakalpojums bērniem - 70% un AB pakalpojums - 60%, kas norāda uz prioritātēm un lielo pieprasījumu pēc ISA pakalpojumiem.

5. Analizējot pašvaldību sniegto informāciju, saskaņā ar saistošajiem noteikumiem daļa pašvaldību atbilstoši savām finansiālajām iespējām nodrošina klientiem citu (labvēlīgāku) samaksas kārtību par ISA pakalpojumiem nekā ir noteikts normatīvajā regulējumā. Piemēram, **Tukuma novada pašvaldībā** apgādniekam ir tiesības uz pašvaldības līdzfinansējumu līdz 400 euro mēnesī, ja klients vismaz vienu gadu līdz SAC pakalpojuma pieprasīšanas dienai deklarētā dzīvesvieta ir bijusi Tukuma novada pašvaldības teritorijā. **Rīgas valstspilsētas pašvaldībā** atbrīvoti no samaksas par SAC pakalpojumu ir klienta bērni. Pašvaldība nodrošina līdzmaksājumu par sniegto SAC pakalpojumu līdz 500 euro mēnesī, ģimenes tipa institūcijā līdz 800 euro mēnesī, nepārsniedzot SAC pakalpojuma cenu.

6. Izvērtējuma mērķa grupai liela daļa pašvaldību ir apņēmušās piedalīties **ISA pakalpojumu finansēšanā, apmaksājot tos pilnībā vai līdzfinansējot**, piemēram, GM pakalpojumam 14% pašvaldību pilnībā sedz visas izmaksas un 70% pašvaldību līdzfinansē, DAC pakalpojumam 61% pašvaldību pilnībā apmaksā visus izdevumus un 34% līdzfinansē, AB pakalpojumam 85% pašvaldību pilnībā apmaksā izmaksas un 4% līdzfinansē.

7. Analizējot saistošos noteikumus, Izvērtējuma eksperti secināja, ka daļa pašvaldību ļoti radoši pieiet ISA pakalpojumu apmaksas jautājumam, radot **labvēlīgus ISA pakalpojumu**

apmaksas nosacījumus klientiem, tādējādi apliecinot savu ieinteresētību un nodrošinot kvalitatīvu, daudzpusīgu atbalstu saviem iedzīvotājiem. Piemēram, Tukuma novads AB pakalpojuma saņēmējiem ir noteicis, ka klients var izvēlēties pakalpojuma sniedzēju un pašvaldība maksā pabalstu 400 euro gadā AB pakalpojuma apmaksai. Balvu novada pašvaldība finansē 50% no noteiktās AM pakalpojuma maksas. Mārupes novada pašvaldībā AM pakalpojumu var saņemt no sociālā dienesta vai persona var patstāvīgi organizēt un nodrošināt AM pakalpojuma sniegšanu ar sev vēlamu aprūpētāju; šajā gadījumā sociālais dienests **pabalsta formā** piešķir un izmaksā līdzmaksājumu AM pakalpojuma nodrošināšanai, atbilstoši personai nepieciešamam AM pakalpojuma intensitātes līmenim. Pabalsta apmērs ir - 1. aprūpes līmenim – 50,00 euro mēnesī, 2. aprūpes līmenim – 80,00 euro mēnesī, 3. aprūpes līmenim – 110,00 euro mēnesī, 4. aprūpes līmenim – 140,00 euro mēnesī.

8. Izdevumi sociālajai jomai, tostarp ISA pakalpojumiem, katru gadu pieaug, radot pašvaldībām grūtības nodrošināt nepieciešamo apjomu. **ISA pakalpojumi veido lielāko daļu no pašvaldību izdevumiem sociālajiem pakalpojumiem**, 2023. gadā sasniedzot 78,9%, kas ir par 6,1 procentpunktu vairāk nekā 2018. gadā. Lai gan ISA pakalpojumiem ir vairāki finansējuma avoti, galvenais finansējuma slogs tomēr gulstas uz pašvaldībām. 2022. gadā sociālajiem pakalpojumiem tika novirzīti 3,5% no kopējā pašvaldību budžeta, no kuriem 2,7% bija paredzēti ISA pakalpojumiem.

9. Analizējot pašvaldību sniegto informāciju par faktisko ISA pakalpojumu klientu skaitu, izvērtējuma eksperti konstatēja, ka, lai arī ISA pakalpojumiem tiek izdalīti seši sociālo pakalpojumu veidi (DAC, GM, AM, AB, SAC pakalpojumi un pensijas pakalpojums), **pašvaldības apkopotā un publiskotā informācija** aptver tikai četrus no šiem pakalpojumiem – DAC pakalpojumu, GM pakalpojumu, AM pakalpojumu un SAC pakalpojumu. Tas norāda uz iespējamu datu iztrūkumu attiecībā uz AB pakalpojumu un pensijas pakalpojumu, kas var ietekmēt pilnīgu pārskatu par visu ISA pakalpojumu pieejamību un izmantošanu.

Priekšlikums: pilnveidot esošos LM pārskatus, iekļaujot tajos informāciju par AB pakalpojumu un pensijas pakalpojumu.

10. Pieprasījums pēc DAC pakalpojuma, ko raksturo rindā esošo klientu skaits, bija novērojams tikai 2018., 2020. un 2021. gadā, attiecīgi četri, 10 un trīs klienti. Eksperti pieļauj, ka tas varētu būt saistīts ar pašvaldību neveikto pieprasījuma uzskaiti vai nepietiekamu datu vākšanu, kas nozīmē, ka pilnīga informācija par klientu rindām var nebūt pieejama, apgrūtinot precīzu pieprasījuma līmeņa novērtēšanu.

11. Sešu gadu laikā **DAC pakalpojumu saņēmēju skaits** ir samazinājies par 64% (4 739 klientiem), tai skaitā par 29% samazinājies personu ar fiziskiem traucējumiem skaits un par 92% - pensijas vecuma personu skaits. Izvērtējuma eksperti uzskata, ka fizisko traucējumu skaita un pensijas vecuma personu samazināšanos varētu veicināt sociālo pakalpojumu cenu pieaugums un ierobežotie pašvaldību finanšu resursi. Tajā pašā laikā, pieaugumu personu ar garīga rakstura traucējumiem un bērnu ar invaliditāti skaitā eksperti saista ar DI projekta īstenotajām aktivitātēm.

12. Salīdzinot pašvaldību sniegto informāciju par **DAC pakalpojumu**, Izvērtējuma eksperti atklāja būtiskas **atšķirības klientu skaita uzskaitē** laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam. Pašvaldības izmanto dažādas pieejas datu atlasei un ne vienmēr uzskaita unikālos pakalpojumu saņēmējus, kas ietekmē statistikas precizitāti un uzticamību. Šāda atšķirība datu

uzskaitē var radīt nepareizu priekšstatu par pakalpojuma lietotāju skaitu un nepieciešamajiem resursiem.

Priekšlikums: Šī situācija norāda uz nepieciešamību uzlabot datu precizitāti, ieviešot vienotus un skaidrus datu uzskaites nosacījumus, lai tiktu uzskaitīti unikālie klienti un nodrošināta vienmērīga datu kvalitāte. Neprecīza datu uzskaitē var novest pie DAC pakalpojumu izmantotāju skaita pārvērtēšanas vai nenovērtēšanas, kas ietekmē resursu sadali un plānošanu. Lai nodrošinātu vienotu datu uzskaiti, var būt nepieciešamas papildu apmācības pašvaldību darbiniekiem par datu vākšanu un uzskaiti, kā arī vadlīniju izstrāde un ieviešana, lai lēmumi tiktu pieņemti, balstoties uz precīzu un ticamu informāciju.

13. Izvērtējuma eksperti uzskata, ka GM pakalpojumu sniedzēju un klientu skaita pieaugums, kā arī pieprasījuma pieaugums pēc GM pakalpojumiem (rindas veidošanās) ir saistīts ar personu ar GRT vēlmi dzīvot neatkarīgu dzīvi sabiedrībā un DI projekta aktivitātēm.

14. Pieprasījums pēc AM pakalpojuma ir bijis nemainīgs, jo nevienā no pēdējiem sešiem pārskata gadiem nav veidojusies rinda uz šo pakalpojumu. Eksperti uzskata, ka tas var būt saistīts ar pašvaldību neveiktu pieprasījuma uzskaiti vai nepietiekamu datu vākšanu, kas traucē precīzi novērtēt pieprasījuma līmeni, vai arī ar pašvaldību centieniem nodrošināt maksimālu AM pakalpojuma pieejamību.

Priekšlikums: Nepieciešama datu kvalitātes uzlabošana, lai nodrošinātu efektīvu un taisnīgu AM pakalpojumu pieejamību.

15. Salīdzinot pašvaldību sniegto informāciju ar SPS reģistra datiem, Izvērtējuma eksperti atklāja būtiskas atšķirības **SAC pakalpojuma sniedzēju** skaitā. 2024. gada maijā SPS reģistrā bija reģistrēti 192 sniedzēji, kas ir par 303 mazāk nekā pašvaldību pārskatos par 2023. gadu norādītais skaits (495). Šī situācija rodas tādēļ, ka viens pakalpojuma sniedzējs var nodrošināt SAC pakalpojumu vairākām pašvaldībām. Tā rezultātā pašvaldības uzskaita savus unikālos pakalpojuma sniedzējus, bet kopējos datos šis pakalpojuma sniedzējs tiek ieskaitīts vairākkārt, radot neatbilstības starp pašvaldību datiem un SPS reģistra datiem.

16. Izvērtējot pašvaldību ikgadējo sniegto informāciju par individuālajiem sociālajiem atbalsta pakalpojumiem dzīvesvietā un salīdzinot to ar **DI projektā apkopotajiem datiem,** Izvērtējuma eksperti atklāja, ka pašvaldības savos ikgadējos pārskatos nav pilnībā iekļāvušas informāciju par DI projektā nodrošinātajiem pakalpojumiem dzīvesvietā.

Priekšlikums: Izveidot vienotu metodoloģiju ISA pakalpojumu atspoguļošanai dažādos pašvaldību projektos, lai nodrošinātu salīdzināmus un pilnīgus datus valsts līmenī.

17. SAC pakalpojumu sniedzēju un klientu skaita pieaugums, kā arī stabils pieprasījums pēc šiem pakalpojumiem (rindu veidošanās) ir saistīts ar sabiedrības novecošanos un pieaugošo personu ar invaliditāti skaitu.

18. Bērnu skaita samazināšanās valsts SAC ir saistīta ar valsts politiku, kuras mērķis ir nodrošināt katram bērnam iespēju dzīvot ģimeniskai videi pietuvinātos apstākļos, kas vērsta uz bērnu skaita samazināšanu iestādēs, veicinot viņu integrāciju ģimenēs vai ģimenēm līdzīgās vidēs, kas tiek uzskatītas par labvēlīgākām bērnu attīstībai un labklājībai.

19. DI projekta ietvaros **SBS pakalpojumu pieejamība ir ievērojami paplašinājusies**, izveidojot jaunas DAC pakalpojuma, GM pakalpojumu un AB pakalpojuma institūcijas. Vairāk nekā puse no ISA pakalpojumu sniedzējiem nodrošina ISA pakalpojumus dzīvesvietā.

20. Pašvaldību iestādes ir galvenie pakalpojumu sniedzēji, īpaši GM pakalpojumam, SAC pakalpojumam un pansijas pakalpojumam. NVO spēlē nozīmīgu lomu, īpaši GM pakalpojuma un DAC pakalpojuma sniegšanā. Privātie sniedzēji ir iesaistīti SAC pakalpojuma un AM pakalpojuma sniegšanā, kamēr valsts iestādes un SIA nodrošina salīdzinoši mazāku ISA pakalpojumu apjomu.

21. Neformālās aprūpes sektora izpēte Latvijā ir sarežģīta, jo datu neformālais raksturs un atšķirības aprūpes definīcijā dažādās aptaujās apgrūtinā salīdzināmu datu iegūšanu.

Priekšlikums: Lai nodrošinātu neformālās aprūpes sektora datu salīdzināmību un precīzu izmaksu aprēķinus, ir nepieciešama vienota un standartizēta metodoloģija. Šī metodoloģija palīdzētu labāk izprast neformālās aprūpes ekonomisko vērtību un veicinātu efektīvāku resursu sadali, atbalstot neformālos aprūpētājus un nodrošinot ilgtspējīgu aprūpes sistēmu. Šāds standarts varētu ietvert saskaņotu terminoloģiju, definīcijas un datu vākšanas procedūras, kā arī ieteikumus par datu analīzi un ziņošanu. Turklāt būtu jāapsver sadarbība ar starptautiskām organizācijām un citām valstīm, lai nodrošinātu metodoloģijas atbilstību starptautiskajiem standartiem un veicinātu salīdzināmību ar citu valstu pieredzi neformālās aprūpes jomā.

22. Analizējot datus par DAC pakalpojumu, GM pakalpojumu, AM pakalpojumu un SAC pakalpojumu 2023. gadā, secināts, ka **pašvaldības prioritāri nodrošina šos pakalpojumus savās institūcijās** un papildus iepērk tos no NVO un privātpersonām savas teritorijas ietvaros. DAC pakalpojuma un GM pakalpojuma nodrošināšanā dominē pašvaldību institūcijas un NVO, savukārt AM pakalpojumu papildus iepērk arī no privātpersonām un NVO ārpus savas pašvaldības. SAC pakalpojuma nodrošināšanā nozīmīgu lomu spēlē arī citas pašvaldības, papildinot savu pašvaldību un NVO piedāvājumu. Kopumā pašvaldības aptver lielāko daļu klientu, institūciju un finansējumu.

23. Apdrošināšanas organizācijas piedāvā privātpersonām Latvijā apdrošināt savu dzīvību un veselību, kā arī viens no apdrošināšanas veidiem ir uzkrājošā apdrošināšana, piemēram, bērna vecāki var veidot uzkrājumus bērna nākotnei – bērna izglītības nodrošināšanai vai patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Neviena organizācija nepiedāvā aprūpes apdrošināšanu.

Priekšlikums: Veicināt Latvijā privātās aprūpes apdrošināšanas sistēmas ieviešanu personām darbaspējīgā vecumā, lai uzkrātu finanšu līdzekļus sociālās aprūpes nodrošināšanai nepieciešamības gadījumā. Šī sistēma līdzīgi uzkrājošajai apdrošināšanai nodrošinātu finansiālo drošību, mazinātu slogu ģimenei un veicinātu sabiedrības iesaisti un izpratni par nākotnes aprūpes nozīmību, piedāvājot arī potenciālus nodokļu atvieglojumus un elastīgus iemaksu plānus.

24. Iepazīstoties ar pieejamo informāciju par ISA pakalpojumiem dzīvesvietā, eksperti konstatēja, ka šobrīd gan no pašvaldībām, gan no visiem pakalpojumu sniedzējiem **netiek prasīta informācija pa ISA pakalpojumu veidiem saistībā ar finansējumu** (izņemot SAC pakalpojumu), ko nepieciešams apsvērt ieviest turpmākā rīcībpolitikas īstenošanas novērtēšanā.

Priekšlikums: Lai uzlabotu turpmāko rīcībpolitikas īstenošanu, tiek ierosināts ieviest detalizētu datu vākšanu un analīzi, standartizēt datu ievades sistēmas, nodrošināt apmācības pašvaldību darbiniekiem un pakalpojumu sniedzējiem, regulāri sagatavot pārskatus un veikt neatkarīgu datu analīzi, kā arī izstrādāt politikas izmaiņas, balstoties uz iegūtajiem datiem, lai veicinātu ISA pakalpojumu efektivitāti un finansiālo ilgtspēju.

25. Nepietiekams finansējums: ISA pakalpojumu finansējuma plānošana valsts un pašvaldību līmenī balstās pieejamā budžeta ietvaros, nevis uz iedzīvotāju vajadzību izvērtējumu. Daudzām pašvaldībām trūkst līdzekļu, lai pilnībā finansētu nepieciešamos ISA pakalpojumus. Pašvaldības pēc saviem finansiālajiem resursiem ir ļoti atšķirīgas, sociālo pakalpojumu kvalitāte un pieejamība atšķiras starp pašvaldībām. Nevienai no pusēm (klientam, apgādniekam, pašvaldībai un valstij) nav pietiekamu finanšu līdzekļu, lai pilnībā segtu ISA pakalpojumu izmaksas.

Priekšlikums: Lai risinātu problēmu ar nepietiekamu finansējumu ISA pakalpojumiem, ir nepieciešams palielināt valsts finansējumu, balstīt finanšu plānošanu uz iedzīvotāju vajadzību izvērtējumu, izstrādāt vienotu finansēšanas modeli, veicināt publiskā un privātā sektora partnerības un nevalstisko organizāciju iesaisti, kā arī paaugstināt pakalpojumu efektivitāti, izmantojot digitalizāciju un regulāru izmaksu analīzi un optimizāciju.

26. Resursu ierobežojumi: Pašvaldību piedāvāto ISA pakalpojumu daudzveidība lielā mērā ir atkarīga no pašvaldības izvirzītajām prioritātēm, kas nereti neatbilst iedzīvotāju faktiskajām vajadzībām, bet vairāk ir saistītas ar pašvaldības finansiālajām iespējām, pieejamo infrastruktūru, resursiem un prasmēm realizēt investīciju projektus. Tā rezultātā ISA pakalpojumu pieejamība un kvalitāte var būt nevienmērīga un ne vienmēr atbilst vietējās kopienas prasībām.

Priekšlikums: Lai nodrošinātu, ka pašvaldību piedāvātie ISA pakalpojumi atbilst vietējās kopienas vajadzībām, eksperti ierosina veikt regulāras iedzīvotāju aptaujas, pārskatīt prioritātes, optimizēt finanšu resursus, efektīvāk izmantot infrastruktūru, uzraudzīt un uzlabot pakalpojumu kvalitāti.

27. Sadrumstalota un dalīta atbildība: ISA pakalpojumu sistēma ir sadrumstalota, atbildība ir sadalīta starp veselības un sociālās aprūpes sektoriem, kā arī starp nacionālo un pašvaldību līmeni. Ilgtermiņa aprūpe ir organizēta salīdzinoši sadrumstalotā veidā: ISA pakalpojumi dažādām mērķa grupām tiek organizēti dažādos veidos un finansēti no dažādiem finansējuma avotiem, pastāvot atšķirībām starp pašvaldībām. Tas bieži noved pie koordinācijas problēmām un aprūpes nodrošināšanas nepilnībām. Dalīta atbildība ISA pakalpojumu finansēšanā starp klientiem, apgādniekiem, pašvaldībām un valsti rada necaurskatāmību un sarežģījumus finansējuma administrēšanā.

Priekšlikums: Nepieciešama centralizēta koordinācijas institūcija, vienota finansēšanas sistēma, integrēti veselības un sociālās aprūpes pakalpojumi, standartizēta datu apmaiņa, klientu un apgādnieku atbalsta sistēmas uzlabošana.

28. Klientu/apgādnieku zemā maksātspēja: Daudziem ISA pakalpojumu saņēmējiem un viņu apgādniekiem ir zemi ienākumi, kas ierobežo viņu spēju maksāt par nepieciešamajiem ISA pakalpojumiem, jo sevišķi SAC pakalpojumiem. Situācija bieži vien liek pašvaldībām uzņemties lielāku finansiālo slogu, lai nodrošinātu nepieciešamos ISA pakalpojumus, kas savukārt, ierobežo pašvaldību iespējas attīstīt un uzlabot citus sociālos pakalpojumus.

Priekšlikums: Ilgtermiņa perspektīvā nepieciešams apsvērt valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas papildināšanu vai pārstrukturizēšanu, ieviešot aprūpes apdrošināšanu darbspējīgiem iedzīvotājiem savai un/vai tuvinieka aprūpei. Šī iniciatīva sniegtu finansiālu atbalstu nepieciešamas aprūpes gadījumā, veicinot sociālo drošību, uzlabojot aprūpes pakalpojumu kvalitāti un pieejamību, kā arī mazinot slogu uz ģimenēm. Priekšlikuma īstenošanai nepieciešama plaša sabiedrības diskusija, piemēram, par iemaksu apjomu, pakalpojumu tvērumu, atbalsta apmēru. Šāda diskusija būtu par pamatu finansiāli ilgtspējīgas un sociāli taisnīgas aprūpes sistēmas ieviešanā.

29. Apgādnieku pienākums maksāt par ISA pakalpojumiem: Apgādnieki nereti izvairās no pienākuma maksāt, īpaši gadījumos, kad viņi uzturas ārzemēs. Pašvaldībām trūkst efektīvu mehānismu, lai piespiestu apgādniekus pildīt savus pienākumus, kas rada finansiālas problēmas ISA pakalpojumu nodrošināšanā.

Priekšlikums: Īstermiņā eksperti iesaka apsvērt pārņemt Rīgas valstspilsētas pieredzi, atbrīvojot no maksājumiem, piemēram, par SAC pakalpojumiem, nosakot konkrētu summu (atkarībā no ISA pakalpojuma specifikas) pašvaldības finansējumam, lai segtu pakalpojumu izmaksas. Ilgtermiņa perspektīvā skatīt iepriekšējo priekšlikumu.

30. ISA pakalpojumu cena: No klientu viedokļa nereti ISA pakalpojumu cena liedz piekļuvi aprūpes vajadzībām, vienlaikus pakalpojumu sniedzēji klientu/apgādnieku zemās maksātspējas un pašvaldību budžeta ierobežojumu dēļ uztur zemas ISA pakalpojumu cenas, kas neļauj uzlabot ISA pakalpojumu kvalitāti, ierobežo iespējas piesaistīt vairāk darbinieku vai piedāvāt konkurētspējīgu atalgojumu.

Priekšlikums: Izveidot vienotu cenu noteikšanas politiku sociālajā jomā, līdzīgi kā veselības aprūpē, apsvērt iespēju ieviest diferencētu cenu sistēmu, kas ņem vērā klientu ienākumus un maksātspēju, kā arī regulāri veikt pētījumus, aptaujas un datu analīzi par klientu vajadzībām, maksātspēju un pakalpojumu kvalitāti.

31. ISA pakalpojumu plānošana: Pašvaldības bieži vien budžeta plānošanas procesā finansējumu piešķir jau esošiem ISA pakalpojumiem, kas ne vienmēr atbilst iedzīvotāju aktuālajām vajadzībām, ņemot vērā iedzīvotāju vecuma un dzimuma sastāvu, teritorijas īpatnības u.tml. Finansiāli labāk nodrošinātās pašvaldības, piemēram, Rīgas valstspilsētas pašvaldība, cenšas prognozēt nākotnes vajadzības un pielāgoties tām pieejamo resursu ietvaros.

Priekšlikums: Pakalpojumus nepieciešams regulāri pārskatīt un pielāgot, lai tie atbilstu mainīgajām iedzīvotāju vajadzībām. Turklāt, pieredzes apmaiņa starp pašvaldībām un ārvalstu institūcijām, kas sniedz ISA pakalpojumus, var būt ļoti vērtīga.

32. Datu ticamība: Pašvaldības izmanto dažādas datu atlases un uzskaites pieejas, kas rada ievērojamas atšķirības iegūtajos datos. Dažādās pieejas bieži rezultējas ar to, ka netiek identificēti unikālie pakalpojumu sniedzēji, kas savukārt izraisa datu dublēšanos un nekonsekvences starp dažādiem avotiem. Šī problēma būtiski ietekmē datu kvalitāti un precizitāti, radot šķēršļus ticamai statistikas analīzei un resursu plānošanai. Rezultātā tiek radīti nepareizi priekšstati par pakalpojumu apjomu un to sniedzēju skaitu, kas var ietekmēt arī politikas veidotāju un citu lēmumu pieņēmēju lēmumus.

Priekšlikums: Lai novērstu neatbilstības un datu dubultošanas, ko rada dažādās pašvaldību datu atlases un uzskaites pieejas, ieteicams izstrādāt vienotu metodoloģiju unikālo pakalpojumu sniedzēju uzskaitē. Tāpat jāizveido centralizēta, sinhronizēta datubāze, kas nodrošinātu konsekventu datu ievadi un pārvaldību.

33. Finansējuma pieejamība no ES struktūrfondiem: pašvaldības bieži vien ir atkarīgas no ES struktūrfondu projektiem, lai finansētu SBS pakalpojumu, tai skaitā ISA pakalpojumu, infrastruktūru. Pēc projektu beigām bieži vien rodas grūtības nodrošināt ilgtspējīgu finansējumu un SBS pakalpojumu turpināšanu. ES struktūrfondu atbalsts pilnībā neatrisināja SBS pakalpojumu pārklājuma un pieejamības problēmas, jo prioritāte tika piešķirta noteiktām mērķa grupām un SBS pakalpojumiem, neaptverot visas pašvaldību vajadzības. SBS pakalpojumu attīstība ir atkarīga no pašvaldības izpratnes attīstīt pakalpojumu ilgtspēju.

Priekšlikums: Pašvaldībām ir būtiski izstrādāt ilgtspējīgus finansēšanas plānus, lai nodrošinātu SBS pakalpojumu, tostarp ISA pakalpojumu, turpināšanu pēc ES struktūrfondiem pieejamo līdzekļu beigām. Svarīgi ir veicināt pašvaldību lēmējvaras izpratnes veidošanu par sociālo jomu un vietējo iedzīvotāju vajadzībām saistībā ar atbalstu un sociālo pakalpojumu nodrošināšanu.

34. ISA pakalpojumu pieejamība: Pašvaldības pēc iedzīvotāju skaita un blīvuma, infrastruktūras, cilvēku un finanšu resursu pieejamības ir ļoti atšķirīgas, arī ISA pakalpojumu pieejamība katrā pašvaldībā ir atšķirīga, proti – kādā ir pieejami tikai sociālās aprūpes pakalpojumi, lielākoties tieši AM pakalpojums un SAC pakalpojums, citās - iespējams saņemt plašāku un cilvēka sociālajai situācijai piemērotāku un vajadzībām atbilstošāku ISA pakalpojumu klāstu, piemēram, DAC pakalpojumu, AB pakalpojumu, GM pakalpojumu. Lielajās pilsētās ir pieejams plašāks ISA pakalpojumu klāsts, pateicoties lielākai cilvēkresursu pieejamībai, iedzīvotāju blīvumam un attīstītai infrastruktūrai, kamēr novadu pašvaldībās pakalpojumu sniedzēji ir grūtāk sasniedzami nepietiekamas transporta infrastruktūras un augstāku uzturēšanas izmaksu dēļ.

Priekšlikums: Individuāla pieeja katram klientam, uz klientu vērsta atbalsta un sociālo pakalpojumu nodrošināšana (individuālā budžeta pieeja), minimālā pakalpojuma groza ieviešana, transporta komponentes iekļaušana sociālā pakalpojumu izmaksās/cenā, lai nodrošinātu sociālo pakalpojumu pieejamību iedzīvotājiem.

35. Nepietiekama integrācija ar veselības aprūpi: Atšķirīgi finansēšanas avoti un modeļi, sadarbības trūkums starp veselības un sociālās aprūpes speciālistiem, nepietiekama informācijas apmaiņa, nepilnīga integrēto ISA pakalpojumu attīstība, nepietiekama aprūpes plānošana un koordinācija, kā arī klientu un aprūpētāju izpratnes trūkums noved pie fragmentētas un nepilnīgas aprūpes. Nepieciešamību pēc integrētas sociālās un veselības aprūpes pastiprina fakts, ka SAC kļūst par mājām arvien vecākiem cilvēkiem ar sarežģītākiem veselības stāvokļiem (3., 4. aprūpes līmenis).

Priekšlikums: Izstrādāt vienotu ISA pakalpojumu nodrošināšanas sistēmu, kurā būtu integrēta veselības un sociālās jomas komponentes. Tas nodrošinās ISA pakalpojuma saņēmējiem vienota atbalsta sniegšanu.

36. Infrastruktūras nepietiekamība: Daudzas SAC pakalpojuma iestādes ir novecojušas, neatbilst mūsdienu standartiem un prasa būtiskus uzlabojumus. Galvenie šķēršļi SBS pakalpojumu pieejamībai lauku teritorijās ir speciālistu ierobežotā pieejamību (tai skaitā

sociālo darbinieku), kā arī nokļūšana līdz ISA pakalpojuma vietai ar sabiedrisko transportu vai pakalpojuma sniedzēja/ pašvaldības transportu, un pieejamība līdz klientiem, kā arī apgrūtināta aprūpes saņemšana mājās.

Priekšlikums: Sociālajiem dienestiem vairāk jāiesaistās situāciju risināšanā saistībā ar ISA pakalpojumu pieejamību.

37. Personāla trūkums: Kvalificēta darbaspēka trūkums, lai apmierinātu pieaugošo ilgtermiņa aprūpes pieprasījumu novecojošo un īpašu vajadzību cilvēku vidū. Turklāt zema atalgojuma un augstā slodze veicina augstu personāla mainību.

Priekšlikums: Atalgojuma palielināšana, papildu finansiālu stimulu nodrošināšana, piemēram, prēmijas un pabalsti par izcilu darba izpildi un ilggadību, darba procesu pārskatīšana un optimizēšana, lai samazinātu darbinieku slodzi un novērstu izdegšanu, tehnoloģisko risinājumu ieviešana, kas atvieglotu darbu, piemēram, digitālās aprūpes uzskaites sistēma, kā arī apmācību par jaunu tehnoloģiju lietošanu nodrošināšana, lai palielinātu efektivitāti un mazinātu manuālo darba apjomu.

38. Neapzināts neformālais aprūpes sektors: Liela daļa ilgtermiņa aprūpes Latvijā tiek nodrošināta ar neformālo aprūpētāju palīdzību, kas pārsvarā ir ģimenes locekļi un draugi, un apmēram 60% vecāka gadagājuma cilvēku saņem aprūpi tikai no neformāliem aprūpētājiem. Intensīva neformālās aprūpes sniegšana bieži negatīvi ietekmē aprūpētāju garīgo un fizisko veselību, izraisot izdegšanas risku, turklāt daudzām ģimenēm augsts finansiālais slogs rodas no nepieciešamības nodrošināt aprūpi, kas bieži vien prasa atteikšanos no darba vai darba laika samazināšanu, kas negatīvi ietekmē aprūpētāju ienākumus un finansiālo stabilitāti. Sievietes Latvijā veic lielāko daļu neformālās aprūpes pienākumu, kas vēl vairāk ietekmē viņu līdzdalību darba tirgū. Latvijā neformālajiem aprūpētājiem trūkst sistemātiska novērtējuma un formāla atbalsta. Aprūpes pienākumi negatīvi ietekmē algotu nodarbinātību, īpaši galvenajiem aprūpētājiem, kas bieži pāriet uz nepilna laika darbiem, kas savukārt noved pie algu samazinājumiem un negatīvi ietekmē ekonomiku, samazinot nodokļu maksājumus un palielinot atkarību no sociālajiem pabalstiem.

Priekšlikums: Izveidot atbalsta sistēmu neformālajiem aprūpētājiem, lai kompensētu zaudētos ienākumus un mazinātu finansiālo slogu; sociālajos dienestos izstrādāt un ieviest atbalsta programmas, kas sniedz psiholoģisko palīdzību un konsultācijas neformālajiem aprūpētājiem, lai mazinātu izdegšanas risku; nodrošināt informāciju par pieejamo atbalstu; paplašināt apmācības aprūpes sniegšanas prasmju pilnveidošanai, lai uzlabotu aprūpes kvalitāti un aprūpētāju kompetenci; attīstīt sadarbību starp pašvaldībām un NVO, lai veicinātu neformālo aprūpētāju atbalstu un informācijas apmaiņu; ieviest apmaksātu aprūpētāja atvaļinājumu; iekļaut neformālo aprūpētāju tiesību aizsardzību valsts politikas dokumentos un nodrošināt likumdošanas ietvaru, kas garantē atbalstu un aizsardzību; veicināt sabiedrības izpratni par neformālo aprūpi un tās nozīmi, lai veicinātu lielāku sabiedrības iesaisti un atbalstu.

39. Nepietiekama prevencija: Jāinvestē ISA pakalpojumu kvalitātes uzlabošanā un klientu drošības kultūras veidošanā, tostarp veicinot personāla apmācību un motivāciju mācīties no nevēlamiem notikumiem, ar uzsvaru uz prevencijas pasākumiem un riska novērtēšanu.

Priekšlikums: Izstrādāt un īstenot detalizētus prevencijas plānus, kuros ietverti konkrēti soļi un darbības, lai novērstu potenciālos riskus un samazinātu incidentu iespējamību.

40. Decentralizēta uzraudzība: Nepieciešams īstenot vienotu prasību īstenošanu neatkarīgi no pakalpojuma sniedzēja uzņēmējdarbības formas un pakļautības. SAC personāla skaits un kompetence minimālajā apjomā noteikta tikai no valsts budžeta finansēta SAC pakalpojuma sniegšanā (nav saistoša pašvaldību, privātajiem SAC).

Priekšlikums: Jāveido centralizēta uzraudzības sistēma, kuras uzdevumi būtu nevis kontrolēt un sodīt, bet ieraudzīt riskus, atrast cēloņus, novērst tos.

41. ISA pakalpojumu finansēšanas modelis: Esošais finansēšanas modelis nav ilgtspējīgs, jo klientu ienākumi vidēji ir zemi, apgādniekiem uzliktais pienākums samaksāt par ISA pakalpojumu, kā to nosaka likums, nestrādā, un valsts un pašvaldību finansējums ir nepietiekams visu vajadzību nodrošināšanai.

Priekšlikums: Nākotnes ISA pakalpojumu finansēšanas modeļa iespējamie risinājumi/elementi: lai nodrošinātu ilgtspējīgu ISA pakalpojumu aprūpes finansēšanu, būtu jāievieš aprūpes apdrošināšanas komponente (valsts/privātā) un jāizmanto daudzveidīgi finansēšanas avoti, ieskaitot klienta pensiju, pašvaldības budžetu, valsts pamatbudžetu un apdrošināšanas portfeli. Pašvaldības un valsts līdzfinansējumam jābūt indeksētam, lai ņemtu vērā inflāciju un cenu izmaiņas, novēršot pirkjspējas samazināšanās problēmas. Jāveido sistēma, kas stimulē cilvēkus līdzdarboties, piedāvājot ISA pakalpojumus atbilstoši cilvēku finansiālajām iespējām. Valstij jāpiedalās pakalpojumu finansēšanā, piedāvājot konkrētu naudas summu (neatkarīgi no personas dzīvesvietas) kombinācijā ar personas pensiju un pašvaldības finansējumu.

Intervijās un fokusgrupās izteiktie priekšlikumi (1. pielikuma 1.5. nodaļa, 2.1.3. nodaļa, 2.2.3. nodaļa):

- ▶ būtu ieviešamas sociālās apdrošināšanas iemaksas aprūpes nodrošināšanai par 2.5-3%, jo *“mazāki procenti noteikti nebūs”*;
- ▶ SAC pakalpojumā daļa jāfinansē no klienta pensijas, daļa - no pašvaldības, daļa - no valsts pamatbudžeta, daļa - no apdrošināšanas portfeļa; piederīgais *“ap 200 eiro mēnesī par savu senioru ir paceļams cilvēkam, kurš saņem vidējo algu Latvijā”*;
- ▶ pašvaldības un valsts līdzfinansējumam ir jābūt indeksētam atbilstoši ārējiem notikumiem - inflācijai, preču, pakalpojumu un cenu izmaiņām. *“[...] ja krītas līdzfinansējuma pirkjspēja, rodas nākamā problēma - klients sāk staigāt”*;
- ▶ jāveido sistēma, kas stimulē cilvēkus līdzdarboties, ja *“viņš ir turīgāks un ar vairāk apgādniekiem vai citiem finansēšanas avotiem, tad viņš vecumdienās arī saņems labāku pakalpojumu”*;
- ▶ valstij jāpiedalās ISA pakalpojumu finansēšanā. *“[...] ja nevaram vienoties par noteiktu procentu no sociālās apdrošināšanas, tad valstij jānāk klajā ar konkrētu vaučeru, neatkarīgi no tā, kur cilvēks dzīvo, kombinējumā ar viņa pensiju un pašvaldības finansējumu”*;
- ▶ jāievieš finansējuma daudzveidība par ISA pakalpojumiem – a) sociālā apdrošināšana (valsts/privātā) aprūpes nodrošināšanai ar uzkrājuma principu un ar izmaksu limitu mēnesī, b) apgādnieks apdrošina savu pienākumu līdzmaksāt ar izmaksu griestiem, līdz ar to *“katram maksātājam mazāks procents jāmaksā”*.

Kopsavilkums

Latvijas sabiedrība šobrīd piedzīvo ievērojamas demogrāfiskās un sociālās pārmaiņas, kas būtiski ietekmē ISA pakalpojumu nepieciešamību un nodrošināšanu. Pieaugot iedzīvotāju skaitam virs darbības vecuma, palielinās arī pieprasījums pēc sociālās aprūpes pakalpojumiem. Ilgtermiņa aprūpe kļūst par kritisku valsts politikas un sociālās aizsardzības sistēmas sastāvdaļu, kurā ir nepieciešama nepārtraukta pilnveidošana un pielāgošanās mainīgajiem apstākļiem.

Sociālā aprūpe ir būtisks elements cilvēka cienīgas dzīves nodrošināšanā, īpaši attiecībā uz vecāka gadagājuma cilvēkiem un personām ar FT. ES stratēģiskie dokumenti un Latvijas nacionālā politika uzsvēr nepieciešamību pēc kvalitatīviem un pieejamiem ISA pakalpojumiem, kas atbilstu sabiedrības novecošanās tendencēm un sociālajām vajadzībām.

Izvērtējuma mērķis ir esošās ISA pakalpojumu (dzīvesvietā, SAC, pansijās) nodrošināšanas situācijas analīze laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam.

Izvērtējuma mērķa grupa – bērni ar FT, personas darbības vecumā ar FT un pensijas vecuma personas.

Izvērtējuma nepieciešamības pamatojums

Latvijā plašākā nozīmē ar sociālo aizsardzību saprot personas/mājsaimniecības tiesības uz ienākumu drošības garantēšanu, īpaši vecuma, bezdarba, saslimšanas, invaliditātes, darba negadījuma, maternitātes un apgādnieka zaudējuma gadījumā, kā arī tiesības uz sociāli nozīmīgu pakalpojumu pieejamību, tai skaitā veselības aprūpi, mājokli, izglītību, aprūpi. Vienlaikus sociālā aizsardzība ietver gan formālo institucionālo atbalstu, gan neformālo atbalstu jeb tādu, kas saistīts ar personas ģimeni, draugiem un sabiedrību mikrolīmenī.¹⁵⁹

Latvija, tāpat kā citas Eiropas valstis, piedzīvo ievērojamas demogrāfiskas pārmaiņas, kas izpaužas iedzīvotāju skaita samazināšanās, vecuma atkarības rādītāja¹⁶⁰ pieauguma un dzīves ilguma palielināšanās veidā. Vienlaikus veselīgi nodzīvoto gadu skaits Latvijā ir zemākais ES.¹⁶¹ Latvijā pastāv reģionālās atšķirības iedzīvotāju vecumstruktūrā¹⁶² un invaliditātes īpatsvarā.^{163 164}

¹⁵⁹ Latvijas Republikas Saeima. (2021). Par sociālās aizsardzības un darba tirgus politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/325828-par-socialas-aizsardzibas-un-darba-tirgus-politikas-pamatnostadnem-2021-2027-gadam>

¹⁶⁰ Iedzīvotāji vecāki par 65 gadiem/iedzīvotāji no 20 līdz 64 gadiem

¹⁶¹ Centrālā statistikas pārvalde, <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/15185-sociala>.

¹⁶² Reģionālās attīstības indikatoru modulis. Tabulas “Iedzīvotāju īpatsvars līdz darbības vecumam”, “Iedzīvotāju īpatsvars virs darbības vecuma”. Pieejams: <https://raim.gov.lv/query-selection/list>

¹⁶³ Reģionālās attīstības indikatoru modulis, tabula “Iedzīvotāju skaits”, pieejams: <https://raim.gov.lv/query-selection/list>. Latvijas atvērto datu portāls, tabula “VDEĀVK uzskaitē esošās pilngadīgās personas ar invaliditāti pēc invaliditātes smaguma pakāpes un administratīvās teritorijas”. Ekspertu aprēķini. pieejams: <https://data.gov.lv/dati/lv/dataset/vdeavk-pilngad-pers-ar-invaliditati>. Ekspertu aprēķini.

¹⁶⁴ Reģionālās attīstības indikatoru modulis, tabula “Iedzīvotāju skaits”, pieejams: <https://raim.gov.lv/query-selection/list>. Latvijas atvērto datu portāls, tabula “VDEĀVK uzskaitē esošo bērnu ar invaliditāti skaits sadalījumā pēc administratīvās teritorijas”, pieejams: <https://data.gov.lv/dati/lv/dataset/berni-ar-invaliditati-adm-ter>. Ekspertu aprēķini.

Latvijā ienākumu nevienlīdzība ir augstāka nekā ES vidēji, un liela daļa iedzīvotāju ir pakļauti nabadzības un sociālās atstumtības riskam.¹⁶⁵ Īpaši smaga situācija ir vientuļajiem pensijas vecuma iedzīvotājiem, kuri bieži vien saskaras ar augstu nabadzības risku.¹⁶⁶

Reģionālās atšķirības vidējā darba samaksā¹⁶⁷ ietekmē II nodokļa ieņēmumus¹⁶⁸, ļaujot turīgākiem reģioniem vairāk investēt sociālajos pakalpojumos. Reģionos ar zemākiem ienākumiem sociālo pakalpojumu pieejamība un kvalitāte ir ierobežotāka, radot nevienlīdzību.

Paredzams, ka potenciāli aprūpējamo cilvēku īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā pieaugs no 31,7% 2019. gadā līdz 41,2% 2030. gadā un 56,7% 2050. gadā. Latvijā to iedzīvotāju īpatsvars, kuriem ir nopietnas grūtības veikt personīgo aprūpi vai mājas darbus un kuriem nepieciešama ilgtermiņa aprūpe, pārsniedz ES vidējo rādītāju. Tomēr publiskie izdevumi ilgtermiņa aprūpei ir vieni no zemākajiem ES (0,4% no IKP).¹⁶⁹

Latvijas iedzīvotāju vidū būs lielāks vecāka gadagājuma cilvēku īpatsvars, palielinot pieprasījumu pēc ISA pakalpojumiem, ieskaitot veselības un sociālo aprūpi gan mājās, gan institūcijās. Pieaugs arī nepieciešamība pēc specializētas aprūpes vecāka gadagājuma cilvēkiem ar hroniskām slimībām un invaliditāti. Latvijas publiskie izdevumi ISA pakalpojumiem tiek prognozēti pieaugam no 0,5% no IKP 2022. gadā līdz 0,8% 2070. gadā.

Ilgtermiņa sociālās aprūpes sistēmas regulējošo normatīvo aktu raksturojums

Satversmes 109. pants garantē ikvienam tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos gadījumos. 2014. gadā Satversme tika papildināta ar ievaddaļu, kurā iekļautas Latvijas konstitucionālās vērtības, tai skaitā solidaritātes princips, uzsverot atbildību par sevi, tuviniekiem un sabiedrību.¹⁷⁰ Civillikums no 1937. gada nosaka, ka vecāki rūpējas par bērnu un nodrošina viņa tiesības līdz pilngadībai (18 gadu vecumam¹⁷¹).¹⁷² Pēc pilngadības bērniem ir pienākums, samērīgi ar viņu spējām, rūpēties un uzturēt vecākus un vecvecākus.¹⁷³ Tādējādi gan Civillikums, gan Satversmes ievaddaļa uzsver paaudžu savstarpējo atbildību un atbalstu.

Viena no sociālās drošības sistēmas Latvijā svarīgām darbības jomām ir kvalitatīvu sociālo pakalpojumu, tai skaitā sabiedrībā balstītas vai ģimeniskai videi pietuvinātas sociālās aprūpes pakalpojumu nodrošināšana.¹⁷⁴

¹⁶⁵ European Commission. (2023). 2023. gada ziņojums par valsti – Latvija. Eiropas Komisija. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52023SC0614&%3Bqid=1686127911343>

¹⁶⁶ Pieejams: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/labklajibas-un-vienlidzibas-raditaji/sociala-ieklausanas/15347-sociala?themeCode=SI>

¹⁶⁷ https://data.stat.gov.lv/pxweb/lv/OSP_PUB/START__EMP__DS__DSV/DSV041/table/tableViewLayout1/

¹⁶⁸ Reģionālās attīstības indikatoru modulis, tabula “Ieturētā iedzīvotāju ienākuma nodokļa summa (pēc darba ņēmēja deklarētās dzīvesvietas)”, pieejams: <https://raim.gov.lv/query-selection/list>

¹⁶⁹ European Commission. (2023). 2023. gada ziņojums par valsti – Latvija. Eiropas Komisija. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52023SC0614&%3Bqid=1686127911343>

¹⁷⁰ Latvijas Republikas Satversmes Ievads.

¹⁷¹ Civillikums, 219. p.

¹⁷² Civillikums, 177. p.

¹⁷³ Civillikums, 188. p. pirmā daļa.

¹⁷⁴ Labklājības ministrijas tīmekļvietne. Sociālie pakalpojumi. Politika mērķi. Pieejams: <https://www.lm.gov.lv/lv/socialie-pakalpojumi-0>

Latvijas sociālās drošības sistēmas tiesisko ietvaru veido šādi tiesību akti: Latvijas Republikas Satversme (1922), Civillikums (1937), likums “Par sociālo drošību” (1995), likums “Par valsts sociālo apdrošināšanu” (1998), Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums (2002), Pašvaldību likums (2022), Ministru kabineta noteikumi, pašvaldību saistošie noteikumi pašvaldību kompetences jomā. ISA pakalpojumus regulējošie MK noteikumi:

- ▶ MK 2009. gada 20. janvāra noteikumi Nr. 60 “Noteikumi par obligātajām prasībām ārstniecības iestādēm un to struktūrvienībām”;
- ▶ MK 2019. gada 2. aprīļa noteikumi Nr. 138 “Noteikumi par sociālo pakalpojumu saņemšanu”;
- ▶ MK 2003. gada 27. maija noteikumi Nr. 275 “Sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu samaksas kārtība un kārtība, kādā pakalpojuma izmaksas tiek segtas no pašvaldības budžeta”;
- ▶ MK 2001. gada 18. maija noteikumi Nr. 316 “Noteikumi par asistenta, pavadona un aprūpes mājās pakalpojumu personām ar invaliditāti”;
- ▶ MK 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr. 338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”;
- ▶ MK 2017. gada 27. jūnija noteikumi Nr. 385 “Noteikumi par sociālo pakalpojumu sniedzēju reģistrēšanu”;
- ▶ MK 2000. gada 12. decembra noteikumi Nr. 431 “Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām”;
- ▶ MK 2018. gada 12. decembra noteikumi Nr. 797 “Valsts atbalsta piešķiršanas kārtība pašvaldībām par sociālo pakalpojumu nodrošināšanu personas dzīvesvietā”;
- ▶ MK 2020. gada 17. decembra noteikumi Nr. 809 “Noteikumi par mājāsapmēģināšanas materiālās situācijas izvērtēšanu un sociālās palīdzības saņemšanu”;
- ▶ MK 2007. gada 4. decembra noteikumi Nr. 829 “Noteikumi par dienas centru, grupu māju (dzīvokļu) un pusceļa māju izveidošanas un uzturēšanas izdevumu līdzfinansēšanu”.

Atbildība sociālās drošības sistēmas darbības jomu īstenošanā ir sadalīta starp valsts nacionālā līmeņa pārvaldi (valsts pārvaldi) un pašvaldībām, turklāt izmantojot starpprofesionālu un starpinstitucionālu sadarbību, tai skaitā sadarbību ar NVO.

EK izstrādātā Eiropas aprūpes stratēģija¹⁷⁵ vērsta uz kvalitatīvu ilgtermiņa aprūpes pakalpojumu pieejamību ES valstīs un situācijas uzlabošanu gan aprūpes saņēmējiem, gan aprūpes sniedzējiem.

Saskaņā ar SPSPL sociālās aprūpes pakalpojumu mērķis ir nodrošināt dzīves kvalitātes nepazemināšos personai, kura vecuma vai FT dēļ to nevar nodrošināt pati saviem spēkiem.

ISA pakalpojumi tiek sniegti gan personas dzīvesvietā, gan pie pakalpojumu sniedzēja institūcijā, atkarībā no konkrētā ISA pakalpojuma mērķa un satura.

ISA pakalpojumu saņemšanas apjoms tiek noteikts atbilstoši klienta izvērtēšanas rezultātam un noteiktajam aprūpes līmenim, kā arī ņemot vērā konkrētā ISA pakalpojuma mērķi un saturu.

¹⁷⁵ Eiropas Komisija (2022). A European Care Strategy for caregivers and care receivers, Pieejams: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&furtherNews=yes&newsId=10382>

Sociālos pakalpojumus persona pieprasa tās pašvaldības sociālajā dienestā, kuras teritorijā deklarēta personas dzīvesvieta, vai normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos vēršas tieši pie pakalpojuma sniedzēja.

ISA pakalpojumu finansēšanas avoti ir:

- ▶ valsts budžeta dotācija no vispārējiem ieņēmumiem saskaņā ar gadskārtējo valsts budžeta likumu – 100% finansējums vai līdzfinansējums;
- ▶ pašvaldību budžeta finansējums saskaņā ar pašvaldību lēmumiem, kas pieņemti sociālo pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai, kā arī atsevišķu pakalpojumu izmaksu segšanai - 100% apmērā vai līdzfinansējums;
- ▶ pakalpojuma saņēmēja - klienta 100% finansējums vai līdzfinansējums;
- ▶ pakalpojuma saņēmēja apgādnieka/ku 100% finansējums vai līdzfinansējums;
- ▶ pakalpojuma sniedzēja pašu ieņēmumi no saimnieciskās darbības;
- ▶ pakalpojuma sniedzēja citi pašu ieņēmumi, piemēram, ziedojumi, humānā palīdzība;
- ▶ ES fondu un citu ārvalstu finanšu instrumentu finansējums.

Saskaņā ar SPSPL ir noteikti **sociālās aprūpes pakalpojuma samaksas vispārīgie pamatprincipi:**

- ▶ klienta vai viņa apgādnieka pienākums ir samaksāt par saņemtajiem ISA pakalpojumiem, ja šajā likumā nav noteikts citādi;
- ▶ ja klients vai viņa apgādnieks nespēj samaksāt par ISA pakalpojumu, ISA pakalpojuma izmaksas tiek segtas no pašvaldības budžeta.

Viens ISA pakalpojums var tikt finansēts no diviem vai vairākiem finanšu avotiem, kur **pakalpojuma sniedzējs veic finanšu konsolidāciju**, lai nodrošinātu 100% ISA pakalpojuma izdevumu segšanu.

Konkrētais pakalpojuma sniedzējs izstrādā iekšējo kārtību, kādā notiek informācijas par faktiski sniegtā ISA pakalpojuma veiktās samaksas apkopošanu pa dažādajiem finansētājiem (finanšu avotiem):

- ▶ konkrētā klienta līmenī, nodrošinot, ka samaksa par faktiski saņemto ISA pakalpojumu tiek veikta pilnā apmērā;
- ▶ iestādes līmenī, uzraugot finanšu līdzekļu saņemšanas procesu par sniegto ISA pakalpojumu un finanšu līdzekļu izlietojuma lietderību, kā arī plānojot konkrētās iestādes budžetu nākamajam periodam.

Valsts līmenī LM atbilstoši SPSPL noteiktajam izstrādā un koordinē politiku sociālo pakalpojumu jomā, uzrauga valsts budžeta līdzekļu izlietojuma lietderību un plāno finansējuma apjomu nākamajiem periodiem, kā arī LM nodrošina statistikas par sociālo pakalpojumu jomu izstrādi.

ISA pakalpojuma cenu nosaka pakalpojuma sniedzējs, ja ISA pakalpojumu nodrošina:

- ▶ Valsts iestāde (LM padotības iestāde), tad SAC maksas pakalpojuma cenas ir apstiprinātas MK noteikumos Nr.518.
- ▶ Pašvaldības iestāde, tad ISA pakalpojumu cenas tiek iekļautas minētās iestādes sociālo pakalpojumu maksas cenrādī un apstiprinātas ar pašvaldības domes lēmumu.
- ▶ Cits pakalpojuma sniedzējs (NVO, privātie), tad ISA pakalpojumu cenas nosaka (aprēķina) minētais pakalpojuma sniedzējs un apstiprina saskaņā ar nolikumā vai statūtos noteikto kārtību.

ISA pakalpojumu sniedzēji var būt:

- ▶ valsts – valsts iestādes;
- ▶ pašvaldības – pašvaldību iestādes;
- ▶ valsts un pašvaldību SIA;
- ▶ NVO, piemēram, biedrības, nodibinājumi;
- ▶ reliģiskas organizācijas;
- ▶ privātie, piemēram, SIA, komersants, kooperatīvā sabiedrība;
- ▶ vai cits tiesību subjekts.

Ja valsts ir izveidojusi valsts iestādi (LM padotības iestāde) vai konkrētajā pašvaldībā ir izveidota pašvaldības iestāde/struktūrvienība, kas nodrošina konkrētā ISA pakalpojuma sniegšanu, tad valsts vai pašvaldība aprēķina ISA pakalpojuma izmaksas un iekļauj tās valsts vai pašvaldības iestādes budžetā. Ja valstij (LM) ir nepieciešams ISA pakalpojumu nodrošināt lielākā apjomā vai pašvaldība pati nesniedz konkrēto ISA pakalpojumu, tad ISA pakalpojums tiek iepirkts, ievērojot šādus nosacījumus:

- ▶ Ja līgumā paredzamā līgumcena ir mazāka par 750 000 euro, tad LM vai pašvaldība iepērk ISA pakalpojumu, veicot tirgus cenu aptauju saskaņā ar LM vai pašvaldībā izstrādāto iepirkumu veikšanas kārtību;
- ▶ ja līgumā paredzamā līgumcena ir 750 000 euro vai lielāka par 750 000 euro, tad LM vai pašvaldība, iepērkot ISA pakalpojumu, piemēro Publisko iepirkumu likumā noteikto kārtību.

Nosakot ISA pakalpojuma (DAC pakalpojuma, AM pakalpojuma, SAC pakalpojuma, pansijas pakalpojuma, GM pakalpojuma, AB pakalpojuma) saņemšanas un samaksas kārtību, pašvaldības sociālais dienests var novērtēt klienta un tās ģimenes locekļu, kā arī apgādnieka (ja pienākums maksāt par ISA pakalpojumu ir arī apgādniekam) maksātspēju, aizpildot MK noteikumos Nr. 809 noteikto iztikas līdzekļu deklarāciju – klienta (mājsaimniecības) ienākumu un materiālā stāvokļa izvērtēšanas dokumentu.

Saskaņā ar SPSPL pašvaldībai ir pienākums nodrošināt personai iespēju saņemt savām vajadzībām atbilstošus sociālos pakalpojumus, tai skaitā ISA pakalpojumus. Atbilstoši SPSPL, MK noteikumiem un pašvaldību saistošajiem noteikumiem tika identificēti šādi ISA pakalpojumi:

- ▶ SAC pakalpojums;
- ▶ pansijas pakalpojums;
- ▶ GM pakalpojums;
- ▶ DAC pakalpojums;
- ▶ AB pakalpojums;
- ▶ AM pakalpojums pilngadīgām personām;
- ▶ AM pakalpojums bērniem.

Apkopojot informāciju par pašvaldību saistošajiem noteikumiem sociālo pakalpojumu jomā, Izvērtējuma eksperti konstatēja, ka 42 pašvaldības ir izstrādājušas saistošos noteikumus par sociālo pakalpojumu sniegšanas kārtību. Tikai Krāslavas novada pašvaldībai nav izstrādāti saistošie noteikumi par sociālo pakalpojumu sniegšanas kārtību. Izvērtējuma eksperti sazinājās ar Krāslavas novada Sociālo dienestu un noskaidroja, ka saistošo noteikumu izstrāde ir sociālā dienesta darba plānā, un faktiski Krāslavas pašvaldība nodrošina trīs ISA pakalpojumu sniegšanu – SAC pakalpojumu, AM pakalpojumu un DAC pakalpojumu.

Saskaņā ar saistošajiem noteikumiem pašvaldības ir apņēmušās iedzīvotājiem nodrošināt vismaz divus no ISA pakalpojumiem, un no 42 pašvaldībām:

- ▶ divus ISA pakalpojumus nodrošina Varakļānu novada pašvaldība (2%);
- ▶ 5% jeb divas pašvaldības (Līvānu un Talsu novada pašvaldības) nodrošina trīs ISA pakalpojumus;
- ▶ 9,5% jeb četras pašvaldības (Liepājas un Ventspils valstspilsētas, Ludzas un Valkas novada pašvaldības) nodrošina četrus ISA pakalpojumus;
- ▶ 33% jeb 14 pašvaldības nodrošina piecus ISA pakalpojumus;
- ▶ 41% jeb 17 pašvaldības nodrošina sešus ISA pakalpojumus;
- ▶ 9,5% jeb četras pašvaldības (Rīgas valstspilsētas, Aizkraukles, Dobeles un Tukuma novada pašvaldības) nodrošina septiņus ISA pakalpojumus.

Visizplatītākie ISA pakalpojumi, ko pašvaldības nodrošina, ir SAC pakalpojums un AM pakalpojums pilngadīgām personām, ko piedāvā 98% jeb 42 pašvaldības; DAC pakalpojumu nodrošina 95% jeb 41 pašvaldība; GM pakalpojumu piedāvā 86% jeb 37 pašvaldības; AM pakalpojumu bērniem nodrošina 70% jeb 30 pašvaldības, un AB pakalpojumu piedāvā 60% jeb 26 pašvaldības.

Esošās ilgtermiņa sociālās aprūpes pakalpojumu nodrošināšanas situācijas analīze

2022. gadā no kopējā pašvaldību budžeta sociālajiem pakalpojumiem tika novirzīti 3,5% finanšu resursu, no kuriem 2,7% bija ISA pakalpojumiem. ISA pakalpojumi veido lielāko daļu no pašvaldību izdevumiem sociālajiem pakalpojumiem, 2023. gadā sasniedzot 78,9%, kas ir par 6,1 procentpunktu vairāk nekā 2018. gadā.

Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju 2023. gadā no sociālo pakalpojumu kopējā klientu skaita 37,6% klientu saņēma ISA pakalpojumus; vislielākais klientu skaits bija AM pakalpojumam - 18,4% un SAC pakalpojumam - 10,1%, bet vismazākais klientu skaits bija GM pakalpojumam - 0,5%.

DAC pakalpojums

Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju no 2018. līdz 2023. gadam DAC pakalpojumu vidēji sniedza 33 pašvaldības. Šajā laika periodā **pašvaldību skaits**, kas piedāvā šo pakalpojumu, nedaudz palielinājās, un 2023. gadā sasniedza 34 pašvaldības.

DAC pakalpojumu sniedzēju skaits sešu gadu periodā, kas sniedza DAC pakalpojumu Izvērtējuma mērķa grupai, pieauga par 59% (36 DAC) – DAC skaits personām ar GRT pieaudzis par 74% (32 DAC), DAC skaits bērniem ar invaliditāti - par 56% (5 DAC) un DAC skaits personām ar fiziska rakstura traucējumiem - par 50% (2 DAC), savukārt DAC skaits pensijas vecuma personām ir samazinājies par 33% (2 DAC).

Izvērtējuma mērķa grupas **DAC pakalpojuma saņēmēju** kopējais skaits no 2018. līdz 2023. gadam ir samazinājies par 64% (4 739 klientiem). Personu ar fiziska rakstura traucējumiem skaits ir samazinājies par 29% (125 klientiem) un pensijas vecuma personu skaits ir samazinājies par 92% (5 296 klientiem). Vienlaikus ir pieaudzis personu ar garīga rakstura traucējumiem un bērnu ar invaliditāti skaits – attiecīgi par 58%, kas ir 537 un 145 klienti.

Izvērtējuma eksperti uzskata, ka fizisko traucējumu skaita un pensijas vecuma personu samazināšanos varētu veicināt sociālo pakalpojumu cenu pieaugums un ierobežotie pašvaldību finanšu resursi. Tajā pašā laikā, pieaugumu personu ar garīga rakstura traucējumiem un bērnu ar invaliditāti skaitā eksperti saista ar DI projekta īstenotajām aktivitātēm.

Izvērtējuma eksperti, analizējot pašvaldību informāciju par DAC pakalpojuma klientu skaitu, konstatēja, ka pašvaldības ir pielietojušas dažādus datu uzskaites nosacījumus un nav uzskaitījušas unikālo klientu skaitu. Līdz ar to pašvaldību iesniegtā informācija ir neprecīza. Šī situācija norāda uz nepieciešamību uzlabot datu precizitāti, ieviešot vienotus un skaidrus datu uzskaites nosacījumus, lai tiktu uzskaitīti unikālie klienti un nodrošināta vienmērīga datu kvalitāte. Neprecīza datu uzskaitē var novest pie DAC pakalpojumu izmantotāju skaita pārvērtēšanas vai nenovērtēšanas, kas ietekmē resursu sadali un plānošanu. Lai nodrošinātu vienotu datu uzskaiti, var būt nepieciešamas papildu apmācības pašvaldību darbiniekiem par datu vākšanu un uzskaiti, kā arī vadlīniju izstrāde un ieviešana, lai lēmumi tiktu pieņemti, balstoties uz precīzu un ticamu informāciju.

Atbilstoši saistošajiem noteikumiem 61% **pašvaldību pilnībā finansē DAC pakalpojumu no pašvaldību budžeta** un 34% pašvaldību ir noteikušas klientam līdzmaksājumu vai arī klientam ir jāveic samaksa par ēdināšanas izmaksām. Saskaņā ar pašvaldību apkopoto informāciju laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam vidēji 84% no **DAC pakalpojuma saņēmējiem DAC pakalpojums daļēji vai pilnībā tika finansēts no pašvaldību budžeta līdzekļiem**. Šo klientu skaits ir samazinājies trīs reizes jeb par 13 365 cilvēkiem, un 2023. gadā tas bija 7 790 klienti.

Izvērtējuma eksperti uzskata, ka straujās klientu skaita izmaiņas ir cieši saistītas ar DI projekta aktivitātēm un ES struktūrfondu finansējumu. Projekta ietvaros tika ieviesti jauni un uzlaboti SBS pakalpojumi, kas sniedza klientiem iespēju izmantot alternatīvus finansēšanas avotus. Šīs izmaiņas būtiski ietekmēja klientu skaita svārstības, jo daudzi, kas iepriekš bija atkarīgi no pašvaldību finansējuma, pārorientējās. Īpaši 2020. gads izcēlās ar intensīvām DI projekta aktivitātēm, kas veicināja lielu klientu pāreju uz jaunajiem SBS pakalpojumiem un finansēšanas iespējām, tādējādi samazinot pašvaldību atbalstīto klientu skaitu.

Šāda dinamika norāda uz elastīgu un adaptīvu SBS pakalpojumu sistēmu, kurā klienti var izvēlēties piemērotākos risinājumus atbilstoši savām vajadzībām un pieejamajiem resursiem. DI projekta aktivitātes un ES struktūrfondi piesaistītais finansējums būtiski veicināja šo procesu, padarot SBS pakalpojumus pieejamākus un daudzveidīgākus. Tas savukārt ļāva pašvaldībām optimizēt savus resursus un piedāvāt efektīvāku atbalstu iedzīvotājiem.

GM pakalpojums

Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju GM pakalpojums laika posmā no 2018. līdz 2023. gadam tika nodrošināts vidēji 20 pašvaldībās. Šajā periodā pašvaldību skaits, kas sniedz šo pakalpojumu, pieauga par 18 institūcijām, sasniedzot 32 pašvaldības 2023. gadā.

GM pakalpojumu sniedzēju skaits sešu gadu periodā ir pieaudzis par 171% (36 GM), un 2023. gadā visā Latvijā šo pakalpojumu nodrošināja 57 GM pakalpojumu sniedzēji.

GM pakalpojuma saņēmēju kopējais skaits pieaudzis par 96% (244 klientiem), un 2023. gadā GM pakalpojumu saņēma 497 klienti. Pieprasījums pēc GM pakalpojuma ir bijis stabils, un pašvaldību sniegtā informācija liecina, ka pārskata periodā pastāvīgi ir bijusi rinda uz šo pakalpojumu.

Izvērtējuma eksperti uzskata, ka GM pakalpojumu sniedzēju un klientu skaita pieaugums, kā arī pieprasījuma pieaugums pēc GM pakalpojumiem (rindas veidošanās) ir saistīts ar personu ar GRT vēlmi dzīvot neatkarīgu dzīvi sabiedrībā un DI projekta aktivitātēm.

Klientu īpatsvars, kuri saņem GM pakalpojumu un kuru pakalpojuma izmaksas daļēji vai pilnībā sedz pašvaldību budžeta līdzekļi, ir samazinājies. 2018. gadā visi GM pakalpojuma saņēmēji tika daļēji vai pilnībā finansēti no pašvaldību līdzekļiem, savukārt 2023. gadā šis īpatsvars sarucis līdz 72%. Izvērtējuma eksperti uzskata, ka klientu skaita samazinājums ir saistīts ar DI projekta aktivitātēm un piesaistīto finansējumu no ES struktūrfondi. Tādējādi DI projekta aktivitātes ne tikai veicināja GM pakalpojumu attīstību, bet arī diversificēja klientu piekļuves avotus šiem pakalpojumiem, samazinot atkarību no pašvaldību budžeta līdzekļiem. Šāda tendence liecina par pieaugošu sistēmas efektivitāti un pakalpojumu pieejamību, kā arī par to, ka ar laiku ir izveidojusies plašāka un elastīgāka atbalsta sistēma klientiem, kas ietver gan vietējos, gan ES finanšu resursus.

AB pakalpojums

Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju laika periodā no 2018. līdz 2023. gadam pašvaldību skaits, kas nodrošina AB pakalpojumu, ir palielinājies septiņas reizes (par 12 pašvaldībām), un 2023. gadā šo pakalpojumu saviem iedzīvotājiem nodrošināja 14 pašvaldības. **AB pakalpojumu sniedzēju skaits** pieaudzis 10 reizes, un 2023. gadā šo pakalpojumu Latvijā nodrošināja 20 AB pakalpojuma sniedzēji.

AM pakalpojums

Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju **AM pakalpojums** laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam tika nodrošināts **visās 43 pašvaldībās**.

AM pakalpojumu sniedzēju skaits ir pieaudzis par 15% (23), un 2023. gadā visā Latvijā šo pakalpojumu nodrošināja 174 AM pakalpojumu sniedzēji.

AM pakalpojuma saņēmēju kopējais skaits ir pieaudzis par 7% (1 117 klientiem), 2023. gadā sasniedzot 17 851 klientu. AM pakalpojuma saņēmēju skaita izmaiņas pēc vecuma ir īpaši izteiktas bērnu grupā, kur sešu gadu periodā klientu skaits ir pieaudzis desmitkārtīgi, palielinoties par 789 bērniem, un 2023. gadā Latvijā AM pakalpojumu saņēma 873 bērni. Pilngadīgo personu skaita izmaiņas ir bijušas nelielas – šajā grupā AM pakalpojuma saņēmēju skaits pieauga par 2% jeb 328 klientiem, sasniedzot 16 978 personas 2023. gadā.

Pieprasījums pēc AM pakalpojuma ir bijis nemainīgs, jo nevienā no pēdējiem sešiem pārskata gadiem nav veidojusies rinda uz šo pakalpojumu, kas varētu būt saistīts vai nu ar nepietiekamu pašvaldību veikto pieprasījuma uzskaiti un datu vākšanu, kas var radīt informācijas trūkumu par klientu rindām, vai arī ar pašvaldību centieniem nodrošināt maksimālu AM pakalpojuma pieejamību, lai, neskatoties uz papildu slodzi uz resursiem, saglabātu klientu dzīves kvalitāti.

Pašvaldības ir apkopojušas arī informāciju par klientu skaitu, kas saņem **citus sociālos pakalpojumus aprūpei mājās - drošības pogas pakalpojumu, silto pusdienu mājās pakalpojumu, veļas mazgāšanas pakalpojumu un citus sociālos pakalpojumus aprūpei mājās**. Laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam citu sociālo pakalpojumu aprūpei mājās kopējais klientu skaits pieaudzis par 17% (229 klientiem) un šos pakalpojumus 2023. gadā

saņēma 1 567 klienti. Trīs reizes (89 klientiem) ir pieaudzis klientu skaits veļas mazgāšanas pakalpojumam, un 2023. gadā šo pakalpojumu saņēma 136 klienti; par 18% (142 klientiem) ir pieaudzis pieprasījums pēc drošības pogas pakalpojuma, un 2023. gadā šo pakalpojumu saņēma 923 klienti; par 67% (67 klientiem) ir pieaudzis klientu skaits citiem sociālajiem pakalpojumiem aprūpei mājās, un 2023. gadā šo pakalpojumu saņēma 167 klienti; pieprasījums pēc silto pusdienu mājās pakalpojuma ir samazinājies par 17% (69 klientiem), un 2023. gadā šo pakalpojumu saņēma 341 klients.

Saskaņā ar saistošajiem noteikumiem AM pakalpojums ir maksas pakalpojums visās pašvaldībās, tomēr saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju sešu gadu pārskata periodā vidēji 94% klientiem **daļēji vai pilnībā AM pakalpojumu apmaksāja pašvaldība**. Klientu skaits šajā periodā ir palielinājies par 5% jeb 792 klientiem, 2023. gadā sasniedzot 16 848 klientus.

Šī tendence norāda, ka lielākā daļa AM pakalpojuma saņēmēji ir personas ar zemiem ienākumiem, kuras nevar atļauties pilnībā segt izdevumus par AM pakalpojumiem.

SAC pakalpojums

Analizējot pašvaldību datus par sniegto SAC pakalpojumu tika konstatēts, ka **visas 43 pašvaldības** sešu gadu pārskata periodā ir nodrošinājušas SAC pakalpojumu, kā arī **SAC pakalpojumu sniedzēju** skaits palielinājies, un 2023. gadā SAC pakalpojumu sniedza 495 institūcijas.

Salīdzinot pašvaldību sniegto informāciju par SAC pakalpojuma sniedzēju skaitu ar SPS reģistra datiem, Izvērtējuma eksperti atklāja būtiskas atšķirības starp šiem datiem. Saskaņā ar SPS reģistra datiem 2024. gada maijā bija reģistrēti 192 SAC pakalpojumu sniedzēji, kas ir par 303 mazāk nekā pašvaldību pārskatos par 2023. gadu norādītais skaits. Izvērtējuma eksperti pieņem, ka šāda situācija varētu būt radusies, jo pašvaldības, aizpildot pārskatus par sniegtajiem SAC pakalpojumiem, izmanto atšķirīgas pieejas datu atlasei un ne visas pašvaldības uzskaita unikālos SAC pakalpojumu sniedzējus, kas varētu radīt datu nesakrītības.

Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju **SAC pakalpojuma saņēmēju** kopējais skaits laika posmā no 2018. līdz 2023. gadam pieauga par 17%, kas ir 1 428 klienti, un 2023. gadā sasniedza 9 776 klientus.

Pieprasījums pēc SAC pakalpojuma pēdējo sešu gadu laikā ir bijis stabils. Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju katru gadu ir izveidojusies rinda uz SAC pakalpojumu, un, lai gan klientu skaits rindā ir bijis ļoti mainīgs, kopš 2018. gada rinda ir samazinājusies par 39% jeb 163 klientiem.

Izvērtējuma eksperti secinājuši, ka SAC pakalpojumu sniedzēju un klientu skaita pieaugums, kā arī stabils pieprasījums pēc šiem pakalpojumiem (rindu veidošanās) ir saistīts ar sabiedrības novecošanos un pieaugošo personu ar invaliditāti skaitu.

Saskaņā ar pašvaldību sniegto informāciju laika periodā no 2018. gada līdz 2023. gadam vidēji 94% SAC pakalpojuma saņēmējiem **SAC pakalpojums daļēji vai pilnībā tika finansēts no pašvaldību budžeta līdzekļiem**.

Salīdzinot SAC pakalpojuma nodrošināšanai izlietos **finanšu resursus** laika posmā no 2018. gada līdz 2023. gadam, VSAC izlietotais valsts finansējums ir pieaudzis par 77%, klientu

finansējums pieaudzis par 52%, bet klientu apgādnieku finansējums samazinājies par 83%. Savukārt, pašvaldību un citu organizāciju SAC pašvaldību finansējums ir dubultojies, kā arī klientu un apgādnieku finansējums pieaudzis attiecīgi par 99% un 92%.

Pansijas pakalpojums

Informācija par pansijas pakalpojumu pašvaldību pārskatos atsevišķi netiek sniegta. Saskaņā ar pašvaldību saistošajiem noteikumiem pansijas pakalpojumu nodrošina sešas pašvaldības, bet saskaņā ar SPS reģistra datiem pansijas pakalpojumu sniedz deviņi pakalpojuma sniedzēji.

ISA pakalpojumu nodrošināšana

SPS reģistrā bija reģistrējies 491 ISA pakalpojumu sniedzējs, kas veido vairāk kā pusi jeb 53,2% no visiem 923 reģistrētajiem sociālo pakalpojumu sniedzējiem. Vislielākais īpatsvars bija SAC pakalpojumam, kuru sniedz 20,8% pakalpojumu sniedzēju, DAC pakalpojumam ar 14,2%, un AM pakalpojumam ar 8,6%.

Pašvaldību iestādes veido lielāko daļu no ISA pakalpojumu sniedzējiem, sastādot gandrīz pusi (44,8%) no kopējā skaita. Būtisku ieguldījumu sniedz NVO ar 28,3% no visiem pakalpojuma sniedzējiem. Nozīmīga loma ir arī privātajiem pakalpojumu sniedzējiem, kuri veido 16,9% no kopējā skaita. Valsts iestādes un kapitālsabiedrības veido salīdzinoši nelielu daļu no kopējā ISA pakalpojumu sniedzēju skaita.

Neviena no pašvaldībām pati kā pakalpojumu sniedzējs nevar pilnībā nodrošināt ISA pakalpojumu sniegšanu. Līdz ar to pašvaldības iztrūkstošos ISA pakalpojumus iepērk:

- ▶ no citas pašvaldības;
- ▶ no NVO savas pašvaldības teritorijas ietvaros;
- ▶ no NVO ārpus savas pašvaldības teritorijas;
- ▶ no privātpersonām savas pašvaldības teritorijā;
- ▶ ārpus savas pašvaldības teritorijas.

Analizējot datus par DAC pakalpojumu, GM pakalpojumu, AM pakalpojumu un SAC pakalpojumu 2023. gadā, secināts, ka pašvaldības prioritāri nodrošina šos pakalpojumus savās institūcijās un papildus iepērk tos no NVO un privātpersonām savas teritorijas ietvaros. DAC pakalpojuma un GM pakalpojuma nodrošināšanā dominē pašvaldību institūcijas un NVO, savukārt, AM pakalpojumu papildus iepērk arī no privātpersonām un NVO ārpus savas pašvaldības. SAC pakalpojuma nodrošināšanā nozīmīgu lomu spēlē arī citas pašvaldības, papildinot savu pašvaldību un NVO piedāvājumu. Kopumā, pašvaldības aptver lielāko daļu klientu, institūciju un finansējuma ar šiem variantiem.

Izvērtējuma eksperti norāda, ka pārskata periodā Latvijā īstenotā DI projekta ietvaros liela daļa personu ar GRT saņēma pakalpojumus, kas tika finansēti no ES struktūrfondiem, kā rezultātā daudz vairāk klientu tika nodrošināti ar minētajiem pakalpojumiem.

Latvijas un starptautiskie pētījumi un ziņojumi

Iepazīstoties ar Latvijas un starptautiskajiem ziņojumiem/pētījumiem, Izvērtējuma eksperti norāda uz nepieciešamību pēc integrētas, ilgtspējīgas un atbilstoši finansētas ISA sistēmas, kas spētu nodrošināt vienlīdzīgu piekļuvi kvalitatīviem ISA pakalpojumiem visiem iedzīvotājiem neatkarīgi no viņu dzīvesvietas vai finansiālā stāvokļa:

- ▶ **Nepietiekams finansējums:** ISA pakalpojumu finansējuma plānošana valsts un pašvaldību līmenī balstās pieejamā budžeta ietvaros, nevis uz iedzīvotāju vajadzību izvērtējumu. Daudzām pašvaldībām trūkst līdzekļu, lai pilnībā finansētu nepieciešamos ISA pakalpojumus. Pašvaldības pēc saviem finansiālajiem resursiem ir ļoti atšķirīgas, sociālo pakalpojumu kvalitāte un pieejamība atšķiras starp pašvaldībām. Nevienai no pusēm (klientam, apgādniekam, pašvaldībai un valstij) nav pietiekamu finanšu līdzekļu, lai pilnībā segtu ISA pakalpojumu izmaksas.
- ▶ **Resursu ierobežojumi:** pašvaldību piedāvāto ISA pakalpojumu daudzveidība lielā mērā ir atkarīga no pašvaldības izvirzītajām prioritātēm, kas nereti neatbilst iedzīvotāju faktiskajām vajadzībām, bet vairāk ir saistītas ar pašvaldības finansiālajām iespējām, pieejamo infrastruktūru, resursiem un prasmēm realizēt investīciju projektus. Tā rezultātā ISA pakalpojumu pieejamība un kvalitāte var būt nevienmērīga un ne vienmēr atbilst vietējās kopienas prasībām.
- ▶ **Sadrumstalota un dalīta atbildība:** ISA pakalpojumu sistēma ir sadrumstalota, atbildība ir sadalīta starp veselības un sociālās aprūpes sektoriem, kā arī starp nacionālo un pašvaldību līmeni. Ilgtērmiņa aprūpe ir organizēta salīdzinoši sadrumstalatā veidā: ISA pakalpojumi dažādām mērķa grupām tiek organizēti dažādos veidos un finansēti no dažādiem finansējuma avotiem, pastāvot atšķirībām starp pašvaldībām. Tas bieži noved pie koordinācijas problēmām un aprūpes nodrošināšanas nepilnībām. Dalītā atbildība ISA pakalpojumu finansēšanā starp klientiem, apgādniekiem, pašvaldībām un valsti rada necaurskatāmību un sarežģījumus finansējuma administrēšanā.
- ▶ **Klientu/apgādnieku zemā maksātspēja:** daudziem ISA pakalpojumu saņēmējiem un viņu piederīgajiem ir zemi ienākumi, kas ierobežo viņu spēju maksāt par nepieciešamajiem ISA pakalpojumiem, jo sevišķi par SAC pakalpojumiem. Situācija bieži vien liek pašvaldībām uzņemties lielāku finansiālo slogu, lai nodrošinātu nepieciešamos ISA pakalpojumus, kas savukārt, ierobežo pašvaldību iespējas attīstīt un uzlabot citus sociālos pakalpojumus.
- ▶ **Apgādnieku pienākums maksāt par ISA pakalpojumiem:** apgādnieki nereti izvairās no pienākuma maksāt, īpaši gadījumos, kad uzturas ārzemēs. Pašvaldībām trūkst efektīvu mehānismu, lai piespiestu apgādniekus pildīt savus pienākumus, kas rada finansiālas problēmas ISA pakalpojumu nodrošināšanā.
- ▶ **ISA pakalpojumu cena:** no klientu viedokļa nereti ISA pakalpojumu cena liedz piekļuvi aprūpes vajadzībām, vienlaikus pakalpojumu sniedzēji klientu/apgādnieku zemās maksātspējas un pašvaldību budžeta ierobežojumu dēļ uztur zemas ISA pakalpojumu cenas, kas neļauj uzlabot ISA pakalpojumu kvalitāti, ierobežo iespējas piesaistīt vairāk darbinieku vai piedāvāt tiem konkurētspējīgu atalgojumu.
- ▶ **ISA pakalpojumu plānošana:** pašvaldības bieži vien budžeta plānošanas procesā finansējumu piešķir jau esošiem ISA pakalpojumiem, kas ne vienmēr atbilst iedzīvotāju aktuālajām vajadzībām, ņemot vērā iedzīvotāju vecuma un dzimuma sastāvu, teritorijas īpatnības u.tml. Finansiāli labāk nodrošinātās pašvaldības, piemēram, Rīgas valstspilsētas pašvaldība, cenšas prognozēt nākotnes vajadzības un pielāgoties tām pieejamo resursu ietvaros.
- ▶ **Finansējuma pieejamība no ES struktūrfondiem:** pašvaldības bieži vien ir atkarīgas no ES struktūrfondu projektiem, lai finansētu SBS pakalpojumu, tai skaitā ISA pakalpojumu, infrastruktūras izveidi. Pēc projektu beigām bieži vien rodas grūtības nodrošināt ilgtspējīgu finansējumu un SBS pakalpojumu turpināšanu. ES struktūrfondu atbalsts pilnībā neatrisināja SBS pakalpojumu pārklājuma un pieejamības problēmas, jo prioritāte tika piešķirta noteiktām mērķa grupām un SBS pakalpojumiem, neaptverot visas pašvaldību iedzīvotāju vajadzības. SBS pakalpojumu attīstība ir cieši saistīta ar pašvaldības domes deputātu un sociālā dienesta speciālistu izpratni un spēju veicināt to

ilgtspēju. Tikai ar viņu atbalstu un stratēģisku pieeju var nodrošināt SBS pakalpojumu ilgtspējīgu izaugsmi, kas būs vērsta uz sabiedrības ilgtermiņa interesēm.

- ▶ **ISA pakalpojumu pieejamība:** pašvaldības pēc iedzīvotāju skaita un blīvuma, infrastruktūras, cilvēku un finanšu resursu pieejamības ir ļoti atšķirīgas, arī ISA pakalpojumu pieejamība katrā pašvaldībā ir atšķirīga, proti – kādā ir pieejami tikai sociālās aprūpes pakalpojumi, lielākoties tieši AM pakalpojums un SAC pakalpojums, citās - iespējams saņemt plašāku un cilvēka sociālajai situācijai piemērotāku un vajadzībām atbilstošāku ISA pakalpojumu klāstu, piemēram, DAC pakalpojumu, AB pakalpojumu, GM pakalpojumu. Lielajās pilsētās ir pieejams plašāks ISA pakalpojumu klāsts, pateicoties lielākai cilvēkresursu pieejamībai, iedzīvotāju blīvumam un attīstītai infrastruktūrai, kamēr novadu pašvaldībās pakalpojumu sniedzēji ir grūtāk sasniedzami nepietiekamas transporta infrastruktūras un augstāku uzturēšanas izmaksu dēļ.
- ▶ **Nepietiekama integrācija ar veselības aprūpi:** atšķirīgi finansēšanas avoti un modeļi, sadarbības trūkums starp veselības un sociālās aprūpes speciālistiem, nepietiekama informācijas apmaiņa, nepilnīga integrēto ISA pakalpojumu attīstība, nepietiekama aprūpes plānošana un koordinācija, kā arī klientu un aprūpētāju izpratnes trūkums noved pie fragmentētas un nepilnīgas aprūpes. Nepieciešamību pēc integrētas sociālās un veselības aprūpes pastiprina fakts, ka SAC kļūst par mājām arvien vecākiem cilvēkiem ar sarežģītākiem veselības stāvokļiem (3., 4.aprūpes līmenis).
- ▶ **Infrastruktūras nepietiekamība:** daudzu SAC infrastruktūra ir novecojusi, neatbilst mūsdienu standartiem un prasa būtiskus uzlabojumus. Galvenie šķēršļi SBS pakalpojumu pieejamībai lauku teritorijās ir speciālistu ierobežotā pieejamība (tai skaitā sociālo darbinieku), kā arī nokļūšana līdz ISA pakalpojuma vietai ar sabiedrisko transportu vai pakalpojuma sniedzēja/ pašvaldības transportu, un pieejamība līdz klientiem, kā arī apgrūtināta aprūpes saņemšanu mājās.
- ▶ **Personāla trūkums:** kvalificēta darbaspēka nepietiekamība, lai apmierinātu pieaugošo ilgtermiņa aprūpes pieprasījumu novecojošās sabiedrības un cilvēku ar īpašām vajadzībām vidū, rada būtisku izaicinājumu. Papildus tam zemais atalgojums un intensīvā darba slodze veicina ievērojamu personāla mainību.
- ▶ **Neapzināts neformālais aprūpes sektors:** liela daļa ilgtermiņa aprūpes Latvijā tiek nodrošināta ar neformālo aprūpētāju palīdzību, kas pārsvarā ir ģimenes locekļi un draugi, un apmēram 60% vecāka gadagājuma cilvēku saņem aprūpi tikai no neformāliem aprūpētājiem. Intensīva neformālās aprūpes sniegšana bieži negatīvi ietekmē aprūpētāju garīgo un fizisko veselību, izraisot izdegšanas risku, turklāt daudzām ģimenēm augsts finansiālais slogs rodas no nepieciešamības nodrošināt aprūpi, kas bieži vien prasa atteikšanos no darba vai darba laika samazināšanu, kas negatīvi ietekmē aprūpētāju ienākumus un finansiālo stabilitāti. Sievietes Latvijā veic lielāko daļu neformālās aprūpes pienākumu, kas vēl vairāk ietekmē viņu līdzdalību darba tirgū. Latvijā neformālajiem aprūpētājiem trūkst sistemātiska novērtējuma un formāla atbalsta. Aprūpes pienākumi negatīvi ietekmē algoto nodarbinātību, īpaši galvenajiem aprūpētājiem, kas bieži pāriet uz nepilna laika darbiem, kas savukārt noved pie algu samazinājumiem un negatīvi ietekmē ekonomiku, samazinot nodokļu maksājumus un palielinot atkarību no sociālajiem pabalstiem.
- ▶ **Nepietiekama prevencija:** jāinvestē kvalitātes uzlabošanā un klientu drošības kultūras veidošanā, tostarp veicinot personāla apmācību un motivāciju mācīties no nevēlamiem notikumiem, ar uzsvaru uz prevencijas pasākumiem un riska novērtēšanu.
- ▶ **Decentralizēta uzraudzība:** nepieciešams īstenot vienotu prasību īstenošanu neatkarīgi no pakalpojuma sniedzēja uzņēmējdarbības formas un pakļautības. SAC personāla skaits un kompetence minimālajā apjomā noteikta tikai no valsts budžeta finansēta SAC pakalpojuma sniegšanā (nav saistoša pašvaldību, privātajiem SAC).

Jāveido centralizēta uzraudzības sistēma, kuras uzdevumi būtu nevis kontrolēt un sodīt, bet ieraudzīt riskus, atrast cēloņus, novērst tos.

PIELIKUMS

Pielikums Izvērtējuma izstrādes procesa ietvaros organizēto aktivitāšu apraksts.